

ΣΠΥΡΟΣ Κ. ΣΑΚΑΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Περίληψη των Συμβάντων
Κατά τους Δύο Πρώτους Χρόνους του Αγώνα Παλιγγενεσίας.

Απομυθοποίηση Πολυπλανήτου Αντιπρωϊκής Μορφής
Αλεξάνδρου Ν. Μαυροκορδάτου.

ΑΘΗΝΑ
2012

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μάρτιος 2012

Copyright© 2012
Σπύρος Κ. Σακαλής
Παναγή Κυριακού 17
115 21, Αθήνα

Σαπλαούρας Σταύρος & Σία Ο.Ε.
Αργοστολίου 17, Τ.Κ. 113 62, Αθήνα
Τηλ.: 210 88.22.005, Fax: 210 88.22.008
E-mail: smartco@otenet.gr

ΣΠΥΡΟΣ Κ. ΣΑΚΑΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Περίληψη των Συμβάντων
Κατά τους Δύο Πρώτους Χρόνους του Αγώνα Παλιγγενεσίας.

Απομυθοποίηση Πολυπλανήτου Αντιηρωϊκής Μορφής
Αλεξάνδρου Ν. Μαυροκορδάτου.

ΑΘΗΝΑ
2012

Έκδοση διακοσίων αριθμημένων αντιτύπων,
φιλικά προσφερομένων σε ένδειξη εκτίμησης
προς Ιστοριοφίλους, Φιλομαθείς.

Αγαπητέ /ή Φιλίστωρ
ΧΑΙΡΕ

Σπύρος Κ. Σακαλής

Αριθ.Αντιτύπου :

Πρόλογος

«Τοις ἐπὶ στέφανον προμάχοισι»

Με την συναίσθηση ότι ο χώρος της Ιστορίας είναι χώρος κοινός, για τους θεράποντας αυτής, επιχειρείται όπως και ιστορικές εξελίξεις που συνετελέσθησαν στον Αιτωλοακαρνανικό χώρο και ιδιαίτερα στο Μεσολόγγι, κατά τους πρώτους Επαναστατικούς χρόνους, διατυπωθούν αποκατεστημένες με τις πλέον αντικειμενικές κρίσεις.

Στην ιστορική πρόσληψη, απαραίτητη η δοκιμασία των όσων διολίσθησαν προβεβλημένων ως αξιοπίστων, αποπροσανατολιστικών καταγραφών και αντιρρητική επί των όσων ανεπιγνώστων καταισχύουν την αλήθεια.

Η αξιολόγηση αυτής της περιόδου αποσκοπεί στην ανάδειξη των διαμαρτυριών της υποφωνούσης Ιστορίας, για τις όσες προσβολές της.

Η παρούσα συγγραφή ως απομυθοποιητικός λόγος, είναι το όφλημα πολυζήλου κληρονομίας και αναστοχασμός αυτοσυνειδησίας, στα απανθίζοντα ιστορικά άγχη, τα επινοημένα ευεργετινά γραπτά και εφύμνια, συναξάρια αναδείξεως αναξίων.

Γνωστός ο σφετεριστής, ο επικασσιτερωμένος «*Πρίγκιψ*», ο σκοτεινός εσποδωμένος ηθοποιός, ο υποδυθείς ρόλο ήρωος «*χρυσεού γένους*», καταπτοημένος φυγάς των πεδίων των μαχών.

Οι επιτυχίες των Αιτωλοακαρνανών, παραδίδονται ως επιτεύγματα ενσκυσάσης «*φιλευεργετικής*» Εκκλαμπρότητας, διεθνώς μάλιστα διαφημισθείσης με τον μεγαλοπρεπή τίτλο «*Sécrétaire d'État du gouvernement provisoire de la Grèce – Adresse des autorités locales et des grands propriétaires de l'Étolie, ex – président du Congrès*».

Αποματαίωση των εντοπίων ως όλως όλης υποζυγίου κοινότητας, υπό την απειρωφελή και περίβλεπτη, ιδιωφελή κενοσπου-

δία «Εξαιρέτου Ενδοξότητος» επευφημουμένης υπό ερπόντων κολλάκων δια του: «Ζήθι ω εκπλαμπρότατε πρίγκιψ, έως ου αυταναιρεθή η σελήνη»!

Αποθεωτικός, αδιαφιλονίκητος και μυθικός ο κύκλος των ετών της Επανάστασεως, που διέγραψε στο Μεσολόγγι η ΔΟΞΑ, η χρυσοστέφανη πολιάς θεότης.

Ιστορική πρόκληση, κυριαρχικό το αίσθημα του ανήκειν σήμερα αυτός ο εκθαμβωτικός, ένδοξος ιστορικός κύκλος.

Ανυπόφορες οι γραφές των παραπλανητικών, αμαυρωτικών βαναουσουργημάτων, υπέρ καπήλου Τολμητία, διεκδικούντος τον στέφανον της ΔΟΞΗΣ, τον ανήκοντα στην αδάμαστη τουρκομάχο Πόλη.

Αφιλοσόφητος ο Μετενεχθείς. Στερείται της ευδαιμονίας του Ανδρείου και Επεικούς, συστατικών της ουσιώδους Αρετής.

Αντί της εμφύτου αθωότητος, ο Χόλος, σε δυσαρμονία των απαιτήσεων θετικής Αγαθής πολιτικής.

Αυτομηνειζόμενος, προς εφήμερον θρίαμβο, εγείρει την αμφισβήτηση.

«Τοις μάθιστα κρατίστοις το ενάμιβλλον της Ιστορίας».

Σπύρος Κων. Σακαλής

Εισαγωγή

Κατά τους μακρούς χρόνους του απαισιού τουρκικού ζυγού, η ελπίδα διεγείρει, εμπυκλώνει και συντηρεί ζέουσα σκέψη και αίσθημα αποτίναξης της θηριώδους δεινής ειλωτείας του Έθνους.

Ομόψυχη θέληση κοινωνικής αποκατάστασης μετά της ψυχικής και πνευματικής ανωτερότητας της ανατροφής, ως και ενωτισμού πολιτικής σοφίας αιώνων, υποσκάπτουν καρτερικά το οικοδόμημα της βαρβαρότητας του ατιμωτικού ασιατικού δεσποτισμού. Κατά το γύρισμα των χρόνων οι ελπίδες παλινδρομούν.

Διέρχονται περιόδους αναζωπυρωμένης ανάτασης και απογοητεύσεων.

Ο πενταετής Ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1769-1774, στον οποίον παρεσύρθησαν και οι Έλληνες το 1770, που αναζωπύρωσε τις ελπίδες, κατέληξε σε ολέθρια αποτελέσματα και άκρα απογοήτευση.

Η βάνουση σκληρότητα του ατιμωτικού ζυγού της επάρατης Οθωμανικής τυραννίας και ο ζόφος των δεσμοτηριών, έβαλαν στο χέρι των Ελλήνων τα όπλα, προκειμένου να αποτινάξουν τα όσα γ' αυτούς «μοίρα οηλοή επεκλήωσατο» προ αιώνων. Γενικευμένη πλέον η συνείδηση πως οι επιθυμούντες την ανάκτηση της ελευθερίας τους, επάναγκες να στηριχθούν στις δικές τους αποκλειστικά δυνάμεις, αποσκορακίζοντες τους ισχυρούς δήθεν προστάτες.

Τολμηρές προετοιμασίες εξεγέρσεως κατά του βδελυρού ζυγού, με ανανεωμένη αγωνιστική διάθεση και κινούσα δύναμη και συντονιστικό βραχίονα εκείνον της Φιλικής Εταιρείας, δίνουν στον υπόδουλο Έλληνα νέαν πυρετώδη έξαψη και αφύπνιση ελπίδων, που προαναγγέλλουν, γύρω στο 1820, την με τόσην υπομονήν αναμενομένην έκρηξη της γενικής Επαναστάσεως και απαρχή νέων σκληρών αγώνων αυταπαρνήσεως και ηρωικής θυσίας.

Οι οισιρηλατήσαντες και κινήσαντες την «Υπεριάντην Αρχήν» της Φιλικής, μυστικοί Εταίροι, συντάσσουν εγκαίρως και αναθέτουν λεπτομερή καθήκοντα στους ανά την Βαλκανική Εταιριστάς.

Το φρόνημα του ενόπλου Αγώνα κυοφορούμενο από αυτοσυνείδηση υπεροχής, αναρριπίζεται.

Υ.Γ. Την απόφαση για την επίσηυση της Επανάστασεως φέρεται ότι έλαβε συμβούλιον, κατά μήνα Οκτώβριον 1820, εις Ισμαΐλιον Βεσσαραβίας. Του συμβουλίου μετέσχον ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, Εμμανουήλ Ξάνθος, Δημήτριος Ύπατρος, Χριστόφορος Περραιβός, Δημήτριος Θέμελης, Διονύσιος Ευμορφόπουλος, Πέτρος Μαρκίζης, Νίκος Γρυπάρης, Σεραφεΐμ Τρικεριώτης και άλλοι.

Ο Γρηγόριος Δικαίος – Παπαφλέσσας, ανέλαβε να μεταφέρει την εντολή εις Πελοπόννησον.

Ο Ιωάννης Βαππιστής Θεοτόκης διηγείται :

Όταν πρότεινα την κάθοδο του Ιωάννου Καποδίστρια στην Ελλάδα, «ο Μαυροκορδάτος, καθ' όλον το χρονικόν τούτον διάστημα μ' εθεώρει με βλέμμα φθόνου, ίσως δε και μίσους». ...«έθεσεν εις ενέργειαν όλην την φαναριώτικην διπλωματίαν του, όπως μοι παρακωλύση πάντα τα μέσα, δι' ων θα ηδυνάμην να φέρω εις πέρας τοσούτον σημαντικόν έργον ...».

[Αρχ. Διον. Ρώμα. Τόμος Α΄, σελ.425].

Ο Commodore G.W.Hamilton από τον Πόρο έγραφε την 22α Ιανουαρίου 1827 στον Αρμιοστή της Επτανήσου Adam: «Ο Μαυροκορδάτος είναι μιστός από όλα τα κόμματα, αλλά εμένα μου χρειάζεται ακόμα. Ούτε εγώ του έχω εμπιστοσύνη. Τον χρησιμοποιώ όμως ως κατάσκοπο».

Βλέπε : «Jeannes Gennadius : The Correspondence of Captain Hamilton during Greek War of Independence – London 1830, p21»

Ο «Παρατηρητής» της Αυστρίας, με άρθρο του, συνιστούσε τον Μαυροκορδάτον ως «τον ενδεδειγμένο μετριοφρονούντα και ικανόν να φέρει τους Έλληνας εις την προτέραν υποταγήν, με αναλόγους συνθήκας με την «Λαμπράν Πόρταν».

«Αρκεί να τον επαινώσιν αι εφημερίδες Αυστρίας, Κωνσταντινουπόλεως και Λόνδρας δια να γνωρίσουμεν τους ολεθρίους σκοπούς του.

Τούτο ας αναγνώσει και τρομάξει ο κάθε έλλην που ελκύζεται ανοήτως από την επιφάνειαν των πραγμάτων».

(Ιστορ. Αρχ. Δ. Ρώμα Τ.Α´ σ. 151 και 232)

Συνεδρίαση της Βουλής, της 26ης Ιανουαρίου 1855.

Αγόρευση βουλευτού και στρατηγού Θεοδώρου Γρίβα, κατά Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου :

«Τι παραμύθια της Χαλιμάς ήρθε να μας πει εδώ..... όποτε ήτο εδώ ο Μαυροκορδάτος την έφαγε την Ελλάδα..... κι' έχει ακόμα πρόσωπον να έρχεται εμπροστά μας και να μας λέγει παραμύθια της Χαλιμάς; Ποιός εσκότωσε τον Καποδίστρια, παρ' αυτός και θέλει να ομιλήσει ακόμη;».

Ακολουθεί αποχώρηση του Μαυροκορδάτου από την αίθουσα της Βουλής, χωρίς να επιχειρήσει να ανασκευάσει την κατηγορία.

Μεταξύ των αντιθέτων όσων από εκθρούς και φίλους του Μαυροκορδάτου διαμείβονται, ο αμερικάνος φιλέλληνας ιατρός Samuel Gridley Howe, στο έργο του «A Historical sketch of the Greek Revolution -New York 1828 (Μετάφρ. Ι. Χατζημανουήλ-εκδ. Εκάτη- Αθ.1977), εκφέρει συμπερασματικά την ιδιότητά του γνώμη ως ακολούθως :

«Μία είναι η γνώμη στην Ελλάδα για τις ικανότητες του Μαυροκορδάτου: Έχει όλες τις προϋποθέσεις να γίνει Μεγάλος. Αλλά αυτό δεν έχει σχέση με τις αρετές του (σελ.98)..... όσο για τη ραδιουργία και την καιροσκοπική πολιτική του, μπορούμε να πούμε πως χάρη σ' αυτά τα στοιχεία διατήρησε την επιρροήν του... (σελ.99)»

Η Τριανδρία Μαυροκορδάτου, Νέγρη, Κωλέττη, ήταν ακατάλληλη για επιτάχυνση του απελευθερωτικού πολέμου. Καθένας χωριστά φιλοδοξούσε να κρατήσει την ανωτάτη εξουσία και ήταν έτοιμος να θυσιάσει τα πάντα για να επιτύχει τον σκοπό του.

(Philippe Jourdain-Memoires-e.tc. Paris 1828-p. 34)

Ο Gerge Finlay διηγείται ότι στη Βενετία συνάντησε τον Κωστάκη Ι. Καρατζά και Αλέξανδρο Κατακουζηνό να φιλονικούν άγρια για την ηγεμονία του κράτους που θα αναδυόταν από την Ελληνική Επανάσταση. Τελικά συμφώνησαν να υπογράψουν συμφωνία διανομής του βασιλείου. Και οι δύο εφοβούντο πως θα τους υπερφαλάγγιζε ο πλουσιότερος Μιχ. Σούτσος που θα πλειοδοτούσε στην εξαγορά του αξιώματος του βοεβόδα.

Επιλεκτική διήγηση των Συμβάντων κατά το Α΄ εξάμηνο του 1821.

Λαός άγιος υπό Δυνάστην ανάξιον, δυναστευόμενος ποτέ μένει;

Στις συνωμοτικές προετοιμασίες των Φιλικών, εντάσσονται και οι μυστικές συνελεύσεις Βοστίτσας και Λευκάδας. Τα εκ προκρίτων και επισκόπων Μέλη, της Φιλικής Εταιρείας, Εφορίας Πελοποννήσου, συνήλθαν εκτάκτως στη Βοστίτσα (26-29 Ιαν. 1821), προκειμένου να συναντήσουν τον φιλικό Γρηγόριο Δικαίο - Παπαφλέσσα που έφθασε από Κωνσταντινούπολη με την ιδιότητα του πατριαρχικού Εξάρχου, και ακούσουν τους σκοπούς της αφίξεώς του για τους οποίους υπήρχαν ανησυχητικές ακριτομύθιες.

Ο Παπαφλέσσας παρουσιάσθηκε ως εκπρόσωπος του Αλεξ. Υψηλάντη και τους ανέπτυξε την απόφαση του αρχηγού της Φιλικής για την επίσηυση της Επανάστασεως και τους όριζε την 25η Μαρτίου, ως ημερομηνία ενάρξεως του Αγώνα στον ελλαδικό χώρο. Ακολούθως η συνέλευση αναλώθηκε σε αντεγκλήσεις.

Οι κεφαλές της προεστοκρατίας κατά μεγάλη πλειοψηφία ετάχθησαν υπέρ αναβολής της επανάστασεως και εξέφρασαν φόβους της τύχης των προνομίων, όσων τους παραχωρούσε ο τουρκοπροσκυνησμός τους.

Ο φλογερός, όμως, Παπαφλέσσας, θα κηρύξει την επανάσταση στην ώρα της και η δυναμική της φοράς των γεγονότων θα παρσύρει και τους όσους επιφυλακτικούς επεδίωξαν την αναβολή της.

Το αντάμωμα της Λευκάδας υπήρξε περισσότερο αντιπροσωπευτικό, γιατί εκπροσωπήθηκε ο ευρύτερος ελληνικός χώρος και κατέληξε σε συγκεκριμένες αποφάσεις, για την τήρηση των οποίων, σε ατμόσφαιρα ομοψυχίας, εδόθησαν όρκοι. Εν τούτοις

το γεγονός παραμένει εν πολλοίς άγνωστο γιατί πολλά από τα ιστορικά, συμβατικά, «έγκριτα» κείμενα, το αντιπαρέχονται.

Στη Λευκάδα λοιπόν, κατά τον γενικό προγραμματισμό της Φιλικής, μετά τα Θεοφάνεια του 1821, προφανώς, μεταξύ της 30ης Ιανουαρίου [Κυριακής των Απόκρεω] και 6ης Φεβρουαρίου [Κυριακής της Τυρινής], αρχίζει η συνέλευση των Συνέδρων που εκπροσωπούν τον χώρο της Δυτικής Χερσώας Ελλάδος, Πελοποννήσου, Θεσσαλίας, Ανατολικής Στερεάς, Ηπείρου, Σουλίου, Νήσων, κλπ., προκειμένου να καταστρώσουν επαναστατικό σχέδιο κοινής ενεργείας και επικυρώσουν την 25η Μαρτίου ως την ημέρα ενάρξεως του Αγώνα σε εθνική κλίμακα.

Στη σύναξη παρευρέθησαν, ο Γεώργ. Νικολού / Βαρνακιώτης, ο Οδυσσεάς Ανδρούτσος, Γεώργ. Τσόγκας, Δημ. Μακρής, Νικ. Στουρνάρης, Γεώργ. Μπακόλας, Γ. Καραϊσκάκης, Νάκος Πανουργιάς, Στάθης Κατοικογιάννης, Γεώργ. Κίτσ(ι)ος, Ηλίας Μαυρομιχάλης ως εκπρόσωπος της Πελοποννήσου, ο Ιακ. Τομπάζης ως εκπρόσωπος των τριών «*ναυτικών*» νήσων, ο φιλικός Άγγελος Σούνδιας, προφανώς και άλλοι.

Οι συσκέψεις πραγματοποιούνται με κάθε δυνατή μυστικότητα στο εξοικό, αλλά και στην κατοικία του Ιω. Ζαμπέλιου, στο κέντρο της πόλης. Ο Ιω. Ζαμπέλιος είχε σπουδάσει στην Ιταλία νομικά και διατελούσε εισαγγελέας Λευκάδας. Παράφορος πατριώτης, «φιλικός» και ποιητής. Μεταξύ άλλων έγραψε και τα θεατρικά δράματα «Γεώργιος Καστριώτης», «Τιμολέων», «Ρήγας Θεσσαλός», και «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος». Το ιστορικό σπίτι του Ζαμπέλιου, σώζεται στο κέντρο της Λευκάδας και φέρει εντοιχισμένη πλάκα, υπενθυμίζουσα την γενομένην εκεί συνέλευση.

Ως προαπαιτούμενη επαναστατική ενέργεια κρίθηκε αναγκαία η κατάληψη της στοιχέρους οροσειράς του κρημνώδους Μακρυνόρους και των διαβάσεων του, προκειμένου να καταστούν αδιόδευτες, οι προς νότον εκθρικές εισβολές. Είναι γνωστόν πως οι από βορρά προς Δυτική Ελλάδα κατερχόμενοι εκθρικοί στρατοί, διήρχοντο από τη μοναδική επιμήκη στενή παραθαλασσία διόδευση που σχηματίζουν οι δυτικές πλευρές του αμέσως νοτιότερα γυ-

μνού εκ «φλύσχου» λιθοτομουμένης πέτρας συνεχομένου όρους Θυάμου (Σπαρτοβούνι), εκεί που καταλήγουν στον Αμβρακικό κόλπο. Πρόκειται για την στενωπό την αποκαλούμενη και «*Δυτική Θερμοπύλη*» γιατί κατέχει την αντίστοιχη στρατηγική θέση των Ανατολικών Θερμοπυλών. Η παραθαλασσία διάβαση του Θυάμου, σε πολλά σημεία υποχρέωνε, αργή πορεία κατ' άνδρα. Κατήγето στην Αγραία χώρα. Συναντάται και με το πολύ ποιητικό και ελάχιστα γνωστό όνομα «*Χαλκή Πύλη*». Ο Olivier Voutier αποκαλεί την διάβαση «*Nouvelles Thermopyles*».

Η φύλαξη της σημαντικής αυτής ορμητηρίας στρατιωτικής στενωπού, σχετίζεται με την κατοχή του υπερκειμένου Μακρυνόρους ως και της πολύ σημαντικής θέσεως «*Λαγκάδα*» από την οποία το υποχρεωτικό πέρασμα προς την βόρειο είσοδο των Ακαρνανικών Θερμοπυλών.

Για την έγκαιρο κατάληψη του ακροτόμου Μακρυνόρους και αποτελεσματικού ελέγχου της υποκειμένης θαλασσίας διαβάσεως, επέμενε ιδιαίτέρως ο Ηλίας Μαυρομικάλης που εξέφραζε την στρατιωτική άποψη των Πελοποννησίων.

Δυστυχώς οι όρκοι που εδόθησαν στην Λευκάδα, αμελήθησαν επί δίμηνον, κατά την διάρκεια του οποίου, οι Χαλκές Πύλες έμειναν ανοικτές και επέτρεψαν την διέλευση τριών εχθρικών σωμάτων, συνολικής δυνάμεως 5.600 ανδρών, οι οποίοι κατευθύνθησαν στην Πελοπόννησον. Έκαστος ας αναλογιστεί τις ζημιές που προέκυψαν από την δίμηνη αδράνεια των όπλων της Δυτικής Ελλάδος.

Δύο πρώιμα περιστατικά προσβολής διερχομένων τουρκικών, μικρής δυνάμεως αποσπασμάτων, την 5η Μαρτίου, από τον Δημήτηρ Μακρή, στην διάβαση μεταξύ Βαράσσοβας και Παλιοβούνιας, παρά τα Χάνια Γαβρολίμνης, ως και εκείνο του καλογήρου Κυπριανού μετά του Οδυσσέως Ανδρούτσου στη γέφυρα της Τατάρνας την 22α Μαρτίου, εθεωρήθησαν ως συνήθη ληστρικά αναρχικά συμπτώματα ή έστω ως μερικά πρόδρομα προανακρούσματα της Επανάστασεως, αλλά όχι και ως η καθ' εαυτή εναρκτήριοσ ημέρα του Αγώνα σε εθνική κλίμακα.

Το επεισόδιο της 5ης Μαρτίου, ακόμη και οι τουρκικές αρχές

εξέλαβαν ως συνήθη ληστεία. Ο Μακρής με τα 28 παλικάρια του, από ενέδρας εξουδετέρωσε εχθρικό απόσπασμα, που μετέφερε, από το Μεσολόγγι όπου είχε συγκεντρωθεί, στη Ναύπακτο, χρηματική ποσότητα προερχόμενη από φορολογικά έσοδα γνωστά ως «*γιοβά χαράτσι*» που επιβάλλετο ως κεφαλικός φόρος επί παντός άρρενος χριστιανού, ηλικίας μέχρι 12 ετών. Ο φόρος αυτός ήταν γνωστός και ως φόρος της «*Βουσίνας*» γιατί εισεπράττετο την χειμερινή εποχή ανθοφορίας του ομώνυμου αρωματικού άνθους. Περί της επικειμένης μεταφοράς των χρημάτων ο Μακρής είχε ειδοποιηθεί την προηγούμενη εμπιστευτικά από τον Αναστάσιο Παλαμά (Παλαμάρα). Ο όρκος του Φιλικού συνέδεε τους δυο αυτούς άνδρες. Μέρος των κατασχεθέντων χρημάτων εκράτησεν ο Μακρής και το υπόλοιπο διένειμε στα παλικάρια του. Ο τούρκος διοικητής μπέης Μούστος Ισουφόπουλος θεώρησε τους Μεσολογγίτες ως υπευθύνους της αρπαγής του μεταφερομένου φόρου και αξίωσε από αυτούς την καταβολή ισοπόσων χρημάτων.

Οι Μεσολογγίτες αρνήθηκαν κάθε ευθύνη και η υπόθεση χρόνισε, μέχρις ότου τα επεληθόντα επαναστατικά γεγονότα απέσβεσαν την αξίωση.

Στο μεταξύ ο Γιουσούφ μπέης, που από το 1820 υπηρετούσε στο στρατόπεδο των Ιωαννίνων, κατά του Αλή πασά, γιος του πανίσχυρου Ισμαήλ, πλουσίου μπέη των Σερρών, προβιβάζεται σε πασά της Ευβοίας.

Ο Γιουσούφ είναι άνδρας πολεμικός, αγέρωχος και μορφωμένος. Γνωρίζει ακόμη και την αρχαία ελληνική.

Κατέρχεται με δύναμη 600 ανδρών από Ήπειρο προς Ακαρνανία, κατευθυνόμενος στη νέα του θέση. Διέρχεται από τις αψυλακτες Δυτικές Θερμοπύλες και φθάνει στο Βραχώρι περί τα τέλη Μαρτίου. Εκεί πληροφορείται τα επαναστατικά κινήματα Πελοποννήσου (Μάνης, Μεσσηνίας, Καλαβρύτων, Αιγιαλείας, Γορτυνίας, κλπ.) και πως επίκειται η άλωση του φρουρίου της Πάτρας, εντός του οποίου υπηρετούν ως μισθοφόροι και εκατό περίπου άνδρες καταγόμενοι από Βραχώρι. Οι οικογένειες των εκατό τούρκων του Βραχωρίου που πολιορκούνται στην Πάτρα, παρακαλούν τον Γιουσούφ να βοηθήσει και αποτραπεί η άλωση

του φρουρίου της.

Ο Γιουσούφ, αλαζών και φιλόδοξος, δράττεται της ευκαιρίας. Θα σπεύσει στην Πελοπόννησο να βοηθήσει στην αποκατάσταση των πραγμάτων. Επειδή κρίνει την στρατιωτική δύναμή του ανεπαρκή, με γραμματοκομιστή ειδοποιεί τον καϊμακάμη του στην Εύβοια να συγκεντρώσει συμπληρωματική δύναμη και να του την αποστείλει. Ο ταχυδρόμος συλλαμβάνεται στα Σάλωνα από τον Νάκο Πανουργιά και η επιστολή του Γιουσούφ διαβιβάζεται στο ελληνικό στρατόπεδο της Πάτρας προκειμένου να ενημερωθούν οι εκεί οπλαρχηγοί.

Οι Αχαιοί οπλαρχηγοί, ειδοποιούν τον αρματολό του Ζυγού, Δημ. Μακρή να εμποδίσει την επικείμενη διέλευση του Γιουσούφ, από την Κακή Σκάλα του Ταφιασσού (Παλιοβούνας) και τους Μεσολογγίτες να μη διαθέσουν τα πλοία τους για την διαπεραίωση του πορθμού Αντιρρίου-Ρίου.

Στον ενδιάμεσο χρόνο αυτής της αλληλογραφίας, ο Γιουσούφ έχει προχωρήσει νοτιότερα και το Μεσολόγγι ευρίσκεται υπό την απειλή του στρατού του. Ο Μακρής δεν κινείται, ισχυριζόμενος ότι δεν είχε εντολή από τους εφόρους του Μεσολογγίου.

Οι έφοροι, που ευρίσκονται πλέον υπό την επιτήρηση του στρατού του Γιουσούφ, εστάθμισαν τις συνέπειες μιας σύγκρουσης αβεβαίου αποτελέσματος. Δυσανασχετούν, ότι τα στενά του Θυάμμου παραμένουν ανοικτά, προφανώς δε, έχουν και την πληροφορία πως επίκειται η κάθοδος και δευτέρας μεγάλης εχθρικής δύναμης. Τους ήταν ακόμη αδύνατον να αποκρύψουν εκατοντάδες αλιευτικά πλοιάρια.

Τα Γαλαξειδιώτικα καράβια που θα εμπόδιζαν την εχθρική διαπεραίωση του «στεινού» πόρου, έφυγαν, κατόπιν φιλονικίας που έλαβαν με τον Μακρή, γιατί αθέτησε την υπόσχεσή του και δεν επολέμησε τον Γιουσούφ, όπως ήτο εκ συμφώνου. Έπειτα για το πέραςμα του μικρού «*ευρυγάζτορα επί τα θαιά*» πορθμού, ήταν εύκολη η εξεύρεση πλοίων και από άλλα σημεία και μάλιστα από την τουρκική μοίρα που ναυλοχούσε μονίμως στα Σύβοτα ή από την Επτανήσο, κλπ.

Τελικά οι εξακόσιοι του Γιουσούφ, «*ειρεσία ωσεπιποθύ χρώ-*

μενοι» (κωπηλατούντες), διαπεραιώθηκαν ανενόχλητοι τον παρά το Μολυκρικόν Ρίον πορθμόν. Ο πορθμός απεκαλείτο τότε «*Κουτσούκ Τσανάκ Καθέ*» (Μικρό Οχυρό Στένωμα /Μικρά Δαρδανέλλια). Από το καστέλι της Tramontana, απεβιβάσθησαν στο καστέλι του Garbino [ενετικός προσδιορισμοί] την 3η Απριλίου 1821, Κυριακή των Βαΐων, και προχώρησαν αμέσως και εισήλθαν στο φρούριο των Πατρών.

Η Πάτρα καταστρέφεται σχεδόν ολοσχερώς την Μεγάλη Παρασκευή με φωτιά, με τις ενθαρρύνσεις και οδηγίες του Άγγλου μισέλληνα υποπροξένου Φιλίππου Γκερν και του αδελφού του Βαρθολομαίου, διερμηνέως του προξενείου. Σφαγή απάνθρωπη εξαφανίζει το μεγαλύτερο μέρος του αμάχου πληθυσμού, που ανύποπτο επέστρεφε από τις εκκλησίες. Την επομένη 6 εχθρικά πολεμικά πλοία προερχόμενα από την μοίρα των Συβότων κατέπλευσαν στην Πάτρα και συνέτειναν έτι πλέον στην αψύχωση των Ελλήνων.

Η άφιξη των εχθρικών πλοίων επιβεβαιώνει τον ισχυρισμό πως υπήρχαν και άλλα διαθέσιμα πλωτά μέσα να διευκολύνουν το πέρασμα της μικρής δυνάμεως του Γιουσούφ, ακόμη και στην περίπτωση που θα είχαν αποκρυσάλλω τα Μεσολογγίτικα πλοία.

Δευτέρα εχθρική ελεύθερη διέλευση από τα στενά του Θυάμου, εκείνη του δραστήριου Κεχαγιά Μουσταφά βέγη, δυνάμεως 3.500 ανδρών, όλων αλβανών. Επέρχεται κατά της Πελοποννήσου, με εντολή του Χουρσίτ πασά να σπεύσει στην Τρίπολη που πολιορκείται. Εκεί ο Χουρσίτ έχει εγκαταλείψει τους θησαυρούς του και το χαρέμι του. Το σώμα του Μουσταφά φθάνει στην Πάτρα την 6η Απριλίου, Μεγάλη Τετάρτη, τρεις μόλις ημέρες μετά τον Γιουσούφ.

Οι Μεσολογγίτες και ο Μακρής που δεν εκτύπησαν προ ολίγων ημερών τους διερχόμενους 600 του Γιουσούφ, θα ενεπλέκοντο σε αιματηρή περιπέτεια την οποία απέφυγαν, ίσως ειδοποιημένοι εγκαίρως, της επερχομένης νέας εχθρικής δύναμης. Εάν είχε ενοχληθεί ο Γιουσούφ, το ανοχύρωτο, το πολύναυστο ποτέ Μεσολόγγι, θα παρεδίδετο τώρα στις φλόγες δεύτερη φορά και οι 850 οικογένειες των κατοίκων του θα εθυσιάζοντο από το

εκδικητικό απάνθρωπο γιαταγάνι του αιμοσταγούς εκείνου σурφου του των αγρίων αλβανικών ορδών διαρπαγής, που οδηγούσε ο Κεχαγιά Μουσταφάς. Και είναι βέβαιον πως η εκδικητική μανία θα επεκτεινέτο και πέραν του Μεσολογγίου, σε όλα τα χωριά της περιοχής.

Τρίτη εχθρική δύναμη οκτακοσίων αλβανών με αρχηγό τον Ασλανάκην, διέρχεται από τις αφρούρητες Ακαρνανικές Πύλες και σπεύδει να ενισχύσει το κάστρο της Πάτρας. Φέρει μαζί του και ικανό αριθμό τηλεβόλων που τα συνοδεύει ο αρχιपुरοβολιστής (τοποσίπασης) του Χουρσίτ πασά.

Αγανάκτηση, λύπη, αμυχανία επικρατούν τώρα στο στρατόπεδο των Αχαιών. Ευρίσκονται σε κατάσταση απομόνωσης. Αδυνατούν να εξηγήσουν όχι μόνον την ακινησία των Ρουμελιωτών αλλά και την απουσία του ελληνικού στόλου που θα εμπόδιζε τις από θαλάσσης συνεχείς διελεύσεις νέων εχθρικών δυνάμεων προερχομένων από το στρατόπεδο των Ιωαννίνων. Γράφουν, διαμαρτύρονται, εκλιπαρούν. Η επιτροπή των Φιλικών της Κέρκυρας, με επιστολές της ελέγχει τους Φιλικούς της Λευκάδας, ότι δεν πιέζουν αποτελεσματικά τους έναντι γείτονας της Στερεάς. Οι Φιλικοί της Λευκάδας δέχονται άδικες επικρίσεις. Με ενέργειές τους έχουν περάσει κρυφά στην Ακαρνανία 853 νέοι Λευκάδιοι, για να λάβουν μέρος στους εκεί αγώνες. Είναι διηρημένοι σε μικρές ομάδες με αρχηγούς τον Σπύρο Χαλκίόπουλο, Μάρκο Γκύλη, Θεοφύλακτο Ψιλλιανό, Ιω. Λαυράνο, Γ. Βερύκη, Τάργα, Σικελιανό, Πάκμωρ(α) και άλλους.

Οι κινήσεις των Φιλικών της Λευκάδας, τελούν υπό την διαρκή άγρυπνη παρακολούθηση του εκεί απάνθρωπου άγγλου διοικητού Temple.

Στο μεταξύ κάποιοι μικροί επαναστατικοί σχηματισμοί εγκαθίστανται στο Μακρυνόρος, χωρίς όμως να σημειώνουν αξιόλογη δράση. Όλοι αναμένουν να κινηθεί και να κηρύξει την επανάσταση ο πρωτοκαπετάνιος Γεώργ. Νικολού / Βαρνακιώτης.

Στην απελπισία τους οι Αχαιοί, στέλνουν στην Ύδρα τον Σωτήρη Θεοχαρόπουλο με χρήματα να μισθώσει πλοία και πλεύσουν στον Πατραϊκό κόλπο.

Η Ύδρα ζει τον δικό της εμφύλιο. Ο δευτεροκαπετάνιος Αντώνης Οικονόμου που κίνησε την επανάσταση στο νησί, είναι εγκατεστημένος με δικούς του ναύτες στην καγκελλαρία. Οι πρωτοκαπετάνιοι, που τρέφουν την επανάσταση με το χρήμα τους, αποφασίζουν εσωτερική αντεπανάσταση, προκειμένου να αποκατασταθούν στη διοίκηση του νησιού.

Την 12η Μαΐου, οι ισχυρότεροι πλοιοκτήτες, πολιορκούν την καγκελλαρία με σκοπό να αποκαθλώσουν τον Οικονόμου. Πρώτος εισέρχεται στο διοικητήριο ο Λάζαρος Παναγιώτας και ο Οικονόμου από το κεφαλόσκαλο τον ρωτάει: «Τί θέλεις;». Και ο Παναγιώτας απαντάει: «Σε θέλω». Ταυτοχρόνως αντιπροβολούνται και ο Παναγιώτας τραυματίζεται. Ακολουθεί στη σκάλα ο Θεόφιλος Δρένιας. Τον πυροβολεί ο γιος του Οικονόμου και τον φονεύει. Ακολουθεί επί δίωρον τακτική πολιορκία του κτηρίου που την διευθύνει ο Αντώνης Κριεζής με τους οπαδούς του. Στη συνέχεια το διοικητήριο βάλεται και από τα σπίτια των Δημ. Βούλγαρη, Εμμ. Τομπάζη, Αναστασίου Κριεζή και Ταρσανά. Η φωτιά των μικρών όπλων είναι αναποτελεσματική. Τότε ο Γεώργιος Σαχτούρης πηδάει σε πλοίο του Κριεζή και μαζί με δύο άλλα παρακείμενα πλοία αρχίζουν βολή πυροβόλων κατά του διοικητηρίου. Ο Αντ. Οικονόμου παραδίδεται. Δικαστήριο των καπετανοκύρηδων καταδικάζει τον Αντώνη Οικονόμου σε θάνατο. Δεν τολμούν όμως να τον εκτελέσουν πάνω στην Ύδρα, όπου είναι αγαπητός. Τον παραδίδουν σε δέκα ναύτες με εντολή να τον περάσουν στην έναντι ακτή της Θερμασίας και να τον εκτελέσουν. Κατά την διάρκεια της θαλασσίας διαδρομής οι ναύτες εκδίδουν τη δική τους απόφαση. Θα αποβιβάσουν τον Οικονόμου στην Ερμιονίδα και θα τον αφήσουν ελεύθερο. Οι κεφαλές της Ύδρας ανένδοτες του επιφυλάσσουν την δολοφονία του σε επομένη ευκαρία.

Ο Θεοχαρόπουλος που έφθασε στην Ύδρα σε στιγμές μεγάλης ανωμαλίας, κατορθώνει να κινήσει έξι Ύδραϊκά πλοία υπό την αρχηγία του Δημητρίου Ανδρ. Μιαούλη και ισάριθμα Σπετσιώτικα με αρχηγό τον Νικόλαο Γκίκα Μπόταση. Κατά την διαδρομή δύο πλοία του Κριεμάδη, και δύο του Καλανδρούτσου, απεσπασθησαν της μοίρας και παρέμειναν στην πολιορκία της Πύλου.

Στο μεταξύ τα εξημμένα πνεύματα στην Αιτωλοακαρνανία, προμηνύουν την επερχόμενη θύελλα. Τον Χουροίτ πασά ανησυχούν τα ανταριασμένα πνεύματα και οι φήμες επικειμένων επαναστατικών ενεργειών γενικής κλίμακος. Από το στρατόπεδο των Ιωαννίνων, δίνει εντολή στον δερβέναγα Νούρκα Σερβάνη να ενεργήσει την εξόντωση των Αρματολών της Δυτ. Ελλάδος, αλλά και των Προκρίτων και παντός προσώπου δυνάμενου να γίνει επικίνδυνον.

Ο Νούρκας Σερβάνης καθυστερεί να ενεργήσει μέχρις ότου ενισχύσει την στρατιωτική του δύναμη, την οποία θεωρεί επί του παρόντος ανεπαρκή. Φήμη πως ο Κώστας Χορμόβας θα επιπέσει στις μικρές φρουρές Μποχωρίου και Γαλατά, είχε αποτέλεσμα οι εκεί φρουρές να συμπτυχθούν στο Μεσολόγγι.

Οι φήμες επεκτείνονται σε βαθμό που πολλές τουρκικές οικογένειες της περιοχής, τρομοκρατημένες καταφεύγουν στο «οχυρό» Βραχώρι / Τουρκοχώρι, με την ιδιότυπη φρουριακή κατασκευή των σπιτιών που παρέχουν ασφάλεια στις εγκατεστημένες εκεί 630 τουρκικές κατά το πλείστον οικογένειες, εν μέσσω 37 ελληνοκρατουμένων χωριών που αριθμούν 1595 οικογένειες.

Η φυγή προφανώς συμπαρασύρει και τις άλλοτε φρουρές Μποχωρίου και Γαλατά, γιατί αυτές δεν φέρονται ανθιστάμενες όταν μετ' ολίγον κηρυχθεί η επανάσταση στο Μεσολόγγι.

Η επιτροπή των Φιλικών της Λευκάδας που δεν έπαυσε καθημερινά να προτρέπει ματαίως τους Ακαρνανάς οπλαρχηγούς να κινηθούν και να τους ελέγχει για αναλγησία, αποφασίζει να επέμβει δυναμικότερα. Θα αποστείλει αντιπρόσωπόν της να τους επιτιμήσει κατά πρόσωπον, να τους υπενθυμίσει τους όρκους τους, να τους φιλοτιμήσει. Και οι Εταίροι ως τον κατάλληλον άνθρωπο που διαθέτει ανάλογο κύρος να τους ελέγξει εντονότερα, να τους μιλήσει πειστικά αλλά και με γλώσσα σκληρή, επιλέγουν τον εταίρο εισαγγελέα Ιω. Ζαμπέλιο και του αναθέτουν να περάσει αμέσως στην έναντι Ακαρνανία και ενεργήσει ό,τι οι περιστάσεις υπαγορεύουν. Ο Ζαμπέλιος δέχεται ευχαρίστως την εντολή της Εταιρείας. Άφοβος, την 21η Μαΐου, ημέρα του Αγίου Κωνσταντίνου, επιβαίνει κρυφά στο πλοιάριο του φιλικού αλιέα

Παρασκευά, πρηνής, σκεπασμένος με μία καπότα, διασχίζουν την διέχουσα διώρυγα και φθάνουν στην έναντι Ακαρνανική ακτή.

Οι δικαιολογίες και διαταγμοί του Γεωργίου Βαρνακιώτη, μεταξύ των οποίων, πως αναμένει την σύμπραξη του δευτέρου κατά την τάξη καπετάνιου, πλουσίου, Ανδρέα Ίσκου, κάμπτονται και υπόσχεται πως την ημέρα της Πεντηκοστής θα κηρύξει την επανάσταση.

Η επιστροφή Ζαμπέλιου και Παρασκευά, υπήρξε επεισοδιακή. Η αστυνομία υποψιάζεται τον Παρασκευά και δύο αστυνομικοί τον σταματούν να τον ανακρίνουν. Ο Παρασκευάς αρπάζει το όπλο του ενός, τον κτυπά, πηδάει στη ψαρόβάρκα, καταφεύγει στο Μεσολόγγι. Θα θυσιαστεί κατά την Α΄ Πολιορκία. Ο εισαγγελέας Ζαμπέλιος είναι υποχρεωμένος (υποκριτικά) να τηρήσει τον Νόμο. Η περιουσία του Παρασκευά κατάσχετα. Οι εταίροι, όμως, αποζημιώνουν μυστικά στο ακέραιο την αξία της ακινήτου περιουσίας του και συντηρούν με μνυαίο επίδομα την οικογένειά του.

20 Μαΐου: Τα οκτώ Υδραιοσπετσιώτικα πλοία φθάνουν στον Πατραϊκό κόλπο. Στο ακρωτήριο Άραζος παραπλέει μοίρα έξι άλλων πλοίων, μεταξύ των οποίων τρία Οιάνθεια (Γαλαξειδιώτικα), ένα του κεφαλήνα Αναστασίου Φωκά, και δύο έτερα. Οι δύο μοίρες ενώνονται, και μία δύναμη δεκατεσσάρων πλοίων διευθύνεται στο λιμάνι της Πάτρας. Οι ελλιμενισμένοι εκεί τέσσαρις εχθρικοί πάρωνες, με την εμφάνιση των ελληνικών, ανασπούν τις άγκυρες και σπεύδουν να καταφύγουν στο λιμάνι της Ναυπάκτου.

Η άφιξη του ελληνικού στόλου εμψυχώνει τους έλληνες και αποθαρρύνει τους εχθρούς. Προς εκδίκηση ο Γιουσούφ της Πάτρας αποφασίζει να πυρπολήσει, όσα σπίτια εσώθησαν από την προηγούμενη φωτιά και ειδοποιεί τους Προξένους πως δεν εγγυάται πλέον την εκεί παραμονή τους. Την επομένη **21n Μαΐου** ο ελληνικός στόλος, εισπλέει στον Κορινθιακό κόλπο, υπό το ακατάπαυστο εχθρικό πυρ των φρουριών Ρίου - Αντιρρίου. Θαρρύναντα τα στρατιωτικά σώματα Διαμαντή Χορμόβα Κων /ντίνου Σαδήμα, Γεωργίου Πιλάλα και άλλων, συμποσούμενα σε 2000 άνδρες, πλησιάζουν και πολιορκούν Ναύπακτο και Αντίρριον.

Την **25ή Μαΐου** αρχίζει σφοδρός κανονιοβολισμός εναντίον των φρουριών από στεριά και θάλασσα. Την **26η** επιχειρείται η κατάληψη του τείχους του Αντιρρίου, με δέκα κλίμακες. Ο Διαμ. Χορμόβας μετά τετρακοσίων θα επιχειρήσει την ανάβαση. Ακολουθείται όμως από ελαχίστους. Μόλις έφθασε στα μπιτένια του κάστρου θερίζεται και πίπτει ένδοξα μαζί με τον ναυτικό Γιαννούλη Πετσιώτη, προερχομένου εκ της τριάρμενης ναβέτας του Νικολάου Βότσπ. Το τολμηρό σχέδιο εγκαταλείπεται.

Μεσολόγγι:

Οι αναχείρας ιστορίες αναγράφουν πως η επανάσταση στο Μεσολόγγι κηρύχθηκε την **20ή Μαΐου**, την ημέρα αφίξεως στον Πατραϊκό του ελληνικού στόλου.

Ο Ιω. Φιλήμων την τοποθετεί την 24η Μαΐου (Τόμος Γ' Κεφ. Ι') «... καθ' ην ανεκηρύχθη κυρίαρχος και κατά τον νομόν τούτον η εθνητική σημαία».

Το Μεσολόγγι καθίσταται έκτοτε η κυρία ναυτική βάση των Ελληνικών πλοίων που επιχειρούν στο Ιόνιον πέλαγος.

Καταρτίζεται επαναστατική εφορία από τον Πάνο Παπαλουκά, Αλεξ. Τσιμπουράκην και Απόστ. Καψάλη.

Η επανάσταση επικράτησε ειρηνικά.

Έχουν ήδη καταφύγει εκουσίως 16 τούρκικες οικογένειες στο Βραχώρι, και όσες δεν είχαν ακολουθήσει την προηγουμένη εκείνη φυγή, φυλακίζονται. Την πληροφορία την παρέχει ο γάλλος λοχαγός Maxime Raybaud, που επισκέφθηκε τους κρατούμενους στη φυλακή και αναιρεί τον Σπυρίδωνα Τρικούπη, όστις ισχυρίζεται πως όλοι οι Τούρκοι απελάθησαν. Μεταξύ των κρατούμενων ο Raybaud διέκρινε και τον τέως υπέργηρο διοικητή, μπέν Μούστο Ισουφόπουλο, στη λευκή γενειάδα του οποίου έσταζαν τα δάκρυα.

Διαθέτουμε και την περιγραφή της φυλακής Μεσολογγίου, από διήγηση του Johann Daniel Elster, που υπηρέτησε στο Τάγμα των Φιλελλήνων μέρος του οποίου στρατωνίσθηκε στο «Βοϊβοδικό», κατά την διέλευσή του προς Πέτα. Το «σαράϊ» λοιπόν περιγράφεται ως μεγάλο ευρύχωρο κτήριο τουρκικού ρυθμού. Μια βαριά πύλη του μανδρότοιχου οδηγούσε στην αυλή,

από τη μια πλευρά της οποίας υπήρχε μια ευχάριστη πηγή και από την άλλη τα κελιά της φυλακής όπου ερρίπτοντο οι Έλληνες, θύματα της Τουρκικής θηριωδίας. Αυτά τα κελιά/τρύπες της «*χάψας*» προκαλούσαν φρίκη. Στον τοίχο ήταν στερεωμένες φοβερές αλυσίδες. Όστε ο «*αγαθός*» μπέης Μούστος είχε άμεση επίπτευση των εκεί φρικαλεοτήτων και τώρα βρίσκεται φυλακισμένος στα κελιά της τέως ιδιοκτησίας του.

Την επομένη της απελευθέρωσης του Μεσολογγίου, ο Δημ. Μακρής εισέρχεται στο Ανατολικό. Η εκεί μικρά τουρκική φρουρά παραδίδει τα όπλα και οι άνδρες της, απέρχονται ελεύθεροι στο Βραχώρι.

25 Μαΐου. Ο Γεώργιος Νικολού/Βαρνακιώτης, μεγάλη μορφή του κλεφταρματολικού κύκλου και πρωτοκαπετάνιος της περιοχής, από το Ξηρόμερο, εκδίδει την πρώτη κατά την Δυτική Ελλάδα επαναστατική Προκήρυξη. Ταυτοχρόνως καταλαμβάνει το Μακρυνόρος.

Οι επόμενοι αγώνες αναλώνονται στις επίμονες ανεπιτυχείς προσπάθειες του εχθρού να εκβιάσει τις διόδους του Μακρυνόρους και βοηθήσει τις τουρκικές φρουρές που πολιορκούνται στο Βραχώρι και Ζαπάντι, και επαναφέρει την Αιτωλοακαρνανία σε υποταγή.

Την αναβλητικότητα των οπληρχηγών της Ρούμελης, διαδέχονται συντονισμένες γρήγορες κινήσεις.

Μακρυνόρος και στενά του Θυάμου, καταλαμβάνονται από τους σπεύδοντας εκεί σχηματισμούς.

Ο Ανδρέας Ίσκου, αρχικά με 40 μόνον άνδρες τους οποίους αύξησε σε 80, καταλαμβάνει την δεσπόζουσα θέση Γυφτοπήδημα, η οποία ελέγχει την είσοδο της θαλασσίας διαβάσεως του Θυάμου. Την στενωπό της Αγίας Παρασκευής, του Μακρυνόρους, καταλαμβάνει ο αρχηγός των όπλων της Αμβρακίας (Αρτης), Γεωργ. Μπακόλας με 100 άνδρες.

Την Λαγκάδα, τοποθεσία γνωστή και ως «*Τούρκα θέση*», καταλαμβάνουν αρχικά ο Αναγνώστης Καραγιάννης και Γεωργ. Βαλτινός. Προσλήθε ακόμη και ο Γεώργιος Καραϊσκάκης ο οποίος μετά τη σύνοδο της Λευκάδας, προσέτρεξε στον Άνω Βάλτο και

στις περιοχές Ραδοβιστίου και Σκουλικαριάς της Άρτης, στρατολόγησε και σχημάτισε υπολογίσιμη δύναμη. Την οχυρά θέση «Αυτί» καταλαμβάνει ο Ιω. Ράγκος.

Οι προαναφερόμενοι σχηματισμοί, κατά τις περιστάσεις αλλάζουν θέσεις (Πλάκα, Διπόταμο, Παπαστάθη, Παλαιοκούλ(ι)ας, Παλαιολαγκάδας), και δη κατά τις σπουδαιότερες στην περιοχή μάχες (Κομπότι, Λαγκάδα, Αγ. Παρασκευή, κ.λ.π.), κατά τις οποίες οι εχθροί με υπέρτερες δυνάμεις, προσεπάθησαν πάντοτε ανεπιτυχώς να εκβιάσουν κάποια διείσδυση.

Την λεπτομερή διήγηση των εδώ πολεμικών αναμετρήσεων ως πολύ γνωστών αντιπαρερχόμεθα. Ως υπενθύμιση έστω, το περιστατικό τραυματισμού του Γ. Καραϊσκάκη κατά την 8η Ιουνίου στο Κομπότι, από ενεδρεύοντα αρβανίτη, όταν από ακαλίνωτο ενθουσιασμό για τη νίκη, και προκειμένου να μυκτηρίσει τους φεύγοντας, ανασήκωσε την φουστανέλλα του και επέδειξε στους εχθρούς τα οπίσθιά του, τραυματισμό που δεν του επέτρεψε να λάβει μέρος στις αμέσως επόμενες μάχες.

Βραχώρι: Την 28η Μαΐου, ημέρα της Αγ. Τριάδος, κατά τις πρωινές ώρες, οι τούρκοι γευμάτιζαν ομαδικά στην ύπαιθρο, τα νησίσιμα φαγώσιμα της εορτής του ραμαζανίου. Εναντίον τους επιπίπτουν ο Δημ. Μακρής με 700, ο Αλεξ. Βλαχόπουλος με 500, ο Κων. Σαδήμας με 500, ο Θεοδ. Γρίβας με ολίγους και δημιουργούν πολιορκητικό κλοιό γύρω από το Βραχώρι. Στο κεφαλοχώρι αυτό, τα σπίτια της τουρκικής συνοικίας είναι περιτειχισμένα με διπλές και τριπλές κυκλικές σειρές από πέτρινες μάντρες, με τυφεκοθυρίδες, τα μεσαύλια των οποίων εθεωρούντο απροσπέλαστα. Πολύ γρήγορα η πολιορκούσα δύναμη αυξάνει σε περισσότερους των 4.000, με προσέλευση νέων μονάδων, μεταξύ των οποίων οι Γιάννος και Γιώτης Βαρνακιώτης, αδελφοί του πρωτοκαπετάνιου Γιώργου, ως και οι Μεσολογγίτες αδελφοί Θανάσης και Γιαννάκης Ραζής.

Η στενή πολιορκία και απουσία της από Ήπειρον αναμενομένης εξωτερικής βοήθειας, αναγκάζει τους αμυνομένους σε παράδοση της ιδιότυπης αυτής Τουρκοκρατούμενης κωμόπολης με τα φρουριακά της σπίτια, κατά την **11η Ιουνίου**. Ταυτοχρόνως

ο Γεώργιος Τσόγκας ενεργεί κατά του «Τεκέ» και «Πλαγιάς», δύο μικρών παλαιών φρουριών έναντι της Λευκάδας και τα κυριεύει. Ακολούθως βαδίζει κατά της Βονίτσας.

15 Ιουνίου. Μέρος του Υδραιοσπετσιώτικου στόλου επιστρέφει στη βάση του. Οκτώ πολεμικά θα παραμείνουν στην περιοχή για να διακρατούν ακίνητα τα κατά την Ναύπακτο εχθρικά. Κατά τον Ι. Φιλήμονα (Τόμος Γ΄ σελ. 338, σιχ. 1-4), πρόκειται για «... δύο σπετσιώτικα, του ενός πλοιαρχουμένου από τον Εμμανουήλ Δ.Α.Ορλώφ, αδελφού της Λασκαρίνας Πούπλη (Μπούμπουλη – Ο Φιλήμων αποφεύγει συστηματικά το «μπ» ως βαρβαρικών), εν κεφαλληναίων του Γεράσιμου Βίκτωρος Φωκά, και τρία οιάνθεια, μετά δύο ενόπλων βρατσερών».

Ένα εκ των πλοίων της Λασκαρίνας ονομάζεται «Οι Σύμμαχοι» και το διοικούσε ο Νικόλαος Ορλώφ.

Ζαπάντι: Χωριό, κατοικούμενο αποκλειστικά από τούρκους, προάστιο του Βραχωρίου. Η άμυνά του εβασίζετο σε τέσσαρους δυνατούς πύργους και σε δύο τζαμιά, τα οποία οχυρώθηκαν επειγόντως, ως και σε σύστημα επιμελούς περιταφρώσεως.

Η πολιορκία του άρχισε στις 16 Ιουνίου και μετά πάροδο 40 όλων ημερών, την 26η Ιουλίου, κατορθώθηκε τέλος η παράδοσή του.

Ο Αιτωλοακαρνανικός χώρος έχει τώρα ελευθερωθεί με τις δυνάμεις του εντόπιου πληθυσμού, πλην των φρουριών Ναυπάκτου, Αντιρρίου και Βονίτσας, τα οποία πολιορκούνται.

20 /21 Ιουλίου 1821.

Κακότηροπος, δύστηνος ειμαρμένη, αποβιβάζει στο Μεσολόγγι προκλητικό αυτόκλητο, αλαζονικό τολμητή, καταχθόνιο θηρευτή αξιωμάτων, καιροσκόπο αμέτρου φιλοδοξίας, διασημότητα υπό αθυρματική ψυχική άλωση, δεινόν σφετεριστή εξ υφαρπαγής επιτυχιών τρίτων προς ιδιωφελή ιδιοποίηση, δαίμονα μάγον σοφίας άγγελον, που εσκύλευσεν αναξίως την δόξα της Α΄ Πολιορκίας του Μεσολογγίου.

Κληρονόμος γνωστού μεγάλου ονόματος γόνος, και αγνώστου ως τότε χαρακτήρος, εγένετο δεκτός ως ο αναμενόμενος εθνοσωτήρας της χώρας, και ανατέθηκε στον δια της προπαγάνδας προβεβλημένον η διαχείριση της ελευθερίας, στις κρισιμότερες

δραματικές περιόδους της.

Ίδού ο άνθρωπος οποίος ήτο και απεδείχθη:

Εκριζωμένος, άπολις, ετερόχθων, μέτοικος, φερέοικος, ανασφαλής, ανεπάγγελτος, υπερόπτης, φίλαυτος, φιλύποπτος, ελλόγιμος, νοήμων, κάτοχος πολλών ξένων γλωσσών, προετοιμασμένος κατά οικογενειακή παράδοση ως δραγουμάνος εξ απορρήτων του σεκρεταρίου της Υψηλής Πύλης, ατεκμηρίωτων άλλων σπουδών, πλην προπαγανδιζόμενος ως πανεπιστήμων, ακαταπόνητος αλληλογράφος, αριστοτέχνης της πέννας, από τις πλέον δόκιμες της εποχής του Αγώνα, (μας κληροδότησε μοναδικό ιστορικό αρχείο), αλαζονικός, φιλοδέσποτος και ηγεμονικός, βουλιμικών απαιτήσεων, μαγγανεύς μυημένος στην διπλωματική επιτηδειότητα του *«δίεψε και άρχε»*.

Αυτοτιμωρητική συνείδηση κάτω από μύχιους φόβους, αγωγνίες, πάθη και δοκιμασίες.

Αποκύημα εντέχνου δημοσιότητας, προπετής, κενεαυχής, συγγός, δύσθυμος, δυσανεκτικός, διεκδικητικός.

Ανικανοποίητες συνειδησιακές ανάγκες για σεβασμό, αναγνώριση και επιβολή, παράγουν ισχυρές ενοχές και εκδηλώσεις αλόγου μίσους και επιθετικότητας στις συνεχείς επιδιώξεις υπονόμησης και διαγκωνισμού των αντιπάλων.

Παρά την θύραθεν μόρφωση που έλαβε, ως πολύ αορίστως λέγεται στην Ευρώπη, δεν απέκτησε την ειδική διάλεκτο να διερμηνεύσει, γίνει αντιληπτός και προσεγγίσει θετικά τις ευρύτερες λαϊκές μάζες.

Και παρά την ανεπάρκειά του θα επιδιώξει να αναδειχθεί επικυρίαρχος κάθε εξουσίας και εξισωθεί με την έννοια του θείου δικαίου (*de droit divin*) κατά μίμηση της «αψόγου» αρχής των ξένων Χωροδεσποτών

Αδυναμία αυθυπέμβασης τιθέντων φιλοδόξων ιδίων στόχων.

Ο εκ πολιτογραφήσεως, διετέλεσε το πρώτον πρωθυπουργός, κατόπιν μερικής εντέχνου εκλογικής νοθείας της Α' Εθνικής Συνελεύσεως της Επιδαύρου, όταν εκτός των νομίμων *«Συνέδρων»* παρεισώχθησαν μετά ψήφου και «ημέτεροι» ως *«Παραστάται και Συνήγοροι»*.

Εις βάρος του προσγράφεται ότι υπήρξε πειθήνιο όργανο και κατ' εξοχήν φορέας και άθυρμα της Αγγλικής πολιτικής-φιλι-στερλίγκος.

Βραχύβιος, αδύναμος, περιστασιακά δοτός πρωθυπουργός, κατά κυνική αξίωση του ραδιούργου Άρμανσπεγκ, και ακολού-θως με επιθυμία των άγγλων επικυριάρχων πρέσβων Ντώκινς, Λάιονς, Ουάις, και ναυάρχου Πάρκερ (ναυτικός αποκλεισμός 1850). Ακολουθεί ο δεύτερος ναυτικός αποκλεισμός και επαχθής τριετής κατοχή κατά τα Κριμαϊκά, από 16 Μαρτίου 1854 και κα-τόπιν τελεσιγράφου Αγγλίας και Γαλλίας επαναφέρεται ο εκλε-κτός τους στην πρωθυπουργία, ο εξαρτημένος φορέας υποτα-κτικής πολιτικής ομηρίας.

Διπλωματικοί θρασυτάτοι εξευτελισμοί και αλλοτρίωση της τιμής του Έθνους. Μηνδέποτε κατόρθωσε να ιδρύσει, να ηγηθεί και αναδείξει προσωποπαγές πολιτικό κόμμα πλειοψηφίας.

Κατά την δοτήν πρωθυπουργίαν του από 12^{ns} Οκτωβρίου 1833 διέλαμψε ως εθελοντής δήμιος, μετά του ομοίως άφρονος Φανα-ριώτου μπόγια, υπουργού δικαιοσύνης Κων. Σκινά, με την κατά παρασκηνιακήν επιταγή της πατρωνείας, της εις θάνατον κατα-δίκης (26 Μαΐου 1834) των δαφνοστεφών Κολοκοτρώνη και Πλαπούτα με απαγχονισμό και καθειρέξεως των Καλλέργη, Γρίβα, Κολιόπουλου, Τζαβέλα, Μαμούρη, Κριεζότου και λοιπων ως και διώξεως των αμερολήπτων και ευθυδίκων δικαστών Αναστ. Πο-λυζωΐδη και Γεωργ. Τερτσέτη. Ο Σκινάς εισήλθε στην αίθουσα του δικαστηρίου με τους χωροφύλακες εφ' όπλου λόγχη και εξε-βίαζε τους δικαστάς να αλλάξουν την απαλλακτική ετυμηγορία τους. Χρέη Εισαγγελέως ήσκησε ο διαβόητος κακόφρων νομικός Εδουάρδος Μάσσων.

Πολυζωΐδης και Τερτσέτης εγκαινούνται αμφοτέροι από τον Μάσσων, «ως ένοχοι αρνήσεως υπηρεσίας (να ξανασυνεδριάσουν και αλλάξουν την απαλλακτική ετυμηγορίαν τους) και παραβιά-σεως της εχεμυθείας (;) με σκοπόν ιδιοτελή και προς βλάβην του Κράτους»!!

Απολογούνται την Κδ' Σεπτεμβρίου του ΑΩΛΔ εις το εν Ναυπλίω Εγκληματοκόν Δικαστήριον προεδρευμένου από τον

Δημ. Σούτσον. Σύνδικος δικαστής και ο Δημ. Βάλβης.

Ο εγερθείς θόρυβος για βιασμό και σκαιότητα κατά της δικαιοσύνης, τον ανάγκασε σε αναστολή εκτελέσεως των καταδικαστικών αποφάσεων.

Ακολουθούν εξεγέρσεις στην Πελοπόννησο, απότοκες της πρωθυπουργικής κακοδιοικήσεως. Παρατείνεται υπό το βάρος γενικής αγανακτήσεως, την 31η Μαΐου 1834.

Την 13η Αυγούστου εδόθη πλήρης αμνηστία εις όλους τους καταδίκους.

Η πατρωνεία όμως δεν ξεχνά τους φίλους της. Τον τοποθετεί υπό ευμενή εξορία ως πρεσβευτή στις αυλές Πρωσσίας και Βαυαρίας για να τον επαναχρησιμοποιήσει όταν οι υπηρεσίες ευμενούς υποτακτικού θα είναι και πάλι χρήσιμες.

Προκειμένου να αντιπολιτευθεί τον νόμιμον πρωθυπουργό Πέτρον Μαυρομιχάλη, και καταχρώμενος την συνταγματική τάξη, διέσπασε την Βουλή, ηγήθηκε του ενός τρίτου αυτής, ανέδειξε πρωθυπουργόν τον βραδύνουν Γεώργ. Κουντουριώτην και η χώρα ευρέθη με δύο κυβερνήσεις και δύο νομοθετικά σώματα.

Δυσοικονόμητος ιδιοτέλεια, καλύπτει πρεσβυωπική προσωπικότητα σκιαμαχούσα αφ' εαυτής διαβρωτικά.

Επεδίωξε να ηγεμονεύσει χωρίς ανδρεία, χωρίς ψυχική αυτοδύναμη δεξιότητα και πολεμική εμπειρία, κύρια συστατικά ηγετικής μορφής, απηλλαγμένης ψευδών εκστάσεων.

Γίνεται αμέσως αντιληπτόν σε ποιά ιδιοτελή θρασύδειλη μετριότητα ετερόχθονος, απευθύνονται οι προηγηθέντες χαρακτηρισμοί, για την οποία ακολουθούν αμέσως και τα επόμενα κατορθώματά της.

Σκηνικό Διαλόγου:

Ο Τερτσέτης κάθεται σε τραπεζάκι καφενείου σε πεζοδρόμιο του Ναυπλίου. Διέρχεται ο εκ των δικαστών του Δημ. Βάλβης.

— Τερτσέτης: Κύριε Βάλβη, κύριε Βάλβη, έλα να τα πούμε.

— Βάλβης: Δεν έχω χρόνο.

— Τερτσέτης: Θα έχουμε πολύ χρόνο στον άλλο κόσμο που θα πάμε και τα λέμε εκεί. [Βλέπε: «Ο Γεώργ. Τερτσέτης και τα Ευρισκόμενα Έργα του».

Έκδοση Βιβλιοθήκης της Βουλής, Αθήνα 1984, σελ. 918, Επιμέλεια Ντίνου Κονόμου].

Τα Πολιτικά Γεγονότα του Β' Εξαμήνου 1821.

8 Ιουνίου 1821. Άφιξη Δημ. Υψηλάντη στην Ύδρα. Εκπροσωπεί τον αδελφό του Αλέξανδρο και την «*Αόρατον Ανωτάτην Αρχή*» που κινεί την Επανάσταση.

Η κάθοδος του Δημ. Υψηλάντη στην Ελλάδα ανησυχεί τον διαμένοντα στην Ιταλία τέως Βοεβόδα, ελέω Θεού αυθέντη, ηγεμόνα και οσποδάρο Βλαχίας, βαθύπλουτο Ιωάννη Γεωργίου Καρατζά, όστις στη φαναριώτικη αριστοκρατική ιεραρχία, προηγείται της οικογενείας των Υψηλάντη.

Το βέλτιστο αποτέλεσμα της Επανάστασεως ενομιζέτο τότε από τους διεθνείς παρατηρητές ως ηγεμονία της Πελοποννήσου υποτελούς, και ο άρχοντας Ιω. Καρατζάς ενδιεφέρετο σφόδρα να εξαγοράσει τη θέση του Ηγεμόνα από τον Σουλτάνο.

Κατά τον Ν. Σπηλιάδη (Τομ. Α', σελ. 223/224) «... ο μεν αυθέντης Καρατζάς [απέβλεπε] να προσπλωθή αρχηγός της Πολιτείας, ο δε Ιγνάτιος αρχηγός της Εκκλησίας αλλά ... ο Μαυροκορδάτος θα φροντίσει δια τον εαυτόν του πάντοτε».

Το ακριβό αντίτιμο εξαγοράς της θέσεως του Οσποδάρου, διατιμημένο σε δεκάδες χιλιάδες λίρες, θα εκαλύπτετο από την ληστρική φορολογία του λαού της Πελοποννήσου.

- Ηγεμονοποίηση ως επιχείρηση σαράφικης κερδοφόρου λεηλασίας!

Εφοβείτο όμως τον Υψηλάντη ως υποψήφιον ανταπαιτητήν και αποφασίζει να διεμβολήσει επειγόντως με κάθε τρόπο την επιτυχία του έργου του.

Ως κατάλληλο πανούργο, μηχανορράφο ο Καρατζάς επιλέγει τον ανιψιό του Αλέξανδρο Ν. Μαυροκορδάτο, που θα σπεύσει στην Ελλάδα υπό το πρόσχημα να αγωνισθεί.

Ο Θεός γνωρίζει τις «*εξ αίρειες ικανότητες*» του εκλεκτού του ο οποίος επιφορτίζεται να υποσκάψει με κάθε τρόπο το κύρος του Υψηλάντη και να προπαγανδίσει και προετοιμάσει συνθήκες

αποδοχής του Καρατζά, ως ηγεμόνος, φημιζομένου για την φιλαργυριάν του και ως κατόχου ενός εκατομμυρίου δουκάτων, προερχομένων από την αφαίμαξη της Βλαχίας.

Η ανάληψη από τον «μεγαλοφυή» Μαυροκορδάτο αθλίας και υπούλου αποστολής, χωρίς ενδοιασμούς συνειδήσεως βαθμολογεί αμέσως το ηθικό επίπεδο του προσχηματικού φιλογενούς πανούργου νεήλυδος, του «ιντριγκάντη», του περιβεβλημένου τον πατριωτικό μανδύα του Αγωνιστού.

Υποχθόνιος ρόλος. Ανήθικος σκοπός. Ανέντιμα μέσα!!

Η συκοφαντία, η δαιμονοποίηση των αντιπάλων και η πολιτική δολοφονία ενεργούνται ως μέσα πολιτικής καταξίωσης.

Ο Θεός όμως δεν υπελόγισε πως η πανουργία του εκλεκτού Ανιψιού θα εστρέφετο και εναντίον του και πως θα τον πρόδιδε, θα τον ανταγωνιζόταν και θα εργαζόταν για την δική του ηγεμονοποίηση.

Ο Μαυροκορδάτος ως πρόδρομος του Ιω. Καρατζά, δεν ανταπεκρίθη ουδέ πόρρωθεν στις προσδοκίες «του ευμενεστάτου του αυθέντη».

Κατά τον Abney Hastings, ο Μαυροκορδάτος: «Είναι εύστροφος και μηχανορράφος, αμφιβάλλω όμως εάν έχει στέρεες ικανότητες. Λένε πως αποφεύγει τους κινδύνους».

- Συμπεριφορά για την επαναξιολόγηση ήθους του εκλεκτού.

Ο «Κύκλος την Πίζας», Ιγνατίου (αποβλέποντος στην ηγεσία της Ελληνικής Εκκλησίας), Ιωάννου Γεωργίου Καρατζά, του ασώτου «πρίγκιπα μπειζαδέ» Κωστάκη Ιω. Καρατζά και Αλ. Μαυροκορδάτου, διαρρήγνυται. Ατυχεί.⁽¹⁾

1. Μετά τριετίαν περίπου οι πρωταγωνιστές του κύκλου της Πίζας θα περιέλθουν σε σχέσεις μίσους και φθόνου και η κυδαιότης των προς αλλήλους φρικτών κατακρίσεων χαρακτηρίζουν το ήθος των «εντιμοτάτων» αυτών Κυρίων, για τους οποίους, κατά το πλείστον, μόνο ψευδή φήμη αρετών διατηρούμε.

Από την απύλωτη γλώσσα του Ιω. Καρατζά, επιλέγεται ένα «απάνθισμα» των εξ αμάξης εξευτελιστικών χαρακτηρισμών, από όσους αισχρόν και λέγειν εξώκειλε, προερχομένους εκ του αρχείου Αλεξ. Μαυροκορδάτου.

(Βλέπε: Τόμο VI, σελ. 377-388, αριθμ. επιστολής 2874/3619.):

• Γνώμη Ιγνατίου περί του Αλεξ. Μαυροκορδάτου, όπως την αποτυπώνει ο Ιω. Καρατζάς:

Ιδού το απάνθισμα των προσαπτομένων:

Ψεύτης, δόλιος, ταραχοποιός, ιδιωφελής, χρεωκοπημένος, πως με το πρόσχημα

Ο οξυδερκής Ιγνάτιος, κατέχεται από τον φόβο πως η κάθοδος του στην Ελλάδα και η ενεργός ανάμιξή του στην Επανάσταση θα εξοργίσει τον Ρώσο αυτοκράτορα, όπως συνέβη με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Συντηρείται από μόνη την μνυαία γενναία επιχορήγηση του αυτοκράτορα. Αναστέλλει τις προθέσεις του, ίσως και από την αντίδραση των εδώ επισκόπων.

του πατριωτισμού αποσκοπεί να λάβει μόνος του τα νηία της διοικήσεως, ότι έκλεψε μιλλιούνια από τα δάνεια, ότι εκατάντησε μέθυσος και αρσενοκοίτης και πως μία των ημερών σε κοινή συνεννόηση εξεφώνησε πανηγυρικών υπέρ της αρσενοκοιτίας λόγων, και υπεστήριξε με επιχειρήματα την επιλογή του, έναντι του φυσικού.

Τελικώς οι σχέσεις των δύο αυτών παραγόντων των τυχών του Έθνους που είχαν διαταραχθεί και από την ανάμιξη του Μαυροκορδάτου σε ανταγωνισμούς πατριών, τις οποίες ο Ιγνάτιος απεδοκίμαζε, αποκατεστάθησαν, με τη μεσολάβηση Τρίτων, κατόπιν επιθυμίας του Μαυροκορδάτου.

Αφέψημα, μέλι -γάλα το προηγηθέν υβρεολόγιον.

• Γνώμη Ιω. Καρατζά, μη φειδομένου ούτε του εκ της θυγατρός του Ρωξάνης, γαμβρού του Μιχαήλ Σούτσου (Μιχάλδοβα):

Παρ' αξίαν βοεβόδας της Μολδαβίας. Απονενομημένος Δονκι(χ)ότης ή μάλλον Σάντζο Πάνας που αφάνισε τον κόσμο.

Από τον εις Γκορίτζιαν τετραετή ειργμόν του, όπου εφυλακώθη από τους Αυστριακούς, απηλλάγη δια μεσιτίας του Ιω. Καρατζά προς Μέττερνιχ!!

Τώρα ευρίσκεται στην Πίζα όπου περιφέρεται με ηγεμονικό караγκιόζικον ύφος, γελοίων και απδές, ένα παίγνιον μισούμενον και περιφρονούμενον από όλους, με τα πολλά λαλαπαλαλίκια του (αδιαντροπιές του).

Προ τεσσαράκοντα περίπου ημερών ήλθε στην Πίζα από «Τζενέβρας» η σύζυγος του Κοκράν (George Cochrane ναυάρχου), γυνή νέα έως 28 χρόνων, ευπής. Αυτή την τρελλοκοχράν και λωλή κοντέσσα επισκέπτεται ο απονενομημένος Μ. Σούτσος, την γειτονεύει πρωί και εσπέρας, της χαρίζει σάλια και φουστάνια από εκείνα της γυναίκας του, σεβαστά αντεριά από τα δικά του «και εν ενί λόγω να την κάμη την κόρτε» προκειμένου να μεσολαβήσει στον άνδρα της να τον αναδείξει ηγεμόνα της Ελλάδος, ως προερχόμενον από βασιλικό γένος.

Της υποσχέθηκε και 500 πουγκιά.

Επαναλαμβάνει τον γνωστό τρόπο με τον οποίον αναδείχθηκε ηγεμόνας της Μολδαβίας, όταν δωροδόκησε την κοντέσσα Στρούγκανωφ, γυναίκα του ρώσου στρατηγού, με 1000 πουγκιά γιατί ο διορισμός αυτός απαιτούσε και την ρωσική συναίνεση και ο Χαλέτης δεν ετολούσε να ενεργήσει αυτοπροαιρέτως.

Το μίσος του Πενθερού προς τον ερωτύλο Γαμβρό του, αποκαλύπτει όλο το οικογενειακό παρασκηνίο, αλλά και τους χρηματισμούς με τους οποίους εξασφαλίζοντο τα βοεβοδιλίκια. Αποκαθήλωσε μια πολυδιαφημιζόμενη προσωπικότητα.

Ο Μιχαήλ Σούτσος λοιπόν τέως οσποδάρης Μολδαβίας (1819-1821), πέμπτος υποψήφιος για την ηγεμονία της Πελοποννήσου. Μεταξύ των Φιλικών ο Μ. Σούτσος ήτο γνωστός ως ο «οινοπλουτών». [Ιω. Φιλήμονος – Δοκίμιον Ιστορ. Περί της Ελληνικής Επανάστασεως - Τόμος Α' σελ.284.

Κατά τον Ιω. Φιλήμονα, ο Μαυροκορδάτος «... κατεγίνετο κυρίως να προβάλλει εαυτόν ... τους μεν εν Πείσης δύο γέροντας [Ιγνατίου και Ιω. Καρατζάν] οικονομών, τον δε Κωνστ. Ιω. Καρατζάν παίζων επί τοις δακτύλοις».

Με ένα γενεαλογικό «Υπέρ Εγώ» ματαιόδοξων αριστοκρατικών προκαταλήψεων ως δόρυ επιθέσεως ο Μαυροκορδάτος, το «μαχτούδι» της πολιτικής, θα επιδιώξει τον ηγεμονισμόν ως βιωματική επικαταλλαγή.

Την προσπάθεια ηγεμονοποιήσεως του Ιω. Καρατζά, θα συνεικονούσε και ο γιός του, ο άσωτος «μπεϊζανδές» Κωστάκης. Θα κατήρχετο στην Ελλάδα προσποιούμενος ανεξάρτητη πρωτοβουλία, αλλά θα έπρεπε να συνεργασθεί με τον ως πρόδρομο κατελθόντα Μαυροκορδάτο, για τον αυτό σκοπό, προβολής και αναδείξεως του πατέρα του ως πρώτου πολιτικού και βοεβόδα Πελοποννήσου και υφαρπάξει την ηγεμονία από τον Δημήτριο Υψηλάντη.

Ο «μπεϊζανδές» όμως αντελήφθηκε τις βαθύτερες προθέσεις φιλαρχίας του Μαυροκορδάτου που ειργάζεται για ίδιο λογαριασμό και χολωθείς, απήλθε. Το περιεχόμενο αριθμού μεταγενεστέρων επιστολών του Μαυροκορδάτου στις οποίες φέρεται να θεωρεί την κάθοδο του επισκόπου Ιγνατίου και του Ιω. Καρατζά στην Ελλάδα, ως απολύτως συμφέρουσα, δυνατόν να παρερμηνευθεί. Βεβαίως οι προθέσεις έναντι του Ιγνατίου στον οποίον κυρίως αναφέρονται οι έπαινοι είναι ειλικρινείς, όταν ο Μαυροκορδάτος δεν προσβλέπει σε σταδιοδρομία κληρικού. Ως προς δε τον Ιω. Καρατζά, αυτός αναφέρεται με συγκαταβατική ευγένεια, του Ανιψιού μη επιθυμούντος διακοπή σχέσεων μετά του Θείου, όστις με μόνον ενεργητικόν την περιουσίαν του, και κατερχόμενος θα ήτο εις την διάθεσή του. Αδιαφιλονίκητο πως η παραμονή του Ιγνατίου στο εξωτερικό, υπήρξε περισσότερο ευεργετική από την κάθοδό του στην Ελλάδα.

Κατά τον Ρήγα Παλαμήδη⁽²⁾, ο Μαυροκορδάτος απερχόμενος

2. Ρήγας Παλαμήδης: Αγωνιστής, πολιτικός, συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Τρίπολη το 1794 και πέθανε στην Αθήνα το 1872. Γιός πλούσιου. Εσπούδασε τα ελληνικά στην σχολή της Δημητσάνας και στην συνέχεια στην Κωνσταντινούπολη. Έλαβε μέρος στην Επανάσταση. Πολέμησε εις την άλωση της Τριπολιτσάς, στα Δερβενάκια,

της Βλαχίας (Σεπ. 1818), έφερε μαζί του περιορισμένη κρηματική κατάσταση, από 8.000 τάλληρα, τα οποία εξανεμίσθησαν πολύ γρήγορα [ως εκ του τρυφηλού δαπανηρού ανέργου βίου του]. Τελευταίως ενδιαιτάται εις την «λαμπράν οικίαν του Ιγνατίου, τρεφόμενος ανεξόδως μέχρι του έτους 1821, ότε εξερράγη η επανάστασις και κατήλθε στην Ελλάδα. Όστε ελθών εις την Ελλάδα βεβαίως θα είχε πολλά ολίγα κρήματα».

Και είναι όντως κάπως περίεργον ότι τον Ανιψión δεν περιέθαλψε ο πλούσιος Θεός, αλλά ο Ιγνατίος.

Μια σειρά όμως από συγκυρίες που ακολούθησαν, υπήρξαν πολύ ευνοϊκές για τον Μαυροκορδάτο, ο οποίος εγνώριζε και τον τρόπο να τις εκμεταλλευθεί.

Ο Ιγνατίος με το προσωπικό του κύρος και τον μεγάλο κύκλο γνωριμιών, έχει συγκεντρώσει κρηματική ποσότητα μεγαλύτερα των διακοσίων χιλιάδων τάλληρων ή όπως άλλου καταγράφεται, πλέον των τετρακοσίων χιλιάδων φράγκων, προερχομένην από συνεισφορές πλουσιών ελλήνων μεγαλοπραγματευτάδων του εξωτερικού ως και από λοιπούς ευεργέτας. Τα συγκεντρωθέντα κρήματα προτίθεται να διαθέσει σε εθνικούς σκοπούς.

Προαισθάνεται την επικειμένη έκρηξη της Επαναστάσεως για την οποία έχει θετικές πληροφορίες.

Ο Ιγνατίος έχει γνωρίσει τον υδραίο εφοπλιστή Φραγκίσκο Παπαμανώλη-Φόνο⁽³⁾, φιλικό, και έναν από τις πρώτες οικογέ-

κ.λπ. Κατά την κάθοδο του Δράμαλη, μαζί με τον Γεώργ. Σέκερη και 1700 άνδρες είχαν αναλάβει τη φύλαξη των Μεγάλων Δερβενίων της Μεγαρικής, μεταξύ των ορέων Κιθαιρώνος και Γερανείων. Απειροπόλεμοι, εγκατέλειψαν την θέση τους μόλις αντίκρισαν την επερχομένη δύναμη του εχθρού. Φεύγων ο Παλαμίδης έφιππος ενέσπειρε παντού τον πανικό. Τον συνήντησε ο Κολοκοιτώνης, του οποίου ήτο βαπτιστικός, τον κατσάδιασε άγρια και τον συγχώρησε στο «λάδι που τον μύρωσε».

Διετέλεσε Γραμματεύς της Συνελεύσεως των Κατεζών.

Ός πληρεξούσιος έλαβε μέρος στις εθνικές συνελεύσεις Άστρους, Επδαύρου, Ερμιόνης και Άργους. Διετέλεσε μέλος του Πανελληνίου, και Γερουσιαστής. Διετέλεσε Νομάρχης, Σύμβουλος Επικρατείας. Δις Υπουργός των Εσωτερικών επί κυβερνήσεως Ανδρ. Μεταξά και Αλεξ. Μαυροκορδάτου και δις πρόεδρος της Βουλής. Στη διάρκεια του βίου του εξελέγετο συνεχώς βουλευτής Μαντινείας.

Συνέγραψε πλείστα ιστορικά έργα. Στα Γ.Α.Κ., Συλλογή Βλαχογιάννη Δ' , 121, ευρίσκεται σημείωμα του Παλαμίδη, περί της δράσεως του Ιγνατίου, εκ του οποίου προέρχονται οι αναφερόμενες στην παρούσα διατριβή, σχετικές πληροφορίες.

3. Φραγκίσκος Παπαμανώλης - Φόνος: Υδραίος πλοιοκτήτης, μεταξύ των είκοσι πρώτων της νήσου. Φιλικός. Συνεδέθη με τον Ιγνατίον το 1820 όταν επισκέφθηκε

νειες του νησιού, που μετέβη στην Πίζα για λόγους υγείας (οφθαλμία), μετά του οποίου από Αυγούστου 1820 τηρεί τακτική αλληλογραφία.

Ο Φόνος λοιπόν, προβλέποντας ότι την άνοιξη η έκρηξη της επανάστασης ήτο άφευκτη, αποφασίζει να στείλει κατά την 15η Μαρτίου το υπό ρωσική σημαία πλοιοκτησίας του μπρίκι/ζαμπέκον «Μπαρών Στρογονόφ», εφοδιασμένο με οκτώ χονδρά κανόνια για την αντιμετώπιση των πειρατών, με πλοίαρχο τον ομοίως φιλικό Δημ. Πανούτσο ή Καστριώτη, στην Ιταλία, στην διάθεση και διαταγές του Ιγνατίου, του οποίου γνωρίζει τις προθέσεις. [Ζαμπέκον, Σαμπέκον = Chabec = Λιβυρνίς ή Βελούδα. Ταχύπλοον, τριίστιον, υπερβολικής ιστιοφορίας. Τα ελληνικά διακρίνονταν από τους μεγάλου ύψους ιστούς μεγαλύτερους του συνήθους].

Εδώσε ακόμη ο Φόνος στον Πανούτσο και 8000 τάλληρα, για την αγορά προσθέτων πολεμοφοδίων.

Για να μη φθάσει το βρίκι στο Λιβόρνο χωρίς φορτίο και δημιουργήσει υποψίες, σταμάτησε στο Μαραθονήσι να φορτώσει βελανίδι. Πριν τελειώσει η φόρτωση το «Μπαρών Στρογονόφ» αιχμαλωτίζει δύο τουρκικά πλοία που διήρχοντο, κατευθυνόμενα στην Πρέβεζα, μετακομίζοντα εφόδια στον στολισκο του Σουλτάνου, που ενεργούσε κατά του Αλή Πασά. Τα κατασχεθέντα εφόδια ο Πανούτσος παρέδωσε στους Μανιάτες.

την Πίζα για λόγους υγείας (οφθαλμία). Διέθεσε όλη την περιουσία του για την ευόδωση του Αγώνα και πέθανε πένης.

Εκτός από το ζαμπέκο «Μπαρών Στρογονόφ» διέθεσε ακόμη το βρίκι του «Λυκούργος» προκειμένου να μετατραπεί σε πυρπολικό στην Ερεσό της Μυτιλήνης, ως και το πλοίο «Μελομένη» στις εκστρατείες κατά της Εύβοιας, Τρίκερι.

Εξ ιδίων εναύλωσε και πλοία τρίτων για τις αναγκαίες μεταφορές εφοδίων, πολλά δε φορτία σίτου, κ.λπ. τα αγόραζε εξ ιδίων.

Κατά το 1838 ο Φόνος δεν διέθετε πλέον πόρον ζωής, γέρων, ασθενής, τυφλός χειραγωγούμενος, επαίει στην Αθήνα από τους ισχυρούς της ημέρας να του δοθεί κάποια σύνταξη ανάλογος των εκδουλεύσεών του. Κατατρέχεται και από τους δεισιπείς του που απειλούν να τον εγκλείσουν στη φυλακή.

Κανείς όμως δεν στέργει να ακούσει τις αιτήσεις του.

Από την πείνα η σύζυγός του και ο γιός του πεθαίνουν φυματικοί. Τρεις θυγατέρες σε ώρα γάμου, χωρίς προίκα, κινδυνεύουν από την πείνα. Ο μικρότερος γιός του ομοίως.

Ανάληπτο το Κράτος, έναντι τιμίου Αγωνιστού.

Στο μεταξύ κηρύχθηκε η γενική Επανάσταση και ο Φόνος επρόλαβε να στείλει με τον Πανούτσο επιστολή στον Ιγνάτιο, με την οποία τον ειδοποιούσε πως οι στόλοι Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών, εξέπλευσαν για πολιορκία εχθρικών φρουρίων, κ.λπ.

Το «Μπαρών Στρογονόφ» όταν έφθασε στο Λιβόρνο, παρέλαβε μεγάλη ποσότητα εφοδίων αγορασθέντων εκεί υπό του Ιγνατίου, και κατά διαταγήν του, ετέθη υπό την διοίκηση του Μαυροκορδάτου, ο οποίος επιβιβάσθηκε στο βρίκι για να κατέλθει στην Ελλάδα, επί προσχήματι φιλογενείας, προκειμένου να μεγαλοουργήσει. Στον Μαυροκορδάτο ο Ιγνάτιος ενεπιστεύθη και το χρηματικό ποσό των διακοσίων και πλέον χιλιάδων ταλλήρων, για να διατεθούν για τις επείγουσες ανάγκες της Επανάστασεως.

Γνωρίζουμε με σχετική ακρίβεια τις ποσότητες εφοδίων που εφορτώθησαν στο Λιβόρνο: 1815 λογχοφόρα ατομικά όπλα, 2 οβούζια, 50 βαρέλια τσακμακόπετρες, 30 βαρέλια μπαρούτι, ποσότητα μολύβδου. [Βλέπε: Pierre Echinad, «Grecs et Philhellènes à Marseille, et.c, Marseille 1973, p. 139].

Ακολουθώς το πλοίο μέσω Γένοβας, έπλευσε την 2α Ιουλίου στη Μασσαλία όπου συμπλήρωσε το φορτίο του. Εδώ μεταξύ άλλων παρέλαβε και μικρό μεταχειρισμένο παλαιό τυπογραφικό συγκρότημα του γαλλικού οίκου Firmin Didot, ως και ποσότητα χάρτου σε ρέσμες (δέσμες). Ο Ανδρ. Λουριώτης θα μας πληροφορήσει ότι στο πλοίο εφόρτωσε ακόμη και 300 ατομικά όπλα, τα οποία αγοράσθησαν εξ ιδίων χρημάτων.

Τυχαία ή κατόπιν συντονισμού, συνταξιδιώτες που επιβιβάσθησαν στο πλοίο στη Μασσαλία αναφέρονται περί τα 80 με 90 πρόσωπα.

Μεταξύ των ομογενών αναφέρονται: Γεώργ. Πραΐδης, Γεώργ. Σέκερης, Αναστ. Πολυζωΐδης, οι αδελφοί Ανδρέας και Νικόλαος Λουριώτης, Λουκάς Κατινάκης, Κ. Σχινάς, Αλεξ. Γλαράκης, Ι. Σακελλαρόπουλος, Παναγ. Δημητρόπουλος ή Δημητρακόπουλος μετά του αδελφού του, Γρηγ. Κωνσταντάς, Δημήτριος Παυλίδης ή Παύλου, Σεβαστόπουλος, Σταυρίδης, Δεσύλλας, ο ποιητής Γεώργ. Ζαλοκώστας μετά του αδελφού του και του πατρός του Χρήστου. ⁽⁴⁾

4. Ο Maxim Raybaud που στους συνεπιβάτας συγκαταλέγει και τον Γεωρ. Ψύλλα σφάλλει. Ο ίδιος στα ενθυμήματά του σημειώνει πως επιβιβάσθηκε στη Τεργέστη

Μεταξύ των ευρωπαϊών αναφέρονται: Maxime Raybaud, Davière de Lantiny, Villasse, Blondel, κάποιος Περσά γάλλος, τρεις Πιεμόντιοι, ο Ιταλός Giovanni Batista Brengeri αξιωματικός και απομνημονευματογράφος, ένας ιταλός γιατρός, ο παλαιμάχος Μαμελούκος Joseph Doboussi της φρουράς του Ναπολέοντος, ο οπλοποιός Μπατίστα Ρόσσης (απεβίωσε στο Μεσολόγγι περί την 28η Σεπτεμβρίου 1822), αρκετοί υπαξιωματικοί και άλλοι.⁽⁵⁾

Το σκάφος απέπλευσε από Μασσαλία την 6/18 Ιουλίου με αρχικό προορισμό την Πάτρα, την οποίαν ανακρίβεις δημοσιογραφικές πληροφορίες έφεραν ως ελευθέρα. Φθάνοντας στην είσοδο του Πατραϊκού κόλπου, πληροφορούνται από αλιείς πως η Πάτρα τελεί ακόμη υπό κατοχήν. Αγκυροβολούν στο παραβοστάσι του Βασιλαδιού την 20ή Ιουλίου.⁽⁶⁾

«και επιβάντες εις πλοίον Κεφαλλίνος τινός Φωκά, απήραμεν προς την Ελλάδα». Απεβιβάσθησαν μέσω Αργοστολίου εις Αρμυρόν Καλαμών και ακολούθως εις Ύδραν. [Βλέπε: Γ. Ψυλλά: «Απομνημονεύματα του βίου μου», Σελ. 49, στίχοι 1 έως 4]. Συνταξιδιώτης του ο Δημήτρης Γουζέλης, μεταφραστής του ποιήματος «Η Ιερουσαλήμ ελευθερωμένη» του Τουρκούτου Τάσσο. Είχε προηγηθεί του Μαυροκορδάτου.

5. Οι καθηγητές της ιστορίας Εμμ. Πρωτοψάλτης και Χρ. Λούκος σφάλουν όταν στους συνεπιβαίνοντες συγκαταλέγουν και τον γάλλο αξιωματικό Olivier Voutier. (Βλέπε: Εμμ. Πρωτοψ: Βιογραφία Α. Μαυροκορδάτου έκδοση Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφέλ. Βιβλ. σελ.28 ως και όμοιαν Χρ. Λούκου της Ιστορ. Βιβλιοθήκης – Οι Ιδρυταί της Νεοτέρας Ελλάδος – Αθ. 2010, σελ.16)

Ο Voutier στο χρονικό του «Mémoires des Contemporains – Paris 1825, γράφει:

- «Nous partimes de Marseille le 1er août 1821 (σελ.53)».

Αποβιβάζεται στην Μάνη μετά του Thomas Gordon χωρίς να αναφέρει ημερομηνία. Περιηγείται την ενδοχώρα και περιοχή της Σπάρτης και προσθέτει:

- «Nous arrivâmes le 1er septembre à Hydra... (σελ.55)».

6. Το ναυτικό οχυρό Βασιλάδι. Ο άλλοτε προλιμένας του Μεσολογγίου.

Από ενετικές πηγές προκύπτει ότι το αλιπενές αυτό νησί ως ναυτική βάση, παρατηρητήριο ολοκλήρου του κόλπου και του προς δυσμάς πελάγους, χρησιμοποιήθηκε το 1690 από τον Γενικό Προβλεπτή των τεσσάρων Ιονίων νήσων Ανδρέα Ναβαγιέρο, εγκατεστημένον στο Μεσολόγγι κατά διαταγήν του ως απελευθερωτού ενσκήψαντος κακότροπου και σκληρού, εκατοστού ενάτου δόγη, Φραγκίσκου Μοροζίνη, που εγκαθίδρυσε ιδιαίτερα βίαια και εκμεταλλευτικά καθεστώτα που παρέδιδε σε πειναλέους αβοκάτους και σμήνη μαυροφόρων ιεροξεταστών. Ο Ναβαγιέρο ήτο εξουσιοδοτημένος σε περίπτωση ανάγκης να ενεργεί μέχρι του Ισθμού.

Το 1696 ο Γενικός Προβλεπτής Αλέξανδρος Μολίνος, Αρχιστράτηγος της Ανατολής (1695-1698) προσορμίσθηκε στο Μεσολόγγι (ακριβέστερα στο Βασιλάδι) και εκείθεν απεβίβασε στρατό και πολιορκησε το Αγγελόκαστρο.

Συνοδοί του Μαυροκορδάτου αποβιβάζονται στο Μεσολόγγι προκειμένου να διερευνήσουν τις εκεί συνθήκες. Αναγγέλλουν την άφιξη του αναμενομένου «*Σωτήρος του Έθνους*» και προετοιμάζουν την υποδοχή της επαγγελλομένης εξοχότητας για την επομένη.

Την 21η Ιουλίου στο ακροθαλάσσι συνωστισιμός περιέργων. Πανηγυρική φιέστα. Εορταστικές ομοβροντίες κανονιών από το Βασιλάδι και το τείχος, το οποίο ο Raybaud θα χαρακτηρίσει αργότερα άτεχνον⁽⁷⁾ υπογραμμίζουν το πόσον έγκαιρα είχε ληφθεί πρόνοια προμηθείας πυροβολικού. Κωδωνοκρουσίες.

Στους ιστορουμένους χρόνους το νησί εφρουρείτο από αλβανική δύναμη του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, όπου ελλιμενίζετο και μέρος των πλοίων του.

Την 20ή Ιουλίου 1820, λόγω αποσκίρτησης του Αλή Πασά, Οθωμανική μοίρα ένδεκα πλοίων, υπό τον καπετάν μπέν Αλή μπέν Ναρούχ-Ζοδέν (τον μετέπειτα Κερά Αλή), κατέλαβε με αποβατική ενέργεια το Βασιλάδι, Μεσολόγγι και Ανατολικό. Η αλβανική φρουρά του Βασιλαδίου αντικαταστάθηκε με φρουρά του Σουλτάνου. Ακολούθως ο Αλή Μπέης εγκατέστησε τον διορισθέντα από τον Σουλτάνο ως Βαλή Ναυπάκτου, τον Μπεκλιβάν-Μπαμπά πασά όστις προήρχετο από τα Γιάννενα, όπου πολιορκούσε τον Αλή με τις βουλγάρικες ορδές του. Εις αυτόν υπήχθησαν και τα ως ανωτέρω καταληφθέντα μέρη Μεσολογγίου και Ανατολικού, ως και Βασιλαδίου.

Δεν είναι γνωστός ο τρόπος με τον οποίο οι Μεσολογγίτες κατά το 1821 έγιναν κύριοι του νησιού. Πολεμική αναμέτρηση δεν αναφέρεται. Οποσδήποτε αυτό το ναυτικό οχυρό περιήλθε εγκαίρως στη διοίκηση των εντοπίων που το ανέδειξαν πρόμαχο προφυλακίδα της Ηρωικής Πόλεως.

Από την παλαιά οχύρωση του Βασιλαδίου, διακρίνονται σήμερα σε μικρό βάθος μέσα στην θάλασσα θεμέλια διαστάσεων 36,80x20,30m περίπου και πλάτους εξωτερικών τειχών 1,60m. Συμπληρωματικά, η περίμετρος του νησιού, διαστάσεων 120 περίπου διασκελισμών, (κάτι λιγότερο των 1.500m²) προστατεύετο και από αμυντικούς φραγμούς πασσάλων, κ.λ.π.

Τα σημειούμενα στο κείλος της κολπολίμνης ισχυρά παλιρροϊκά και αντιπαλιρροϊκά θαλάσσια ρεύματα, αποσάρθρωσαν την ψαμμώδους συνεκτικότητας νήσο και την περιόρισαν σε διαστάσεις μικρότερες και αυτού του τετραπλεύρου των θεμελίων του άλλοτε οχυρού κατασκευασθέντος το 1816 με εντολή του Αλή πασά.

[Σχεδιάγραμμα και διαστάσεις των καταποντισμένων θεμελίων του ποτέ οχυρού «Βασιλάδι» μου έδωσε ο πολύτιμος φίλος Χρήστος Πρεβεζάνος, τέως πρόεδρος του συλλόγου «Φίλοι της Λιμνοθαλάσσης»].

Βοηθητικό του Βασιλαδίου στήριγμα χρσσίμευε και η παράπλευρη μεγαλύτερη νήσος του Αγίου Σώστη, επί της οποίας, τότε, το λοιμοκαθατήριο.

7. Ο Maxime Raybaud επανερχόμενος στο Μεσολόγγι μετά τη μάχη του Πέτα αναφέρει: «Οι οχυρώσεις του Μεσολογγίου είχαν ήδη αρχίσει όταν εφθάσαμεν και δεν συνίσταντο ακόμη παρά εις ένα μικρό τείχος με επάλξεις, ελάχιστα ικανόν να αντισταθεί στη δράση και του ελαφρότερου πυροβολικού. Έσκαψαν μίαν τάφρον, που θα εγέμιζε με νερό της θάλασσας για να διαχωρισθεί με αυτόν τον τρόπο η πόλη από

Σμπάρα χαράς. Οι Άρχοντες του τόπου επί της υποδοχής, του βαρυσυδαίμονος των τυχών της Ελλάδος.

Οι υπεροπτικοί ρωμαϊκής νθοποιίας επιτηδευμένοι τρόποι, φανταχτερές αμφιέσεις ζαρίφικες, και γενική παράσταση του φραγκοφορεμένου αγήματος των ακολούθων που συνοδεύει τον «πρίγκιπα» με την ρεντικότητα του, φιλάρεσκο εξάρτημα κοινωνικής ετικέτας, εντυπωσιάζει τους ανεπιτήδευτους εντοπίους, οι οποίοι «σαηλουδάρουν» ενθουσιώνοντας τους αφιχθέντας. Στο Βοϊβονταλήκι παρατίθεται δεξίωση όπου τα καλωσορίσματα ολόκληρου του «κουστωδιού» και τα προσφερόμενα τραταρίσματα από

την συνεχόμενη έκταση. Αυτά τα έργα έγιναν με κακή διεύθυνση. Για να μην θυσιάσουν οι Έλληνες δύο μικρά εξωκλήσια, που ήτο ανάγκη να κατεδαφίσουν, ανέπτυξαν περισσότερο το τόξον του τείχους [προς βορράν] χωρίς να είναι αναγκασμένοι προς τούτο. Και η ευλάβεια αυτή επολλαπλασίασε τις δυσκολίες της οχυρώσεως. Εν τούτοις αυτή η πόλη εκ της φυσικής της θέσεως ημπορούσε να καταστή μια πολλή ισχυρή θέση» [όπως κατέστη].

Ο Raybaud εν προκειμένω σφάλλει. Δεν αντελήφθηκε τους πραγματικούς λόγους αναπύξεως του τόξου του τείχους. Η προς βορράν ανάπτυξη επιβλήθηκε από την ανάγκη να περιέλθουν και προστατευθούν εντός του τείχους τρεις παρακείμενες μεγάλες γεωργικές στέρνες, που θα εξασφάλιζαν πόσιμο νερό στους κατοίκους, στην περίπτωση που ο πολιορκητής θα απέκοπτε τον υπόγειο αγωγό που τροφοδοτούσε την πόλη από το υδραγωγείο της «Βίγλας», όπως και συνέβη κατά την τελευταία πολιορκία που ο εχθρός ανεύρε και απέκοψε τον αγωγό κατά την 6η Ιουνίου 1825.

Ο γεωμέτρης, μαθηματικός, μηχανικός-οχυρωματοποιός Μιχ. Κοκκίνης άνθρωπος με μεγάλες ικανότητες και σπουδαία επιστημονική κατάρτιση, κατά την ανακατασκευή του τείχους το έτος 1824, διατήρησε την αρχική χάραξη ως λίαν επιτυχή. (Αναγκάστηκε σε μικρή σύμπτυξη στην Ανατολική πλευρά, λόγω δυσκολιών που του προξένησαν οι εκεί ιδιοκτήτες γης).

Το Μεσολόγγι είχε αναδειχθεί ως εσωτερικό κέντρο καταφυγής διωκομένων πληθυσμών, οι οποίοι κατασκήνωναν στις ευρύχωρες εκτάσεις που προστάτευε το τείχος.

Ακόμη δημιουργούσε απόσταση που προστάτευε την πόλη από βλήματα μικρού βεληνεκούς του εχθρικού πυροβολικού.

Ο φιλέλληνας ιταλός λοχαγός Giovanni Batista Brengeri, είναι περισσότερο κατατοπιστικός. Μας πληροφορεί πως τα λιθόκτιστα εξωκλήσια αποτέλεσαν μέρος του τείχους του τείχους και μετατράπησαν σε κανονοστάσια.

Το τείχος λοιπόν είχε καλώς σχεδιασθεί από τους έμπειρους εντοπίους και αντέστη ικανοποιητικά στις εχθρικές επιθέσεις. Το έργο δεν είχε κακή διεύθυνση. Απεναντίας το μήκος του επέτρεψε την ανάπτυξη υπερεικοσάδος μονίμων κανονοστασίων, πλέον των όσων εδημιουργούντο εκτάκτως και το πυροβολικό των αμυνομένων διακρίθηκε για την ταχυβολία και ευθυβολία του αποτελεσματικότερο του εχθρικού, υπολειπόμενο σε ικανοποιητική διάθεση αριθμού βλημάτων και πυρίτιδος.

Ο Raybaud, φανερό ότι υποβάθμισε τον αμυντικό ρόλο των μεγάλων οχυρωμα-

φουστανελλοφορούντα παλικαρόπουλα.

«Αφικθείς εις Μεσολόγγιον ο Μαυροκορδάτος μετά της συνοδείας του έγινε πανηγυρικός δεκτός υπό των προκρίτων της πόλεως οι οποίοι και προσέφεραν εις αυτόν την διοίκηση του τόπου των ... Ο δε Μαυροκορδάτος, χωρίς να αποποιηθή την προσφερομένην αρχήν, παρέμεινεν επιφυλακτικός επιθυμών να γνωρίση πρώτον από κοντά τα πολιτικά πράγματα και να έλθη εις επαφήν με τους επισημοτέρους άνδρας της χώρας και μάλιστα τον Δημ. Υψηλάντην» (Βλέπε: Εμμ. Πρωτοψάλτη: «Αλεξ. Μαυροκορδάτος – Βιογραφία – Έκδοση Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων – Αθ.1982, αρχή σελ. 32).

Τα ανωτέρω έχουν αντιγραφεί και μας μεταφέρονται αυτούσια από το Κεφ. ΚΕ΄ της ιστορίας Σπυρ. Τρικούπη.

Τα γεγονότα όμως εξελίχθηκαν με τόση ταχύτητα που αναιρούν τα περί «*επιφυλακτικότητας*» του Μαυροκορδάτου την οποία διέκριναν ο Σπυρ. Τρικούπης και ο καθηγητής της ιστορίας Πρωτοψάλτης και μας τα κληροδότησαν με την μεροληπτική αγιογραφία τους.

Τετραπέρατος ο «τεσσαρομάτης» αντιλαμβάνεται αμέσως το υφιστάμενο στην περιοχή κενό ισχυράς πολιτικής διοικητικής Αρχής.

Ανενδοίαστος, αποφασίζει να εκμεταλλευθεί το κενό προς εξασφάλιση ευρύτερης πολιτικής επιρροής. Θα συγκαλέσει αμέσως Συντακτική Συνέλευση δημογερόντων και στρατιωτικών αρχηγών από τις επαρχίες της Δ.Χ.Ε. για την επιψήφιση εκπονηθέντος επί τόπου από τον ίδιον σχεδίου «*Ποθητικού Χάρτου/Συντάγματος*» και ανάδειξη πολιτικού Άρχοντος.

Προφανής η ιδιωφελής υστεροβουλία να ηγεμονεύσει επί ισχυρού πολιτικού σχήματος, προς περαιτέρω ανάδειξη.

Οι «επιφυλάξεις» του Μαυροκορδάτου που ήθελε προηγουμένως να «γνωρίση από κοντά τα πολιτικά πράγματα» ως και τους «επισημοτέρους άνδρας της χώρας και μάλιστα τον Δημ. Υψηλάντην» δεν επιβεβαιώνονται εκ των ημερομηνιών ή εάν

τικών περιβόλων στις στατικές μορφές αμύνης.

Ο Raybaud, παρέβλεψε ακόμη την καταθλιπτική πίεση μικρών περιοχών αμύνης.

Εάν το τείχος περιοριζέτο στην προστασία του οικοδομικού ιστού, η πόλη θα ασφυκτιούσε και το χαλάζι των εχθρικών οβίδων θα ουδετέρωνε την άμυνα. Καταλυτικές οι συνέπειες «εγκλωβισμού» των στόχων του πυροβολικού.

υπήρξαν δεν διήρκεσαν ούτε δύο, ίσως μία ημέρα, στη διάρκεια των οποίων τα πάντα εγένοντο αντιληπτά και οι επιφυλάξεις διελύθησαν όλες και η προηγουμένη γνωριμία με τον Υψηλάντη αμελήθηκε ως λεπτομέρεια χωρίς σημασία.

Ο Μαυροκορδάτος έφθασε στο Μεσολόγγι την 20/21 Ιουλίου και την 27η έχει ήδη πραγματοποιηθεί η Συντακτική Συνέλευση, έχει ψηφισθεί το Σύνταγμα και έχει αναδεχθεί την Ηγεμονία.

Οι ημερομηνίες δεν επιδέχονται αμφισβήτηση.

Σε διάστημα μικρότερο της εβδομάδος τα πάντα τελείωσαν.

Ούτε ίχνος επιφυλάξεων. Αντιθέτως επίσπευση των διαδικασιών.

Ερωτάται:

- Ποιός συνέταξε το κείμενο (εγκυκλίου) «Επιστολής» με την οποία προκηρύσσεται Συντακτική Συνέλευση στο Μεσολόγγι και ειδοποιούνται οι πολιτικοί παράγοντες της Δ.Χ.Ε. και καπεταναραίοι να προσέλθουν και συμμετάσχουν;

- Ποιός άλλος ήταν σε θέση να συντάξει την Επιστολή/Προκήρυξη και να ολοκληρώσει το εκ τεσσάρων άρθρων δυναστικό «Σύνταγμα» Μαυροκορδάτου;

Το ύφος γραφής των προαναφερομένων δύο κειμένων δεν αφήνει αμφιβολίες περί του συντάκτου.

- Ο Τάτσης Μαυρομματής επιφορτίσθηκε να ειδοποιήσει τους ανά τα πέρατα της Δ.Χ.Ε. πολιτικούς και στρατιωτικούς παράγοντας για την έλευση του Μεσσία που τους καλούσε επειγόντως φλεγόμενος να τους γνωρίσει και διαβουλευθεί μαζί τους, υποσχόμενος θέσεις και βαθμούς. Ποιός υπόσχεται σε ποιόν; Οι προσκαλούμενοι έχουν τις θέσεις τους. Ο προσκαλών τί εκπροσωπεί;

- Πόσες ημέρες απαιτούνται να διατρέξει ο Μαυρομματής την Δ.Χ.Ε. προκειμένου να ειδοποιήσει τους προσκαλούμενους στα πέρατα των τοπαρχιών και πόσες ημέρες να ετοιμασθούν και να είναι παρόντες κατά την 27 Ιουλίου που ψηφίζεται το Σύνταγμα;

Από το περιεχόμενο της προαναφερομένης «Εγκυκλίου Επιστολής» που φέρει σαφώς τον τύπον «Προκηρύξεως» σύστασης Συντακτικής Συνελεύσεως και απευθύνεται σε προκρίτους και καπετάν(γ)ιους, πληροφορούμεθα (περιληπτικά) τα επόμενα:

Η Θεία Πρόνοια είναι που εξαπέστειλεν [όπως όλους τους δικτάτορας] απροσδοκήτως τον αξιότατον, ενάρητον, μεγάλης υπο-

λήψεως, εκλαμπρότατον Αλεξ. Μαυροκορδάτον, όστις ήλθεν εξεπίτηδες να δουλεύσει το γένος με θυσία της ίδιας του ζωής [;] και καταστάσεως [;], η αμίμητος φιλογένεια του οποίου υποχρεώνει τους υπογράφοντας να του είναι δια παντός προς τον Θεόν «ικέται». Με τις ικεσίες των ιδίων «ο αμμήτου φιλαληθείας κύριος Μαυροκορδάτος, δέχθηκε το βάρος να δουλεύσει όλαις δυνάμεσι» τα συμφέροντα. Χωρίς αυτόν τα πάντα μένουσι μάταια και το παν κινδυνεύει άνευ τινός ελπίδος. Μόλις αναλάβει το πηδάλιον της διοικήσεως κάθε δυσκολία θα ευκολυνθεί κατά το πρόπον.

Το απόλεμον ανδράριον ως επιλογή θεοπνευστίας.

Πόση «μετριοπάθεια» κειμένου. Πόση οικονομία επαίνων. Και πόση πειθή στον αρχιερέα της αθεμιτουργίας!!

Αυτό το περιεχόμενο Επιστολής/Προκηρύξεως υπέγραψαν αφελέστατα 13 εντόπιοι απροβούλευτοι ευυπόληπτοι, ανυποψίαστοι και συντελεστικοί υποχείριοι παράγοντες, διαβεβαιώνοντας περί των καλών προθέσεων, αρετής και μοναδικών ικανοτήτων του περιπετούς της τύχης και μόλις χθες παρεπιδημήσαντος άνέργου «πρίγκιπος», ως η γνωριμία να προήρχετο από μακρού χρόνου.

Σύνθεμα ομαδικής αυθυποβολής. Αβουλία.

Και το πηδάλιο της διοικήσεως η μειοψηφία των παρόντων Προκρίτων δίδει προκαταβολικά, στον «Θεία δυνάμει» επιφανέντα Σωτήρα και η χώρα παραδίδεται εξηρητημένη σε διαυθεντευτήν ως «γήμορον» προς καταδυναστευση.

Η «Επιστολή» μας παραδίδεται χωρίς ημερομηνία συντάξεως, αλλά είναι αδύνατον να είναι προγενεστέρα της 22ας ή 23ης Ιουλίου.

Και τα ονόματα των 13ών «ΙΚετών» όπως αυτοεξακακτηρίσθησαν:

Δημήτριος Μακρής (τόπος σφραγίδος), Αλεξάκης Βλαχόπουλος (τ.σφ.), Χρηστάκης Στάϊκος, Αναστάσης Τζιμπουράκης, Αντώνιος Αναστάσης, Αλέξιος Τζιμπουράκης, Πάνος Παπαλουκάς, Αποστόλης Καψάλης, Αθανάσιος Ραζής, Σπύρος (Σπυράκης) Κουρκουμέλης, Κων/νος Τζάλας, Μήτσος Φραγκούλης, Κων/νος Γκολφίνος.

Περίεργη η παρουσία του Αλεξ. Βλαχόπουλου στο Μεσολόγγι την 27η Ιουλίου και η υπογραφή του μεταξύ των «ικετών». Ο Αλεξ. Βλαχόπουλος από 16ης Ιουνίου και επί 40 ημέρες πολιορ-

κούσε το Ζαπάντι. Βοηθούμενος από τηλεβόλο το οποίον είχε δωρήσει ο εμποροπλοίαρχος Χούνδρεσων στους Μεσολογγίτας, το κατέλαβε την 26η Ιουλίου, ημέρα της Αγίας Παρασκευής όπου ευρίσκετο, φονεύσας ο ίδιος τον αρχηγό των αμυνομένων αλβανών, Ιουσούφ Ζουλφάρ, όστις διεκρίνετο από την χρυσοποίκιλη στολή του. (Βλέπε: Ιω. Φιλήμονα, Τόμος Γ', Μέρος Γ', Κεφ. Ι. Ζαπάντι).

Πολλές υπογραφές ετέθησαν για να μην λείψει το όνομά τους από ένα επίσημο έγγραφο, συμμετέχοντες μεταξύ των πρώτων, ενδεχομένως δια περιφοράς σε μεταγενέστερη ημερομηνία ή κατ' εξουσιοδότηση παρά τρίτου, (από βεκίλη).

Θαυμάσατε και την πανουργία. Την Συντακτική Συνέλευση δεν την προκηρύσσει ο αμέσως ενδιαφερόμενος, αλλά όσοι αφελείς σπεύδουν να την υπογράψουν.

Από τους προαναφερομένους πολλοί αντιληφθέντες την πλεκτάνη της υποθέσεως, απέσυραν τις υπογραφές τους και έκτοτε οι σχέσεις εντοπίων και «Άρχοντος» εκτραχύνθησαν. Μεταξύ εκείνων που μετενόησαν, η αδάμαστη ψυχή της πόλεως, ο Αθαν. Ραζής λαμπρή εξαίρεση αριστείας και Κων. Γκολφίνος οπλαρχηγός του Ανατολικού όστις και εκτελέσθηκε, αργότερα, «*επί ταμπούρλου*», όπως απεκαλούντο οι θανατικές αποφάσεις χωρίς δίκη. Δολοφονίες!

Παρέτυχε τότε στο Μεσολόγγι και ο διαβόητος «αβαντουτιέρος» ο γνωστός καιροσκοπός Αλέξης Νούτζος, φευγάτος από την διαλυμένη αυλή του Αλή πασά, σε αναζήτηση νέου πάτρωνα.

Σε υποσημείωση, κάτω από τα ονόματα των 13ών παραγόντων, προσθέτει πως έδωσε και αυτός την σύμφωνον γνώμην του και πως «εβίασε» τους πάντας [Ω! τι παράγων ισχύος!] να συντρέξουν με προθυμία τον εκλαμπρότατον, τον οποίον παρεκάλεσε να δεχθεί το ανατιθέμενον μέγα βάρος [και «*οι επιφυλακτικές*» προθέσεις του Εκλαμπροτάτου ευτυχώς μετεστράφησαν], και παρακαλεί τους πάντας σε συγκατάθεση στον ιερό δεσμό της ομοιοίας.

Ιδού ένας ακόμη γνώστης [από τα γεννοφάσκια του] των αρετών του πρίγκιπος και δη εκ των εγκυροτέρων! Υπέροχα. Ποιός αμφιβάλλει τώρα πως ο εκλαμπρότατος μετά πολλών δισταγμών υπεχώρησε να αναλάβει το μέγα βάρος της Διοικήσεως; Ποιά η ανάγκη πληρεστέρων συστάσεων;

[Ο Αλέξης Νούτζος κατά τον Francois Rougueville: Τέως διοικητής των 42 χωρίων του Ζαγορίου τα οποία εξεμεταλλεύετο και διοικούσε «δια σπάθης και ράβδου ... ως Τούρκος πασάς, επί πολύ στενάζοντα υπό την τουρκικήν αυτού διοίκησιν, δεδηλωμένος εκθρός της Ελευθερίας των Ελλήνων».]

- Προσκολλήθηκε εύκολα στους «γιατάκηδες» του τσορμπα-σήμπαση «πρίγκιπα».

- Δολοφονήθηκε πλησίον της Δρακοσπηλιάς την 25η Μαΐου 1822]. Καθαρό δείγμα απιστίας και κιβδήλου χαρακτήρος.

Προκλητικός και αποχαινωτικός ο γενικός ακατανόητος ανταγωνισμός σε αφειδώλευτες φραστικές επιδαψιλεύσεις. Καθιέρωση σατραποειδούς με τις ικεσίες υποκλινεστάτων, ως ιστορική αναγκαιότητα.

Αισθητή όμως η απουσία συμμετοχής πολλών άλλων επιφανών παραγόντων, ως η αποχή εκπροσώπου της οικογενείας Παλαμά, του πρωτόγερου Βενδραμή Οικονομόπουλου, του πρωτοκαπετάνιου Γεωργ. Βαρνακιώτη ομοίως, εκπροσώπων του κλήρου, και άλλων.

Σκηνοθεσία εκλογής εκπληκτικού αγνώστου.

Και το ασαφές κείμενο των τεσσάρων Άρθρων του ψηφισθέντος την 27η Ιουλίου «*Συνιάγματος*» επιτρέπει την οιαδήποτε διασταλτική ερμηνεία του και ο Αλ. Μαυροκορδάτος ψηφίζεται και καθιερώνεται διοικητής /άρχοντας Δ.Χ.Ε. με απεριόριστες πολιτικές, στρατιωτικές και κατ' επέκταση δικανικές εξουσίες, ισχύς δύναμις Χωροδεσπότης Σατραπείας.

Όμως ο αριθμός των όσων αντιπροσώπων συμμετείχαν στη Συνέλευση της 27ης είναι εξαιρετικά πενιχρός και ως εκ της βεβιασμένης συγκλήσεως της Συνελεύσεως. Την πενιχρότητα παρακάμπτει η ακόλουθη εισαγωγή:

«Συναχθέντες ενταύθα οι κάτωθι υπογεγραμμένοι αδελφοί Μεσολογγίται, Ανατολικιώται, Ζιώται, Βλοχαΐται και οι δύο παρευρεθέντες Καπετανέοι, ότε καπετάν Αλέξιος Βλαχόπουλος και καπετάν Δημήτριος Μακρής, βιαζόμενοι ... παρακαλούντες θερμώς και αδελφικώς εις την αυτήν συναίνεσιν και τους ελλείποντας αδελφούς Καπετανέους και Προύχοντας Ήρωμερίτας, Βαλτινούς και Βονιτσάνους».

Κατάδηλον ότι το Σύνταγμα, με τους υπογράψαντες, στερείται

πλειοψηφικού αριθμού παρόντων αντιπροσώπων. Ολόκληρη η Ακαρνανία (Ξηρόμερο, Βάλτος, Βόνιτσα), η συνεχόμενη Ήπειρος, Ναυπακτία και Ευρυτανία απουσιάζουν, η δε Αιτωλία προφανές ότι εκπροσωπείται μονομερώς μόνον.

Υφαρπαγή!

Κατά το Σύνταγμα οι «υπήκοοι» θα πρέπει να έχουν την πρό-
πουσα στον τουρκοτραφή «*Φεουδαγίσκο Χωροδεσπότη*» υποτα-
γήν. Οι απειθείς και άτακτοι θέλει παιδεύονται κατά τα εγκλή-
ματά των. Το ψήφισμα οι υπογράφωντες θέλουν φυλάξει με
όρκον της ιεράς των συνειδήσεως και τιμής «*αμειάτρεπτον*» [ως
Ευαγγέλιον!], ο δε παραβάτης θέλει κριθεί «*δια παντός ένοχος της*
Πατρίδος» και θα κατατρέχεται [όπως κατατρέχθησαν μερικοί
μέχρι θανάτου] ανηλεώς και δή με «*πατριωτικόν ενθουσιασμόν*».

Μάλιστα!

Μονομερείς δυναστικές υποθήκες, χωρίς συνταγματικές εγ-
γυήσεις. Καμμία δέσμευση του «*Ηγεμόνα*» που παραμένει προ-
κλητικά ανυπόλογος.

Συνέχιση άσκησης τιμοκρατικού αρχηγισμού, στον διατετα-
γμένο επί αιώνας, ραγιαδισμό και ενδοτισμό, επί των Λαών.

Εγκλωβισμός σε «*Έγκοσμοκρατικό Μεσσιανισμό*».

Απολυταρχία υπό συγκάλυψη. Ηγεμονία του «*Αρίστου*»!

Μαυροκορδάτου «*παίδευσις*». Μόρφωμα επαναγωγής σε συγ-
κεκαλυμμένη δεσποτεία.

Βεβιασμένη, αψυχολόγητη απόφαση του «*σεκρέτου των Αρ-
χόντων*» υστερόβουλου προσεταιρισμού του ενσκύψαντος μεγα-
λεπιβούλου «*Υπεράρχοντος*». Απουσία αυτοπεποιθήσεως.

Παλαιοί προεστοί και έγκριτοι, ενωμένοι με τους βιλαετλίδες
συντάσσουν υπερτάτη δεσποτική εξουσία και την παραδίδουν
στον εκθαμβωτικόν «*Άγνωστον*».

Η χειραγώγηση της Επανάστασεως, παραδίδεται σε αδίστακτο
μηχανορράφο.

Η ακριβά αγορασμένη ελευθερία, στον τυχόντα απόλεμο.

Εκκόλαψη αδίστακτου δριμύγευστου αρχιερέα.

Ανάδειξη του θολερού και διπρόσωπου Ιανού, σε μεγάλο
αστέρα του πολιτικού στερεώματος.

Τα προαναφερόμενα περιστατικά διαμόρφωσαν συγκεκριμέ-
νες καταλυτικές καταστάσεις και καθιέρωσαν δεσποτική υπερε-

ξουσία ενός ανεύθυνου Υπάτου, νομέα της τύχης των ανθρώπων, που δεν ερωτήθησαν και δεν εξεδήλωσαν τις προθέσεις των.

- «*Δήμου σφαλίντος πάς αγύρτης άρχεται*».

Το κληρονομικό σύστημα μεταπίπτει σε «*εθνοπαρασιατικόν*» όταν οι προεστοί «*κατανήσουν*» να εκλέγονται από το Γένος!

Η έκφραση γνώμης από τον Λαό αποτελεί απαράδεκτο νεωτερισμό.

Το όνειρο της εθνικής απολυτρώσεως με κοινωνική αποκατάσταση διαλύεται. Οι προεστοί και καπεταναίοι διαχειρίζονται τις τεράστιες περιουσίες των εκδιωχθέντων Τούρκων.

Η υπόσχεση αντιμισθίας ενός στρέμματος γης για κάθε μήνα υπηρεσίας στο στρατό δεν τηρήθηκε. (Σχετικώς βλέπε: Αρχεία της Ελλην. Παλιγγενεσίας – Αθ.1857 – Τόμος Α' / , σελ.167).

Οι οραματισμοί κοινωνικού μετασχηματισμού υπό αναίρεση.

Χρονολογικά το προαναφερόμενο «ημερτημένο» ψήφισμα «Οργανισμού Δυτικής Ελλάδος» της 27ης Ιουλίου, είναι το πρώτο «Σύνταγμα» που θεσπίζεται στην Ελλάδα, τοπικής έστω εμβέλειας. Συνήθως οι Συνταγματολόγοι το αντιπαρέρχονται αιδημόως! Προτιμούν, ως πρώτη πράξη δημοσίου δικαίου της επαναστατημένης Ελλάδος να αναγνωρίζουν την «Προκήρυξη» της 26ης Μαΐου, της Συνελεύσεως της μονής Αγ. Νικολάου των Καλτεζών, με την οποία καθιερώθηκε η Πελοποννησιακή Γερουσία.

Ως υπενθύμιση: Ένα πρώτο σχέδιο «Συντάγματος» είχε συντάξει και ο μεγάλος άγγλος φιλόσοφος του ευδαιμονισμού, Jeremy Bentham. Βασιζόταν στην ομοσπονδιακή διακυβέρνηση της Ελβετίας. Λέγεται ότι ήτο θαυμαστά προσαρμοσμένο στην τότε κατάσταση της Ελλάδος. Απ' ότι γνωρίζω, νομίζω πως ούτε αυτό διδάσκεται σήμερα.

Ο καθηγητής της ιστορίας Εμμ. Πρωτοψάλτης, θαυμαστής και απολογητής του εξοχότατου άρχοντος Μαυροκορδάτου, στη βιογραφία του ινδάματός του, σχετικά με την γενομένην Συντακτική Συνέλευση των εκπροσώπων της Δ.Χ.Ε., γράφει:

«Τότε ελήφθη **κατ' αρχήν**» απόφασις συγκλήσεως γενικής συνελεύσεως πληρεξουσίων όλων των επαρχιών της Δ.Χ.Ε.» και ΟΥΔΕΝ πλέον (ο.α.Σελ.33).

Ο καθηγητής της Ιστορίας που αυτοπροβάλλεται ως αποκα-

τάληπτος και καυτηριάζει τους επικριτές του Μαυροκορδάτου ως «φθονερούς», γιατί διεξέρχεται έτσι ανώδυνα το οδυνηρό πικρό περιεχόμενο των απολυταρχικών διατάξεων του οργανικού Νόμου που ψηφίσθηκε στο Μεσολόγγι; Το «**κατ' αρχήν**» αποδίδει και την πραγματοποίηση της Συνελεύσεως; Οι δοξαστικές μεγαλοστομίες που περιέχονται στην «Προκήρυξη» της Συνελεύσεως του είναι άγνωστες; Αυτό το γραπτό αποτελεί δείγμα απροκατάληπτης ιστοριογραφίας; Τόση αστασία μνήμης στην προσπάθεια καταξίωσης του θαυμαζομένου νεήλυδος;

Ο χαρακτηρισμός του «φθονερού» σε ποιόν προσήκει; Γιατί η αποσιώπηση του ψηφισθέντος δυναστικού Συντάγματος;

Ο Καθηγητής θάπτει τα όσα πικρά συνέβησαν σε απεγνωσμένη προσπάθεια να ωραιοποιήσει το «είδωλό του» και να το παρουσιάσει ραδινότερο.

Τα «κατεβατά» της Επιστολής/Προκηρύξεως Συντακτικής Συνελεύσεως και του ψηφισθέντος Συντάγματος ήσαν πολύ γνωστά στην Ιστοριογραφία, από τις εργασίες των Κάρπου Παπαδόπουλου (1861) και Ν. Φυσετζίδη (1893), ώστε να μη καταλείπεται αμφιβολία για την αποσιώπησή τους προς παράκαμψη πάντοτε – «**κατ' αρχήν**» - σκοπέλων άσκησης δυσμενούς κριτικής.

Και το πλέον ακατανόητον: Την ίδια σιωπή περί της γενομένης Συνελεύσεως και του ψηφισθέντος Συντάγματος τηρεί και ο Σπ. Τρικούπης. Ο λεπτομερής κατά τα άλλα Ιστορικός «μας», τηρεί ένοχο σιγή για τις επί δεκαήμερον επιδόσεις του εκλεκτού του στο Μεσολόγγι μεταξύ 21 έως 30 Ιουλίου 1821. Οι συμπατριώτες του εξανέστησαν για τις αποσιωπήσεις του.

Κατά τον Ελβετό Louis-André Gosse, απεσταλμένο του Eynard, ο Τρικούπης ήτο μορφωμένος, έξυπνος με ζήλο πατριώτης, τίμιος αλλά αδύναμος και αμφιρρεπής χαρακτήρας, ο δε Μαυροκορδάτος πνευματώδης, φιλόδοξος, με λίγο θάρρος.

Ατυχώς η γενικόλογος ανακριβής ιστορική καταγραφή των γεγονότων της περιόδου 20 έως 31 Ιουλίου στο Μεσολόγγι συνεχίζεται.

Προσφάτως και ο καθηγητής της ιστορίας αξιότιμος κ. Χρήστος Λούκος για το ιστορούμενο δεκαήμερο παραμονής του Μαυροκορδάτου στο Μεσολόγγι γράφει: «Παρά την παράκληση ισχυρών παραγόντων στη Δυτική Ελλάδα να οργανώσει διοικη-

τικά την περιοχή ο Μαυροκορδάτος προτίμησε «**στην αρχή**» να μεθοδεύσει γενική συνέλευση στο Μεσολόγγι των εκπροσώπων των επαρχιών Αιτωλίας, Ακαρνανίας, Δυτικής Λοκρίδος και των επαναστατημένων περιοχών της Ηπείρου.

Επειδή όμως δεν ήθελε να προκαλέσει την λήψη αποφάσεων πριν του ανατεθεί επίσημα η διεύθυνση της Δυτ. Ελλάδος από τον Δημ. Υψηλάντη, ζήτησε συνάντηση μαζί του». (Βλέπε: Χρ. Λούκου: Αλ. Μαυροκορδάτος – Ιστορική Βιβλιοθήκη – Οι Ιδρυτές της Νεότερης Ελλάδος – Σελ. 18, Αθ. 2010).

Η διατύπωση «**στην αρχή**» αναιρεί την πραγματοποιηθείσα στις 27 Ιουλίου Συντακτική Συνέλευση, περί της οποίας και πάλιν ουδεμία γίνεται περαιτέρω μνεία, ωσάν να μεσολάβησε μεταίωση της Συνελεύσεως.

Οι προαναφερόμενοι εκπρόσωποι των επαναστατημένων επαρχιών που εκλήθησαν εις την συντακτική Συνέλευση Μεσολογγίου, επαναλαμβάνονται εδώ ακριβώς όπως αναφέρονται από τον G. Finlay (Hist. of the Greek revolution - 1861 - Vol I. p. 290).

Ο δε M. Raybaud (Memoires, e.tc, 1824-25, Vol. I, p. 344), παρών τότε στο Μεσολόγγι, επιβεβαιώνει την πραγματοποίηση της Συνελεύσεως όταν αναγράφει: «Τούτου δε εκ των εφικτών γενομένου, έσπευσεν [ακολούθως ο Μαυροκορδάτος] εις Πάτρας ... κ.λπ.»

(Σχετ. Ίδε: Αναστασίου Γούδα: Βίοι Παράλληλοι - Αθ. 1868 - Βιογραφία Αλ. Μαυροκορδάτου).

Οι διαδικασίες λοιπόν επεσπεύθησαν και συνετημήθησαν εντός εβδομάδος. Και ο Μαυροκορδάτος «οργάνωσε διοικητικά την περιοχή» με ένα δυναστικό Σύνταγμα, στα μέτρα του.

Τα περί προηγούμενης ενημερώσεως του Υψηλάντη, αποδεικνύονται προσχηματική γραφή του Τρικούπη, που επιχειρεί να συγκαλύψει τις εξοργιστικές ενέργειες του γυναικαδέλφου του και παρασύρει ακόμα και σήμερα τους μεταγενέστερους.

Τα αδιάψευστα γεγονότα στοιχειοθετούν τις ενστάσεις επί των προαναφερομένων κειμένων.

Και οι διακόσιες και πλέον χιλιάδες τάλληρα (ή τετρακόσιες και πλέον χιλιάδες φράγκα);

Πότε ο Μαυροκορδάτος εδήλωσε στο Μεσολόγγι ή μεταγενέστερα κάπου αλλού, ότι είναι κομιστής ενός τόσο σημαντικού χρηματικού ποσού;

Πότε έδωσε λογαριασμό της διαχειρίσεώς του ή σε ποιά ταμείο του έθνους τα κατέθεσε;

Στη βιογραφία του μητροπολίτου Ιγνατίου, που επιμελήθηκε ο Εμμ. Πρωτοψάλτης [έκδοση Ακαδημίας Αθηνών, 1959, Τόμος Α' σελ. 234 και τόμος Β' σελ. 376] αναφέρεται μαρτυρία του Ρήγα Παλαμής κατά την οποία ο Μαυροκορδάτος πέραν των πολεμοφοδίων παρέλαβε από τον Ιγνάτιον «... επιπροσθέτως υπέρ τας τετρακόσιας χιλιάδας φράγκων, και είτα επορεύθη εις Μεσολόγγιον ένθα εν συνεννοήσει μετά των τοπικών αρχών διένειμε πολεμικόν υλικόν και ικανά χρήματα, εμψυχώσας ούτω και ανακουφίσας τους εν Ακαρνανία και λοιπή Στερεά αγωνιστάς».

Έγινε λοιπόν διανομή ικανών χρημάτων στο Μεσολόγγι χωρίς να πάρει κανείς είδηση και τόσο δίκαια, χωρίς έστω κάποια διαμαρτυρία αδικηθέντος;

Γιατί οι τοπικοί άρχοντες που φέρονται να συνέπραξαν στη διανομή τήρησαν σιωπή;

- Πώς είναι δυνατόν να μην διεσώθησαν συναφείς ιστορικές επιβεβαιώσεις μιας τέτοιας αξιεπαίνου χειρονομίας, εκ των μάλιστα διαφημιζομένων;

Ως προς δε τα πολεμικά εφόδια αναλυτικά στην Υποσημείωση ⁽⁸⁾.

8. Περί των αιτιών και υπευθύνων αυτοβυθίσεως του βρικού:

«Μπαρών Στρογανώφ»

Κατά παράκληση των Μεσολογγιτών, το βρίκι «Μπαρών Στρογανώφ» από του κατάπλου του, κατά την 20η Ιουλίου 1821, παραμένει στην περιοχή για την φρουρηση των εκεί παραλιών.

Αυτοβυθίζεται μετά παρέλευση ημερών στο αγκυροβόλιο του Βασιλαδιού.

Πότε ακριβώς συνέβη η αυτοβύθιση και ποιά η αιτία;

Επίσημη εκδοχή των αιτιών αυτοβυθίσεως αποτελούν οι ακόλουθες (υπό στοιχεία Α' και Β') δύο «Δηλοποιήσεις» οι οποίες όμως δεν δίνουν ικανοποιητική απάντηση στο τέθεν ερώτημα των δυσχερών περιστατικών που υπαγόρευσαν την πρόκληση του ναυαγίου και περιφραστικός μόνον υπαινίσσονται την ημερομηνία της προκλήσεώς του.

Α' Δηλοποιήσις :

«Δια του παρόντος ενυπογράφου ημών μαρτυρικού δηλοποιείται ότι ο καπ[ετά-νος] του ζαμπέκου υπό το όνομα «Βαρών Στρογανώφ» Δημήτριος Πανούτζος, αναγκασθείς να βυθίση το καράβι του εις τα νερά του Μεσολογγίου έξω από το Βασιλάδι, ότε επαρησιάσθη εις τα αυτά νερά ο εχθρικός στόλος, διέσωσε μέρος των πραγμάτων του εις την πολιτείαν του Μεσολογγίου και εξαιρέτως οκτώ κανόνια με τες μπάλλες και μιστράλλιά των, οκτώ βαρέλια μεγάλα παρούτι και δύο καζάνια γεμάτα επίσης, ικανήν ποσότητα φουσεκιών και δια τόπια και δια μουσκέτα έτοιμα, δώδεκα σπάτζα

Τα ασυνάρτητα περί διαθέσεως σημαντικών χρηματικών ποσών στην Αιτωλοακαρνανία, δεν πείθουν και έχουν ανάγκη να επαναδιατυπωθούν με αναλυτικά χρηματικά ποσά και ονόματα ευεργετηθέντων. Ο Παλαμήδης καλόπιστα γράφει ασυνάρτητα ακούσματα περί διανομών, δεν έχει ιδίαν αντίληψη όπως οι εντόπιοι από τους οποίους δεν αναφέρεται τίποτε σχετικό.

(δέματα) κουβέρτες και άλλα διάφορα άρματα και πράγματα. Ότι εκ των κανονίων του τα τρία εβάρθησαν εις το Βασιλάδι και τα πέντε εις τα τείχη της πόλεως. Ότι ενώ ηθέλησε να μεταφέρει το παρούτι και μερικά άρματα και πράγματά του εις το Ανατολικόν, όπου ηθέλησε να μεταβή και ο ίδιος, τινές των Μεσολογγιτών, διεγειροντες και μέρος του λαού, ώρμησαν εναντίον της βάρκας του, εκράτησαν τα παρούτια, άνοιξαν τις κασσέλλες του, και έκαμαν ό,τι ήθελαν. Ότι μετέπειτα, αν και εζήτησε πολλάκις το παρούτι του, δεν ηθέλησαν να το δώσουν, εκτός ενός βαρελιού, το οποίον έδωσαν εσχάτως. Ότι εζήτησε πολλάκις να πληρωθή, και πάλιν δεν έγινε κανένας συμβιβασμός ότι τέλος πάντων εζήτησε τα κανόνια του, έχων σκοπόν να αρματώσεν εν πλοίον, δια να κτυπήσεν μίαν εχθρικήν γολέτταν, και μ' όλον οπού οι έφοροι υποσχέθησαν ότι τ' αφήνουν, όταν υπήγε να τα πάρη, όχι μόνον δεν του συγχωρήθη τούτο, αλλά και ηθέλησαν τινές να τον θανατώσουν, διεγείροντες κατ' αυτού τον λαόν. Ότι οι στασιασταί επολιόρκησαν κατά συνέχειαν δύο ημέρας το σπίτι του, και αναφανδόν εφοβέριζαν, ότι θέλουν τον σκοτώσει, ώστε νναγκάσθη να μένη κρυμμένος εις την οικίαν μας. Ότι απελπισθείς πλέον και θέλων να αναχωρήσεν δια να σώσεν την ζωήν του, εζήτησε καν μέρος του παρουτίου του, και ούτε αυτό εδόθη εις αυτόν, ότι ήδη αναχωρεί ζημιωμένος κατά πάντα και χωρίς να ηξέρη, αν θέλη ημπορέσει να διασώσεν το καράβι του, το οποίον ήτον ελπίς να γίνει, αν ημπορούσε να μένη εδώ και να πραγματευθή αυτήν την υπόθεσιν. Όθεν κατ' όλους τους νόμους του δικαίου ημπορεί να ζητήσεν εις κάθε εποχήν από τους Μεσολογγίτας την αποζημιώσιν του, εις ένδειξην του οποίου εγένετο το παρόν και εδόθη εις χείραν του».

Μεσολόγιον 27 Οκτωβρίου 1821

Κ. Καρατζάς
Αλ. Μαυροκορδάτος

[Εκ του Αρχείου Μαυροκορδάτου, Τόμος V, Τεύχος I, σελ.72/73, και Νικ. Κολόμβα «Βασιλάδι» σελ. 30,31, Αθ.2010]

Β' Δηλοποίησης την οποία έδωσε ο Μαυροκορδάτος στον πλοιοκτήτη Φραγκίσκο Παπαμανώλη – Φόνο, για την αποζημιώσή του:

Κατά το γράμμα της Δηλοποίησεως το «Μ.Σ.», «... έμεινεν εις εκείνο το παράλιον δια να κρατή εις φόβον τα εν τη Ναυπάκτω εχθρικά και να αποκλείη τα φρούρια [Αντιρρίου / Ρίου], καθώς και δεν έλειψε να μεταβή εις Παλαιάς Πάτρας και να ενοχή εκ του πλησίον τους εχθρούς. Μετά δε την α' Σεπτεμβρίου, ελθόντος εξαίφνης του Οθωμανικού στόλου εις Πάτρας ο καπ. [ετάν] Δημήτρης Πανούτσος, μη λαβών καιρόν να μεταφέρει εις ασφαλές μέρος το πλοίον του, νναγκάσθη να το βυθίσεν με μέρος ικανόν μολυβίων εκ των πολεμοφοδίων και σκευών ιδικών του, δια διαταγής των τότε εν Μεσολογγίω αρχών ...». Ναύπλιον τη 10η Απριλίου 1826, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος. [Βλέπε: Συλλογή Ανδρ. Μάμουκα, εις Γ.Α.Κ. φάκελο 90].

Εδώ ο Μαυροκορδάτος, μετά πενταετίαν ισχυρίζεται πως το ναυάγιο προκλήθηκε

Και ο Ρ. Παλαμίδης καταλήγει πως ο Μαυροκορδάτος «... άνευ των μέσων του Ιγνατίου και Φόνου δεν ήθελε δυνηθή να αποκτήση ανωτέραν θέσιν και επιρροήν από τον Δημήτριον Υψηλάντην, ως και άλλα πολλά επίσημα πρόσωπα. Και επέτυχε [ο Μαυροκορδάτος] κατά την παροιμίαν: *άβηλος κάνει το θαύμα και άβηλος παίρνει το όνομα*».

Αλλά ποιός αμφιβάλλει ακόμα για τις μεθόδους επικρατήσεως του Μαυροκορδάτου;

κατόπιν «διαταγής των τότε εν Μεσολογγίω αρχών», ισχυρισμό τον οποίον περιέργως δεν διευτύπωσε στην προηγούμενη Δηλοποίηση της 27ης Οκτωβρίου 1821.

Γνωρίζει ήδη ότι οι Μεσολογγίτες αρνούνται να αναδεχθούν οιαδήποτε ευθύνη.

Κατά τον Νικ. Σπηλιάδη, η αυτοβύθιση εγένετο για να μη κυριεύσουν το πλοίο δύο τουρκικά εκπλεύσαντα επί τούτου εκ Ναυπάκτου. [Βλέπε: Νικ. Σπηλιάδη, Απομνημονεύματα, Τόμος Α', σελ.223 – Υποσημείωση – Αθήναι 1851, επανέκδοση Νότη Καραβία, Αθ.1972]. Ακριβής όμως ημερομηνία του ναυαγίου δεν προσδιορίζεται.

Κατά τον Σπυρ. Τρικούπη: «Ο Μαυροκορδάτος ... επιβίβασεν εις τι πλοίον εν τω ελευθέρω λιμένι της Λιβόρνου όπλα και πολεμοφόδια ... και κατέπλευσεν ασφαλώς την 20ή Ιουλίου εις Μεσολογγίον ...» και ουδέν περί της τύχης του πλοίου. Η συνήθης αοριστία της συντάξεως και την υπερπήδηση γεγονότων που κρίνονται «επουσιώδη» αφηγήσεως.

Η δευτέρα «Δηλοποίησης» του Μαυροκορδάτου συντάσσεται μετά πενταετίαν περίπου από την αυτοβύθιση του «Μ.Σ.». Στο μεταξύ φήμες καταγγέλλουν κατάχρηση των μεταφερθέντων με το σκάφος εφοδίων, προς συγκάλυψη της οποίας προκρίθηκε η αυτοβύθιση.

- Εκ των κατηγορών, απηνέστερος όλων ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος – Φωτάκος, είναι σαφέστατος: Αλεξ. Μαυροκορδάτος και Αλέξιος Νούτσος, για να σκεπάσουν την γενομένην από αυτούς κατάχρηση των εφοδίων, διέταξαν την αυτοβύθιση. [Βλέπε: Φωτάκου: Απομνημονεύματα, Αθ.1858, επανέκδοση «Φιλολογικά Χρονικά» Τόμος Α', σελ.143, Αθ.1960].

- Ακολουθεί και ο συνταγματάρχης Κάρπος Παπαδόπουλος.

Γράφει: «Προσορμισθέντος δε του κομίζοντος αυτά πλοίου του Σπυριδωνος [διάβασε Δημητρίου] Πανούτσου, εις Άγιον Σώστην, ούτος [ο Μαυροκορδάτος], προς αποφυγήν της εξελέξεως, αφού ο ίδιος εξήλθε και εξέφερε και άπαντα τα εαυτού, διέταξεν επί τη προφάσει, ότι δύο εφάνησαν πλοία εχθρικά, εξερχόμενα εκ της Ναυπάκτου, ίνα βυθισθή τούτο, τούτου δε γενομένου εκαλύφθη η εγγύς ν' αποκαλυφθή αγυρτεία του. [Βλέπε Κ. Παπαδόπουλου «Τα Κατά Γ. Βαρνακιώτην» Εν Μεσολογγίω 1861, σελ.48].

- Ο Διον. Κόκκινος γράφει: «Αλλά κατά την ημέρα της αποβιβάσεως [21ης Ιουλίου], αφού ήδη είχαν μεταφερθή εις Μεσολογγίον αι αποσκευαί των αφιχθέντων, εθεάθησαν δύο τουρκικά πλοία πλέοντα εις την λιμνοθάλασσαν με κατεύθυνσην το ελληνικόν. Ήσαν εκ των περιπολούντων εις τας Πάτρας και αντελήφθησαν αργά το ελληνικόν πλοίον και ήρχοντο να το συλλάβουν. Τότε οι ευρισκόμενοι επί τούτου, ίσως κατόπιν εντολής του Μαυροκορδάτου, πληροφορηθέντος τον κίνδυνον της

Και τα όσα άλλα περί των οικονομικών του Μαυροκορδάτου πολύ συγκεχυμένα μας ιστορούνται.

Αλλού φέρεται να αγοράζει εφόδια για τον Αγώνα «εξ ιδίων» [;] και να βοηθάει πτωχούς Έλληνας σπουδαστές του εξωτερικού και αλλού (πληροφορία Ρ. Παλαμίδα) ως φιλοξενούμενος στην οικία του Ιγνατίου «ανεξόδως τρεφόμενος επί έτος». Ακολούθως συνάπτει χρηματικά δάνεια μόλις έφθασε στο Μεσολόγγι από τον χρηματίσαντα βεκίλη στην Πόλη, Ιω. Τρικούπη (Πρωτοψάλτη σελ. 16, 18, 28, 33, ο.α.).

αιχμαλωσίας του πλοίου, το καταβύθισαν δια να μη πέση εις χείρας των Τούρκων το πολύτιμον εις είδη φορτίον του. Το πλοίον ανήκεν εις τον Σπύρον [το λάθος εξ αντιγραφής] Πανούτσον» [Βλέπε: Κόκκινου, Ιστορία κ.λ.π. Τόμος Γ΄ σελ.87. Έκδοση «Μέλισσα», Αθ.1957].

- Ο φιλόστοργος Μεσολογγίτης Δρ. Κων. Μακρυκώστας, αποδίδει την καταβύθιση του πλοίου σε εντολή Αλεξ. Μαυροκορδάτου. Χρονικά την προσδιορίζει στο απόγευμα της 21ης Ιουλίου. Το πρωί της αυτής ημέρας προηγήθηκε μερική εκφόρτωση των πολεμοφοδίων. [Κων. Μακρυκώστα: «Ιω. Ιακ. Μάγερ ... κ.λ.π., σελ. 58/59, Αθήνα 1990, πολυγραφημένη έκδοση].

- Ο Maxime Raybaud, ένας εκ των επιβατών του «Μ.Σ.», που ευρίσκεται στο Μεσολόγγι κατά το χρονικό διάστημα 20 έως 31 Ιουλίου, στο δίτομο χρονικό του, ουδέν σχετικό αναφέρει.

- Και στη συμπλήρωση της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους, του Κων. Παπαρηγόπουλου ομοίως τίποτε το σχετικό.

- Ομοίως και στη σύγχρονη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους της «Εκδοτικής», κανένας υπαινιγμός.

Κανείς από τους ήδη Ιστορικούς, δεν επεσήμανε και δεν προσμέτρησε το διάστημα των 50 περίπου ημερών που, όπως θα αποδειχθεί, παρήλθε από της αφίξεως μέχρι αυτοβυθίσεως του «Μ.Σ.», και δεν προσπάθησε να διευκάνει το ήδη, το πρώτον επιχειρούμενο, δηλαδή τα πραγματικά περιστατικά του συμβάντος.

Την βαριά κατάχρηση των εφοδίων κατηγορία θα θέσω υπό την βάσανο, προκειμένου να αποδοθεί δίκαιον.

Οι κατηγοροι πώς γνωρίζουν ότι πρόθεση των εμφανισθέντων, από την πλευρά της Ναυπάκτου, δύο εχθρικών πλοίων, ήτο να ζωγρίσουν το «Μ.Σ.» και «εξέπλευσαν επί τούτου»; Πώς γνωρίζουν ότι τα εχθρικά έφεραν αποβατικό άγημα (στρατόν νηϊτήν), για να πραγματοποιήσουν ρεσάλτο επί του εναντίου; Εάν τα εχθρικά πλοία εκινούντο σε άλλη αποστολή;

Έπειτα ο συσχετισμός δυνάμεων δεν ήτο αποτρεπτικός. Το «Μ.Σ.» ήτο ένα δυνατό σκάφος εύστροφο σε χειρισμούς. Στη Β΄ «Δηλοποίηση» εμφανίζεται να περιφέρεται και να προκαλεί επί 40 ημέρες τα εχθρικά. Αγκυροβολημένο πλησίον του εκεί νησιωτικού οχυρού «Βασιλάδι», ευρίσκετο και υπό την προστασία των πυροβόλων του οχυρού, σε ύδατα αβαθή, επικίνδυνα προσαράξεως εις τους μη γνωρίζοντας την περιοχή. Και ο εχθρός δεν εφημιζετο για την δεξιοτεχνία χειρισμού των ιστίων (ατέρμονος, επιδρόμου, προθών ιστίων, προβόλου, κ.λ.π.) σε συνεχείς υποστροφές

Δεν είναι γνωστά τα ποσά που δανείσθηκε ο Μαυροκορδάτος, ούτε υπό ποιους όρους εγένοντο τα δάνεια.

Είναι όμως γνωστόν πως ο Ιω. Τρικούπης, ο άρχοντας πλοιοκτήτης και ο χρηματιστής – μπανγκέρης της πόλης εδάνειζε τα πλεονάζοντα εμποροναυτικά καπιτάλια του με τόκο 1% κατά μήνα. Τούτο προκύπτει από τρία δάνεια που συνήψε ο Ανδρ. Λουριώτης, ονομαστικής αξίας 1.000, 100 και 9.000 γροσίων, κατά την 25 Οκτωβρίου, 5 Νοεμβρίου 1821 και 15 Απριλίου 1822 αντιστοίχως, όπως αναφέρονται στο Τεύχος Ι, σελίδες 72,81 και 180 του Αρχείου Μαυροκορδάτου, στο πρώτο δάνειο των οποίων αναφέρεται και ο τόκος του 1% κατά μήνα.

Την ίδια περίοδο ο τόκος του δανείου των εθνικών ομολόγων ήτο 8% ετησίως.

πλεύσεως, για την ανάκρουση πορείας ή ταχύτητας και επιτυχίας ενός ρεσάλτο.

Και ο Διον. Κόκκινος θέλει τα δύο εκθρικά πλοία «πλέοντα εις την λιμνοθάλασσα»

Τα εμφανισθέντα δύο πλοία προήρχοντο εκ της δυνάμεως του Ιουσουφ πασά της Πάτρας, όστις διέθετε μοίρα δύο βρικίων και μιάς γολέτας, τα οποία κατά την Β' Διπλοποίηση, προκαλούσε το «Μ.Σ.» στην ανοικτή θάλασσα επί 40 ημέρες. Αυτά λοιπόν τα δύο πλοία, τα στερούμενα τόλμης και ικανότητας, αυτά εξελήφθησαν ως κοντραμπαντιέρικα και ενέσπειραν τώρα τον πανικό, όταν το «Μ.Σ.» επροστατεύετο και από το ναυτικό δυναμάρι του Βασιλαδιού;

Περίεργη ακόμη και η ανάμιξη του Αλεξίου Νούτσου, από τον Φωτάκο, ενός υπόπτου και αφερέγγυου προσώπου, που δεν έχει όμως εδώ θέση αναφοράς.

Αλλά πότε εκλάμπσαν τα εφόδια;

Κατάχρηση των πολεμοφοδίων με συμμετοχή του πλοιοκτήτου; Ο Φόνος διέθεσε όλα τα πλοία του και την περιουσία του για τις ανάγκες του Αγώνα. Ανυστερόβουλος, ο πρώην άρχοντας της Ύδρας, τυφλός επαιτούσε ελεημοσύνη. Η φτώχεια και η πείνα ξεκλήρισαν την πολυμελή οικογένειά του με φυματίωση.

Μήπως η διάδοση προήλθε από τυχόν παραπονουμένους που δεν μετείχαν της διανομής εφοδίων ή θεώρησαν ανεπαρκή την αναλογία ποσότητας που έλαβαν έκαστος και εντεύθεν οι φήμες που έφθασαν ως την Πελοπόννησο;

Την 31η Ιουλίου ο Μαυροκορδάτος διαπεραιούται στο Μονοδένδρι Πατρών. Διευθύνεται σε συνάντηση του Υψηλάντη. Την πολυπρόσωπη ακολουθία του, συμπληρώνει και η σωματοφυλακή των 70 μισθοφόρων.

Εάν υποθέσουμε ότι αυτή η δύναμη αρματώθηκε από τα κομισθέντα με το «Μ.Σ.» εφόδια, δεν θα αφιστάμεθα της αληθείας. Αλλά αυτή η κίνηση δεν είναι δυνατόν να έχει τον επιχειρηθέντα χαρακτηρισμό.

Για την απάντηση των τεθέντων ερωτημάτων, ανατρέχουμε, συνοπτικά, στο «Πρωτόκολλο» αντιγράφων αλληλογραφίας, από 7ης Αυγούστου έως 9ης Σεπτεμβρίου, που τηρούσαν, ο Γεωργ. Πραιίδης και Ανδρέας Λουριώτης, οι οποίοι φέρονται διαχειριστές του φορτίου.

Υφίσταται όμως κάποια διάσταση στις ειδήσεις κατά τις οποίες ο Μαυροκορδάτος φέρεται να διαχειρίζεται ανεξέλεγκτα το εμπιστευθέν εις αυτόν υπό του Ιγνατίου μεγάλο χρηματικό ποσό και ταυτοχρόνως να συνάπτει προσωπικά δάνεια από τον Ιω. Τρικούπη λόγω ανέχειας των οικονομικών του.

Κατ' αυτούς:

- Οι Μεσολογγίτες διέθεσαν μαγαζιά για να αποθηκευθούν οι μουντζιζόνες (πολεμοφόδια).

- Οι διαχειριστές ασφαλώς τηρούσαν και ένα δεύτερο βιβλίο, την «Αποθήκη», όπου τα εισαγόμενα είδη αναγράφονταν με το μικτό και καθαρό βάρος τους.

Το μολύβι αναφερόταν σε καντάρια, αλλά επακολούθησε και καταμέτρηση του αριθμού τεμαχίων σε πλάκες.

- Οι παραλήπτες εφοδίων, έδιδαν αναλυτική κατ' είδος «Απόδειξη Παραλαβής».

- Εφόδια δωρεάν έλαβαν:

• Οι οπλάρχηγοί επαρχιών Μεσολογγίου, Ανατολικού, Βραχωρίου.

• Μεγάλες ποσότητες παρέλαβαν τα πλοία του στόλου που παρέπλεαν στην περιοχή.

• Οι εφεδρεύοντες στο Μακρυνόρος: Γ. Βαρνακιώτης, Ανδρέας Καραϊσκού και Γιωργάκης Δράκου Βαλτινός.

• Ομοίως: Δημ. Μακρής, Οδυσσεάς Ανδρούτσου, Ανδρ. Ζαΐμης, Θάνος Κανακάρης, Παναγιώτης Λιδωρίκης, Αναγνώστης Ζώνης, κάποιος Γαλαξειδιώτης καπετάνιος, και κάποιος Πατρινός.

• Βεβαίως και άλλοι που τα ονόματά τους δεν έτυχε να αναφερθούν στην τηρηθείσα αλληλογραφία.

- **7 Αυγούστου:**

• Τα εφόδια φέρονται εξαντλούμενα, πλην μολύβδου η εκφόρτωση του οποίου, από το κατάμπαρο, καθυστερεί κάπως.

- **8 Αυγούστου:**

• Προς Αλεξ. Μαυροκορδάτον, απουσιάζοντα εις Πελοπόννησον:

Επείγουσα η ανάγκη προμηθείας πρόσθετης μπαρούτης. Να εξευρεθεί από Πελοπόννησον ή από Μεσοήνα ή από Μάλτα.

• Να παραδοθούν στον Μ. Γεωργακόπουλον, από το έρμα του «Μ.Σ.», πλάκες μολύβι πέντε και ο Γεωργακόπουλος να τις αναπληρώσει με σαβούρα. [Πρόσθετη απόδειξη ότι το «Μ.Σ.» δεν έχει ακόμη βυθιστεί].

• Από τα τρία Αυστριακά πλοία που ενεφανίσθησαν χτες [κατασκοπεύοντα], το ένα διευθύνθηκε στην Πάτρα και τα δύο άραξαν στο Καραβοστάσι. Σήμερα ο Αυστριακός Κόνσολας επισκέφθηκε τα αραγμένα στο λιμένα μας.

- **18 Αυγούστου:**

• Ο καπετάν Δημ. Πανούτσος θέλει να φύγει με το καράβι του.

Το «Μ.Σ.» έμεινε μόνον με 10 ναύτες και κινδυνεύει να «αρπαχθεί». Ο καπετάνιος έχει ζητήσει από τους Εφόρους Μεσολογγίου και Ανατολικού να τον ενισχύσουν με 20 άνδρες, πλην με το σήμερα και το αύριο, ότι δεν υπάρχουν εξειδικευμένοι μαρινάροι, οι ημέρες περνούν χωρίς αποτέλεσμα. Πώς είναι δυνατόν ναυτικές πόλεις να μην είναι σε θέση να εξοικονομήσουν λίγους ναύτες; Το πρόβλημα

Γεγονός παραμένει πως ο Μαυροκορδάτος δεν ήτο σε οικονομική κατάσταση να προσφέρει εξ ιδίων και δεν προσέφερε κάτι σημαντικό στον Αγώνα. Με τον ερχομό του συνόδευσε τα εφόδια που εφορτώθησαν στο ζαμπέκο «Μπαρών Στρογονόφ», χωρίς απόδοση λογαριασμού για τα όσα μετρητά του ενεπιστεύθησαν.

κατά βάση είναι οικονομικό.

- Διαρρήκτες παραβίασαν τα «πλαγιανά μαγαζιά» και έκλεψαν περί τις 40 οκάδες μπαρούτι, αξίας 400 γροσίων.

- Οι Έφοροι να καλύψουν την γενομένη ζημιά.

- Ο Ανατολικιώτης Δημ. Φραγκούλης, απεφάσισε να συντρέξει εξ ιδίων με δέκα ναύτες, άγνωστο για πόσο χρόνο.

- Βεβαιώνεται πάντοτε η φήμη, ότι η φλόττα η ευρισκομένη στον Μούρτο [η μοίρα του Ιουνίου, αριθμεί 9 φρεγάτες και 21 βρίκια, με μοίραρχο τον Αλή-μπέη], ετοιμάζεται να διευθυνθεί προς τα μέρη μας για να μας «σκοντζαρτάρει» (ταράξει).

Τώρα που τα γραικικά καράβια εξέπλευσαν, τα τουρκικά αποθρασύνθηκαν. Τέσσερα καΐκια αρματωμένα και μία βάρκα κανονιέρα, ήρθαν αντίκρυ μας για να μας φοβηρίσουν.

- Νέες πληροφορίες αναφέρουν πως η εχθρική φλόττα σκοπεύει να έλθει στη ράδα μας, προκειμένου να αρπάξουν όσα καράβια και καΐκια ημπορέσουν και να κάμουν απόβαση στις εκβολές του Φίδαρη.

- Την ίδια στιγμή τα μέρη μας κινδυνεύουν από βορρά. Ανάγκη να ενισχυθούν και οι στεριανές δυνάμεις. Οι Μεσολογγίτες να «μην αμελήσουν να τελειώσουν την διόρθωσιν του χαντακιού». [Όμως την στρατιωτική αξία της αμυντικής τάφρου του τείχους έχει αμφισβητήσει ο Μαυροκορδάτος, επόμενος της γνώμης του Μ. Raybaud που θεωρεί το έργο κακοσχεδιασμένο].

- Προς τους Εφόρους Μεσολογγίου: Αυτή τη στιγμή λάβαμε γράμμα από τους Εφόρους Ανατολικού. Μας γνωρίζουν ότι στέλνουν απόψε 15 ανθρώπους στο καράβι του Δ. Πανούτσου, για ένα μήνα με τας αναγκαίας τροφάς. Τώρα μένει στην ευγένειά σας να δώσετε τους υπολοίπους αμέσως, ως χθές υποσχέθητε ... κ.λ.π.».

- Στο Μεσολόγγι αφίχθησαν 15 νέοι ομογενείς, προερχόμενοι από το σώμα του Αλεξάνδρου Υψηλάντη, μετά την καταστροφή του. Με την θέλησή τους κατετάγησαν στο υπό σύσταση στρατιωτικό σώμα, που αριθμεί τώρα περί τους 30, οι οποίοι γυμνάζονται καθημερινά με αρχηγό τον Α. Λουριώτη. Μια φιλονικία με τους Βαρον και Βιτάλη, λίγο να επιφέρει την διάλυση αυτού του σώματος. Προφανές ότι και οι εσχάτως αφιχθέντες 15 ομογενείς νέοι εξοπλίσθησαν από τα εφόδια τα κομισθέντα με το βρίκι «Μ.Σ.».

- **1η Σεπτεμβρίου:**

Οι Βραχωρίτες ζητούν ακόμη 160 ατομικά όπλα. Τα κομισθέντα 1815 της αποστολής, έχουν εξαντληθεί.

Οι διαχειριστές της αποθήκης διατείνονται ότι διαθέτουν 300 όπλα αγορασθέντα εξ ιδίων χρημάτων και τα προορίζουν προς πώληση [;]

Για να θεραπευθεί η χρεία των Βραχοχωριτών, κατ' εξαίρεση, τους δίδονται 100 όπλα δανεικά, για ένα μήνα, με υπόσχεση επιστροφής.

- **9η Σεπτεμβρίου:** Το τελευταίο αντίγραφο επιστολής του «Πρωτοκόλλου» αλ-

Αμέσως μετά την ανακήρυξή του ο «Άρχοντας» της Δ.Χ.Ε. Μαυροκορδάτος, στις 31 Ιουλίου, μετά μόλις μία εβδομάδα ουσιαστικής παραμονής στο Μεσολόγγι, σπεύδει να περάσει στο Μωριά. Μεταβαίνει στα Τρίκορφα, ισχυριζόμενος ότι θα θέσει τον εαυτόν του στη διάθεση του Υψηλάντη.

ηπλογραφίας.

• Προς τον Δημ. Μακρή. Παρανέσεις, γιατί η παρούσα περίπτωση είναι κρίσιμη. Τον εφοδιάζουν και με ποσότητες μπαρούτης, τσακμακόπετρες, μολύβου.

[Αυτή την εποχή ο Μακρής πολιορκεί Ναύπακτο και Αντίρριο].

Η 9η Σεπτεμβρίου συμπίπτει με την είσοδο μεγάλης ναυτικής εκθρικής μοίρας, στον Πατραϊκό κόλπο.

Αποτελείται από 42 τουρκικά πλοία που κατέλθαν στο Αιγαίο, υπό τον καπετάνμηνη Καρά Αλή Μεχμέτ Νασούχ-ζαδέ. Στην Ρόδο όπου έπλευσε προσετέθησαν 14 Αιγυπτιακά πλοία με ναύαρχο τον Ισμαήλ Γιβραλτάρ. Ο στόλος, καθοδηγούμενος από Αγγλικούς πάρονες, παρέκαμψε την Πελοπόννησο και έπλευσε στη Ζάκυνθο όπου προσήλθαν 6 ακόμη Αλγερινά πλοία. Εκεί προσετέθησαν και τα 30 πλοία της μοίρας του Ιονίου (Μούρτου) υπό τον Αλή Μπέν.

Σύνολο 92 πλοία, υπό την γενική διοίκηση του Καρά Αλή.

Ο Άνκεϋ διοικητής της Ζακύνθου, συμβουλεύει λεπτομερώς και εφοδιάζει πλοοίως τον στόλο με το αζημίωτο. Οι χρεωστικοί λογαριασμοί του χαρακτηρίζονται από τον Καρά Αλή «φαρμακείον». Οι συμβουλές και πληροφορίες στοιχίζουν ακριβά.

Εξωνημένοι Άγγλοι αξιωματικοί, κολασούζοι (πλοηγοί) και τζασίτες (κατάσκοποι) σύμβουλοι, συνοδοί, και πληροφοριοδότες στην υπηρεσία του τουρκικού στόλου.

Από τον αφιχθέντα στόλο, ενισχύονται αμέσως τα φρούρια της Πάτρας και του Ρίου.

Απέναντι ο Δημ. Μακρής, με άλλα Ρουμελιώτικα σώματα, πολιορκούν την Ναύπακτο και Αντίρριον, που περιήλθαν σε αδυναμία συνεχίσεως της αμύνης. Στο φρούριο του Αντιρρίου ευρίσκονται μόνον 14 άνδρες, ελάχιστος αριθμός για την παράταση της αμύνης.

Για να μη χρονοτριβεί ο Μακρής, είχε συμφωνήσει, κατόπιν μυστικών συνεννοήσεων, με τον διοικητή της Ναυπάκτου, την παράδοση των φρουριών έναντι εκατό χιλιάδων γροσίων. Και το εξευτελιστικό αυτό ποσό δεν εξευρίσκεται. Τα φρούρια ανεφοδιάζονται από τον Καρά Αλή, για να μας παραδοθούν μετά οκταετίαν.

Την **17η Σεπτεμβρίου** η υπό τον Ισμαήλ Γιβραλτάρ μοίρα, η πλέον μάχιμη, εκπαιδευμένη από Γάλλους αξιωματικούς, επί της οποίας επέβανε αποβατική δύναμη 2.500 ανδρών, εισέβαλε στον Κορινθιακό. Διαθέτει την πληροφορία πως τα Γαλαξειδιώτικα καράβια που δραστηριοποιούνται στον κόλπο, παρέμεναν, ως εκ της παρουσίας του τουρκικού στόλου, συγκεντρωμένα μέσα στο μυκό του Γαλαξειδίου και κατευθύνθηκε εναντίον τους.

Ταυτοχρόνως ο Καρά Αλής αποφράσσει την είσοδο του Κορινθιακού κόλπου. Κρατάει τους φοβερούς «*σ κ υ β λ ό δ ο ν τ ι α ς*» της εισόδου, ο βόρειος με τριάντα χονδρά κανόνια και ο νότιος με εβδομήντα.

Εκείνες τις ημέρες διήρχοντο από το Γαλαξειδί ο Αλεξ. Μαυροκορδάτος, Αλεξ.

Ο ανώτατος άρχοντας της περιοχής φεύγει την στιγμή που οι στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά του Ζαπαντίου, μόλις συνέπεσε να τελειώσουν και η όλη πολεμική κατάσταση δεν έχει ακόμη αποκρυσταλλωθεί.

Κατακουζίνος, Ιω. Καρατζάς, Θ. Νέγρης και λοιποί της ακολουθίας Μαυροκορδάτου, συνοδευόμενοι πάντοτε από 70 άνδρες της ενόπλου σωματοφυλακής. Προήρχοντο από Τρίκορφα /Βυτίνα και μέσω Βοστίτσας(Αιγίου) κατευθύνοντο στα Σάλωνα, προτιθέμενοι να ιδρύσουν τον Άρειο Πάγο.

Μαυροκορδάτος και Κατακουζίνος, συμβουλεύουν τους Γαλαξειδιώτες να βυθίσουν δύο σκάφη στο στενό στόμιο του μυκού, για να εμποδίσουν την είσοδο στον εχθρικό στόλο.

Οι Γαλαξειδιώτες όμως εφαντάσθησαν πως οι μπαταρίες του πυροβολικού τους που ήταν αναπτυγμένες στις θέσεις Κεντάς, στο νησί Αψηριάς, τρεις στο Μεγάλο Νησί, Κάτω Αλώνια, Πούντες, Νησί Παναγιάς, ήταν ικανές να εμποδίσουν την είσοδο του εχθρικού.

Την **19η Σεπτεμβρίου** ο Γιβραλτάρ, προκειμένης της γενικής συρράξεως, άρχισε την προσβολή των έναντι κανονοστασιών. Ο άθλιος υποπρόξενος F. Green, παρακολουθεί την επίθεση, από αλγερίνικο πολεμικό.

Την **22η ο Γιβραλτάρ** ήτο κύριος του λιμενοκόλπου. Την 23η αποβάτες κυριεύουν την Πόλη χωρίς αντίσταση.

Τα παρατυχόντα στον λιμένα 90 πλοία εκυριεύθησαν. Εξ αυτών 12-15 εξοπλισμένα. Τα 30 αξιόλογα εκρατήθησαν και τα υπόλοιπα πυρπολούνται.

Την 24η εορτάζονται στην Πάτρα τα επινίκια.

Την 26η ο Καρά Αλής, απάρει τον στόλο, επανερχόμενος νικητής στην Κωνσταντινούπολη.

Επείγεται, να αναχωρήσει και αποφύγει σύγκρουση με τον ελληνικό στόλο, ενώ εντολή είχε να τον εκμηδενίσει.

Η ομάδα του Μαυροκορδάτου, που είχε προωθηθεί στα Σάλωνα, μόλις πληροφορήθηκε την άλωση του Γαλαξειδίου, διακόπτει την αρξαμένη εκεί συνέλευση και τρέπεται σε φυγή, προς Μεσολόγγι. Πέρασε σε απόσταση ασφαλείας από τη Ναύπακτο που επολιορκείται ακόμη και μέσω δυσβάτων οδευσεων, μετά τετραήμερον, έφθασε στο Αγγελόκαστρο και στη συνέχεια στο Μεσολόγγι κατά το τελευταίο δεκαήμερο του Σεπτεμβρίου.

Στο Μεσολόγγι ο πληθυσμός, διαθέτει τους πόρους της πόλης και επιδίεται στην ενίσχυση του τείχους. Το ναΐδιο της Κοιμήσεως της Θεοτόκου έχει ήδη μετασκευασθεί σε οχυρωματικό πυργίσκο.

Ο Μαυροκορδάτος απαιτεί η πόλη να αναλάβει τα έξοδα των 70 ανδρών της σωματοφυλακής του ως και ενός σώματος μισθοφόρων 120 ανδρών, διοικουμένου από τον φιλέλληνα λοχαγό Garel, εκ Μασσαλίας, [γνωστότερος ως Γκαρέζ].

Οι Μεσολογγίτες αρνούνται. Τώρα εφερωνύμισε το Βοϊβοδικό σε «Παλάτιον».

Ο Μαυροκορδάτος δυσαρεστείται που η Πόλη ουσιαστικά διοικείται από τον αδάμαστο επιφυλακτικό της, τον Θανάση Ραζηκότσικα, που τον αμφισβητεί. Ευρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση. Δεν του συγχωρεί το ότι απέσυρε την υπογραφή του από το καταβημένο «Σύνταγμα» της 27ης Ιουλίου, παρασύροντας και άλλους.

Ανοήτως (ανα)καλούσε τους στρατιωτικούς αρχηγούς σε σύσκεψη στο Μεσολόγγι την στιγμή που ευρίσκοντο ακόμη σε πολεμικές επιχειρήσεις υπό εξέλιξη και η παρουσία τους στο Μακρυνόρος και αλλού ήτο επιτακτική. Προέχει η προσωπική ανάδειξη και απαιτεί τις περισσότερες κατά το δυνατόν υπογραφές για να καθιερωθεί ως αναμφισβήτητος Ηγεμών του τόπου. Στο προσωπικό συμφέρον υποτάσσεται η λογική, χωρίς αίσθημα ευθύνης. Όσοι στρατιωτικοί παρέμειναν στις επάλξεις θεωρήθησαν υπόπτων προς τον Ηγεμόνα διαθέσεων. Αμεριμνεί τελείως για την γενική στρατιωτική κατάσταση της αρτιπαγούς «επικρατείας του» διά την οποία, από τις όσες διασώζονται ειδήσεις, ουδεμία έλαβε πρόνοια.

- Πρόσθετο σημείο τριβής οι δαπάνες συντήρησης της «αυλής» του παλατίου. Η κοινότης διακόπτει την ημερήσια δαπάνη των απαιτούμενων 300 γροσίων. Κάθε γρόσι ισοδύναμο με ένα ημερομίσθιο χειρώνακτος.

Οι Μεσολογγίτες και καπετάνιοι της περιοχής, φέρονται να έχουν μετανοήσει για το «Προσκλητικό» επιστροφής του, της 24ης Αυγούστου που υπέγραψαν κατόπιν περιφοράς του από τον ιατρό Επαμεινώνδα Μαυρομάτη.

Μαυροκορδάτος και Κατακουζίνος, έφθασαν στο σημείο να απειλήσουν ότι θα έφευγαν από την Πόλη. Εξανίστανται. Διαπιστώνουν πως οι εντόπιοι μεταδιδαγμένοι από «κρίτωνα» στοχασμούς», δεν είναι πλέον πειθήνιοι στην πεφωτισμένη δεσποτεία τους.

Ο Μαυροκορδάτος διέταξε ακόμη να κοπεί ο πυκνός ελαιώνας που εξετείνεται προ του τείχους. Ο Ραζηκότσικας θέλει να μετατεθεί η ημερομηνία και η ξύλευση να γίνει μετά από τρίμηνο για να συλλεγεί προηγουμένως ο καρπός.

Ο Μαυροκορδάτος διακηρύσσει πως τα ξύλα των δένδρων ανήκουν σε όποιον τα κλαδέψει. Σε λίγο ο ελαιώνας εξαφανίζεται.

Εδώ ο Μαυροκορδάτος επρώτευσεν.

Οι γρόγκοι των δένδρων θα χρησιμοποιηθούν να ενισχύσουν την θεμελίωση του τείχους. Γύρω από την Αγία Παρασκευούλα υπάρχει συστάς από κυπαρίσσια.

Ο Επίσκοπος με το τσεκούρι του δίνει το παράδειγμα. Υπερβολή; Ίσως οι κορμοί να χρησιμοποιήθησαν και αυτοί στην ενίσχυση του τείχους.

Και τα συμπεράσματα εκ των προεκτεθέντων:

Από τα προαναφερόμενα στοιχεία, και εφ' όσον αυτά είναι τα μόνα διαθέσιμα και δεν διέφυγε η συνεκτίμηση υπαρχόντων τυχόν άλλων, προκύπτει:

- **Η 21η Ιουλίου 1821**, ως ημερομηνία αυτοβυθίσεως του «Μ.Σ.» είναι πέραν αμφισβητήσεως, μια πρόβρος ημερομηνία και οι Ιστορικοί που την επικαλούνται καταφανώς σφάλουν.

- Ως κρίσιμη και μάλλον βεβαία ημερομηνία θεωρείται η 9η Σεπτεμβρίου εμφανίσεως εκ δυσμών των 92 εκθρικών πλοίων. Συμπίπτει και με την ημερομηνία διακοπής τηρήσεως του «Πρωτοκόλλου» αντιγράφων αλληλογραφίας που τηρούσαν οι διαχειριστές του φορτίου και που εν πολλοίς, παραπέμπει εμμέσως, στην τύχη του

Ανευθυνότης αποθραυσμένου προτέκτορα.

Για την αγερωχία της εμφανίσεώς του, τον συνοδεύει σωματοφυλακή 70 ανδρών! η σύσταση της οποίας υπήρξε ένα ακόμη μέλημα, κατόρθωμα, του Μεγαλοβεζύρη, κατά την επτάήμερη παραμονή του στο Μεσολόγγι, το οποίο ως «επουσιώδες» συνήθως αποφεύγεται να αναφερθεί. Το σώμα αυτό της προσωπικής φρουράς των αρματόρων, θα το διατηρήσει τουλάχιστον μέχρι τέλη Μαρτίου 1823, με μειωμένη δύναμη κατά περιόδους και δη από του Οκτωβρίου 1822.

βρικίου «Μπαρών Στρογανώφ».

Σχετική και η τοποθέτηση του Μαυροκορδάτου στην «Δηλοποίηση: Μετά την α' Σεπτεμβρίου, ελθόντος του εχθρικού στόλου».

Μεταξύ της 21ης Ιουλίου και 9ης Σεπτεμβρίου, μεσολαβεί διάστημα 50 ημερών, το οποίον οι γράψαντες Ιστορικοί αντιπαρέχονται αιδημόνως.

Ενδεχομένως η αυτοβύθιση να συνέβη και σε μεταγενέστερη της 9ης Σεπτεμβρίου ημερομηνία, όχι όμως πέραν της 26ης του ίδιου μηνός, όπου απήλθε οριστικά ο εχθρικός στόλος.

Αλλά ποιά τα αίτια αυτής της απονενομημένης ενεργείας;

Εμφανώς αναπόδεικτη η τοποθέτηση Φωτάκου και άλλων περί «καταχρήσεως» του φορτίου. Ενδεχομένως μεροληπτική διάθεση και οι παραμείναντες εκτός μεριδίου διανομής, από μνησικακία, δημιούργησαν ασύστατες φήμες.

Σπηλιάδης και Φωτάκος ανήκουν στην εναντία του Μαυροκορδάτου πολιτική παράταξη.

Απορρίπτεται και ο αιφνιδιασμός – «εξαιφνης» - που επικαλείται ο Μαυροκορδάτος. Ο πλοίαρχος ήτο εγκαίρως ενήμερος του επερχομένου κινδύνου και είχε εκδηλώσει τις ανησυχίες του.

Του κυρίου όγκου του εχθρικού στόλου προηγούντο ανιχνευτικά πλοία, η «μπροστέλα», η παρουσία των οποίων ήτο επαρκής ένδειξη του παρόντος πλέον κινδύνου. Η περιοχί επιτηρείτο και από βαρδακόστες.

Κατά τα προεκτεθέντα ο πλοίαρχος διέθετε τον απαιτούμενο μικρό χρόνο διά την μεθόρμηση του πλοίου του.

Το «Μ.Σ.» εάν δεν ηδύνατο να αμυνθεί επ' αγκύρα υπό την προστασία και των πυροβόλων του Βασιλαδίου, διέθετε αναμφισβήτητα τον χρόνο να περάσει στην παρακειμένη βαθιά ασφαλή μπούκα της «Βασιλικιάς Πόρτας» του εκεί μεγάλου ελικοειδούς υφάλου αύλακα (αυλαίωμα), σημείο απρόσβλητο από εχθρικές επιθέσεις. Τα εχθρικά πλοία είτε εκ Ναυπάκτου, είτε εκ της Οξείας επήρχοντο, από της εμφανίσεως τους ακόμη και αν ουριοδρομούσαν ορμητικά, με την καλύτερα πρόσπτωση λαμπρού ανέμου επί της ιστιοφορίας, πάλιν η προχωρητική ταχύτητά τους, παρείχε χρόνο, της κατά την γνώμην μας μικρής μεθορμίσεως του «Μ.Σ.» εντός τουμαιανδρίζοντος κρηπιτού αύλακος που οδηγούσε στο Μεσολόγγι.

Η εκφόρτωση πλοίου ευρισκομένου εις το πέλαγος επ' αγκύρα, απαιτούσε την μεσολάβηση μικρών πλοιαρίων, για την μεταφορά στο παράλιον εφοδίων βάρους δεκάδων τόνων ως και των 8 πυροβόλων του «Μ.Σ.» μετά των οβίδων, τα οποία διε-

Έχουν προηγηθεί οι ακόλουθες υποκριτικές επιστολές του Μαυροκορδάτου προς τον Δ. Υψηλάντη, άψογο υπόδειγμα διπλωματικού ψεύδους:

Μαυροκορδάτος: «Εν ενί λόγω, εγώ κρέμαμαι από τας προσταγάς της [Εκλαμπρότητος του Δ. Υψηλάντη], τας οποίας θεωρώ προσταγάς της πατρίδος. Ας προστάξει, ας δώσει τας αναγκαίας οδηγίας και θέλει εύρει εις εμέ δούλον πιστόν της πατρίδος».

σώθησαν του ναυαγίου. Τουτέστιν η μεταφόρτωση των εφοδίων απαιτούσε πολλαπλάσιο χρόνο, από τον απαιτούμενο για την μικρή ασφαλή μεθόρμιση του σκάφους στην παρακειμένη είσοδο της «Βασιλικίας Πόρτας», γεγονός το οποίον ως μη προκριθέν, παραμένει αδύνατον να κατανοηθεί.

Θα υπήρχε ισχυρά δικαιολογία εάν οι δύο Δηλοποιήσεις επικαλούντο ελλιπές πλήρωμα, αλλά εφ' όσον δεν προτάσσουν αυτό το επικήρημα, πρέπει να υποθέσουμε ότι η αριθμητική σύνθεση του πληρώματος είχε αποκατασταθεί. Αλλά και εάν όχι, πάλι η μεθόρμιση του σκάφους ήτο περισσότερο αναγκαία.

Αδυνατούμε λοιπόν να προσδιορίσουμε τα πραγματικά αίτια της αυτοθυθίσεως.

Επαφιέμεθα στα συμπεράσματα εκάστου.

Το βάθος της θαλάσσης όπου κατέκειτο το ναυάγιο είναι μικρό. Κυμαίνεται μεταξύ δύο και τεσσάρων μέτρων. Εδώ τα «ξύλα» δεν «κοτσάριζαν» με τους ολκούς, δεν υπήρχε δυνατότης προσδέσεως «επί γρώνασιν μυσοδάκας», αλλά «φουντάριζαν» αλλαργινά (επ' ακγύρα). Ειδήσεις αναφέρουν πως Μεσολογγίτες αυτοδύτες, κατόρθωσαν, να βιράρουν και διασώσουν μεγάλο μέρος του φορτίου ως και τα οκτώ κανόνια του σκάφους, για την τύχη των οποίων η διένεξη μετά του πλοιοκττύου.

Από το Ημερολόγιο Γεωργ. Πραϊδου: Από 15 Νοεμβρίου έως τέλους Δεκεμβρίου 1821, αντιγράφουμε:

Τη 20η, 21η και 22α Νοεμβρίου:

«Εσυμφωνήσαμεν με τον καπ. Διονύσιον Κεφαλλάκη και τον καπ. Δενδρολίβανον δια πεντακόσια τάλλαρα, και εκατόν εξήκοντα αν δεν επιτύχουν, να εβγάλουν το καράβι του καπ. Δημ. Πανούτσου. Ωμίλησα δε και με τους Εφόρους Μεσολογγίου να του δώσουν ως 40 ανθρώπους με την τροφή των, και ό,τι εξοδεύσουν, να τα αποκρίνεται ο Μαυροκορδάτος, δια να τον βοηθήσουν πλην, επειδή δεν είχε μετρητά και οι έφοροι δεν ηθέλησαν να τω [του] δώσουν ούτε δάνεια ούτε λογαριασμό του μπαρουτιού του ... κ.λ.π.» η προσπάθεια ανεγκύσεως ματαιώθηκε.

Θα στοίχιζε 500 τάλλαρα εάν η προσπάθεια επιτύγχανε ή 160 εάν αποτύγχανε, για την κάλυψη των απαιτούμενων δαπανών ανεγκύσεως («σχοινιά, ημερομίσθια, και άλλα μικρά άφευκτα έξοδα»).

Υφίσταται ακόμη και η ακόλουθη σαφής πληροφορία περί της τύχης του γαλλικού Διδότειου τυπογραφικού πιεστηρίου, τα κιβώτια του οποίου έμειναν εκτεθειμένα επί αρκετόν στο παράλιον του Μεσολογγίου, όπου εναποτέθησαν μεταφορτωθέντα από το κομίσαν σκάφος.

Τον Νοέμβριον του 1821 ο δραστήριος νομικός Γ. Πραϊδης, αποθήκευσε όλα τα κιβώτια σε κάποιο ακατοίκητο σπίτι, που προηγουμένως ήταν κατοικία του τούρκου Μολλά [Ειρηνοδίκου] και ανέθεσε την φύλαξή τους στον Signor Cherardi, έως ότου

Και ακολούθως : «... Πρέπει να συστηθή εις Μεσολόγγιον αυτή η τοπική διοικήσις, εξηρημένη πάντοτε από εκείνην της Πελοποννήσου και αν η εκλαμπρότης της στοχάζεται ότι μπορώ ο ίδιος να χρησιμεύσω εις την κεφαλήν αυτής της διοικήσεως, ασ με προστάξη ως λογιζόμενον ιεράς τας προσταγάς της και ας μου αποστείλη κανέναν συνεργόν».

Πανούργος γραφή, δεξιότηχου χειρός.

Ανακρηυγμένος μεγαλοβεζύρης τώρα, με τους χαλινούς του Βεζυράτου στο χέρι θα ζητήσει από τον Δημήτριο την αναγνώριση του Δεσποτάτου του, της «εδαφικής του επικρατείας»!

Ευρισκόμενος ο Μαυροκορδάτος στην Πελοπόννησο, έλαβε επιστολή του Ανδ. Λουριώτη, από το Μεσολόγγι με ημερομηνία 24 Αυγούστου 1821, στην οποία του έγγραφε: «...Την παρούσα

έλθει από την Πελοπόννησον ο Κων. Τόμπρας εκ Κυδωνιών με έναν άλλον Κυδωνιέα [τον ανεψιόν του Αναστάσιον Νικολαΐδην], που θα έθεταν σε λειτουργία την τυπογραφία [επιδίωξη που απέτυχε, γιατί οι αναμενόμενοι παρέμειναν στην Πελοπόννησο].

Η μεταφόρτωση και διάσωση τόσων αντικειμένων δεν ήτο δυνατόν να επιτευχθεί μέσα στο χρονικό διάστημα ενός πρωινού, αφιερωμένου και στην υποδοχή του αφιχθέντος κουστωδιού –της 21ης Ιουλίου- ως ιστορήθηκε ήδη δια των προεκτεθέντων. Πρόσθετη απόδειξη –αν και μη αναγκαία- πως το σκάφος διατηρήθηκε ενεργό επί πολλές ακόμη ημέρας.

Και κάτι ακόμη από τα ναυτικά της περιοχής:

Ο καπετάν Δενδρολίβανος, τον χειμώνα του 1821, ηγούμενος μικρής ενόπλου επανησιακής μοίρας, φέρεται να αιχμαλωτίζει εννέα εμπορικά καράβια, που επιχειρήσαν να παραβιάσουν τον θαλάσσιο αποκλεισμό του κόλπου. Μεταξύ των εννέα πλοίων και η γολέτα του Philip Green, επί της οποίας επέβαινε και ο ίδιος. Οι επανήσιοι λέγεται ότι τιμώρησαν τον Green, με γενναίο ξυλοδαρμό. [Δήγησον Παν. Χιώτη «Ιστορία του Ιονίου Κράτους, εν Ζακύνθω, 1874, σελ. 434].

- Το αυτό περιστατικό είναι γνωστό και από άλλες ειδήσεις κατά τις οποίες την σκούνα του προξένου Green, συνέλαβε ο Μεσολογγίτης καταδρομέας Δημήτριος Στάμου Σιδέρης, που πλοιαρχούσε της καθοπλισμένης με τέσσερα κανόνια, ιδιοκλήτου γολέτας «Εκδικήτρια», περιεκτικότητας 55 τοννελάτων ή 1.500 κάδων, επί της οποίας επέβαιναν 80 ναυτοπλίτες φέροντες τρουμπόνια, τυφέκια, πιστόλες, σπάθες και μετείχε μετά του Δενδρολίβανου, της αποκλειούσης τον Πατραϊκό κόλπο ναυτικής μοίρας.

Η γολέτα του Green, συνόδευε άλλο τούρκικο πλοίο που μετέφερε χρήματα και εφόδια από Πρέβεζα στην Πάτρα στην οποία επέβαινε και ο Ομέρ Αγάς, τον οποίον συνέλαβαν και αντήλλαξαν με 45 έλληνες αιχμαλώτους.

Κακοποίηση όμως του Green, όστις αφέθη ελεύθερος μετά του πλοίου του, δεν αναφέρεται.

λαμβάνεις ομού με τα γράμματα του κυρίου [Ηβου] Ρήγα και με το π ρ ο σ κ λ η τ ι κ ό ν εκ μέρους των καπετάνων. Αυτοί μετέλλαξαν πολύ τα άρθρα, κατά τα οποία τοις επροβλήθη να σας ζητήσουν αρχηγόν των και διοικητήν του τόπου· ώστε τα ζητήματα των να φαίνονται Αληπασάδικα. Ο εγκριτώτερος του Βραχωρίου προεστώς δεν ηθέλησε να τα υπογράψη, και βέβαια ούτε των λοιπών πόλεων οι έγκριτοι θέλουν τα αποδεχθή. Ημπορείτε και η εκλαμπρότης σας να συμπεράνντε, ότι εις την διάταξιν αυτήν των άρθρων είχαν και δάσκαλον. Μόλον τούτο το προσκλητικόν είναι αρκετά καλόν και ικανόν να σας κάμη να δεχθήτε την εξουσίαν, της οποίας συσταινομένης με το κύρος της συνελεύσεως την οποίαν και οι ίδιοι σας προβάλλουν, ευρίσκεται και ο τρόπος να μετριασθούν και αι απαιτήσεις των καπετάνων. Ο ιατρός Επαμεινώνδας Μαυρομ(μ)άτης, κινήσας δια να περιέλθη το Κάρελι, επήρε μαζί του ομού με τα γράμ(μ)ατα του Ιγνατίου και σχέδιον γράμματος, κατά το οποίον θέλετε προσκληθή και από τους προεστώτες διαφόρων καζάδων ...».[Βλέπε: Αρχεϊόν Αλ.Μαυροκορδάτου, Τόμο ΙΙ, σελ.12-13, απόσπασμα].

Ιδού λοιπόν το παρασκήνιον του τρόπου συλλογής υπογραφών του «προσκλητικού» τα άρθρα [των καταθόνιων διατάξεων] του οποίου μετέλλαξαν στο επεικέστερον οι καπετάνοι, κατά τις οδηγίες «δασκάλου» για να μη εκμηδενιστούν, και τα οποία ο εγκριτώτερος του Βραχωρίου [Γεωργ.Βαρνακιώτης;] και λοιποί έγκριτοι των πόλεων δεν ηθέλησαν να αποδεχθούν.

Το κείμενο αυτού του σχεδίου είχε συντάξει προνοητικότητα ο δαιμόνιος, απόλεμος και επιτήδειος περί το διαιρείν, Μαυροκορδάτος προ της αναχωρήσεώς του και θα εμφανίζετο ως πρωτοβουλία και επιθυμία των εντοπιών.

Μόλον τούτο και με τις τροποποιήσεις το σχέδιο κρίνεται «αρκετά καλόν» και μετριάζει τις απαιτήσεις των καπετάνων. Και ο προσκείμενος Επαμ. Μαυρομμάτης, όστις ασκούσε προηγουμένως την ιατρική στο Ιάσιον, τουλάχιστον μέχρι και του Φεβρουάριου 1821, με το κύρος του ιατρού, ανέλαβε δια περιφοράς, να εκμαιεύσει τις υπογραφές των προεστών των διαφόρων Καζάδων, όσων αρχικά δεν ηθέλησαν να αποδεχθούν το περιεχόμενον του «Προσκλητηρίου» των εκλιπαρούντων τον «Σωτήρα» να επιστρέψει και ηγεμονεύσει.

Πολύ άξιος και ο μισθός των «Φίλων» του εκκολαιπτόμενου δικτάτορα που γνωρίζουν τις μύχιες προθέσεις του και τις προωθούν.

Μετά την συλλογή των υπογραφών ο πιστός Γ. Πραϊδης παραλαμβάνει το «Προσκλητικόν» έγγραφο, μεταβαίνει στην Πελοπόννησον και το επιδίδει στον Μαυροκορδάτον.

Και ο Σπυρ.Τρικούπης θα γράψει πως ο Μαυροκορδάτος επέστρεψε στο Μεσολόγγι «*κατ' επαναληφθείσαν αίτησιν των κατοίκων*». Εύγε Τρικούπη!

Αυτό τον καιρό πολιορκείται η Τρίπολη από τους Έλληνες.

Οι Πελοποννήσιοι διχασμένοι σε δύο στρατόπεδα, εκείνο των κοτζαμπάσπδων /προεστών, «χριστιανών πασάδων», και το άλλο των στρατιωτικών, επιβουλεύονται και ραδιουργούν.

Οι πολιτικοί /ολιγαρχικοί ντερεμπέδες, έχουν συστήσει αυτοβούλως, την ουσιαστικά ανίσχυρη πενταμελή από προκρίτους «Γερουσία των Καλτεζών», που προεδρεύεται από τον άγιο Θεοδώρητον Βρεσθένης, την οποία ο Υψηλάντης θεωρεί ως μη υπάρχουσα.

Οι προεστοί ενδιαφέρονται σφόδρα να διατηρήσουν τα όσα προνόμια έλαβαν επί τουρκοκρατίας, και δη την πολιτική εξουσία των επαρχιών τους κατά οικογενειακή διαδοχή. Τα προνόμια αυτά αμφισβητούνται τώρα από κάθε πλευρά και μάλιστα από τους στρατιωτικούς.

Κατά τον Φωτάκο, ο Μαυροκορδάτος «*πονηρός σκαντζόχοιρος*», βεβαίως δε ως απεδείχθη, υστερόβουλος μετά μεθοδικότητα, ευρίσκεται τώρα στο στοιχείο του.

Επί του παρόντος έχει την ανάγκη του Υψηλάντη, προκειμένου να του επικυρώσει την ηγεμονία του επί της Δυτ. Ελλάδος. Εποσίμως καταθέτει μεγαλοφρόνως τις υπηρεσίες του στη διάθεση του αρχηγεύοντος τότε Υψηλάντη, ο οποίος όμως πρέπει να εξοστρακισθεί ως αντίπαλος των μελλοντικών του επιδιώξεων.

Κατά τον Abney Hastings: «Ο Μαυροκορδάτος αναδείχθηκε υπό την προστασία του Υψηλάντη, ύστερα όμως προσπάθησε να τον υποκαταστήση. Για να το κατορθώση εγένετο όργανο των Υδραίων».

Κολακεύει λοιπόν και συντάσσεται αφανώς με τους Πολιτικούς συνηγμένους στη Ζαράκοβα, των οποίων αποσπά την εμπιστοσύνη. Αυτοί του αναθέτουν την σύνταξη σχεδίου πολιτικού

συστήματος (Συντάγματος) με το οποίο προσδοκούν να κυβερνήσουν την χώρα, με αλώβητα τα προνομιακά τους δικαιώματα. Το σχέδιο με τη βοήθεια του Θ. Νέγρη είναι εντός ημερών έτοιμο. Εξασφαλίζει την οικογενειακή διαδοχή των βιλαετιών και την διατήρηση της «προεστικής χουλιάρας». Το διάβασε ο Γεώργ. Σέκερης, νέος με λαμπρές σπουδές στο εξωτερικό, και έφριξε. Του επέφεραν κάποιες βελτιώσεις.

Οι Πελοποννήσιοι προσετέρισθησαν τον Μαυροκορδάτο από πολιτική ανάγκη, προερχομένη από την έριδα αυτών μετά του Υψηλάντου. Θεωρούμενος ως ακατάβλητος ανέλαβε τον πολιτικό αγώνα των Προκρίτων.

Ο προσεταιρισμός των Πελοποννησίων πολιτικών, εξωμάλυε τον δρόμο του Μαυροκορδάτου προς την εξουσίαν. Θα αποδειχθεί χρήσιμος στα πολιτικά του σχέδια πολύ σύντομα. Οι ψήφοι τους θα έχουν αποτελεσματική βαρύτητα στην πρώτη αναμέτρηση του με τον Υψηλάντη, τον οποίον υπερφαλάγγισε κατά την Α΄ Εθνική Συνέλευση της Επιδαύρου.

Τελικά ο Υψηλάντης ενέκρινε την «προσωρινή» σύσταση αποκεντρωμένης διοικήσεως Δυτικής Στερεάς, υπό τον ρητόν όρον πως η εκεί διοίκηση ως «μερική και εξηρητημένη» θα υπόκειται στην κεντρική Γενική Αρχή Πελοποννήσου.

Αρνήθηκε όμως να εγκρίνει ίδρυση παρομοίας αποκεντρωμένης διοικητικής Αρχής στην Ανατολική Στερεά.

Δυσσαρεστημένοι οι Θ. Νέγρης, Κ. Καρατζάς και Αλεξ. Κατακουζινός, την συνεργασία των οποίων απέρριψε ο Υψηλάντης «ως καταλιθήτων μόνον δια τα μικρά» συνήλθαν στη Βυτίνα όπου, παρά την γνώμην του Υψηλάντη, εξέδωσαν εγκυκλίους με ημερομηνία 26 Αυγούστου με τις οποίες συνεκάλουν για την 14η Σεπτεμβρίου συνέλευση πληρεξουσίων στα Σάλωνα, προς εγκατάσταση τοπικής κυβερνήσεως. Τούτο ήτο η πρώτη φανερό πλέον αμφισβήτηση του Υψηλάντη.

Ενέργεια η οποία ενείχε το στοιχείον της αμφισβήτησεως της θέσεως του Πληρεξουσίου Γενικού Επιτρόπου, όστις είχε εναντιωθεί στην ίδρυση πολιτικής αρχής στα Σάλωνα.

Αλλά το περίεργον είναι ότι της συνόδου των τριών δυσσαρεστημένων, όχι μόνον μετέσχε και ο Αλέξ. Μαυροκορδάτος, αλλά και ταυτίσθηκε προς αυτούς και συνυπέγραψε τις εγκυκλίους

που προσκαλούσαν στην συνέλευση των Σαλώνων.

Ο Σπ. Τρικούπης (Τ.Β. Κεφ. ΚΕ) ισχυρίζεται πως ο Υψηλάντης απεστρέφето την συνεργασία και με τους τέσσαρας προαναφερομένους Φαναριώτας, ως δυσμενώς προς αυτόν διακειμένους και πως δεν συνέφερε η μετ' αυτών συνεργασία.

Τούτο όμως ως προς τον Μαυροκορδάτο δεν είναι αληθές. Είναι ακόμη μια από τις συνήθεις μεροληπτικές γραφές υπέρ του Γυναικαδέλφου, και αποσκοπεί στην έμμεση υπεράσπιση των όσων επιβαρυντικών καταλογίζονται εις βάρος του συγγενούς του.

Ο Μαυροκορδάτος είχε ήδη λάβει έγκριση σχηματισμού τοπικής διοικήσεως Δ.Χ.Ε., την οποία ο Τρικούπης δεν είναι δυνατόν να μην εγνώριζε όταν μετά δεκαετίας γράφει την ιστορίαν του.

Τα έως τότε ευμενή φρονήματα του Υψηλάντου προς Μαυροκορδάτον, και την βεβαίαν ανάθεση εις αυτόν τα της διοικήσεως της Δ.Χ.Ε., είναι αποτυπωμένα στην από 26 Αυγούστου, εκ της πολιορκουμένης Τριπολιτσάς επιστολής προς τον Γιαννάκην Ράγγ(κ)ον, με την οποίαν συνιστά τον Μαυροκορδάτο με πολύ επαινετικούς λόγους.

Ιδού περίληψη της επιστολής του Υψηλάντου:

« ... επί τούτο ο Θεός μας εξαπέστειλε τον φιλογενέστατον Μέγα Ποστέλνικον κύριον Αλεξ. Μαυροκορδάτον ... είναι άνδρας ευγενής, επιτήδειος να οργανίση τα πάντα προς το κοινόν συμφέρον της πατρίδος και έτοιμος να χύση και την υσάτην σταλαγματιά του αίματός του, προς υπεράσπισίν της.

Μετ' ολίγας λοιπόν ημέρας καταφθάνει ούτος εις Ρούμελην πληρεξούσιος και εφοδιασμένος από τας οδηγίας μου. Εις τούτους τας σοφάς συμβουλάς και διαταγάς πειθόμενοι θέλεται ιδεί εντός ολίγον ... κ.λπ.»

Ο Τρικούπης διαψεύδεται από τον ίδιον τον Υψηλάντην. Η προκήρυξη των Φαναριωτών από την Βυτίνα και η επιστολή Υψηλάντου από το στρατόπεδο της Τριπολιτσάς έχουν την αυτή ημερομηνία.

Η ταύτιση του Μαυροκορδάτου μετά των τριών δυσσαρεστημένων στην συνάντηση της Βυτίνας, ως τελείως αδικαιολόγητη, αποκαλύπτει τους υπό αδιστάκτου μύχιους σκοπούς πανούργων

οχεδίων κατά Υψηλάντου.

Αφειτηρία των επομένων παρεξηγήσεων και εναντιώσεων, του Μαυροκορδάτου υποσκάπτοντος συστηματικά το κύρος αυτού που ήλθε να διεμβολήσει.

Ακάθεκτος ραδιουργία ρίπτει πρώτη το εθνοφθόρο λιθάρι της διαιρέσεως.

8 Οκτωβρίου 1821. Από Βραχώρι: Επιστολή Μαυροκορδάτου προς Κωστάκη Καρατζά.

«Πρόθεση των καπεταναίων και των προεστών, πριν από την άφιξή μου, ήταν να ανακηρύξουν τον Αλή πασά βασιλέα της Αλβανίας, της Ηπείρου και όλης της Θεσσαλίας. Σχέδιο καταχθόνιο που θα κατέστρεφε κάθε ελπίδα.» (Ιστορ. Αρχ. Αλ. Μαυροκορδάτου Τ.Α', σελ. 69)

Καταχθόνια ατιμωτική γραφή, διατροφική κατασυκοφάντιση επικίνδυνου απόπτου ραδιούργου που προσβάλλει τους τιμημένους τους μεγαλόπνοους, μεγάθυμους της ελευθερίας, ακριβώς εκείνους που έσπευσαν να εμπιστευθούν και αναδείξουν τον ανάξιον Άγνωστον και του προσθέσουν αίγλη. Αγνωμοσύνη αχρειεστάτου υποκειμένου, παραπίου πολλών συμφορών. Αρρωστημένη συνείδηση ύπουλου διαβολέα. Μετριότητα που επιχειρεί να εκμηδενίσει τους σφριγόντας ευεργέτας του.

- Επανερχόμενος στην έδρα του ο Μαυροκορδάτος, μετά των Θ.Νέγρη, Κ.Καρατζά και Αλεξ. Κατακουζινού, συνεκάλεσε τοπική συνέλευση στο Βραχώρι, για την σύσταση νέου «επανορθωτικού» οργανισμού Δυτικής Ελλάδος.

Μετά από αναβολές, η καθ' όλα σκηνοθετημένη συνέλευση πραγματοποιήθηκε τελικά στο Μεσολόγγι την 4η Νοεμβρίου. Τερματίζει τις εργασίες της την 9η ιδίου μηνός.

Συνήλθαν συνολικά 33 προσκείμενοι πληρεξούσιοι, οι οποίοι και εψήφισαν τον υποβληθέντα από τον Μαυροκορδάτο προετοιμασμένο οργανισμό «Γερουσίας Δυτικής Ελλάδος».

Μεταξύ των Πληρεξουσίων αναφέρονται:

- Μεσολογγίου: Ιωαν. Τρικούπης, Δημ. Πλατίκας, Βενδραμής Οικονόμου, Ιωαν. Βαλτινός. Ο Θανάσης Ραζής απέχει.

- Βραχωρίου και Βλοχού: Αλεξ. Βλαχόπουλος, Πάνος Γαλάνης, Χρηστάκης Στάικος.

- Ζυγού: Δημ. Μακρής, Αναστάσιος Τοιμπουράκης, Αντωνά-

κης Αναστασίου, Γαβαλιώτης Γρηγ, Ανδρ. Κερασοβίτης.

- Ξηρομέρου: Επαμεινώνδας Μαυρομμάτης, Γεώργ. Φαράντος, Πέτρος Μπαμπίνης, Πάνος Γουλιμής, Φώτης Καραπάνος, Γεώργ. Τσόγκας.

- Βάλτου: Αναγνώστης Καραγιάννης, Δημήτριος Γεροθανάσης, Ανδρ. Τσκού.

- Απόκουρου: Αναγνώστης Μακρυσεγγούνας, Αναγνώστης Παπαγεωργίου, Γιαννάκης Πλακοτής, Κων. Πλακοτής.

- Ανατολικού: Σπύρος Κουρκουμέλης, Κων. Τζάλας, Ευθύμιος Βασιλάκης, Μήτρος Φραγκούλης.

- Νικολάκης Θάνου, ως εκπρόσωπος του Γ. Βαρνακιώτη, οπλαρχηγού Ξηρομέρου.

- Γεώργιος Π. Δημητρίου, ως επίτροπος του Κ. Σαδής, οπλαρχηγού Απόκουρου.

- Φώτος Μπόμπορης, ως εκπρόσωπος των Σουλιωτών.

- Γραμματεύς της Συνελεύσεως ο Νικ. Λουριώτης άνευ ψήφου.

Η σπουδαιότερη απόφαση των Συνέδρων ήτο η σύσταση περιφερειακής δεκαμελούς Γερουσίας, της οποίας Πρόεδρος καθιερώθηκε ομογνημόνως, ως ενδέκατος ο Μαυροκορδάτος, στις απουσίες του οποίου αναπληρωτής (επίτροπος/τοποτηρητής) διορίσθηκε ο Γεωργ. Πραϊδης.

Ψηφίζεται ένας, εκ πέντε Κεφαλαίων, επί ολιγαρχικής βάσεως Οργανισμός Γερουσίας (Συντάγματος), γιατί ωρίζετο ότι οι γερουσιαστές θα εξελέγοντο, από τους εφόρους και καπετάνιους, οι δε έφοροι θα εψηφίζοντο από τους προκρίτους των χωριών. Εκμείνιση της λαϊκής γνώμης και ικανοποίηση των προκρίτων, οι οποίοι κατά τύπους ασκούσαν διοίκηση, ουδενός δυναμένου να εναντιωθεί στον Μαυροκορδάτο.

Οι ευγενείς και προεστοί ως και κάθε καπετάνιος θα ήσαν «εξαρτώμενοι» απ' ευθείας από την Γερουσία και χρεωστούσαν να υποτάσσονται εις τον Πρόεδρον της Γερουσίας «καθ' όλην την επικράτειαν».

Οργανισμός στηριζόμενος επί των Προκρίτων, οι οποίοι επηρέαζαν την κατά τόπους εκλογήν Πληρεξουσίων.

Τον ολιγαρχικόν αυτόν τύπο θεσμοθεσίας ο Μαυροκορδάτος δικαιολόγησε ότι τον προέκρινεν, ως τον πλέον «αποτελεσματι-

κόν» και πως ήτο αδύνατος την εποχήν εκείνην νομοθεσία τακτικότερα. Απέβη δε πράγματι αποτελεσματικός, γιατί οι τρεις διακεκριμένες εξουσίες, συνεπύχθηκαν στα χέρια του Μαυροκορδάτου σε μία, και κατόρθωσε να μεγαλουργήσει αδιατάκτως.

Προβλέπεται και η ίδρυση κολαστηρίων α' και β' βαθμού (των Πρώτων και των Εκκλήτων) ως και πενταμελούς «*Μεγάλου Κριτηρίου*» γ' βαθμού, αρμοδίου για αδικήματα καθοσίωσης και επιβουλών στρεφόμενων κατά του Έθνους και προδοσίας.

Ισόβιος Πρόεδρος και «*Μέγας Κριτής*» ο Μαυροκορδάτος.

Με αυτές τις υποθήκες ο Μαυροκορδάτος επέτυχε να εκμηδενίσει τους πάντας, ιδίως δε τους δύσπιστους καπετάνιους. Τις δικανικές του εξουσίες τις μεταχειρίσθηκε με κάθε αυστηρότητα και φέρεται ότι κατεδίκασε σε θάνατο υπόδικους χωρίς διεξαγωγή δίκης. Δολοφονίες.

Οι συνεδριάσεις μεταξύ 4ης και 9ης Νοεμβρίου θα πρέπει να υπήρξαν θυελλώδεις, σε σημείο που ο Ανδρ. Ίσκου αντιφερόμενος προς τον Γ. Τσόγκα, απεχώρησε των συνεδριάσεων. Μεταξύ των μελών της Γερουσίας δεν συγκαταλέγονταν πρόκριτοι μεγάλου προσωπικού κύρους, ικανοί να επιβάλλουν διαφορετική γνώμη και οι συνυπογράψαντες τον οργανισμό της Γερουσίας απέβησαν απλά όργανα του Μαυροκορδάτου ο οποίος αναδείχθηκε απόλυτος κύριος της καταστάσεως.

Έδρα της Γερουσίας ορίσθηκε το Βραχώρι, με εγκατάσταση τριμελών Επιτροπών στους κατά τόπους ναχιγιέδες. Τις τριμελείς αυτές επιτροπές ο Μαυροκορδάτος ονόμασε «Αρμοστίες».

Πρόκειται για απλόχερη απονομή τίτλων, εις «Αρμοστάς» χωρίς ουσιαστικές αρμοδιότητες. Κυρία υποχρέωση των Αρμοστών ήτο η είσπραξη των εισοδημάτων.

Η τοπική αρμοστία Μεσολογγίου απαρτίσθηκε από τους «αρμοστάς», Ιω. Τρικούπη, Δ. Πλατίκα και Βενδραμή Οικονόμου ή Οικονομόπουλο.

Η Γερουσία άρχισε να εκτελεί τα χρέη της στο Βραχώρι από 23 Φεβρουαρίου 1822.

Οι πετροβάμονες πληρεξούσιοι της τιμωτάτης Γερουσίας των προεστοκρατών, ως πλέον επείγουσα απόφαση, στην ταπεινότητά τους, δεν παρέλειψαν, για να κολακεύσουν την έκλιμη [πεινασμένη] υπερτροφική ματαιοδοξία του νέου τους «Δεσπότη» για

τίτλους να του προσφέρουν τον βδελυρόν τίτλο του «*Εκπλαμπρό-
τατου Πρίγκιπος*» και να νομιμοποιήσουν τίτλον άγνωστον στους
Έλληνες, οι οποίοι μόνον τον τίτλο της «*Αρετής*» έφεραν.

Αιδώς στους «*Σενατόρους*».

Ενθουμούμενος ο Μαυροκορδάτος την τιμή που του εγένετο
από τους Συνέδρους, ευγνωμονών, θα περιποποιηθεί όσους ακο-
λούθως διεφώνησαν, όπως τους περιποιήθηκε.

«... αυτός ο φιλόδοξος και μικρόψυχος Φαναριώτης [Μαυρο-
κορδάτος], έβλαψε την υπόθεση [επανάσταση], που έπρεπε να
υπερασπισθεί με όλα τα μέσα. Προχωρώντας μεθοδικά προς τον
σκοπόν του, συμμαχώντας με μερικά μέλη της Γερουσίας, ανάξια
εμπιστοσύνης, αναζητούσε μέσο να αφανίσει ύπουλα εκείνους
που θεωρούσε εμπόδιο» (βλέπε: Maxim Raybaud: *Mémoires sur
la Grèce, etc*, Paris 1824. Τόμος Α', σελ. 88).

Νικόλαος Δραγούμης:(Σε μεταγενέστερο χρόνο). «Το Εκτελε-
στικό και Βουλευτικό επονόμαζε τον Μαυροκορδάτο «Πρίγκιπα».

«Ούτω δε ανεφυσάτο ο όγκος αυτού δια του σήμερον μεν γε-
λοιού, τότε δε περιμαχίτου τούτου τίτλου εν μέσω δούλων, προ-
σπαθούντων να στίλβωσι δι' ασήμων εμβλημάτων τον γνόφον
[σκοτεινόν σύννεφον] ασημαντοτέρας υπάρξεως».

Ουσιαστικά ο Μαυροκορδάτος εψήφισε τον εαυτόν του δια
βίου μονάρχην αδιάδοχον. Και η συνέλευση ετελείωσε όπως ο
Μαυροκορδάτος ηθέλησε.

Ο ευρισκόμενος τότε στο Μεσολόγγι Κων/νος Καρατζάς, μι-
μούμενος τον Μαυροκορδάτο, προσπάθησε να ιδρύσει παρόμοιον
σχήμα διοικήσεως εις την Πελοπόννησον, αντέτειναν όμως οι
πρόκριτοι θεωρήσαντες ως εκβιαζόμενα τα πράγματα και απέτυχε.

Ακολούθως η ατυχής εξέλιξη των αγώνων του Αλέξανδρου
Υψηλάντη και η διάλυση των θρυλημάτων περί «Αοράτου Ανω-
τάτης Αρχής», ενθαρρύνουν τον Μαυροκορδάτο να αμφισβητήσει
εμφανώς το εδώ προβάδισμα του Δημητρίου.

Στα Σάλωνα, εσμός ανταμιλλωμένων, συνείσακτων μετοίκων
Φαναριωτών, προεξάρχοντος του Θεοδ. Νέγρη⁽⁹⁾, και παρά την
αντίθετη γνώμη του Υψηλάντη, μεταξύ 15ης και 23ης Νοεμ-
βρίου, προέβησαν στη σύσταση του Αρείου Πάγου. Πρώτη μέρι-

9. Θεόδ. Γεωργ. Νέγρης, Γόνος αριστοκρατικής οικογενείας της Πόλης.

Εξαιρετον δείγμα οξυδερκούς ακαθέκτου ραδιουργίας, μηχανορράφου, ψευδο-
λόγου, δημοκόπου.

μνα των επιφανέντων σκοτεινών ραδιούργων, το προσωπικό συμφέρον. Χωρίς αυτοπεποίθηση και επιρροή, θωρακίζουν την αναμική ύπαρξή τους με θεσμικές δυναστικές διατάξεις.

Πολύ γρήγορα το προσωπικό συμφέρον θα τους καταστήσει και μεταξύ τους εχθρούς.

Γερουσία Χέρσου Δυτικής Ελλάδος και Άρειος Πάγος, δύο θνησιγενείς πολιτικοί οργανισμοί που συστήθησαν προκειμένου να αποδυναμώσουν την κεντρική διοίκηση του Υψηλάντη. Δεν ανέδειξαν το «κοινό» των ανθρώπων αλλά τους περιώνυμους εγωπα - θείς «Αλαζόνας».

Δύο οργανισμοί εφελθήρια προς εισπήδηση στο πολιτικό προσκήνιο, κάστας δοξομανών, που προσέτρεξαν να ηγεμονεύσουν μάλλον παρά να θυσιαστούν αγωνιζόμενοι. Και οι πληθυσμοί καταδημαγωγούμενοι περιέρχονται σε υποκλινεστάτη δουλεία.

Η σύσταση του Αρείου Πάγου είχε καταστροφικά αποτελέσματα εις βάρος της Επανάστασης. Ουδέν θετικών έργων και δημιουργία εμφυλιοπολεμικών καταστάσεων. Σημειώνονται μερικές από τις φρικτές σχοινοτενείς διατάξεις του εκπονηθέντος Οργανισμού / Συντάγματος από τους μωροφιλόδοξους φωστήρες των ευρωπαϊκών γραμμάτων, οι γνώσεις των οποίων εθεωρήθησαν απαραίτητες για την διοίκησή μας.

Ο Άρειος Πάγος θα διατηρούσε την αυτοτέλειά του και μετά την Α΄ Εθνική Συνέλευση της Επιδαύρου η σύγκληση της οποίας είχε ήδη προγραμματισθεί.

Θα είχε δικαίωμα να φέρει ξένα στρατεύματα, να συνάψει δάνεια από το εξωτερικό και να επιβάλλει φόρους και χωρίς τη συγκατάθεση της Εθνικής Βουλής.

Ακόμα κατά το άρθρο 13: Η Εθνική Βουλή δεν έχει δικαίωμα

Κατά μήνα Απρίλιο 1821 αποβιβάσθηκε στην Τήνο και ακολούθως μέσω Ύδρας και Σπετσών στην Πελοπόννησο.

Ισχυρίζομαι ότι ήτο ανιψιός του Αλέξ. Υψηλάντου, και ότι ευρίσκετο καθ' οδόν προς το Παρίσι όπου διορίσθηκε ως αντιπρόεδρος της τουρκικής κυβερνήσεως, θέση την οποία απέπτυσε προκειμένου να αγωνισθεί υπέρ του αρξαμένου απελευθερωτικού Αγώνος. Οι πολλές άλλες καυχισιολογίες που διέσπειρε άρχισαν να διαψεύδονται ώστε όλοι οι ισχυρισμοί του ετίθεντο υπό αμφισβήτηση.

Δωδωναίον χαλκείον ο «ετερόπολις».

«Ο ανήρ ούτος [Νέγρης] όσω εμυώπαζε φυσικώς, τόσω οξυδέρκει διανοητικώς. Όσων έφερε δυσμορφίαν προσώπου και σώματος, ραιβοσκελής ων, (στραβοπόδης) τόσον είχε το επαγωγόν ευφυούς αόκνου ραδιουργίας».(Ιδε: Ι. Φιλήμων Τ.Δ΄ σελ.188).

να στείλει στρατό στην Ανατολική Χέρσο Ελλάδα κωρίς την σύμφωνο γνώμη του Αρ. Π. και δώσει διαβατήρια [!!] ... ούτε άλλος δύναται να εισέλθει στο έδαφος εξουσίας του Αρ. Π. με περισσότερους των δώδεκα ενόπλων, στερούμενος διαβατηρίων του Αρ. Π. ... και όποιος τολμήσει το αντίθετο θα εμποδίζεται.

Αντιθέτως ο Αρ. Π. έχει το δικαίωμα να στείλει στρατεύματα *«τόσον ένδοθεν όσον και έξωθεν του Έθνους και η Εθνική Βουλή δεν δύναται να φέρει ουδεμίαν αντίρρηση προς τούτο»*.

Κράμα από ατελείς και ασαφείς όρους, ατελεύτητα άρθρα επαναλαμβανόμενα με άλλη διατύπωση. Αστικό δίκαιο επί τη βάσει κωδίκων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Καθόριζε και τα δικαιώματα της μελλούσης να προέλθει Εθνικής Βουλής ώσαν να είχε δικαίωμα να καθορίσει το πολιτικό σύστημα ολοκλήρου της χώρας. Ίδρυση αυτοτελούς Επικρατείας. Επίδειξη πολιτειακών γνώσεων Θ. Νέγρη, διατυπωμένων σε φλύαρο συνονθύλευμα, κάθε ανοσίας.

Πανδέκτης διατάξεων, αυτοσχεδίου νομοθέτου.

- *«Βαβυλωνία νομοθετικής πυργοποιίας»*. (Ι. Φιλίμων, Ιστορικών Δοκίμιον Ελλ. Επαναστάσεως, τ. Δ', σ. 339-340).

- Οδυσσεύς Ανδρούτσου: *«Βλέπετε τουτιοννούς τους καλαμαράδες; Αυτοί θα μας φαν το κεφάλι μια μέρα»*.

Και η Εθνική Συνέλευση της Επιδαύρου, φερομένη από τον Μαυροκορδάτο, επεκύρωσε ανοήτως τις ανωτέρω διατάξεις, της πλειοψηφίας των εκεί συνελθόντων αντιπροσώπων στερουμένων πολιτειακών γνώσεων.

Ο Αρ. Π. ενέτεινε μεγάλως στις εμφύλιες διαιρέσεις.

Απαυδησμένοι οι οπλαρχηγοί και πρόκριτοι της Α.Χ.Ε., συνήλθαν στην Αθήνα την 18η Σεπτεμβρίου 1822 και κατήργησαν το επαίσχυντο αυτό κατασκεύασμα που τους καταδυνάστευσε επί δεκάμηνον, και οι «Γερουσιασταί», βαρυνόμενοι με τις ανομίες τους, αναζήτησαν προστασία καταφυγόντες, όπου έκαστος.

Και το φυτοζώησαν πνευματικό τέκνο του Θ. Νέγρη και των λοιπών ομοίων του εξέλιπεν, καταλείψαντες έργον αναθέματος.

Ο «Άρειος Πάγος» το ισοδύναμον σκοτεινού προγράμματος τακτικισμού προς πολιτική επικράτηση και αγωγός εμφυλίου διαιρέσεως στην Ανατολική Χέρσο Ελλάδα και όχι μόνον.

Αυτός ο θλιβερός απολογισμός κονιορτοποιεί την φημολογου-

μένη φλύαρη υπερβατική αυθεντία αριστοκρατικών γόνων του Οθωμανικού κατεστημένου.

Επέλαση της φαναριώτικης διεκδικητικής αργίας, ακάθεκτης να θριαμβεύσει ως αχρεία έκφραση αναμορφωτικού παράγοντος επί ταλαιπώρου Έθνους.

Τώρα η φορά των πραγμάτων οδηγεί στην ανάγκη σύστασης μιας ισχυρής κεντρικής διοικήσεως η οποία θα διέπεται από Σύστημα γενικής αποδοχής και θα εκπροσωπεί την Χώρα στις διεθνείς σχέσεις και θα διαπραγματεύεται εγκύρως.

Συγκαλείται τότε η Α΄ Εθνική Συνέλευση στο Άργος. Τελικά η Συνέλευση πραγματοποιήθηκε στην Πιάδα [Επίδαυρο] και διήρκησε από 20 Δεκεμβρίου 1821 έως 15 Ιανουαρίου 1822.

Ο Μαυροκορδάτος, μετά των «Παραστατών» των νεχαέδων της Δ.Χ.Ε., εκίνησαν την 19 Νοεμβρίου, να μεταβούν στη Συνέλευση του Άργους, μέσω Πατρών.

Ο ξενόφερτος θα παραγκωνίσει επιτηδείως τους Δυτικοελλαδίτας προκρίτους στην Εθνική Συνέλευση και θα εμφανισθεί ως ο κύριος αντιπρόσωπος της Δυτικής Ελλάδος και όχι μόνον.

Ο «Πρίγκιψ» συνοδεύεται ακόμη και από εντυπωσιακή πολυμελή ομάδα επιλεγμένων ακολούθων, μεταξύ των οποίων, Κων. Καρατζάς, Ανδρ. Λουριώτης, Κ. Σχινάς, Αλεξ. Γλαράκης, Παναγ. Δημητρόπουλος, Ι. Σακελλαρόπουλος, Δεσύλλας, Σταυρίδης, Davière de Lantivy, και άλλοι. Ακολουθούν και οι 70 τσοχανταραίοι της σωματοφυλακής του Μαυροκορδάτου.

Συνέπεσε δε, όταν αποβιβάσθησαν στην Πάτρα, οι τούρκοι να έχουν σχεδιάσει κυκλωτική επίθεση κατά του ελληνικού στρατοπέδου.

Τη στιγμή που οι έγκλειστοι τούρκοι πραγματοποιούσαν έξοδο από το κάστρο, 200 άλλοι προερχόμενοι από το Ρίο, επιβαίνοντες στη γολέτα του καπετάν Κουβαρά, αποβιβάσθησαν στην παραλία Πατρών και ενέσπειραν τον πανικό.

Ο Μαυροκορδάτος και η συνοδεία του εκινδύνευσαν να συλληφθούν. Μετά περιπετειώδη φυγή έφθασαν τελικά στο μοναστήρι του Ομπλού.

Ο Νικ. Δραγούμης, αναφερόμενος στο περιστατικό τούτο, διηγείται:

« ... ο Μαυροκορδάτος αναγκάσθηκε προκειμένου να σωθή, να

εγκαταλείψη και αυτήν την συσκευήν εαυτού και να καταφύγη στο Άργος, όχι απαστράπτων εξ αίγλης αλλά κινών εις γέλωτα και καγχασμόν τους πάντας» (Ν. Δραγούμης: Ιστορικά Αναμνήσεις σελ.331).

Στην Πιάδα οι Σύεδροι χωρισμένοι σε πολιτικούς και στρατιωτικούς αντιμάχονται για την επικράτηση και την ανάδειξη Προέδρου προερχόμενου από την παράταξη τους.

Ο Μαυροκορδάτος συντάσσεται με την μερίδα των πολιτικών, τους οποίους έχει γοητεύσει από τα Τρίκορφα, και βοηθούμενος με τις ψήφους των Αρχιερέων, των εκπροσώπων της Ανατολικής Στερεάς (Αρείου Πάγου) ως και των τριών «ναυτικών» νήσων, για τις οποίες ενεργεί δραστηρίως ο Φόνος, πλειοψηφούν και αποκαθηλώνουν τον Υψηλάντη που ηγείται των στρατιωτικών.

Η πλειοψηφία αναντιρρητώς προέκυψε από ποσοστό νοθείας. Πλέον των νομίμως συνελθόντων Συνέδρων, ο Θ. Νέγρης, δια του Αρείου Πάγου, παραισιόγαγε και κατόρθωσε να γίνει δεκτός μετά ψήφου, ακαθόριστος πλήν μεγάλος αριθμός «Παραστατών» και «Συνηγόρων» σε σημείο που η Ανατολική Ελλάς εκπροσωπήθηκε με μεγαλύτερο αριθμό της Πελοποννήσου και τριπλάσιο της Δυτικής Ελλάδος.

Με τους «παρεϊσακτους», το αποτέλεσμα του εκλογικού οργίου ήτο αντιληπτό και προ της ψηφοφορίας.

Οι Σύεδροι προήρχοντο κατά πλειοψηφία εκ της φατριάς των Κοτζαμπάσπηδων οι οποίοι, τοπαρχούντες, είχαν εκμηδενίσει την αρχή εκλογής πληρεξουσίων από την λαϊκή βάση, και σφετεριζόμενοι κάθε εξουσία διόριζαν τους εκλεκτούς τους ως εκπροσώπους του Έθνους.

Ο μεθοδευμένος τρόπος αναδείξεως Συνέδρων χαρακτηρίσθηκε ως «Πρόσχημα εκλογής». Και ο Αλ. Σούτσος προσθέτει:

«Ο Μαυροκορδάτος πρώτος διέφθειρε τας εκλογάς, μετά τούτον δε ... Κωλέτης και Μεταξάς ειεθλιοποίησαν το έργον του Μαυροκορδάτου και ποηύ το υπερτίμησαν».

Πρόεδρος (Πρωθυπουργός) πενταμελούς Εκτελεστικού Σώματος (Κυβερνήσεως) εκλέγεται ο Μαυροκορδάτος για θητεία ενός έτους, αντί πενταετούς που επεδίωκε.

Η πλειοψηφία των Συνέδρων στερείται πολιτειακών γνώσεων και δεν κατανοεί επαρκώς το τι ψηφίζει και την σημασία τους.

Στο τέλος της ψηφοφορίας μερικοί Σύεδροι ερωτούν ποιός ανακηρύχθηκε βασιλιάς και δυσχεραστούνται ότι βασιλιάς έγινε ο Μαυροκορδάτος.

Με τον Μαυροκορδάτο συνέβαινε το παράδοξο να συγκεντρώνει την γενική επιφύλαξη, κακοδαίμονος, επιθετικού, εγωκεντρικού και απαιτητικού φιλόδοξου χαρακτήρος και όμως να ψηφίζεται στα ανώτερα αξιώματα του Κράτους ως ειδήμων. Πρόκειται για ό,τι επικράτησε να λέγεται «Μαυροκορδατική σαγήνη».

Αυτός που πίστευε ότι η Επανάσταση εκδηλώθηκε πρόωρα, τίθεται αρχηγός της Επαναστάσεως.

Σήμερα επικρατεί πλέον η αντίθετη παραδοχή. Η αναβολή και μάλιστα «μέχρι μορφώσεως του απαίδευτου λαού» εκτιμάται πως θα ισοδυναμούσε με τον καταποντισμό της. Κανείς δεν απελευθερώθηκε αναιμακτί από την Οθωμανική αυτοκρατορία, και δεκαπέντε εκατομμύρια Κούρδοι, αγωνίζονται ακόμη και οι Αρμένιοι κάτι έχουν να προσθέσουν.

Γερουσία Δ.Χ.Ε. και Άρειος Πάγος, θα χαρακτηριστούν από την δεύτερα Εθνική Συνέλευση του Άστρους, ως «Επιβλαβή Πολιτεύματα»!!

Το Έθνος απαιτηθέν από τους ενοκύψαντες μεγάλους Νομοθέτας φαναριώτας επιβλαβών σχεδίων κυριαρχίας επί της Ελλάδος, ανακαλεί τώρα ανάξια μηχανεύματα ιδιοτελείας και σπουδαρχίας.

Αυτά προς τους σημερινούς θαυμαστές της «πολιτικής διορατικότητας και μεγαλόνοιας» του Πρίγκιπος.

Η πολιτική διορατικότητα του Μαυροκορδάτου διαφημίζεται και για κάποιο υπόμνημα που συνέταξε το 1820, με τίτλο «Histoire des invasions des Turques en Europe et de leurs révolutions» με το οποίο υποδείκνυε στις Δυνάμεις της Ευρώπης ως συμφέρουσα την ίδρυση στη Βαλκανική ηγεμονιών Βλαχίας, Μολδαβίας, Σερβίας, Βοσνίας, και ανακήρυξη της Ελλάδος ως ανεξαρτήτου κράτους. Η εθνογραφική σκιαγράφηση της Βαλκανικής επί συνολικού αριθμού 9.300.000, κατοίκων, παρουσίαζε τις ακόλουθες επί μέρους εθνότητες: Έλληνες 3.300.000, Τούρκοι 2.200.000, Σέρβοι 2.000.000, Βλάχοι, Μολδαβοί, Αλβανοί 1.000.000, Αρμένιοι 500.000 και Εβραίοι 300.000.

Είναι η εποχή που η ασιατική ορδή των Τούρκων, που ενοφθαλμίσθηκε στην Ευρώπη, θεωρείται γενικώς ως νοσώδης έκ-

φουση του Ευρωπαϊκού κορμού (όπως και παραμένει). Κύριο μέρος του «*Ανατολικού Ζητήματος*» αποτελούσε η «Καταρρέουσα Τουρκία, η Μεγάλη Ασθενής». Με την κρατούσα αυτή γενική αντίληψη ταυτίσθηκε και ο συντάκτης του υπομνήματος.

Το θαυμαζόμενο υπόμνημα κοινοποιήθηκε στον Metternich, μέσω του υπουργού von Friedrich Genz, που υπήρξε ο πάτερων της προσκειμένης οικογενείας Ιω. Καρατζά.

Και ο Metternich απέρριψε το υπόμνημα με την παρατήρηση: «Δυνάμει του Διεθνούς Δικαίου δεν υφίσταται αιτιολογία για επίθεση και διάλυση της Τουρκίας».

Εμμεση επίκληση της *ad hoc* διπλωματικής αρχής της «*Αδιαφιλονικήτου επαχθούς ανάγκης*» που ερμηνεύεται κατά το συμφέρον.

Η κυβέρνηση που ψηφίσθηκε στην Πιάδα, εδρεύει στην Κόρινθο. Η εξουσία της είναι σκιώδης. Ασκεείται όσο ασκεείται στην έδρα της, με την παρουσία του Τάγματος των Τακτικών, που και αυτό αποδεκατισμένο έχει καταντήσει ανυπόληπτο μετά την ατυχή εναντίον του Παλαμδιού νυκτερινή επίθεση της 3ης προς 4η Δεκεμβρίου 1821.

Τα ανύπαρκτα οικονομικά υποθάλπουν την αναρχία. Στις επαρχίες κυριαρχούν οι θηριώδεις μπουλουκτσόδες. Ανυπάκοοι και μη υποκείμενοι σε ιεραρχία ανωτέρας διοικήσεως, αυτεξούσιοι, αντιμέτωποι συχνά στην σκληρότητα τους, δυσάγωγοι, εισπράττουν και ιδιοποιούνται φόρους και προστατεύουν τα «κυριαρχικά τους δικαιώματα» ως διάδοχοι των Τούρκων βένδων. Η κυβέρνηση αδυνατεί να θεραπεύσει τα πλέον επείγοντα και δίκαια αιτήματα.

Οι εξωτερικοί κίνδυνοι είναι μεγάλοι και συντεταγμένος στρατός ανύπαρκτος.

- Ο Μαχμούδ πασάς Δράμαλης προ των Πυλών. Δυσοίωνα, αδιέξοδα τα προμνήματα.

- Ο Μαυροκορδάτος αντιλαμβάνεται πως δεν διοικεί.
- Αυτομολεϊ της έδρας του! Πανικόβλητη φυγή ...!
- Καταπτομένη απόγνωση μετά δειλίας.
- Απαρχή στρατιωτικού τυχοδιωκτισμού.

Τα πολεμικά γεγονότα του 1822 στην Δυτική Ελλάδα

Από το Σούλι, από εξαμήνου τώρα, φθάνουν απεγνωσμένες και επιτακτικές εκκλήσεις προς την κυβέρνηση, για αποστολή στρατιωτικής βοήθειας.

Καμμία ανταπόκριση.

Και μήνες τώρα, ο εξηρητημένος αναπληρωτής επιτετραμμένος τοποτηρητής Γεώργιος Πραϊδης, που εκτελεί ό,τι αν του υποδείξει η οπισθόβουλος εκλαμπρότης Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου συντάσσει εκ του «Παλατίου» Μεσολογγίου ικετήριες αιτήσεις και καλοπροαίρετα συνάζει δια περιφοράς υπογραφές επανόδου στην Αιτωλοακαρνανία, του νεοφανούς αυτού «*εκπληκτικού αναστάτου του γένους*» Μαυροκορδάτου ως του μόνου αποδεκτού από τους κατοίκους [!] και δυναμένου να ηγηθεί εκστρατείας κατά της Άρτας[!]

«Ο Μαυροκορδάτος απεδέχθη προφρόνως τον διορισμόν τούτον πιθανώς, ως ισχυρίζονται τινές, να τον είχε προπαρασκευάσει και ο ίδιος, προκαλέσας την αίτησιν των Δυτικοελλαδικών δια του τοποτηρητού του εις την προεδρίαν της Γερουσίας της Δυτ. Ελλάδος και αφωσιωμένου εις αυτόν Γεωργίου Πραϊδης».

[Βλέπε: Εμμαν. Πρωτοψάλτη: Βιογραφία Αλεξ. Μαυροκορδάτου, Αθήναι 1982 έκδοση Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, σελ.63].

Εδώ το αναμφισβήτητο γεγονός λεπτομερώς αναφερόμενο στο γνωστότατο Αρχείο Μαυροκορδάτου [Επιμέλεια Εμμ. Πρωτοψάλτη, Αθήναι 1965, Τόμος II σελ.12/13, ως και στην παρούσα συγγραφή, σελ.49 και 50 προαναφέρεται] επωνυμείται ως «*πιθανόν*», «*ως ισχυρίζονται τινές*» των Ιστοριογράφων που επιδίδονται σε βιογραφικές βελτιώσεις και αμνημονούντες ανατρέπουν όσα προ δεκαπέντε και πλέον ετών οι ίδιοι, επιμεληθέντες έγραψαν.

Άπληστος, με απεριόριστες φιλοδοξίες ο προκύψας νέος ηγέτης, χωρίς ίχνος μετριοφροσύνης, μανιώδης συλλέκτης ευαρεσκειών, υπαγορεύει και συγκεντρώνει κολακευτικές επιστολές

και ψηφίσματα για ευδόκιμες και εύστοχες επιτυχίες και αξιό-
συνες μεγαλοποιημένες ή και ανύπαρκτες.

Εκφράσεις ευγνωμοσύνης στο τιμαλφές του πρόσωπο για την
κάλυψη αταλάντου ηγέτου κυριευμένου από μεγάλα πάθη.

Έφθασε στο σημείο να αποσπάσει αυτού του είδους επιστολές
συντεταγμένες στη γαλλική από ανδρειόθυμους καπετάνιους,
που μόνον την υπογραφή τους γνώριζαν. Στα χέρια ενός πανούρ-
γου σε τι χρυσίμεισαν;

Το βαθύτερο νόημα συλλογής των προαναφερομένων γραπτών
η αντιμετώπιση της αμφιβολίας, αυτής της θανάσιμης αντιπάλου
που φωλιάζει στο υποσυνείδητό του, που τον αμφισβητεί, τον
υπονομεύει και του παράγει εσωτερικές ενοχές στην αυτοτιμω-
ρουμένη, ερεβώδη, ύπαρξή του.

Προμηνύματα δραματικά αναγγέλλουν τώρα ως επικειμένη
την κάθοδο μεγάλης στρατειάς του ορμητικού Μαχμούδπασα
Δράμαλη στην έδρα της κυβερνήσεως.

Ο Πρόεδρος του Εκτελεστικού αποφασίζει, πολύ καθυστερη-
μένα, να πραγματοποιηθεί η μετά τόσης επιμονής αιτούμενη εκ-
στρατεία για την διάσωση του Σουλίου.

Του εκστρατευτικού σώματος θα ηγηθεί ο Ίδιος.

Αυτή η απόφαση του Μαυροκορδάτου, επεκράτησε να κρί-
νεται πως απέβλεπε στο να δρέψει τις απαιτούμενες στρατιωτικές
δάφνες, προκειμένου να αποσπάσει την αναγνώριση της στρα-
τιωτικής μερίδος που τον αμφισβητούσε.

Απαιτούνται επιτυχίες που θα δικαιολογούσαν και την παράταση
της πρωθυπουργικής θητείας επί πενταετίαν, που τόσο επιθυμεί.

Νομίζω πως η απομάκρυνσή του από την καθέδρα της Κυ-
βερνήσεως, πέραν της επικληθείσης προθέσεως σωτηρίας του
Σουλίου και αναδείξεώς του σε στρατιωτική φυσιογνωμία, προ-
ήλθε από ισχυρότερα αίτια.

Πρόκειται για την αδυναμία ικανοποιήσεως απειράριθμων δι-
καίων οικονομικών αιτημάτων και ασκήσεως κυβερνητικής πο-
λιτικής, ως εκ της πενίας των μέσων.

Η εξουσία ασκείται, όσο ασκείται, στην περιοχή της Κορίνθου
με την παρουσία του Τάγματος των Τακτικών, που και αυτό κατέ-
στη ανυπόληπτον μετά την ήττα του και αποδεκατισμό του στο Πα-
λαμίδι.

Στις επαρχίες κυριαρχούν οι ένοπλοι προεστοί και οπληρχηγοί που κατακρατούν φόρους και δεκατιές και δεν χαμπερίζουν Κυβέρνηση.

Κατά την διάρκεια της εκστρατείας, από δέκτης αιτημάτων, θα μεταβληθεί σε αποστολέα υπερβολικών απαιτήσεων, όσων ο ίδιος δεν θα ήτο σε θέση να ικανοποιήσει παραμένοντας στην έδρα του.

Ο Μαυροκορδάτος γνωρίζει πολύ καλά τις υποχρεώσεις του, όπως γνωρίζει ότι του διαφεύγει η κατάσταση και δεν ασκεί ουσιαστική διοίκηση.

Η επικειμένη κάθοδος του τολμηρού Δράμαλη και ο φόβος των ευθυνών ανασύρουν και ενεργοποιούν το αίτημα των Σουλωτών ως πρόσχημα της αποδράσεως από την Κυβερνητική καθέδρα, αποστασιοποιούμενος και εκδυόμενος τους κινδύνους και υποχρεώσεις έναντι του υπολοίπου όλου της επικρατείας.

Αυτομολεί!

Η αρχηγία του Μαυροκορδάτου προκάλεσε έκπληξη.

Ο «Μουτερτζίμ» (μεταφραστής) ως Αρχιστράτηγος.

«...αφ' ου δεν ημπόρεσε να κατορθώση ώστε να είναι δια του νόμου πενταετής πρόεδρος και εις αυτό το διάστημα του χρόνου να ασφαλίση τον εαυτόν του εις την εξουσίαν ήδη καταγίνεται να την ασφαλίση δια της δυνάμεως των όπλων και δια τούτου θέλει να εκστρατεύση κατά των Τούρκων, αν και απόλεμος» (Βλ. Σπηλιάδη Τ.Α' σ. 354)

Ως διοικητή του εκστρατευτικού σώματος, πάντες προσέβλεπαν προς τον ιεραρχικώς κατά βαθμόν ανώτερον όλων, τον έμπειρο των Ναπολεοντειών πολέμων τον εκ Βυρτεμβέργης στρατηγόν Friedrich Carles Albert, Graf (κόμης) Normann – Ehrenfels, άνδρα τον οποίον τοποθέτησαν τα γερμανικά και ελβετικά κομμάτια επικεφαλής των εθελοντών που έστειλαν στην Ελλάδα, συγγενή (προφανώς γαμπρό) του διαπρεπούς καθηγητού Johann Kasper Von Orelli, Secrétaire du Comité Central Philhellène και μεταφραστού των προλεγομένων του Κοραή εις τα «Πολιτικά» του Αριστοτέλους, ενός εκ των τριών ιδρυτών του «Συλλόγου Βοηθείας για την Ελλάδα».

Ο Μαυροκορδάτος δεν έχει διοικήσει ούτε λόχο. Θεωρείται ανάξιος έστω και για μιά αναγνώριση εκθρικού εδάφους, πολύ

δε περισσότερο δεν γνωρίζει την πρακτική προσβολής ή υπερασπίσεως θέσεως ως και πολλά άλλα.

Δραματικές οι συνέπειες ανορθολογισμού και υπέρβασης των ακροτάτων ορίων φρόνησης από τον ενσκούψαντα εξουσιολάγνο, που θεωρεί όλα τα μέσα επιτρεπτά προς επίτευξη του σκοπού.

Παρορμητική ψευδής συνείδηση υπεροχής «του εγώ» προσβάλλει και διασπά πνευματική τάξη και υπόσταση αξιών.

Ο προκειμένος στον Μαυροκορδάτο, γάλλος αξιωματικός Maxime Reybaud, στα απομνημονεύματά του, δεν διστάζει να κρίνει πως η εξάμηνη καθυστέρηση πραγματοποιήσεως της εκστρατείας στο Σούλι, υπήρξε σοβαρό λάθος. Επικρίνει και την απομάκρυνση του Πρωθυπουργού από την καθέδρα της Κυβερνήσεως. Καυτηριάζει και την αυτοχειροτονία του σε πολεμικό ηγέτη. Του αποδίδει ευθύνες και για την καταστροφή της Χίου, την άνανδρη παράδοση του Ακροκορίνθου και την καθυστέρηση απελευθέρωσης του Ναυπλίου μετά εξάμηνον.

Την 2α Μαΐου 1822 ο Philippe Jourdain, γάλλος αξιωματικός του ναυτικού, έφθασε στην Κόρινθο και αναζήτησε τον Ιωάννη Κωλέττη, υπουργό των Εσωτερικών και του Πολέμου, στο σπίτι που διέμενε. Τον πληροφόρησαν πως ο υπουργός ανέβηκε στον Ακροκόρινθο και θα διανυκτέρευε εκεί.

Υπέθεσε πως η εκεί άνοδος σχετιζόνταν με την επίβλεψη και βελτίωση των οχυρώσεων. Του διευκρίνισαν όμως πως ο υπουργός «... ανεβοκατέβαινε τακτικά στο καστρί μαζί με τον Μαυροκορδάτο, για να ξεδώσουν από τον κάματο των δημόσιων υποθέσεων με συντροφιά ωραίες Τουρκάβες αιχμάλωτες».

(P.Jourdain: Memoires ... ets – Paris 1828, p.29/30).

Προνοητικότητα, προ της αναχωρήσεως του εκστρατευτικού σώματος προς Πέτα, προκαλείται ο Νόμος 1399, με το από 1α΄ Μαΐου αρωκβ΄ θέσπισμα της Βουλής με το οποίο, για την κινδυνεύουσα περιοχή της Δυτικής Ελλάδος, ανακαλούνται οι δημοκρατικές διατάξεις του Συντάγματος της Επιδαύρου και καθιερώνεται δικτατορικό καθεστώς, το «γκοβέρνο μιλιτάρε» κατά τον χαρακτηρισμό της εποχής.

Η εισηγητική έκθεση του Νόμου 1399 αναφέρει:

«Επειδή η παρούσα κατάσταση της χέρσου Ελλάδος [μόνον;]

επαπειλούμενης από μεγάλης εκθρικής δυνάμεις, έχει χρείαν τα-
χειάς [μετά καθυστέρηση εξαμήνου] και δραστηρίου βοήθειας.
Επειδή το κατεπείγον των πραγμάτων απαιτεί έκτακτα μέτρα, επι-
τήδεια να προβλέψωσι την περίστασιν αυτού του μέρους της ελλη-
νικής επικρατείας. Το βουλευτικόν σώμα, εμπιστευόμενον εις τας
εξόχους αρετάς του πρίγκιπος [!] κυρίου Αλέξανδρου Μαυροκορδά-
του προέδρου του εκτελεστικού θεσπίζει:

α΄ Ο πρίγκιψ κύριος Αλ. Μαυροκορδάτος

β΄ Επιτρέπεται εις αυτόν να μεταχειρισθῆ.....

Εξεδόθη εν Κορίνθω την 1α΄ μαΐου αωκβ.

Ο αντιπρόεδρος του βουλευτικού σώματος.
Σωτήριος Χαραλάμπης.

Το ανωτέρω θέσπισμα επικυρώθηκε ακολούθως και από τον
αντιπρόεδρο του εκτελεστικού Αθαν. Κανακάρη.

Είναι αδύνατον να συγκαλυφθῆ πως το Βουλευτικόν και Νο-
μοτελεστικόν ενήργησαν κατά τις υπαγορεύσεις του αμέσως εν-
διαφερομένου «ιμπεράτορα» στα πλαίσια των πολιτικών του
τυχοδιωκτισμών προκειμένου να εμφανισθῆ ως πολέμαρχος.
Χωρίς τη θέλησή του, κανείς πρωθυπουργός, ανίδεος στρατιω-
τικών, δεν διορίζεται αρχηγός πολεμικής εκστρατείας και δεν
υποχρεώνεται να εγκαταλείψει την έδρα της Κυβερνήσεως.

Ακόμη τα ανάδοχα του τίτλου του «πρίγκιπος» Σώματα, δεν
είχαν το δικαίωμα απονομής τίτλων ευγενείας με τους οποίους
παρεισάγονται διακρίσεις μεταξύ των πολιτών.

Η μη άμεσος αποποίηση (ως και εις προηγουμένας περιπτώ-
σεις και μεταγενεστέρως άλλας) της προσήγορίας του «Πρίγκι-
πος» κρίνεται ως σιωπηρά κύρωση και αποδοχή του βαρβαρικού
αυτού στίγματος.

[Τελικά, υπό την πίεση πολυετούς γενικής κατακραυγής και
ειρωνικών σχολίων, ο Μαυροκορδάτος, όστις δεν απεστρέφето
του τίτλου, τον αποποιήθηκε εγγράφως την 12/24 Οκτωβρίου
1839, όταν εξελέγη μέλος της Αρχαιολογικής Εταιρείας].

Το ότι το υπ.αρ.1399 θέσπισμα του Βουλευτικού υπογράφει ο
αντιπρόεδρος του σώματος, αντί του Προέδρου Δημητρίου Ψη-
λάντη, προδίδει την διαφωνία του τελευταίου, ως προς το γράμμα
του κειμένου.

Το κείμενο του Ν.1399, δίνει απόλυτες εξουσίες επί πολιτικών και στρατιωτικών θεμάτων για περίοδο δύο μηνών. Σιωπηρώς εγένετο χρήση μέχρι 28ης Μαρτίου επομένου έτους, όταν ο Μαυροκορδάτος επέστρεψε στην Πελοπόννησο. Οι γενικότητες της διατυπώσεως έδιναν δυνατότητα της όποιας ευρυτέρας επιθυμητής ερμηνείας σε σημείο που ο Μαυροκορδάτος έγινε κύριος και της δικανικής εξουσίας.

Ο Χωροδεσπότης, για να επανέλθει στην Αιτωλ/νία, έκρινε σκόπιμο να αναβιώσουν οι απολυταρχικές εκείνες διατάξεις του προηγουμένου τοπικού Οργανισμού (Συντάγματος) που ψηφίστηκε στο Μεσολόγγι την 27η Ιουλίου π.ε. Φεουδαρχία.

Επικίνδυνη η συγκέντρωση όλων των εξουσιών σε ένα πρόσωπο.

Δημοσθένης: «*Η δύναμη προνόμιο των οφίγων, ο Νόμος η δύναμη των πορβίων*».

Ισοκράτης: «*Ταπεινωμένοι και περίφοβοι από μοναρχία οι Λαοί*».

Ακόμη:

Με τον Νόμο 9/5.4.1822, επιτρέπεται: Η δήμευση και νομιμοποίηση από το Υπουργείο Οικονομίας των χρυσών και αργυρών ιερών σκευών όλων των εκκλησιών και μοναστηρίων, πλην των ιερών εικόνων, κυλίκων και λαβίδων.

Κατ' εφαρμογήν του ανωτέρου νόμου ο εκλαμπρότατος Πρόεδρος του Εκτελεστικού εντέλλεται:

«... να συναχθή ο εναποτιθέμενος άργυρος και χρυσός εις εκκλησίας και μοναστήρια και αποσταλεί εις Εθνικόν Ταμείον κατά τα διαλαμβανόμενα του ρηθέντος νόμου ... κ.λ.π.

Μινιστέριον της Οικονομίας

Εν Κορίνθω τη 15' Μαΐου 1822»

Εδώ συμβαίνει το περίεργον ο Υπουργός να δίνει εντολή στον Πρωθυπουργό, ο οποίος είναι υποκινητής της εντολής. Το «Μινιστέριον» εφέρετο και ήγετο από τον Πρόεδρόν του.

Στην Κόρινθο, αυτό τον καιρό, φέρονται ως ετοιμοπόλεμα τα επόμενα σώματα:

- Το Τάγμα των Φιλελλήνων, μειωμένης συνθέσεως 180 ανδρών σε δύο λόχους, που είχε συσταθεί με το από 29ης Απριλίου Θέσπισμα.

- Το Τάγμα των Τακτικών. Είχε αποδεκατιστεί κατά την

άτυχη νυκτερινή επίθεση κατά του Παλαμδίου της 3ης προς 4ην Δεκεμβρίου και από την αρχική δύναμη των 500 ανδρών αριθμεί τώρα μόλις 350. Αναδιοργανώθηκε με τον νόμο της 1ης Απριλίου σε δύο Λόχους.

- Διακόσιοι Σουλιώτες υπό τον Μάρκο Μπότσαρη.
- Ενενήντα υπό τον Παναγιώτη Γιατράκο και
- Εβδομήντα υπό τον Θεόδωρον Γρίβα ως σωματοφυλακή του Μαυροκορδάτου.

[Ο αριθμός της δυνάμεως των ανδρών και οι ημερομηνίες έχουν πάντοτε βαθμόν σχετικότητας, κατά τις διαφοροποιήσεις των ιστορικών πηγών.]

11η/23η Μαΐου 1822. Πρόποδες Κάστρου Ακροκορίνθου. Απόγευμα:

Προ της αναχωρήσεως του συσταθέντος για το Σούλι εκστρατευτικού σώματος, επιβλητικό και μεγαλοπρεπές – κατά τα μέτρα της εποχής – το σκηνικό της τελετής παραδόσεως των σημαίων, μετά ψαλμών του ιερατείου και θριαμβευτικών εκφωνήσεων. Ακολούθως το Τάγμα των Φιλελλήνων κινείται προς την παραλία για να επιβιβασθεί στα αναμένοντα πλοία και προωθηθεί στον επόμενο σταθμό στρατοπεδείας στη Βοστίτσα.

Την επόμενη το Τάγμα στασιάζει.

Απαιτούνται, προ της αναχωρήσεως, οι καθυστερημένοι μισθοί και γραπτή εγγυημένη αναγνώριση του απονεμηθέντος εις έκαστον βαθμού ως αξιωματικού με τον οποίον θα μισθοδοτείται.

Η κυβέρνηση στερείται τελείως μετρητών.

Λίγο πριν να εκδηλωθεί η στάση, ο Μαυροκορδάτος είχε αναχωρήσει δια ξηράς προς Βοστίτσα, μετά των υπολοίπων μονάδων του εκστρατευτικού σώματος.

Ο αντιπρόεδρος Αθαν. Κανακάρης, ένας αξιοσέβαστος γέροντας, μετά από δύσκολες διαπραγματεύσεις, κατορθώνει κάποιον συμβιβασμό. Θα καταβληθεί αμέσως μικρό μέρος των καθυστερουμένων σε εθνικές ομολογίες και το υπόλοιπο σε μετρητά κατά την άφιξή τους στο Μεσολόγγι.

Απουσία των Μεσολογγιτών εγγράφεται υποθήκη εις βάρος αυτών των ανευθύνων.

Ο υπουργός του πολέμου Ιω. Κωλέττης, μοιράζει σε έναν έκαστον το αναγνωριστήριο δίπλωμα του διορισμού του. Όλοι μισθο-

λογικά θα έχουν αποζημίωση λοχαγού και άνω, έστω και εάν υπηρετούν ως στρατιώτες. Πρόκειται για μέτρο οικονομικής ενισχύσεως όλων των Φιλελλήνων.

Με πολλούς δισταγμούς, τον συμβιβασμόν αποδέχονται μόνον 96 Φιλέλληνες υπό τον φλογερό Andre Dania.

Μετά την επελθούσα συμφωνία οι Φιλέλληνες επιβιβάσθησαν σε δύο ιστιοφόρα και μετά τετραήμερη κοπιαστική διαδρομή εναντίων ανέμων που διαδέχθηκε άπνοια, αποβιβάζονται εξουθενωμένοι στη Βοστίτσα.

Από τους αλλογενείς εθελοντάς, οι τυχοδιώκτες των ιδιοτελών προθέσεων προσχηματικοί Φιλέλληνες, αντιλαμβάνονται πλέον ότι δεν υπάρχουν περιθώρια φιλοδόξων μεγάλων ονείρων και αξιωματική σταδιοδρομία και πλουτισμό. Απομακρύνθησαν του Τάγματος και μετά από ταραχοποιούς ως επί πολύ περιπλανήσεις επιστρέφουν δυσαρεστημένοι στις πατρίδες των και δυσφημούν την ελληνική υπόθεση. Του τάγματος απεμακρύνθησαν οικειοθελώς και ικανοί αξιωματικοί οι οποίοι έκριναν ότι δεν ενετάχθησαν σε ικανοποιητική θέση και δεν ήθελαν να συνυπηρετήσουν με αμαθείς, τυχοδιώκτες και τους κατ' απονομήν προαχθέντας σε μεγάλους βαθμούς ευνοούμενους και κατεργαραίους ως και απολέμου Αρχιστράτηγου.

Στη Βοστίτσα, όπου συναντήθηκαν οι οδοιπορήσαντες και αφιχθέντες δια θαλάσσης, έγινε επιθεώρηση ολοκλήρου του σώματος από τον Μαυροκορδάτον και ακολούθως, την 18η/30η Μαΐου, διευθύνθησαν δια ξηράς στην Πάτρα όπου έφθασαν υπό βροχήν τα μεσάνυχτα κατόπιν δύσκολης πορείας, την οποία ο ιατρός Treiber υπολογίζει σε 14 ώρες και ο λοχαγός Brengeri σε 18 ώρες.

Η Πάτρα πολιορκείται από τα εγκατεστημένα εκεί στρατόπεδα του Θεοδ. Κολοκοτρώνη και Ανδρ. Λόντου. Πρόκειται για την Β' κατά σειρά πολιορκία. Ο εκ των πολιορκητών Θ. Κολοκοτρώνης, είχε λάβει παράκληση μέσω του επισκόπου Πορφυρίου, να ενισχύσει τις μονάδες της Ρούμελης και είχε ήδη αποστείλει τον Γενναίο με 60 εκ του ίδιου σώματος ως και 90 λοιπούς πελοποννησίους συνοδευομένους από τον Πέτρο Μαρκίζη, Βελισσάριο Καλόγερο, Κώστα Σουλιώτη, καπετάν Νενέκο και τον γενναίο Παπά – Νεκτάριο, οι οποίοι μέσω Μεσολογγίου από 13ης Μαρ-

τίου ευρίσκονται προωθημένοι στο Μακρυνόρος. Τώρα ο Μαυροκορδάτος κατορθώνει να αποσπάσει για την εκστρατεία της Ηπείρου άλλους 450 (;). Η μείωση των δυνάμεων πολιορκίας, με την απόσπαση 600 περίπου συνολικά μαχητών, παρέχει ανακούφιση στους εντός του φρουρίου απεγνωσμένους Τούρκους, με όλα τα επακόλουθα.

Την 21η Μαΐου (2α Ιουνίου), οι προς στρατείαν επιβιβάζονται σε οκτώ πλοία της αποκλειούσης τον Πατραϊκό Κόλπο ναυτικής μοίρας, που εξασφαλίζουν την εντός αυτού ελεύθερη ναυσιπλοΐα και συνοχή των δυνάμεων της Ρούμελης και Πελοποννήσου. Την αυτή νύκτα καταπλέουν στο Βασιλάδι και με αλιτενή μονόξυλα διαπεραιώνονται την επομένη στο Μεσολόγγι.

Λόγω μεγάλου συνωστισμού στρατευμάτων και δυσχερειών στέγης και σιτίσεως, μετά διήμερον, οι Τακτικοί προωθούνται στο Ανατολικό. Στο Μεσολόγγι και Ανατολικό το εκστρατευτικό σώμα θα παραμείνει επί δωδεκαήμερον. Ο Maxime Raybaud, την δωδεκαήμερη συνολική αυτή καθυστέρηση θεωρεί ως επί πλέον επιβαρυντική των μετέπειτα στρατιωτικών εξελίξεων.

Στο Μεσολόγγι, κατά την διάρκεια αυτής της παραμονής, έρχονται να προστεθούν τρία ακόμη μη αναμενόμενα στρατιωτικά σώματα:

- Στις αρχές Ιουνίου, αποβιβάζεται στο Μεσολόγγι σώμα 150 πελοποννησίων ανδρών υπό τον Κανέλλο Δελνηγιάννη.

- Σώμα 45 Φιλελλήνων, που ακολούθησε τη διαδρομή Άργος – Καλάβρυτα – Γαστούνη – Κάβο Πάπα, θα αποβιβασθεί στη νησίδα του Αγίου Σώστη.

Της ομάδος ηγείται ο γάλλος αξιωματικός Pierre Echinand Blondel και μετέχουν ο Πέτρος Μάγγους (Petro Mangous) ο Σμυρνιός και ο γάλλος d' André, ο μετέπειτα εκδότης του «Ανατολικού Παρατηρητή» της Σμύρνης.

- Μετά την εκπόρθηση και ανακατάληψη της επαναστατημένης Ναούσης τον Απρίλιο του 1822, από τον πολιορκήσαντα την πόλη Αβδούλ – Αμπούτ πασά, σώμα εμπειροπολέμων Μακεδόνων με οπλαρχηγούς τον Γεροκαράτάσσο μετά του υιού του Δημητρίου ή Τσάμη (λόγω σωματικής διαπλάσεως) και Αγγελή Γάτζο, διελαύνει προς Νότον. Διερχόμενοι από Σαμαρίνα της Πίνδου, παραλαμβάνουν και αριθμό εντοπίων υπό τον Μίχο

Φλώρο ως και άλλους Ολυμπίους υπό τον Τόλιαν Λαζόπουλο και δια του Ασπροποτάμου καταλήγουν στο Μεσολόγγι. Το στρατιωτικό αυτό σώμα συνεποσοούτο σε 300 άνδρες περίπου.

Σε εκκλησία του Μεσολογγίου ο Πέτρος Μάγγος, συναντήθηκε πάλι με τον ελβετό Johann-Jacob Mayer, γνώριμοι από την προϋπηρεσία τους πάνω στον πάρωνα «ΑΡΗΣ».

Ο Mayer καθόταν δίπλα σε μια «όμορφη Ελληνίδα νεαρή κυρία» που την σύστησε ως σύζυγό του. Είχαν παντρευτεί μερικές ημέρες πριν. Όστε ο γάμος του Mayer προσδιορίζεται κατά τα τέλη του Μαΐου.

Προσήλθε ακόμη και ο Λοχαγός Olivier Voutier, τον οποίον ο Δημ. Υψηλάντης ανύψωσε στον βαθμό του ταγματάρχου και τώρα ο Μαυροκορδάτος προήγαγε αμέσως στον βαθμό του συνταγματάρχου και τον τοποθέτησε στο Γενικό Επιτελείο του.

Ο Voutier, το 1820, ως πρώην υπαξιωματικός του ναυτικού, είχε αναμικθεί στην αρπαγή του αγάλματος της Αφροδίτης, της Μήλου, ώστε δικαίως προάγεται! Η προαγωγή προκάλεσε έκπληξη και γενική δυσαρέσκεια των άλλων αξιωματικών αισθήματα τα οποία ο Normann μετέφερε στον Μαυροκορδάτο. Έκτοτε ο «Ηγεμών» περιθωριοποιεί τον στρατηγό και στρέφεται προς τον επηρμένον και φαντασιολόγο Voutier.

Αυτές τις ημέρες παρεπιδημεί στο Μεσολόγγι και ο διακεκριμένος στρατηγός Ταχίρ Αμπάζης, αρχηγός της προσωπικής φρουράς του Αλή πασά, με αποστολή να διερευνήσει δυνατότητα συνάψεως συμμαχίας με τους έλληνες για συνδυασμένες επιχειρήσεις κατά των Τούρκων που τον πολιορκούν στα Γιάννενα. Ήταν κομιστής κολακευτικών επιστολών του Αλή πασά, που τις είχε συντάξει ο έλληνας γραμματικός του Βάγιας και υπέσχετο πλουσιοπάροχες αμοιβές από τους αμύθητους θησαυρούς του, εάν οι έλληνες έσπευδαν να τον ελευθερώσουν από τους τούρκους.

Τον Ταχίρ συνόδευαν εννέα γεροδεμένοι αλβανοί, με εξαιρετικά αναστήματα, με προσεγμένες ενδυμασίες και ακριβά όπλα. Προκαλούσαν όλοι τους εξαιρετική εντύπωση.

Ο Ταχίρ, από τα κατεστραμμένα τεμένη και τις διώξεις του τουρκικού πληθυσμού, αντελήφθηκε τους πραγματικούς σκοπούς της ελληνικής επανάστασεως και, ως πιστός μουσουλμάνος,

έφυγε αγανακτισμένος για να προσχωρήσει σε λίγο στους τούρκους και συνεχίσει πάλι τις διώξεις των χριστιανών τους οποίους προσεπάθησε να παγιδεύσει στην απελευθέρωση του αυθέντη του και τυράννου.

Απόπειρα διαπραγμάτευσης με τον παρευρισκόμενο Μαυροκορδάτο, όπως ήτο φυσικό, δεν κατέληξε σε συμφωνία.

Ως τώρα οι τρέχουσες Ιστορίες αντιπαρέρχονται τις όσες δραστηριότητες ανέπτυξε ο Μαυροκορδάτος κατά την πολυήμερη στο Μεσολόγγι παραμονή του, διερχόμενος προς Πέτα ή επικαλούνται συμφιλίωτικές μεταξύ αντιφερομένων και οργανωτικές προσπάθειες ως και λοιπές αοριστίες.

Τίποτε, τούτων ανακριβέστερον. Παραμυθολογία!

Ο Μεγαλοβεζύρης της Ρούμελης συνέχεια τώρα από την αγωνία εξευρέσεως χρημάτων για την αποπληρωμή της υπεσχμένης μισθοδοσίας των Φιλελλήνων και τον φόβο νέας στάσεως, κατά το προηγούμενον της Κορίνθου όπου η ημιδιάλυση των μονάδων.

Πρώτη ενέργεια του Μαυροκορδάτου ήταν να ζητήσει φορτικά από την Γερουσία Δ.Χ.Ε. 150.000 γρόσια για να εξασφαλίσει την υπακοή των στρατιωτικών. Εντέλλεται και την πληρωμή των καθυστερουμένων μηνιαίων των 8 πλοίων του στόλου που παραπλέουν στην περιοχή ως και εξασφάλιση των δαπανών 10 ακόμη αναμενομένων άλλων.

Η Γερουσία αδυνατεί να ικανοποιήσει αυτές τις απαιτήσεις και ο Εξουσιαστής, διαλύει αυτό το σώμα που ο ίδιος δημιούργησε προ ολίγων μηνών ως εφαλτήριο αναδείξεως, το ούτως ή άλλως περιθωριοποιημένο ως πλεοναστικόν, μετά την πρωθυπουργοποίηση του ιδρυτού της. Αυτό είναι το τέλος της «ευπειθούς» Γερουσίας, κατά χαρακτηρισμό του Σπ. Τρικούπη, η οποία «έδιδε προθύμως χείρα βοηθείας ... και δεν δυσκόλιε την ευόδωσιν της αποστολής του Μαυροκορδάτου».

Κατά την λαϊκή θυμοσοφία:

«Πείσμωνσε ο Αγάς και έκοψε τα αχαμνά του».

Στο Συμβούλιο των Προεστών, οργίλος, τόλμησε να φοβηρίσει:

Πολύ καλά, δεν έχετε χρήματα; Οι στρατιώτες θα τα εξασφαλίσουν μόνοι τους, υπαινισσόμενος λωποδυσία; Αυτοδικία;

Ενοστικτώδης επίθεση απόκρυφων ισχυρών διασαλευμένων

δυνάμεων καταστροφικής μειονεξίας.

Κατά το απόφθεγμα: «Και η μαγαρισιά το φτυάρι της θέλει», όπου μαγαρισιά το διαγούμισμα και φτυάρι ο «Κριματιστής».

Ο Απολυτάρχης, ενεργοποιεί τώρα τις όσες έκτακτες εξουσίες του παρέχει ο Νόμος 1399 της 1α΄ μαΐου αωκβ΄.

Καταλύει στην περιοχή τις διατάξεις του Συντάγματος της Επιδαύρου και καθιστά «γκοβέρνο μιλιτάρε».

Ο εκ των επιστηθίων Olivier Voutier, είναι σαφέστατος: «On était alors généralement persuadé que l'état des choses réclamait un pouvoir dictatorial». (Βλέπε: Ol. Voutier: Mémoires e.tc, Paris 1825, p.263/4-6).

Απόγειο περιστολής του πολιτικού πεδίου από τον ασκούμενο μάγο της πολιτικής και στρατιωτικής τέχνης.

«Για την ανάγκη να εξοικονομηθούν τα έξοδα του πολέμου:

Διέταξε και Διατάττει:

α΄ Γενική συνεισφορά καθ' όλην την Δ.Χ.Ε. από τα μοναστήρια, τας εκκλησίας και όλους τους ευκατάστατους κατοίκους μηδενός εξαιρουμένου.

β΄ Η συνεισφορά αυτή θέλει εννοηθεί δάνειον κατά τα περί δανείου Νόμου της Διοικήσεως υπ' αριθ. α΄ και θέλουν δοθή αμέσως αι ανάλογαι εθνικαί ομολογίαι (προς 8%).

γ΄ Η Επιτροπή της Οικονομίας να εκτελέσει όσον τάχος την παρούσα διάταξη».

Καταρτίζονται αμέσως δύο πίνακες υποχρεωτικής συνεισφοράς. Φέρουν ημερομηνία 26 Μαΐου, τέσσαρες ημέρες μετά την άφιξη του Χωροδεσπότη.

Διαδίδεται εντέχνως και ο πανικός φόβος πως, εάν οι συνεισφορές δεν συγκεντρωθούν, οι στρατιώτες θα διαγουμεύσουν την Πόλη.

Ο Α΄ Πίνακας περιλαμβάνει 38 ονόματα πολιτών που πρέπει να καταθέσουν συνολικά 102.500 γρόσια.

Το μεγαλύτερο ποσό επιδικάζεται στον Κύριο Ζώτου εξ Αγράφων που πρέπει να πληρώσει 20.000 γρόσια. Ο Πάνος Γαλάνης (Μεγαπάνος) 15.000. Ο Χρηστάκης Στάϊκος και Αδελφοί 7.500 γρόσια.

Και η κλίμακα των ποσών μετριάζεται μέχρι τα 250 γρόσια για τους οικονομικώς πλέον αδυνάτους.

Ο Β΄ Πίνακας περιλαμβάνει 34 Μονές με συνολική συνει-

σφοδρά 57.500 γρόσια.

Οι εν λειτουργία Μονές που κατεγράφησαν εδρεύουν στις επαρχίες: Βάλτου 5, Βόνιτζας 4, Βλοχού 4, Ξηρομέρου 10, Ζυγού 7, Μυρτιάς 4, ως και ο Πρωτοσύγγελος του Αγίου Τάφου.

Πλουσιότερο μοναστήρι του Προφήτου Ηλιού Δραγαμέστου που χρεώνεται με 4.500 γρόσια. Ακολουθούν οι μονές Θολής / Σκοπά ως και Λιγοβιτσιού με 4.000 εκάστη και η κλίμακα των ποσών, φθίνουσα, καταλήγει στα 250 γρόσια για τα πτωχά μοναστήρια.

Οι μονές Κυριότζας Σταμνάς, Αγίου Δήμητριου και Άγγελος που διέφυγαν της πρώτης καταγραφής, επισημάνθησαν και φορολογήθησαν συμπληρωματικά, άγνωστον με τι ποσά.

Εξαιρούνται τα εισοδήματα της Εκκλησίας.

Ο Παναγιώτατος άγιος Άρτης και Πρεβέζης θα απολαμβάνει πάντα τα αρχιερατικά έθιμα της επαρχίας του, όσα συνήγοντο και προ της Τυραννίας Αλή πασά: γάμους, δίσκους, φιλότιμον εκάστου ιερέως, λειτουργικόν εκάστης Χώρας και χωρίου, κατά το έκπαλαι.

Για να οικονομηθούν τα έξοδα της εκστρατείας και «βασταχθεί ο στόλος» αποφασίζεται σύναξη των κοινών εισοδημάτων και προσόδων. Επιβάλλεται και κεφαλικός φόρος ενός γροσίου, το «ψυχογρόσιον». Δεσμεύεται κάθε δεκάτη φόρων προερχομένη από μεζάτια [δημοπρασίες], ιλιτζάμια [ενοικιάσεις δημοσίων κτημάτων / ιβάρια], απάλτα [μονοπώλια], το δάτζιον, λαδοδεκατιές, λιοκοκκιές, χειμαδιάτικα. Τα νόμιμα έσοδα από πώληση εθνικών κτημάτων, εργαστηρίων, ελαιοτριβείων, μύλων, οικιών. Τα έσοδα «αράγαματος» στο λιμάνι [τέλη ελλιμενισμού].

Επιτάσσονται κτήνη, γελαδοπρόβατα, τροφές, βελανίδι.

Δεσμεύονται τα έσοδα σταφίδων, αμπελιών και λοιπών γεννημάτων, ως και τα προερχόμενα από κάθε γαιοπρόσοδο.

Του διέφυγαν «ξενιάτικα και καλυβιάτικα»!

Σε κάθε πόλη και επαρχία διορίζονται φοροεισπράκτορες. Αυτοί θα έλεγχαν όλα τα κίστια [προσόδους].

Στο Μεσολόγγι κάποιος Νικολ. Κομπότης, ως Διευθυντής των Κοινών Οικονομικών Υποθέσεων και προϊστάμενος όλων των άλλων, καθίσταται μεγάλο και τρανό πρόσωπο.

Στην περιοχή Αρακύνθου, ο ευρυτάνας γιατρός Γεωργ. Λέλης διαμαρτύρεται ότι αδυνατεί να ασκήσει τα καθήκοντά του κω-

λυόμενος από Μακρή και Ντοβαίους που εισπράττουν και δεκατίζουν τους καρπούς της γης και τα ποίμνια και αδικούν τους συγχωριανούς τους. Και ο αντίλογος ισχυρίζεται πως ο Μακρής, αντιφερόμενος στον Μαυροκορδάτο, δεν του παραδίδει τα έσοδα της περιοχής του.

Ο «αρχιστράτηγος» γνωρίζει καλά πως το χρηματικόν είναι αποφασιστικός παράγων ως μόνον νεύρον του πολέμου.

Απαιτήθηκε διάστημα ημερών χρονοτριβής στο Μεσολόγγι προκειμένου ο Μαυροκορδάτος να διευθετήσει τις προαναφερόμενες φοροεισπρακτορικές του ενέργειες.

Αφαιρέθηκαν πόροι απαραίτητοι για την άμυνα του Μεσολογγίου. Τα τρέχοντα έξοδα καλύπτονται και με κρατικά ομόλογα τα οποία δεν ήσαν της προτιμήσεως των πιστωτών και οι απειλές ενεργήθησαν για την αποδοχή τους.

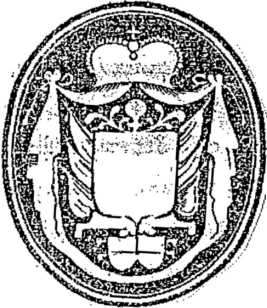
Η Κυβέρνηση και προ της εκστρατείας προς Σούλι, είχε ήδη αποστείλει ομόλογα αξίας εκατοντάδων χιλιάδων, όπως σε όλες τις επαρχίες, προς ρευστοποίηση.

Το σύνολο αυτής της φοροεπιδρομής οι ιστορίες το αντιπαρέρχονται εν σιωπή. Την αιδήμονα σιωπή, που δεν είναι πάντοτε χρυσός αλλά και σκουριά, επέλεξε και ο συντοπίτης Σπυρ. Τρικούπης. Ούτε στην πρώτη έκδοση της ιστορίας του (1853 – 57), ούτε στην αναθεωρημένη και συμπληρωμένη (1860), κατόπιν της θυέλλης των διαμαρτυριών για προβολή του Μαυροκορδάτου σε βάρος των συμπολιτών του, ασχολείται με αυτά τα τόσο «δευτερεύοντα» θέματα.

Και ενώ οι φοροεισπρακτικές ενέργειες του Μαυροκορδάτου είναι σαφώς καταγεγραμμένες, οι άλλες περί των συμφιλιωτικών επιτυχιών του μεταξύ αντιγινωμούντων στρατιωτικών και πολιτικών ως και οργανωτικών άλλων, ως αναφερόμενες αορίστως και μέχρι ιστορικής τεκμηριώσεώς τους, δέον να θεωρούνται αμφισβητήσιμες.

Την 30ή Μαΐου στο Μεσολόγγι «έξω εις τις ελιές, κατά τις τρεις ώρας της ημέρας [10η π.μ.]» εγένετο καταμέτρηση και επιθεώρηση του στρατεύματος.

Ο «Αρχιστράτηγος» έφιππος σε διαλεκτό φαρί, με στρατιωτική στολή απαστράπτουσα από χρυσά διαποικίλματα, σπιρουνάτος, κρατεί στραταρχική ράβδο, κατά τις παλαιές εμφανίσεις του ως

Η ηγεμονική σφραγίδα
Μαυροκορδάτου

«Μέγας Ποστέλνικος» Βλαχίας [Πρωθυπουργός].

Προηγείται «σεΐχης» που κρατάει επικόνητο ειδικής εμπνεύσεως λάβαρο, ανεμίζοντας τα επινοηθέντα εμβλήματα του αρχιστρατήγου. Ίσως να εικονίζετο και θυρεός με κλειστό στέμμα, έμβλημα των βασιλέων, όπως η σφραγίδα που χρησιμοποιούσε, της οποίας παρατίθεται φωτογραφία παραπλεύρως.

Τον παράτολμο «Ηγεμόνα» περιβάλλει μια πολυάνθρωπη σωματοφυλακή μισθοφόρων, κατά τα ισχύοντα στους βασιλείς της Ευρώπης.

Ευνοούμενοι κάθε λογής, πληροφοριοδότες, τέως αργόσχολοι και απότακτοι ευρωπαίοι αξιωματικοί, ένα σινάφι ανάμεικτο με τους πραγματικούς Φιλέλληνας που έχουν την πρόθεση να θυσιαστούν υπέρ της ελευθερίας της Ελλάδος.

Οι γελοιογραφικοί θεατρινισμοί προδίδουν χαμηλή αυτοεκτίμηση αποδομημένης θυμικής προσωπικότητας.

Η «μπομπική» εμφάνιση του κιοτή διακωμωδείται. Έναρξη εκστρατείας, υστερόβουλης προσωπικής προβολής χωρίς πρόθεση αυτοθυσίας, προδικάζει την έκβαση.

(Σχετικά με τις συχνές θεατρικές έφιππες επιθεωρήσεις Μαυροκορδάτου βλέπε και Μ. Raybaud, Τ. Α' σελ. 144 και Διον. Κόκκινο, Τ. Γ' σελ. 99)

Ο Καγκελλάριος / Άρχοντας ταλανίζεται από εγωϊστικές υπέρμετρες σκοπιμότητες και απωθημένες τραυματικές επιθυμίες, ασυμβίβαστες προς το ψυχικό του σθένος ενώ αδυνατεί να αποκαταστήσει την ηρεμία του με αποφόρτιση των ενοχλητικών εντάσεων και επιθυμιών που τον συνέχουν.

Θέαμα αχαλιναγώγητου θιάσου, ανόητη έπαρση του πρώτου ηθοποιού, στερουμένου επιρροής, επιβολής, δύναμης να χειραγωγήσει δυσήνιους, δυσάγωγους, τραχείς άνδρας.

Εμφανίσεις του είδους που ο κοσμάκης συνήθιζε να σαρκάζει, οσφραϊνόμενος τους «μπαντιδοκαπετάνιους» που διακωμωδούσε υπογογγίζοντας.

Μετά την επιθεώρηση, αρχίζει ο «ξεκινημός» των διαφόρων

στρατιωτικών σωμάτων που κατευθύνονται στην θέση Λάσπη, παρά την λίμνη Οζερός, στους πρόποδες του Λιγοβιτσιού, όπου θα πραγματοποιηθεί η γενική συγκέντρωση με τις εκτός Μεσολογγίου λοιπές ανεξάρτητες στρατιωτικές μονάδες των εντοπιών.

Εκλεκτό σώμα 50 Μεσολογγιτών υπό τον Ιωάννη Ραζηκότσια, έχει ήδη αποβιβασθεί στις Θεσπρωτικές ακτές μετά Πελοποννησίων.

Επιβιβάσθησαν στο Μεσολόγγι στα πλοία «Οδυσσεύς» με πλοίαρχο τον Δημήτριον Αντωνίου Βώκο, «Θέτις» με πλοίαρχο τον Ιωάννη Μαρούκα, «Μιλτιάδης» με πλοίαρχο τον Λάζαρο Τζώρτζο, «Θεμιστοκλής» με πλοίαρχο τον Νικόλαο Ανδριανό και «Εκδικήτρια» πλοιοκτησίας Δημ. Σιδέρη, συντροφευμένα με τέσσαρες μπρατσέρες, όλα υπό την διοίκηση του Δημητρίου Αντ. Βώκου.

Και μία από τις συμπληρωματικές αποστολές : «Ο Κων.Τσιριγώτης να εμβαρκαρίση τους στρατιώτες και πραγματοποιήση απόβαση στην Τζαμουριά».

Επεχείρησαν να αποβιβασθούν στη νήσο Μούρτο, η οποία σχηματίζει μετά του παρεμβαλλομένου νησιδίου Αγ. Νικόλαος και της στεριάς τον ευρύχωρον ασφαλή λιμένα των Συβότων, όπως τον αποκάλεσε ο γεωγράφος Πτολεμαίος Κλαύδιος, ως εκ της μεγάλης παρουσίας «*συνών*».

Εξεδιώχθησαν όμως από την περιοχή του Μούρτου, γιατί ο τόπος ήτο κρατούμενος από τους Άγγλους, με εντολή να μη γίνεται η παραμικρή ενόχληση στα Ιόνια νησιά. Τον λιμένα του Μούρτου χρησιμοποιούσε και ο τουρκικός στόλος, χωρίς αυτό να ενοχλεί του Άγγλους. Μεταστρατοπέδευσαν λοιπόν στον έναντι «Γλυκύ Λιμένα» παρά την θέση Φαναράκι Σπλάντζας/Τζαμουργιάς, όπου οι εκβολές του Θυάμεως (Καλαμά) και του συνεκβάλλοντος παραποτάμου Κωκύτου και εκεί έστησαν ταμπούρι και πυροβόλα ολκής.

Ακόμη δύναμη 400 περίπου Μεσολογγιτών και Ανατολικιωτών κρατήθηκε εφεδρία για την φρούρηση των παραλίων από τυχόν αποβατικές ενέργειες της εχθρικής φλότας, παρά τις έντονες αντιρρήσεις του Μαυροκορδάτου.

Η «*ανυπακοή*» προκάλεσε μεγάλη έκπληξη, αγανάκτηση και απαγοίτευση στον Ηγεμόνα. Η έπαρσή του υφίστατο μεγάλη μείωση. Την ανυπακοή δικαίωσαν τα μετέπειτα γεγονότα της 20ής

Ιουλίου, όταν οι ενωμένοι στόλοι Τουρκίας, Αιγύπτου, Αλγερίας συγκείμενοι από 92 πλοία, μεταξύ των οποίων 7 δίκροτα, και 15 φρεγάδες, επεχείρησαν επί διήμερον ανεπιτυχή απόβαση στο Βασιλάδι και ακολούθως ετράπησαν προς την περιοχή από Μαύρη Αλυκή μέχρις Ευήνου (ακρωτηρίου Μπούκαρη) και απεκρούσθησαν από την εφεδρική δύναμη των εντοπίων. Πρόστρεξε εκεί και ο Μακρής μετά τετρακοσίων και από το Ανατολικό ο γάλλος Maxime Raybaud με τους εναπομείναντας λιγοστούς φιλέλληνες.

Τότε διεψεύσθησαν για μια ακόμη φορά τα περί «διορατικότητας» του πανειδήμονα πρίγκιπα. Αν δεν υπήρχε η εφεδρική δύναμη οι Τούρκοι θα επετύχαναν στις αποβάσεις τους.

Την 30ή Μαρτίου αρχίζει η προς βορράν προώθηση του εκστρατευτικού σώματος, δια μέσου της ενόπλου και δι' ιδίων μέσων ελευθέρας Αιτωλ/νίας που οι πληθυσμοί της αντιμετώπισαν μόνοι τους νικηφόρα τις δυνάμεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Πρώτοι εξήλθαν οι Σουλιώτες με τον Μάρκο Μπότσαρη.

Την 31η Μαΐου εξέρχονται οι Τακτικοί από το Ανατολικό.

Την 1η Ιουνίου, ο Μαυροκορδάτος με μέρος των υπολοίπων δυνάμεων.

Τελευταίοι εξήλθαν 100 Μεσολογγίτες και 50 Ανατολικιώτες.

Ανέμεναν την προηγουμένη αναχώρηση από την πόλη τους των ξένων στρατευμάτων για λόγους ευνοήτους.

Από την τμηματική προώθηση των στρατιωτικών τμημάτων, προφανώς να προήλθε η υφισταμένη διαφοροποίηση ως προς τον πραγματικόν χρόνον καθυστερήσεως στο Μεσολόγγι, ο οποίος υπολογίζεται από οκτώ έως δώδεκα ημέρες.

Την 6η Ιουνίου απέρχεται και ο Johann Daniel Elster, τελειόφοιτος της ιατρικής, με βαθμό ιατρού ταγματάρχου (!), μεταφέροντας φάρμακα για τις ανάγκες του στρατεύματος που έλαβε από τον I.I.Mayer.

Τον Elster, μεταξύ των άλλων εντυπωσιάζει το γεγονός πως εδώ, για τους ασθενείς, αντί πρόσκλησης ιατρού, θεραπευτικά χρησιμοποιούνται οι ευχές των κληρικών και προσκόμιση παρά τους πάσχοντες αγίων λειψάνων και εικονισμάτων θεωρουμένων ως θαυματουργών.

Το εκστρατευτικό σώμα των προαναφερομένων ανδρών, σε μια σχοινοτενή, ασύνδετη παράταξη σχηματισμών, κοπαδιαστά, προωθείται στο προκαθορισμένο σημείο συγκεντρώσεως, στη θέση Λάσπη (παρά το Ερίβοιον Ξηρομέρου, το σημερινό Ρίβιο), τέσσαρες ώρες απέχουσα της Λιμναίας (Λουτρακίου), όπου προσέρχονται και τα ειδοποιηθέντα λοιπά ανεξάρτητα σώματα των εντοπίων.

Τον Αχελώο, το κυρίως σώμα επέρασε την 3η/15η Ιουνίου στο ύψος του χωριού Σταμνά, με βάρκες όπως σημειώνεται, προφανέστερα όμως με την εκεί λειτουργούσα περαταριά.

Τα προσελθόντα στη Λάσπη στρατιωτικά σώματα των αρματολών εντοπίων ήσαν οι καλύτεροι εμπειροπόλεμοι «ταϊφάδες ατάκτων», όλοι τους γερά ντουφέκια σε χέρια ανυπότακτων σταυραετών. Πρόκειται για τους εθελοντάς που απελευθέρωσαν με τη δύναμή τους την Αιτωλ/νία.

Η αρχική δύναμη που εκκίνησε από το Μεσολόγγι, διπλασιάσθηκε εδώ με την συμμετοχή των σωματαρχών Δήμου Τσέλιου, Δημ. Μακρή, Αλεξάκη και Κων/νου Βλαχόπουλου μετά του ιατροχειρουργού Χρήστου Χορμοβίτη, Γεωργάκη Δήμου Βαλτινού, Ανδρ. Ίσκου, Ιω. Ράγκου, Ιω. Στράτου, Γριβαίων, Σταϊκαίων, Χορμόβα, Κουτελίδα, τους άνδρες του Γεωργ. Τσόγκα, πλην του ιδίου διατελούντος σε διάσταση με τον Βαρνακιώτη για την κυριαρχία στο «Κόλι» της Κατούνας, ως και λοιπών Δυτικοελλαδίων.

Κατά την διαδρομή στο τάγμα των φιλελλήνων προσήλθαν και προσετέθησαν ακόμη και οκτώ «Αιγύπτιοι». Προφανώς έλληνες εξ Αιγύπτου.

Παρά την συμμετοχή των εντοπίων σχηματισμών που διπλασίασαν την αρχική δύναμη που προήλθε από ολόκληρη την Πελοπόννησο, Τακτικούς και Φιλέλληνας, ο Μαυροκορδάτος, πάντοτε απαιτητικός, πάντοτε ανικανοποίητος, τηρεί την γνωστή προσηματική στάση του δυσαρεστημένου και η ιοβόλος πέννα, στάζει πάλι το γνωστό φαρμάκι του βαρυδαίμονος των τυχών της εκστρατείας. Προσδοκούσε μεγαλύτερη συμμετοχή των εντοπίων.

Επιτυχάνεται τώρα μία δύναμη ως έγγιστα 4.000 ανδρών την οποία ο Κανέλλος Δεληγιάννης υπολογίζει στον υπερβολικό αριθμό των επτά χιλιάδων.

Το στράτευμα τελικά εκκινεί από την κοιλάδα της Λάσπης την 4η Ιουνίου με επόμενο σταθμό το Κομπότι, το χωριό του Σκουφά, όπου συγκεντρώνεται μετά τετραήμερον.

Το μεγαλύτερο μέρος των εντοπίων στρατιωτικών μονάδων προφανώς πέρασε από την δυτική παραθαλάσσια διάβαση του όρους Θυάμου, την επωνομαζόμενη και ως «Δυτικές Θερμοπούλες», αποφεύγοντας τις δύσβατες ορεινές διαβάσεις Παλαιοκούλ(1)ας και Παλαιολαγγάδας. Την αυτή διαδρομή ακολούθησε και μεγάλο μέρος των Τακτικών και Φιλελλήνων.

Άλλοι Φιλέλληνες προέκριναν εδώ ιδίαν διαδρομή. Από ακτή πλησίον του Καρβασαρά, με πλωτά μέσα, απεβιβάσθησαν στην Κόπραϊνα επινειού του Κομπότι και απέχοντος δύο ώρας.

Χρησιμοποίησαν για το πέρασμά τους τις δύο κανονιοφόρους του εκεί δραστηριοποιουμένου, αμιράλη του Αμβρακικού, ιταλού Antonio Bassano. Μετά την πτώση του Αλή πασά, ο Antonio, μετά του αδελφού του Pasquale, προσεχώρησαν στην Ελληνική Επανάσταση. Τα δύο κανονιοφόρα σκάφη προήρχοντο από τον στόλο του Αλή τα οποία ιδιοποιήθηκαν. Με τα ίδια μέσα μεταφέρθηκαν και τα δύο μικρά κανόνια των Φιλελλήνων.

Ο ιατροχειρουργός Heinrich Treiber, που είχε επιβιβασθεί σε μία των κανονιοφόρων, διηγείται πως μισή ώρα μετά την αποβίβασή τους οι κανονιοφόροι κυριεύθηκαν από τους Τούρκους και ο Antonio αιχμαλωτίσθηκε. Και ο Σπυρ. Τρικούπης διηγείται λεπτομερώς το πώς οι Τούρκοι επιτεθέντες με τρεις κανονιοφόρους εξουδετέρωσαν τον Bassano, τον αιχμαλώτισαν και ανέκτησαν την παρουσία τους στον Αμβρακικό.

Ο A. Bassano ήτο περίφημος πυροβολητής και οι Τούρκοι προσεπάθησαν να τον προσεταιριστούν. Τον χρησιμοποίησαν και στην Α' πολιορκία του Μεσολογγίου. Τελικά διέφυγε και σταδιοδρόμησε στο Ελληνικό ναυτικό.

Σε αντικατάσταση του Bossano ο Μαυροκορδάτος τοποθέτησε τον Δημήτριον Δερμάτην, προκειμένου να επιστατεί έναντι των εχθρικών εφορμήσεων και να επιτηρεί ομοίως στο Λουτράκι, με άγνωστα αποτελέσματα των ενεργειών του.

Εδώ, κάπου στον Αμβρακικό, προσήλθαν και προσετέθησαν στο εκστρατευτικό σώμα και 80 ή 100 Επανήσιοι, υπό τον γενναίον, ψύχραιμον καπετάν Σπύρο Πανάν που είχε σπουδάσει στο

εξωτερικό, η επιβλητική ωραία ηρωική εξωτερική εμφάνιση του οποίου ασκούσε μεγάλη επιρροή στους άνδρες του.

Στη βόρεια πλευρά του Μακρυνόρους ο Πέτρος Μάγγους διηγείται ότι αντίκρισαν συγκλονιστικά τεκμήρια προηγουμένης μάχης. Αντίκρισαν λοιπόν «μερικές χιλιάδες πτώματα [υπερβολή;] που είχαν ξηρανθεί από τον ήλιο θυμίζοντα μούμιες».

Πρόκειται για τεκμήρια της μάχης της 18ης Ιουνίου περασμένου έτους, όταν ο Ισμαήλ Πλιάσας πασάς του Αυλώνος, με 6.000 άνδρες, επιχείρησε να παραβιάσει τις διαβάσεις του Μακρυνόρους για να ενισχύσει τους ομοφύλους του, που επολιορκούντο στο Βραχώρι και Ζαπάντι.

Τελικά το στράτευμα την νύκτα της 6ης Ιουνίου τσαντιρώνει στο παλιοτσιφλικό του Μουχτάρ πασά, που κατέφυγε στα Γιάννενα. Της εκεί κοιλάδος υπέρκειται λόφος, με το εκκλησάκι Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, όπου ο τολμητής της εκστρατείας έστησε το στρατηγείο του και ανέθεσε τη φύλαξή του σε Ντοβαίους και μερικούς Πελοποννησίους.

Από το ύψος του λόφου ο αρχιστράτηγος, θεάται της πεδιάδος με το τηλεσκόπιο.

Το χωριό Κομπότι είναι λεπλατημένο από μπουλούκια του Πechλιβάν Μπαμπά πασά, γνωστό και από την νικηφόρο μάχη της 3ης Ιουλίου 1821. Οι κάτοικοι της περιοχής έχουν καταφύγει στο Ξηρόμερο και Μεσολόγγι.

Εδώ προσέρχεται και προστίθεται τώρα και το σώμα του Γεωργ. Βαρνακιώτη, με δύναμη 185 ανδρών, ως και ο Γώγος Μπακόλας με έξι μόνον στρατιώτες.

Ωστε: Από Λάσπη 4000+80 Επτανήσιοι + 191 στο Κομπότι + 150 προϋπάρχοντες του Ιωάν. Κολοκοτρώνη, σύνολον 4400 περίπου άνδρες. Υπενθυμίζεται το προαναφερθέν, πως οι αριθμοί ενέχουν πάντοτε βαθμόν σχετικότητας.

Ο Elster που έφθασε εδώ την 10/22 Ιουνίου ιδρύει προνοητικότερα ένα πρόχειρο χειρουργείο.

Το στράτευμα, από ημέρες τώρα, κατά τις πορείες του και την παραμονή του στο Κομπότι, ταλανίζεται από αποφασιστικούς δυσμενείς παράγοντας:

- Έριδες μεταξύ Γερμανών και Γάλλων, οι εθνικές αντιζηλίες των οποίων αναζωπυρωμένες δημιουργούν ατελείωτες συμπλο-

κές που συχνά καταλήγουν σε μονομαχίες.

Για την αποφυγή των προστριβών στρατώνιζονται σε χωριστούς λόχους.

- Δυσaráσκεια των πολυπληθεστέρων Γερμανών, Ιταλών, Λεχών κ.α. λόγω της μεροληπτικής μεταχειρίσεως των Γάλλων που ευνοούμενοι πλαισιώνουν τον Μαυροκορδάτο, με εξαίρεση τον Γερμανό ίλαρχο Friedrich Eduard von Rheineck, τον μετέπειτα γαμπρό του Μαυροκορδάτου, από την αδελφή του Φροσύνη, ως και μερικούς άλλους. Κατά τον Elster η προτίμηση στους Γάλλους προήρχετο λόγω της μακροχρονίου [χωρίς ημερολογιακό προσδιορισμό] παραμονής του στο Παρίσι (ακριβέστερα στη Γενεύη), και την προσοικειώσή του στη γλώσσα τους.

- Οι ανισομερείς διανομές των λιγοστών τροφίμων και η τακτική μισθοδοσία υπέρ των μονάδων εκείνων των οποίων οι καπετάνιοι πρόσκεινται στον «αρχιστράτηγο».

- Ο Γεωργ. Βαρνακιώτης, ο γηραιότερος και φέρων τα πρώτα κατά την Δ.Χ.Ε. και απολαμβάνων την γενική υπόληψη των κατοίκων, δεν βλέπει με ήσυχη σκέψη τον Μάρκο Μπότσαρη, όστις προωθείται από τον Μαυροκορδάτο, προκειμένου να παραγκωνίσει τον Βαρνακιώτη, που αρνείται να αναγνωρίσει τις στρατιωτικές ικανότητες του εισπηδήσαντος Μονάρχου.

- Η σύλληψη του Bassano, δυσκόλεψε τον θαλάσσιο ανεφοδιασμό του στρατοπέδου από την Κόπραινα.

- Ο εγνωσμένης εντίμου συνειδήσεως γενναίος στρατηγός Normann, ελέγχει ευθαρσώς κατά πρόσωπον τον έκλιμο κάθε διακρίσεως και προπετώς κορδακιζόμενο διόλου στρατηγικό Μαυροκορδάτο.

Βαρύθυμος, απομακρύνεται από την Αυλή του Θιάσου και των εκεί ευνοουμένων πραιτωριανών παρασίτων, των συμφυρομένων και συνωθουμένων ψευδολεοντόκαρδων, παρατρεχάμενων διαβολέων, με τους οποίους κολακεύεται και περιβάλλεται ο ανυποψίαστα προς την καταστροφή βαδίζων Θιασάρχης.

Οι παρατηρήσεις του αγχίνοα κατά την φρόνηση Normann, όστις και «Βράχος της Τιμής» απεκαλείτο, εκάλυπταν ευρύτατο πεδίο αδεξιότητων. Τις ταχύτατες κατ' απονομήν προαγωγές ευνοουμένων αξιωματικών σε μεγάλους βαθμούς, οι οποίες δικαιολογούνται μόνον κατόπιν διακρίσεως στο πεδίο της μάχης. Την

ανάθεση υπευθύνων θέσεων σε άθλια, ανωφελή και ανίδια πρόσωπα, εκτός ολίγων εξαιρέσεων. Την έλλειψη πειθαρχίας. Την έλλειψη τακτικής σιτίσεως και πολλά άλλα. Ας σημειωθεί ότι οι στρατιώτες αναγκάζονταν συχνά να τρομοκρατούν τους εξαθλιωμένους πληθυσμούς για να τους αποσπάσουν τρόφιμα.

Αποτέλεσμα: Ρήγμα σχέσεων αγεφύρωτον.

Ο «Μέγας Βεζύρης» εκθρευείται τον Normann. Φοβάται πως οι δάφνες της αναμενόμενης νίκης θα αποδοθούν στον αναγνωρισμένο στρατηγό και τον περιθωριοποιεί.

Και ο παλαίμαχος στρατηγός, πικραμένος, δισισθανόμενος την επερχόμενη περιπέτεια, απομακρύνεται δύσθυμος, με μόνους συντρόφους τον υπασπιστή του Gustav Foldhann και τον υπηρέτη του Hans Jörgi.

Επί πλέον η έλλειψη αποτελεσματικής επιμελητείας, παράγει δυσάρεστα αποτελέσματα.

Οι άνδρες λιμοκτονούν. Λιποτακτούν και διπλολιποτακτούν τώρα ομαδικά σε αναζήτηση τροφής. Λαφυραγωγούν τα χωριά. Κλέπτουν τα ποίμνια και κακοποιούν και απογυμνώνουν τους κατοίκους της υπαίθρου. Παρασύρονται και οι Φιλέλληνες στην κλοπή. Διατυπώνουν το παράπονον πως ο Μαυροκορδάτος τους διαβεβαίωσε, ανακριβώς, πως η διατροφή τους ήτο εξασφαλισμένη σε όλο το διάστημα της εκστρατείας. Αποδείχθηκε όμως πως επιμελητεία ήτο ανύπαρκτη.

Όσοι διαθέτουν χρήμα, από το Κομπότι, καταφεύγουν μέχρι το Ανατολικό, όπου και όταν ακόμη πολιορκείται από θαλάσσης, διολισθαίνουν εμπορικά βαρκοκάικα, προερχόμενα κυρίως από τα Ιόνια νησιά, για να πωλήσουν οι πλοιοκτήτες τιςπραγματίες τους υπερτιμημένες. Πλούσια προσφορά, αρκεί βέβαια να υπάρχει μετρητός παράς.

Το Μεσολόγγι αυτό τον καιρό, όπως μας αφηγείται ο Elster, είναι φορτωμένο από πληθυσμό και παρουσιάζει θέαμα πανηγυριού, από την παρουσία ενός πολύχρωμου μωσαϊκού αργόσχολου πλήθους ξένων. Μωραϊτες, Ηπειρώτες, Νησιώτες, περιφέρονται επιδεικτικά φορτωμένοι τον ακριβό χρυσοποίκιλτο οπλισμό τους και σεργιανίζουν αμέριμνα. Οι πελάτες των καφενείων διαγκωνίζονται να περάσουν την πόρτα. Η αυτή κατάσταση συνωσιισμού επικρατεί και στο Ανατολικό. Συμπεριφέρονται ως εάν η

Επανάσταση έλαβε αίσιον τέλος.

Λάβρος ο Μαυροκορδάτος διατάσσει να καταρτιστούν ονομαστικοί κατάλογοι των φυγάδων. Να πυρποληθούν τα σπίτια τους, να καταγραφεί λεπτομερώς το βιός τους και να κατασχεθεί. Να συλληφθούν και δεμένοι να προσαχθούν εις αυτόν. Θα κατατρίξει όλους αυτούς και τις φαμίλιες τους ως και τους ιδικούς των και θα λάβει διάφορα μέτρα. Όστις δεν κινηθεί σκότωσέ τον, κάψτον, πάρε τα υπάρχοντά του. Δίδεται άδεια να κατατρεχθούν όλοι οι ανωτέρω. «Ότι αλλοίμονον εις εκείνους που θα βιάσουν την υπομονήν μου». Οι διπλολιποτακτήσαντες να παιδεύονται καθώς και οι πρώτοι.

Θαυμάσατε αντίληψη περί δικαιοσύνης.

Στο διάστημα της εκστρατείας ο Μαυροκορδάτος έχει απευθύνει δεκάδες επιστολές προς κάθε κατεύθυνση για αποστολή βοήθειας.

Η ανταπόκριση μικρή, κυρίως σε εφόδια. Η εξεύρεση εφεδρικών δυνάμεων, για την αριθμητική συμπλήρωση του εκστρατευτικού σώματος, αδύνατη.

Η ακαταπόνητη αλληλογραφία του, για την οποία διαθέτει 10/12 ώρες ημερησίως, και η έκτασή της, ουδέποτε αμφισβητήθηκε και επαληθεύεται από το Αρχείο του. Διαπρεπής Αρχιεπιστολεύς.

Αλλά ποιό είναι το κύριο έργο του Αρχιστρατήγου;

Πώς παραδειγματίσσε για να προτρέψει τον στρατιώτη σε αυταπάρνηση; Μεταξύ της απεραντοσύνης των σελίδων του Αρχείου του, δεν διασώζεται ούτε ένας προτρεπτικός λόγος που να απευθύνθηκε πρόσωπο με πρόσωπο στους στρατιώτες του, προκειμένου να τους ενθαρρύνει, ενθουσιάσει, αποσπάσει την εμπιστοσύνη και αγάπη τους.

Αγάπη; Από τον παγερό τύπο των ψυχογεννητικών αυτοενοχοποιήσεων; Από την απροσπέλαστη απόσταση του «κύρους του»;

Από την εκτεταμένη αλληλογραφία του Μαυροκορδάτου επιλέγεται μια επιστολή με ημερομηνία 15 Ιουνίου, από το Κομπότι προς τον Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού, τον παραλήπτη όλων των αδιέξοδων αιτημάτων, αιτία των οποίων δραπέτευσε της έδρας του ο Πρόεδρος, προκειμένου να σχολιασθεί: «... Ειδοποιί-

ποις ότι η κατάσταση των εν τη Δυτ. Στερεά πραγμάτων δεν είναι ως επιθυμούν, δι' έλλειψιν προθυμίας των ανθρώπων ότι καταγίνομαι να ξεκινήσω τον Μάρκον Μπότσαρη με εν σώμα 12-15.000, δια να κτυπήσω τον Ομέρ πασάν από το όπισθεν μέρος και ότι χωριζομένου αυτού του σώματος εγώ έπειτα μένω με πολλά ολίγους».

Έχει τις αισθήσεις του ο άνθρωπος ή παραληρεί;

Πού υπάρχουν διαθέσιμοι για να κινηθούν αμέσως ή πώς θα χρηματοδοτηθούν 12/15.000 άνδρες;

Δυτική Ρούμελη, Ήπειρος, Μωριάς, Επτάνησα, Φιλέλληνες, ετοίμασαν ένα εκστρατευτικό σώμα, μετά τόσες προσπάθειες, 4.400 περίπου ανδρών και αυτό διαλύεται από την ανέχεια των μέσων.

Ποιός τόπος ευτυχεί δημογραφικά για να διαθέσει 15.000 άνδρες και να χρηματοδοτήσει την επιστράτευσή τους;

Του διαφεύγουν οι ανάγκες στα άλλα μέτωπα;

Και με τα άλλα παραμυθολογήματα προς τους δυσπραγούντας Φιλέλληνες, ότι θα τους τοποθετήσει σε επιτελικές και διοικητικές θέσεις του υπό σύσταση στρατού δυνάμεως 35.000 ανδρών, ποιο το αποτέλεσμα; Πού το θαύμα;

- Η Πελοπόννησος στενάζει τώρα από τα στρατά του Δράμαλη και οι σκηνές του στρατοπέδου του σκεπάζουν όλη την έκταση από τον Ισθμό μέχρι το Λέχαιον. Και στον Κορινθιακό αρμενίζουν τα καράβια του Γιουσούφ πασά.

- Η Κυβέρνηση – το υπόλοιπο ράκος που κατέλιπε – έντρομη δίνει το παράδειγμα του πανικού δια της φυγής. Σπεύδει να σωθεί στα καράβια του στόλου που την αναμένουν στους Μύλους της Λέρνης. Θα παραμείνει επί των πλοίων από 6 Ιουλίου έως 12 Αυγούστου. Πρόκειται για την ημιολία «Τερψιχόρη» του Κουντουριώτου και «Πελεκάνος» του Κολομπόταση. Με την βελτίωση της καταστάσεως και τις επιτυχίες των στρατιωτικών, θα τολμήσει να αποβιβασθεί στους Μύλους όπου παραμένει επί οκταήμερον και στη συνέχεια μεταβαίνει στο χωριό Άγιος Ιωάννης Κυνουρίας όπου διέτριψε μέχρι 30 Σεπτεμβρίου και ακολούθως περιφέρεται στην Ερμιονίδα.

- Η Πελοπόννησος αυτή τη στιγμή δεν διοικείται από την Κυβέρνηση στην οποία απευθύνεται, αλλά από τους στρατιωτικούς

που σώζουν την περίσταση. Τα ονόματα των στρατιωτικών και η ουσιαστική συμβολή και επιτυχίες τους, κατά σύστημα αποφεύγεται να προβληθούν λόγω αντιπαλότητας.

Η επιβολή της Κυβερνήσεως επί των στρατιωτικών είναι ανύπαρκτος.

Η αίτηση όμως αποστολής ενισχύσεων πρέπει να υπάρχει, ως άλλοθι των δισειθανόμενων αποτυχιών του.

• Από τους πρώτους φυγάδες, ο υπουργός του πολέμου, ο μεγαλοσερέτης, θεριακλής και μοσχομάγκας, ο φαυλόβιος Ιωαν. Κωλέττης που επέδειξε ειδική μέριμνα για να σώσει τους αμύθητους θησαυρούς του και μέρος του χαρεμιού του. Αυτός λοιπόν ο πεζεβέγκης, απέσπασε 200 άνδρες από το Άργος για να συνοδεύσουν τα μεταγωγικά αποστολής των θησαυρών του από τον Ακροκόρινθο στους Μύλους με ασφάλεια. Τώρα περιορίστηκε σε τρεις μόνον μικρές όμορφες οθωμανίδες με τις οποίες κατέφυγε σε πλοίο του στόλου, με τους θησαυρούς του.

Την ασωτία του Κωλέττη συμπλήρωσε τετάρτη παλλακίς, η κατά 25 περίπου χρόνια μικρότερή του όμορφη Μαρία χήρα Χρήστου Παλάσκα, την οποία περιέθαλψε μετά της εξαετούς κόρης της Ελένης και του τετραετούς γιού της Λεωνίδα. Μετά της Μαρίας συνέζησε μέχρι τέλος της ζωής του ασεφάνωτος.

• Τα οθωμανικά μπαϊράκια ανεμίζουν πάλι, από 6ης Ιουνίου, στο απόρθητο κάστρο του Ακροκορίνθου, που εγκατέλειψε άνανδρα μόλις αντίκρισε την 4η Ιουνίου επερχομένους από τα Γεράνια τους εχθρούς, ο εκεί διορισμένος «φρούραρχος» Αχιλλέ(γ)ας Θεοδωρίδης, ο Υδραίος ιεροδιάκονος και δάσκαλος της αλληλοδιδασκτικής, που προήγαγε η Κυβέρνηση δια νυκτός, σε Ταξίαρχο.

Στη φυγή του ο πανικόβλητος ερωτύλος κληρικός Αχιλλέγας, εγκατέλειψε και την πανέμορφη ερωμένη του, την γυναίκα του Κιαμήλ Μπέμ, λάφυρο τώρα, ως λέγεται, του Παπαφλέσσα.

Ες κόρακας οι προλήψεις!

Και ο ανάξιος του Αχιλλείου ονόματος, κρατούμενος υπόδικος σε μοναστήρι, κάπου στην περιοχή του Κρανιδίου, αυτοκτονεί.

Απώλεια φίλου, του παρέξαντος στέγη ερώτων στον Πρωθυπουργό. Το άνδρo της «*Μελανίας Αφροδίτης*» επάνω στον Ακροκόρινθο, απλησίαστο, με τούρκους πελάτες. Πρόσθετη συμφορά.

Φανερό πως οι επιστολές του Μαυροκορδάτου συντάσσονται

εγκαίρως προς όλους τους σημαντικούς, ως δικαιολογητικά εγχειρήματος αβεβαίου αποτελέσματος.

Οι καιροί δεν είναι διαχειρίσιμοι.

Εάν επιτύχει το σκοπούμενο, το κατόρθωμα εγένετο με μικρές δυνάμεις. Εύγε!

Εάν αποτύχει, υπαίτιοι, όσοι ειδοποιηθέντες δεν ενίσχυσαν τις ισχνές δυνάμεις του.

Τα υπέροχα όντως γραπτά του είναι δεκτικά διπλής ερμηνείας:

Την καταλέξην και την υποκρυπτομένην εκείνην.

Απόλεμος σταθμίζει πως οι ικανότητές του δεν είναι ανάλογες του έργου που ανέλαβε.

Εν τούτοις μοναρχεί! Πολιτικός κυνισμός.

Ο τοπάρχης – πρέντζιπας – φυγάς, νέμεται τα αγαθά της χειμαζομένης και φιλοξενούσης Αιτωλοακαρνανίας, την κακολογεί και ζητάει βοήθεια από την φλεγόμενη Πελοπόννησο.

Μακράν της καθέδρας του αερολογεί. Πέρα βρέχει.

Δέχεται κατά πρόσωπο τα ειρωνικά σχόλια των Γερμανών αξιωματικών. Απουσία υποψίας κύρους από εκείνον που επιζητούσε την καθολική αναγνώριση.

Όσοι χαρακτηρίζουν λάθος την έξοδο του Μαυροκορδάτου από τον Μωριά, του παρέχουν το ελαφρυντικό της ασυναισθήτου ενεργείας.

Εδώ πρόκειται για ενσυνείδητη απολάκτιση ευθυνών!

Η επικριμένη κάθοδος του ωμοτάτου Δράμαλη, ο φόβος μετά δειλίας, ανασύρουν και ενεργοποιούν το από εξαμήνου αίτημα των Σουλιωτών ως δικαιολογητικό της αποδράσεως από την τριζουσα κυβερνητική καθέδρα.

Εγκατάλειψη θέσεως ενώπιον του εχθρού. Εσχάτη προδοσία και δολία απόπειρα συγκαλύψεως της φυγής με στρατιωτικές δάφνες.

Ού δάφνη, Ού δόξα, Ού λαλέουσα τιμιότης. Πηγή πανούργος.

Υπενθυμίζεται η 6η Ιουνίου και ως η ημέρα στρατοπεδείας του προς Ήπειρον εκστρατευτικού σώματος στο Κομπότι.

Την 11η Ιουνίου έφθασαν στο Κομπότι απεσταλμένοι των Σουλιωτών για να ζητήσουν βοήθεια. Σούλι και Κούγκι έχουν

χαθεί. Τώρα διεξάγεται απελπισμένος αγώνας από τις ακρόρειες Κιάφα, Ναβαρίκο, Ρινιάσα, Χώνια, τελευταίες εστίες αντιστάσεως.

Την νύκτα της 21ης Ιουνίου, σώμα 2.000 ανδρών κινείται σε μια δύσκολη πορεία, διώκοντας και διωκόμενο, κατακερματισμένο, προς την κατεύθυνση του χωριού Πλάκα, με τελικό προορισμό την Κιάφα.

Από 6ης μέχρι 21ης Ιουνίου, σημειώθηκε νέα δεκαπενθήμερη καθυστέρηση απράκτου οκνηρίας. Ότι χειρότερο για την ψυχολογία των ανδρών η καταθλιπτική αβεβαιότητα και αναμονή.

Οι ξένοι αξιωματικοί δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν γιατί παραμένουν άπραγοι.

Η κατάθλιψη καθιστά τους στρατιώτες απαθείς και εύτρωτους. Κούραση αδρανείας.

Αποστολή του εκστρατευτικού σώματος από της συστάσεώς του είναι η ενίσχυση του Σουλίου. Η κυρία αποστολή αμελείται με καθυστερήσεις. Προφανείς οι αδυναμίες της ηγεσίας. Τριάντα ημέρες καθυστέρηση από 22ας Μαΐου που απεβιβάσθησαν στο Μεσολόγγι!!

Αδυναμίες σε όλα τα επίπεδα, προδικάζουν την τελική έκβαση.

Προκρίνεται τώρα και η ίδρυση ενός τρίτου στρατοπέδου στο βουνί του Πέτα, χωριού κειμένου στην αριστερή όχθη του Αράχθου. Η θέση προσφέρεται για την αποτελεσματικότερη εποπτεία της Άρτας και ως προωθημένη βάση της προς Σούλι μελλούσης να προελάσει στρατιωτικής δυνάμεως. Η εις Άρτα παραμένουσα εχθρική δύναμη υπελογίζετο σε 2000, αριθμός ο οποίος εκρίνετο μικρός ώστε οι Ελληνικές δυνάμεις να θεωρούνται ικανές και στην κατάληψη της πόλης.

Επρόκειτο για σοβαρή εσφαλμένη εκτίμηση και επανάληψη του ίδιου λάθους που είχε συμβεί και τον προηγούμενο Νοέμβριο. Οι 2000 άνδρες ήσαν υπεραρκετοί να υπερασπισθούν το στρατόπεδό τους εντός του φρουρίου της Άρτας. Οι επιτιθέμενοι, στερούμενοι ειδικής εκπαίδευσως για αναρρίχηση επί φρουρίου ως και πυροβολικού, θα υφίσταντο μια δεύτερη αποτυχία. Και όμως η πρόθεση προβάλλεται περιέργως ως πραγματοποιήσιμη.

Η ακρισία δεν βαρύνει μόνον τον Μαυροκορδάτον αλλά και

τους περί αυτόν, όσοι δεν φέρονται να διατυπώνουν αντιρρήσεις.

Ατυχείς μικροσυμπλοκές που σημειώθηκαν στις θέσεις Βαριάδες, Πέντε Πηγάδια και Βρόντσα, δεν εντάσσονται στον επιτελικό σχεδιασμό της κυρίας αποστολής.

10 / 22 Ιουνίου. Αιφνιδιαστική επίθεση 500 / 600 ιππέων, υπό τον Μεχμέτ πασά Πλιάσαν, που εκάλπαζαν με τόλμη και πυροβολούσαν. Εισβάλλουν στο στρατόπεδο στο Κομπούτι, το διασχίζουν και φθάνουν μέχρι το λόφο Ευαγγελισμού της Θεοτόκου όπου το στρατηγείο Μαυροκορδάτου.

Απεκρούσθησαν με ομοβροντία από το σώμα των Μεσολογγιτών υπό τον Σπύρο Πεταλούδη, των Ανατολικιωτών υπό τον Κων. Γκολφίνο, των Ζυγιωτών υπό τον Παναγιώτη Ντόβα και μερικών πελοποννησίων. Τα προστρέξαντα σώματα των Τακτικών και Φιλελλήνων αρχικά εκρατήθηκαν μακράν της συμπλοκής, σε παράπλευρη θέση επί υψώματος, γιατί υποπευθύνονταν ότι ενέδρευε και σώμα εχθρικού πεζικού και οι άνδρες περιεστάλησαν μήπως παρασυρθούν και υποπέσουν σε παγίδα «εφελκυσμού»

Τέλος ακολούθησε κυκλωτική αντεπίθεση. Ο ορμητικός *Dania* διέταξε τους φιλέλληνας εφ' όπλου λόγην. Προστρέχουν οι Τακτικοί. Ακολουθεί ο Γενναίος. Αναπτύσσεται κυκλωτική λαβίδα. Οι επιδρομείς αποχωρούν κατισχυμένοι. Στην καταδίωξη έλαβε μέρος και ο *Elster*. Ο *Voutier* που δεν φάνηκε κατά την διάρκεια της μάχης, παρουσιάζεται έφιππος, ισχυριζόμενος πως επιστρέφει από την καταδίωξη του *Κασίμ μπέν*, ισχυρισμό που καταγράφει και στο χρονικό του (Σελίδα 272: *Je l'éprouvai. Le sort seconda mon bras: Cassim – Bey venait de tomber à mes pieds*) ... και λοιπές ψευδολογίες ότι έλαβε τρεις βολές, και άλλοι φανταστικοί ηρωισμοί.)

Το νητικό του πεζικού, που κατήγαγε την ΠΡΩΤΗ νίκη κατά του ιππικού επί πεδιάδος, αναπτερώθηκε γιατί ενομιζέτο πως ήτο αδύνατος μια τέτοια επιτυχής επί πεδιάδος αντιμετώπιση. Το πεδίο της μάχης κατάσπαρατο από νεκρούς, τραυματίας και νεκρά άλογα.

Μεταξύ των νεκρών ο αρχηγός της ίλης Μεχμέτ πασάς Πλιάσας. Ο αδελφός του προσφέρει μεγάλη αμοιβή να πάρει την σορό του. Η σορός δεν παραδίδεται. Την παραμόρφωσε το εκδικητικό μένος. Τα νεκρά άλογα γδέρνονται για να κατασκευασθούν από

το δέρμα τους τσαρούχια.

Έχουμε και τον τρόπο κατασκευής των τσαρουχιών από διήγηση του γερμανού υπολοχαγού Karl Theodor Striebeck:

Από το δέρμα φρεσκοσφαγμένου αλόγου ή βοδιού, επέλεγαν τα περισσότερο ανθεκτικά σημεία, κυρίως την ράχη, και τα τέμαχιζαν σε λουρίδες μήκους 16 και πλάτους 6 περίπου δακτύλων (κάπως μικρές οι διαστάσεις), τα ετέντωναν επάνω σε καλαπόδι με την τριχωτή επιφάνεια προς τα έξω όπου έμεναν επί οκτώ ημέρες να στεγνώσουν και πάρουν σχήμα.

Την επίθεση της 10/22 Ιουνίου αναφέρουν και ο γερμανός εθελοντής Adolf von Lübton της ακολουθείας του Normann ως και ο Raybaud όστις κατειρωνεύεται τον Voutier για κομπασμούς και ψευδείς ηρωισμούς. Οι δύο αυτοί γάλλοι αξιωματικοί κατέληξαν μεταγενέστερα σε μονομαχία.

Μετά τη μάχη, Θεοδ. Γρίβας και Γιανν. Ράγκος ερίζουν άσχημα. Παρουσιάζονται να διεκδικούν τα πρωτεία και την τιμήν της μάχης!

22 προς 23 Ιουνίου. Νύχτα κατακλυσμού στο Κομπότι. Οι χείμαρροι παρασύρουν τις σκηνές του στρατοπέδου, πνιγμένοι και στα βάτα και αγκαθιές των χέρσων χωραφιών του Μουχτάρ πασά.

Μέσα στην κοσμοχαλασιά ακούγεται η φωνή:

Τούρκοι! Τούρκοι!

Φωνή χωρατατζή ή φοβισμένου ανθρώπου;

Λίγο έλλειψε να αλληλοσφαγούμε, γράφει ο Maxim Raybaud. (Τόμος Β', σελ.274).

Ο Elster δίνει εντυπωσιακή περιγραφή της καλοκαιρινής αυτής μεγάλης διάρκειας νυκτερινής θυέλλης, την οποία χαρακτηρίζει κατακλυσμό του Νώε.

Η παράγκα στην οποία στεγάζονταν μετά του Normann, κατέπεσε από την δύναμη του αέρα και την εκθεμελιωτική ροή υδάτων ενός πολύ επικινδύνου πλησιόχωρου ρέματος που είχε μετετρέψει όλη την περιοχή σε λίμνη, παρασύροντας αντικείμενα παντός είδους.

Οι δύο άνδρες ευρέθησαν παγιδευμένοι κάτω από το βάρος της στέγης της πλημμυρισμένης παράγκας, ύπτιοι, επί δίωρον. Κρατούσαν, με μεγάλη προσπάθεια, το κεφάλι τους πάνω από το νερό να μην πνιγούν.

Τις φωνές τους αντελήφθηκε τέλος ο Hans Jörg, ορντινάτσα του Normann, όστις προσέτρεξε και τους απεγκλώβησε εξαντλημένους.

Ο Σπυρ. Τρικούπης θεωρεί την στρατοπεδεία του Κομποτίου «αναγκαιοτάτην», φανερό όμως πως η εγκατάσταση εγένετο σε ακατάλληλο σημείο υποκείμενο σε πλημμύρες.

Όταν ξημέρωσε η 23η, Φιλέλληνες και Τακτικοί, προωθούνται στο πυρπολημένο χωριό Πέτα και στρατοπεδεύουν.

29 Ιουνίου: Επώδυνα ήττα του προελαύνοντος προς Σούλι στρατιωτικού σώματος. Είναι στρατοπεδευμένο σε υψηλή θέση του χωριού Πλάκα, από τη θέση «*Δερβένι της Πηλάκας*» έως το βουνί «*Ανώγι*» κατά τον ανήφορο. Υφίσταται από πρωΐας την επίθεση 7.000 εχθρών. Μετά από άνιση ολοήμερη μάχη οι αμυνόμενοι διωκόμενοι υποχωρούν σε υψηλότερη παρακειμένη ακρώρεια. Έχουν ήδη περί τους 100 νεκρούς και τραυματίας. Η αποσκευή του στρατοπέδου περιήλθε στους Τούρκους.

30 Ιουνίου. Η παραμονή επάνω στο κορφινό ταμπούρι της ακρώρειας αδύνατη. Η αναμενόμενη ενίσχυση 500 Σουλιωτών, συνήντησε καθ' όδον πολλά εμπόδια και έφθασε την επόμενη.

Την νύκτα της 30ης εξαντλημένοι και αδυνατούντες να συνεχίσουν την προς βορράν πορεία για την οποία εξεστράτευσαν, τρέπονται σε άτακτη υποχώρηση, πολύνεκρη. Καταφεύγουν στο στρατόπεδο του Πέτα όπου έφθασαν την 1η Ιουλίου.

Η αδυναμία διεισδύσεως στα Αθαμανικά, κατέδειξε πολυεπίπεδες οργανωτικές άλλες αδυναμίες, υπό το βάρος και της συντριπτικής αριθμητικής υπεροχής του εχθρού.

Ανάληψη αναλόγου διεισδυτικής προς Σούλι νέας πρωτοβουλίας, με τις παρούσες περιστάσεις, ήτο αδύνατον να σχεδιασθεί. Η κατάσταση δεν ήτο ανασχέσιμη.

Το στρατόπεδο του Πέτα καθίστατο πλέον περιττόν, κυρίως δε επικίνδυνο για στατική άμυνα, έναντι των συγκεντρωθέντων εκεί επειγόντως εχθρικών δυνάμεων.

Ο Normann, ο αρχηγός του επιτελείου, αναμένει διαταγή του «*Αρχιστράτηγου*» για σύμπτυξη.

Όλοι οι παράγοντες μάχης είναι αρνητικοί, και δυσμενέστερος όλων: Τα εντόπια στρατεύματα δεν διαθέτουν εκπαίδευση για σταθερή εκ παρατάξεως άμυνα.

Ο «*Αρχιστρατήγος*», αντί απαγκιστρώσεως εντέλλεται την επί τόπου άμυνα.

Έκπληξη! Υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις «εντίμου» μικρής υποχωρήσεως. Η εκεί παραμονή δεν έχει πλέον νόημα. Η κάθοδος του τουρκικού όγκου των στρατευμάτων δύναται να ανακαιτισθεί μόνον στην οχυρά γραμμή του ακροτόμου Μακρυνόρους. Οι εχθροί κρατούν ακόμη την Βόνιτσα, σιλήτο στο πλευρό της αμύνης η παρουσία του οποίου αμελείται μήνες τώρα. Κάποια δύναμη πρέπει να διατηρεί την πολιορκία του φρουρίου της Βόνιτσας και άλλη να προστατεύει τις βόρειες Ακαρνανικές παραλίες από εχθρικές αποβάσεις.

Όσοι από τους Ρουμελιώτες οπλάρχηγους δεν αναγνωρίζουν στον Μαυροκορδάτο δεξιότητες αρχιστρατήγου και περιφρονούν τα μωρά φερσίματά του, υποπεύθηκαν πως η εντολή παραμονής στο χωριό Πέτα αποσκοπούσε σε προσπάθεια του φιλόδοξου, μικρόψυχου Φαναριώτη, να αφανίσει ύπουλα εκείνους που θεωρούσε εμπόδιο. Ο Βαρνακιώτης δεν ανεχόταν την παρουσία του στην Δυτική Ελλάδα και ο Normann τον υποτιμούσε κατά πρόσωπο για τις αδεξιότητές του.

Ανεδαφική προφανέστατα καχυποψία, που υπογραμμίζει όμως το ψυχολογικό επίπεδο σχέσεων. Καταβρωτικό σαράκι υποσκάπτει τις συνειδήσεις.

Και το εγκληματικότερο όλων: Η αμυντική οργάνωση της ευάλωτης θέσεως του Πέτα ανύπαρκτη.

Ο Μαυροκορδάτος, ειδήμων οχυρωματοποιός ο ίδιος κατά τους ισχυρισμούς του, αποφεύγει τις ευθύνες του. Ανέθεσε, πολύ καθυστερημένα τώρα, την μελέτη οργάνωσης του στρατοπέδου στον γερμανό George Carl Theodor von Stietz, αντισυνταγματάρχη του πυροβολικού από το Hessen – Kassel (1774 – 1857), ο οποίος κατά την χαρτογράφηση προχωρημένων θέσεων του στρατοπέδου βρέθηκε αντιμέτωπος τούρκων και κινδύνευσε να συλληφθεί.

Οι υποδείξεις του Stietz, έπεσαν σε ώτα μη ακουόντων.

Αλλά και ο εχθρός δεν έδωσε άνεση χρόνου πραγματοποιήσεως σοβαρής αμυντικής περιχαράκωσης.

Οι εντόπιοι οπλάρχηγοί υπέδειξαν σε Φιλέλληνες και Τακτικούς να κατασκευάσουν επείγοντως πρόχειρα τειχία (ταμπούρια)

στοικειώδους προφυλάξεως. Αλλά οι υποδείξεις τους έθιξαν τον εγωισμό τους.

Ο Dania απεκρίθη στο Γώγο: «Εμείς έχουμε τα στήθη μας για προμαχώνα.»

Ο Tarella προς Βλαχόπουλο: «Γνωρίζουμε και εμείς να πολεμούμε».

Την πρώτη σειρά αμύνης σε αραιά διάταξη κατέχουν 120 ή 140 Φιλέλληνες, 350 Τακτικοί, και 80 περίπου Επτανήσιοι. Στα άκρα της παρατάξεως τοποθετούνται τα δύο μικρά κανόνια των Φιλελλήνων. Ο Elster τοποθετεί τα κανόνια παράπλευρα υπό την διοίκηση του ελβετού ανθυπολοχαγού Werndly.

Πρόκειται δηλαδή για μια παράταξη το μήκος της οποίας δεν υπερβαίνει τα 600 μέτρα.

Ο Βαρνακιώτης, που φέρεται να τοποθετεί σε θέσεις μάχης μερικά από τα διαθέσιμα στρατιωτικά σώματα των εντοπίων, παραθέτει τις ακόλουθες ισχνές δυνάμεις: Βαρνακιώτη 185, Μακραινών 220, Αλ. Βλαχόπουλου 14, Μάρκου Μπότσαρη 12, Γώγου 6. Σύνολο 529 τουφέκια (Απομνημονεύματα Γ. Βαρνακιώτη – Εκδόσεις Τσουκαλά, Τόμος 12ος, σελ. 250 – 254).

Υπάρχουν ακόμη και άλλα στρατιωτικά σώματα μη προσδιοριζόμενα από τον Βαρνακιώτη ο οποίος δεν είναι βέβαιο ότι μετέσχε προσωπικά της μάχης.

Αλλά και η οργάνωση των εντοπίων που κατέχουν την δεύτερη σειρά αμύνης, το μήκος της οποίας καλύπτει επαρκώς τα άκρα της πρώτης σειράς (Φιλελλήνων – Τακτικών – Επτανήσιων), δεν ήτο αξιόλογη.

Την προχειρότητα της όλης οχυρώσεως διασώζει ο Πέτρος Μάγγους ο Σμυρνιός, που έλαβε μέρος στην μάχη, ο μετ' έπειτα καθηγητής αρχαίων και νέων ελληνικών στην Αμερική, η χρονογραφία του οποίου θεωρείται γενικά ακριβής.

Ιδού:

«Οι Έλληνες είχαν στήσει πάρα πολλά μετερίζια στην πλαγιά του λόφου από όλες τις πλευρές, αφού η θέση τους ήταν ευάλωτη από όποιο σημείο κι αν επέλεγε ο εχθρός να επιτεθεί. Τα ταμπύρια αποτελούσαν ένα πρόχειρο (ημικυκλικό) τοίχιον από χαλαρές πέτρες, με το ύψος να φθάνει τα δύο έως τρία πόδια (μέχρις ένα μέτρο) και σε πολλά σημεία τόσο χαμηλά που οι στρατιώτες

αναγκάζονταν να στέκονται με το σώμα πεσμένο στο έδαφος (πρηνείς).

Ταμπούρια δηλαδή αυτοπροστασίας, που ανείγειρε την τελευταία στιγμή η πρωτοβουλία των ανδρών εκ των ενόντων κατά την εμπειρία τους και αυτά ελλιπή. Κάθε ταμπούρι προστάτευε συνήθως 8 με 10 άνδρες. Φαίνεται πως τελικά και οι Φιλέλληνες κατασκεύασαν αρκετά ταμπούρια.

Να συγκρατήσουμε από την περιγραφή του Π. Μάγγους την διαπίστωση πως η θέση του λόφου «ήταν ευάλωτη από όποιο σημείο κι αν επέλεγε ο εχθρός να επιτεθεί».

Απαραίτητη τώρα η περιγραφή της εδαφικής μορφολογίας του χωρογραφικού σκηνικού όπου θα δοθεί η φθοροποιός μάχη.

Το χωριό Πέτα βρίσκεται ανάμεσα σε δύο δειράδες.

Η μία υψηλότερα του χωριού είναι γνωστή ως «βουνί του Μετεπιού». Η άλλη ως «βουνί του Σωτήρα».

Τα παρακείμενα αυτά κορφοβούνια, με τις κατωφερείς πλευρές τους, σχηματίζουν δύο πλευρικές διοδεύσεις και παρέχουν δυνατότητα ευχερούς ανόδου προς Πέτα.

Ο διαθέσιμος αριθμός των αμυνομένων δεν επαρκεί να σχηματίσει ικανοποιητική παράταξη μήκους για να καλύψει αποτελεσματικά τα δύο αυτά πλευρικά περάσματα.

Πολύ περισσότερο δεν επαρκεί για να εξασφαλίσει τα νότια με το απαιτούμενο ολόγυρο κλειστό αμυντικό σύνολο.

Την παραμονή της μάχης του Πέτα, τα ελληνικά στρατόπεδα, πλημμελώς ανεφοδιαζόμενα και ατάκτως διοικούμενα παρουσιάζουν την ακόλουθη εικόνα:

100 άνδρες παραμένουν οπισθοφυλακή στη Λαγκάδα.

600 άνδρες φρουρούν το πεδινό στρατόπεδο στο Κομπότι.

2.100 άνδρες στο στρατόπεδο Πέτα.

Σύνολο: 2.800 άνδρες, έναντι 4.400 της αρχικής καταμετρήσεως.

- Απόντες 1600 άνδρες εντός 20 ημερών. Εξ αυτών:

Ο μεγαλύτερος αριθμός των απόντων προέρχεται από τους φυγάδες/λιποτάκτες μεταξύ των οποίων πολλοί Πελοποννήσιοι. Ακολουθούν οι επισήμως ανακληθέντες την παραμονή της μάχης Πελοποννήσιοι. Τέλος οι ασθενείς, αδυνατισμένοι από την εγκατάλειψη και τις κακουχίες και οι νεκροί. Εντός 20 ημερών,

μείωση της αρχικής δυνάμεως κατά 36%.

Άλλοι υπολογίζουν το ποσοστό των απόντων στο 50% της αρχικής δυνάμεως και το αποδίδουν κυρίως στους λιποτακτήσαντες προς αναζήτηση τροφής.

Ο γερμανός ιατροχειρουργός Heinrich Treiber, που έλαβε μέρος στη μάχη του Πέτα, το σύνολο των παραταχθέντων προς άμυνα αναβιβάζει μόλις σε 1.300 έως 1.400 άνδρες. Ο Κανέλλος Δεληγιάννης τους υπολογίζει σε 4000. Εντυπωσιακή η διάσταση των αριθμών.

Η μαθηματική σχέση 2,0 προς 10,0 ίσως εκφράζει καλύτερα τις ενάντιες δυνάμεις.

3η Ιουλίου: Ο Αρχιστράτηγος μετά του Επιτελείου του επιστρέφει στο Μακρυνόρος, επικαλούμενος τις επισιτιστικές ανάγκες των στρατοπέδων που αναγκάζουν τους άνδρες σε λιποταξίες. Θα επιμεληθεί αυτοπροσώπως της προμηθείας τροφίμων.

Οι μαζικές κινητοποιήσεις των εχθρικών μονάδων αυτών των ημερών, επρόδιδαν ως επικειμένη την επίθεση.

Η υποχώρηση του Μαυροκορδάτου στο Μακρυνόρος προκάλεϊ τον γενικό αποτροπασμό.

Η μέθοδος των προφάσεων είναι γνωστή.

Οι πάντες έχουν πεισθεί πως έσφαλαν στην εκλογή του Μαυροκορδάτου ως στρατιωτικού ηγέτου.

«Ο Πρώτος, ως πρώτιστος, στάθηκε και ο μέγας πρώτος Φυγάς».

Στο Μακρυνόρος μετά του Πρώτου φυγάδος υποχωρούν και ο Κανέλλος Δεληγιάννης, ο Ράγκος και οι αξιωματικοί Καραμέρος και Πετρόπουλος.

Ο αντισυνταγματάρχης von Stietz, (τραυματίας στη μάχη του Πέτα), στο χρονικό του σχολιάζει με πολλή ειρωνεία την φυγή του Μαυροκορδάτου: *«Έφυγε και εγκαταστάθηκε στη Λαγκάδα για να φυλάξει ο ίδιος το Μακρυνόρος».*

Όμως δεν θα διαφυλάξει ούτε το Μακρυνόρος!

Η απόδραση του Αρχιστρατήγου από το πεδίο της μάχης που εντυπωσιάζει, ήτο ότι ακριβώς η δύνατο να προσφέρει η τετραπερατωσύνη του. Επέλεξε αυτό για το οποίο αισθανόταν άξιος.

Εφοδιοπομπός της επισιτίας.

Αυτοανάδειξη σε *«Αρχιστράτηγο επί των Ωνίων!»*

Προσχηματική φυγή ενώπιον του εχθρού.

Δειλία! Νέα απολάκτιση ευθυνών.

Ας κριθεί με τα ίδια αυστηρά μέτρα με τα οποία διέτασσε να αντιμετωπισθεί η λιποταξία των πεινασμένων ατυχών εκείνων λιμοκτονούντων ανδρών, που ήσαν όλοι θύματα αυτού του ιδίου Αρχιστρατήγου.

Ενθυμηθείτε:

Δίδεται η άδεια εναντίον «αυτού που εβίασε την υπομονή μου» να κατατρεχθεί αυτός και η φαμίλια του, να σκοτωθεί, να πυρποληθεί το σπίτι του, να κατασχεθούν οι κισιλάδες του (λειβάδια διαχείμανσης προβάτων) και τα υπάρχοντά του ή συλληφθεί και δέσμιος να προσαχθεί στη Δικαιοσύνη.

4ης Ιουλίου 1822. Αποφράς Ημέρα:

Δύο επώδυνες ήττες, στους Πέτα και στον Γλυκύ Λιμένα. Ήττες που οπισθοδρομούν τα μέχρι τότε επιτεύγματα της Επαναστάσεως.

ΠΕΤΑ.

Το κυρίως μέτωπο ανθίσταται ηρωικά και προκαλεί τον θαυμασμό του Κιουταχί.

Ο στρατηγικότετος σατράπης αναμένει τα βέβαια αποτελέσματα μεγάλης κυκλωτικής κινήσεως που ευρίσκεται σε εξέλιξη προς τον αυχένα του Πέτα.

Στη διάβαση μεταξύ των λόφων Μετεπιού και Πέτα, γνωστή και ως «Σκαλί του Μιτέσιου» προωθείται δύναμη 2.000 εκλεκτού στρατεύματος και δελίδων.

Στην άλλη διάβαση, μεταξύ των λόφων Σωτήρος και Πέτα προωθείται ομοίως μια άλλη δύναμη, μικροτέρα της πρώτης, πλην αγνώστου ακριβούς αριθμού.

Αυτές οι δύο λαβίδες κινούνται να υπερφαλαγγίσουν και εγκλωβίσουν τους αμυνομένους. Οι εχθροί γνωρίζουν άριστα τον τόπο όπου ενεργούν.

Σημειώσαμε ήδη πως η θέση του Πέτα είναι απεριτείχιστη και ευάλωτη από όποιο σημείο κι αν επέλεγε ο εχθρός να επιτεθεί και οι ομαλές πλευρές του υψώματος βατές και από το ιππικό.

Οι αμυνομένοι δεν διαθέτουν περικλειστη οχύρωση. Πλευρά και πλάτες παραμένουν εκτεθειμένα.

Οι γνωστές ιστορικές πηγές διαφοροποιούν μεγάλως τον αριθμό των εκθρικών δυνάμεων οι οποίες υπήρξαν αναμφισβήτητα υπέρτερες των αμυνομένων. Οι μεγαλύτεροι γνωστοί αριθμοί αναβιβάζουν τους πεζούς σε 11000 και τους ιππείς σε 2000. Ίσως θα πρέπει να δεχθούμε κατάτι μειωμένες τις πεζικές δυνάμεις.

Την 9η πρωινή η μάχη έχει χαθεί. Το πεδίο βρίσκεται στα χέρια των εκθρών.

Η υπό εξέλιξη εκθρική λαβίδα, πριν ολοκληρωθεί, επιβάλλει στους αμυνομένους: Φυγή ή Θάνατο.

Θάνατος 2.100 χρσιμών ανδρών σε μια άσκοπη Θυσία;

Όχι! Επιβάλλεται η υποχώρηση. Δευτερεύον θέμα ποιός υποχωρεί πρώτος.

Ο λοχαγός Giovanni Batista Brengeri διηγείται:

«Τα πυρά μας συνεχιζονταν έντονα επί 2 ώρας. Ξαφνικά ακούσαμε πίσω μας κραυγές. Στην αρχή νομίζαμε πως έρχονται Έλληνες για επικουρία. Αλλά ήταν ο Γώγος με τους Ανατολικιώτες του που έφευγαν στα βουνά αφήνοντας ανοιχτό πέρασμα στο κέντρο της γραμμής μας. Για μια στιγμή οι Τούρκοι ρίχνονται επάνω μας σα χείμαρρος».

Ανδρέας Ίσκος, Αγγελής Γά(ν)τζος και Αναστάσιος Καρατάσιος που παρεφένδρευαν, δεν φέρονται να εκινήθησαν, ως ώφειλαν, προκειμένου να πληρώσουν το δημιουργηθέν ρήγμα, στο σημείο από το οποίο απεχώρησε ο Γώγος, όταν οι παρασταθμύοντες φέρονται με δύναμη 250 [ή και 450;] ανδρών.

Ακολουθεί διάσπαση της γραμμής αμύνης και σε άλλα σημεία.

Η διήγηση του αυτόπτου Brengeri είναι εκ διαμέτρου αντίθετη με το σύνολο σχεδόν της Ελληνικής βιβλιογραφίας που θέτει τον Γώγο ταγμένο στη φύλαξη της διαβάσεως του Μετεπιού.

Πολλές από τις «καθιερωμένες» ειδήσεις της φονικής μάχης προέρχονται από ακούσματα διηγήσεων. Τελικά οι διαθέσιμες αναμνήσεις, αντί να αποσαφηνίζουν, συσκοτίζουν τα γεγονότα με μια αφάνταστη παραλλαγή λεπτομερειών για τις συνθήκες εμπλοκής, τα ονόματα των συμπολεμιστών του Γώγου, της αριθμητικής δυνάμεως των ενεδρευόντων, λόγους υποχώρησης, προδοσίας ή μη του Γώγου, κ.λ.π.

Ο Elster αναφέρει ότι, επειδή ο Μάρκος Μπότσαρης έτρεφε υποψίες για την διαγωγή του Γώγου, ένωσε τις δικές του δυνά-

μεις [στη ρεματιά του Μετεπίου] με εκείνες του Γώγου για να τον παρακολουθεί. Ο Γώγος υπολογίζεται ότι διέθετε εξ μόνον άνδρες. Ήτο δυνατόν να αντεπεξέλθει σε 2000 εχθρούς; Γιατί δεν θεωρείται συνυπεύθυνος και ο παρακείμενος Μάρκος Μπότσαρης ως και οι εφεδρεύοντες Ανδρέας Ίσκος, Αγγελής Γά(ν)τζος και Αναστάσιος Καρατάσιος;

Ανατρέχουμε και σε προγενεστέρα σχετική πληροφορία του Κανέλλου Δεληγιάννη κατά την οποία:

Ο Μαυροκορδάτος με τους Γριβαίους, Τσόγκαν, Δημοτσέλιον, τους Τακτικούς, Φιλέλληννας και Κεφαλλήνας, ήσαν εγκατεστημένοι στον μαχαλά του Χαβέλα, στο ημικατεστραμμένο χωριό Κομπότι.

Εκεί λοιπόν την επομένη της μάχης του Κομποτιού [11 Ιουν.], συσκέψεως πολλής γενομένης στην οικία του Μαυροκορδάτου, εκρίθη εύλογον να απέλθει στην Άρτα ο Γώγος, που διατηρούσε σχέσεις με πολλούς σημαίνοντας Τούρκους, για να κατασκοπεύσει. Με την έγκριση όλων επήγε ο Γώγος στην Άρτα, επέστρεψε, και ανέφερε ότι στην Άρτα ευρίσκονται 4000 Τούρκοι και λοιπά άλλα.

Ωστε, όσοι προσάπτουν προδοτικές διαθέσεις στον «πανούργο» Γώγο για τις συναντήσεις του με τους τούρκους, θα πρέπει να αντικρούσουν τον αυτόπτη και αυτόκοο Δεληγιάννη και να εξηγήσουν πληρέστερα τις απόψεις τους όταν μάλιστα, την επομένη της καταστροφής του Πέτα, ο Γώγος προσήλθε στον Μαυροκορδάτο και εγένετο δεκτός χωρίς να του απαγγελθεί ουδεμία κατηγορία.

Οι επαφές ελλήνων και τούρκων ήσαν γνωστές. Στα ελληνικά στρατόπεδα έφθαναν τακτικά και τούρκοι απεσταλμένοι. Τις παραμονές της μάχης του Πέτα τούρκοι απεσταλμένοι έφεραν τροφές στο ελληνικό στρατόπεδο μετά από υποσχέσεις και εικονικές διαπραγματεύσεις που τους παρέσχε ο Γώγος.

Η καταστροφή του Πέτα, εγέννησε το ερώτημα του «τις πταίει».

Μήπως λοιπόν η πανουργία συγκαλύψεως του πραγματικά υπαιτίου δημιούργησε εξιλαστήριο θύμα τον Γώγο Μπακόλα;

Η υπόθεση δεν κρίνεται από το ποιός υπεχώρησε πρώτος αλλά ποιος ο υπεύθυνος προκρίσεως μάχης της οποίας το αποτέλεσμα ήτο προβλέψιμο.

Το βέβαιο είναι πως η επιβεβλημένη πλέον υποχώρηση, προ της αναπτυσσομένης εκθρικής λαβίδος, αρχίζει από τον Γώγο.

Αναντίρρητον όμως ότι ο Γώγος αντιστάθηκε όσο του ήτο δυνατόν στο Σκαλί του Μιτέσιου όπου ήτο ταγμένος και εκεί τραυματίσθηκε ο γιος του ως και ο Δήμος Τσέλιος, ίσως και άλλοι των οποίων δεν διεσώθησαν τα ονόματα.

Πώς λοιπόν δικαιολογείται η προδοσία του Γώγου, και η εμμονή στην άποψη, ότι δεν επολέμησε, όταν τραυματίζεται το παιδί του;

Η απουσία Ηγήτορος και σιβαρής ενιαίας διοικήσεως συμβάλλει στην άτακτη φυγή. Η υποχώρηση προσβαλλομένου μετώπου απαιτεί εξάσκηση και συντονισμό ελιγμών ακριβείας, προσόντων που δεν διέθεταν τα «άτακτα» σώματα των επαναστατών.

- Εμμ. Πρωτοψάλτης απολογητής και θαυμαστής του Μαυροκορδάτου: «Η μάχη ενώ αρχικώς διεξήγето επιτυχώς δια τα ελληνικά όπλα, εκάθη τελικώς και μετεβλήθη εις τραγωδίαν εξ αιτίας σφαλμάτων οφειλομένων εις την έλλειψιν ενιαίας στρατιωτικής ηγεσίας και πειθαρχίας».

Ιδού λοιπόν και ο διαπρεπής Καθηγητής διαπιστώνει την «έλλειψιν ενιαίας στρατιωτικής ηγεσίας», πλην αποφεύγει ευσχήμως να αναφέρει ρητά το όνομα εκείνου που αυτοχειροτονήθηκε ηγήτορας και απουσιάζει την κρίσιμη στιγμή της μάχης. Οι εκατόμβες των νεκρών, εθυσιάσθηκαν από την φιλόδοξο φιλαρχία του «Ένός». Έπεσαν παρά τον παραστάτην, τιμώντας τον όρκο τους.

Η αυτοπρόσωπη παρουσία αγρυπνούντος Ηγήτορος, έχει μεγάλη βαρύτητα στις κρίσιμες ώρες της μάχης.

Αλλά πού είναι ο απaráμιλλος, έμπειρος Ηγήτωρ, ο ριψοκίνδυνος και αποφασιστικός, εκείνος που είναι σε θέση με έναν εφυή αντιπερισπασμό να ανατρέψει δύσκολες καταστάσεις;

«Ότε οι ανδρείοι εκείνοι (Φιλέλληνες) κατεκόπτοντο, μετά των Ελλήνων πολεμούντες τους Τούρκους, ο αρχηγός ήτο μακράν του πεδίου της μάχης, κατά μίμησιν των πησιωτέρων οπληαρχηγών, οίτινες, αν και στρατηγών φέροντες δίπλωμα, αφίστανται πάντοτε σχεδόν πόρρω των μαχών, καίτινες έχουσιν ετοιμούς τους ίππους των δια να φύγωσιν, αν οι στρατιώται των υπ' άληλων διοικούμενοι πτηθώσι. Και μ' όλην τούτο τα μισθωτά του όργανα θα παραστήσωσι [τον Μαυροκορδάτον] στρατηγόν εις την Ευρώπην, καθώς τον κη-

ρύτιποισι πρίγκιπα και εκεί και εις Ελλάδα».

(Ν. Σπηλιάδης, Τόμος Α', σελ. 364).

Στην άτακτη φυγή αντιδρά ο Γενοβέζος συνταγματάρχης, αξιωματικός των Ναπολεοντείων πολέμων, ο «γέρων» André Dania, διοικητής των Φιλελλήνων. Ιπποτικός, έχει πολύ υψηλή αντίληψη καθήκοντος. Επιλέγει τον ένδοξο θάνατο από την ταπεινώση της φυγής. Συσπειρώνει τους Φιλέλληνες σε ένα «Bataillon Carré» όπως είναι διδαγμένοι να μάχονται οι ευρωπαίοι.

Πολεμικότατος «Άρης» φέρεται να προκαλεί τους εχθρούς και την τύχη του πάντοτε έφιππος. Διαφορεί στην εχθρική δύναμη.

Του αποδίδεται ότι εμψυχώνει τους άνδρες του με το ακόλουθο λογίδριο (περιληπτικά): «Συμπολίτες, αδέρφια στη ζωή και στο θάνατο. Να, από κει έφυγε ο στρατός του Γώγου που μας παρέδωσε στους εχθρούς της πατρίδας του. Κανένας δρόμος πλέον δεν υπάρχει παρά μόνο αυτός προς τον ουρανό. Ο Λεωνίδας πολέμησε και έπεσε με 300 Σπαρτιάτες αντιμετωπίζοντας ένα εκατομμύριο εχθρούς – αιώνιο σύμβολο στην αρχαία Ελλάδα και σ' όλο τον κόσμο. Ας δώσουμε κι εμείς σήμερα ένα παράδειγμα. Ας δείξουμε στους ξεπεσμένους απογόνους των αρχαίων ηρώων πως πολεμούν για την ελευθερία και τη χριστιανοσύνη. Λοιπόν, Φιλέλληνες, νίκη ή θάνατος;».

Όλοι επανέλαβαν άγρια: Νίκη ή Θάνατος!

Την δημγορία του Dania διασώζει ο Elster. Προφανώς φανταστικό το γραπτό του Elster.

Δεν υπήρχε περιθώριο χρόνου για ηρωϊκούς λόγους. Από την πρώτη γραμμή ο Dania δεν ήταν σε θέση να γνωρίζει τι ακριβώς συνέβη στα μετόπισθεν. Λεπτομέρειες δηλαδή που ούτε σήμερα έχουν ακόμη διευκρινισθεί επαρκώς.

Οι Φιλέλληνες ήσαν αποφασισμένοι ήδη για το θάνατο, δεν είχαν ανάγκη εμψυχωτικών λογιδρίων. Ο Elster φανερό ότι εκφράζει την οργή του για τον άδικο θάνατο των Φιλελλήνων, υπό ανύπαρκτη ηγεσία, γράφοντας «Στους ξεπεσμένους απογόνους των αρχαίων ηρώων».

Κάποιον εντυπωσιακό, ωσαύτως ατεκμηρίωτον ιστορικό διάλογο, μεταξύ Dania και Mierzewski επιλοπόννησε και ο ιστορικός Karl Mendelssohn – Bartoldy, όστις αναφέρει πως οι δύο

«γηραιοί» αξιωματικοί προαισθάνονται τον θάνατό τους και προβλέπουν τις κεφαλές τους ως δώρο στον Σουλτάνο, που θα στηθούν στα τείχη, με κομμένες μύτες και αυτιά, και θα αποτελούν για τους επιγενομένους παράδειγμα αυτοθυσίας υπέρ των ιδεών τους.

Δεν πρόλαβαν οι Φιλέλληνες να στραφούν εναντίον των εχθρών κι ένα βόλι ξέσχισε το στήθος του Dania. Ήταν σφαίρα τυλιγμένη με σύρμα στο επιστόμιο που διατρυπούσε το σώμα και προκαλούσε επώδυνες πληγές. Τέτοια βλήματα χρησιμοποιούσαν γενικά οι Τούρκοι του Πέτα. Ο Dania έπεσε από το άλογο του και ξεψύχισε. Οι εχθροί όρμησαν και του πήραν το κεφάλι. Ένας έφιππος μεταξύ των πεζών αποτελούσε προκλητικό στόχο.

Φωνάζει ο Mierzewski: Συμπατριώτες μου γενναίοι Πολωνοί, ακολουθείστε με!

Έτρεξαν πλησίον του 16 Πολωνοί.

Μερικοί έπεσαν, οι άλλοι κατέφυγαν στην εκκλησία του χωριού. Δεν υπήρχαν πυρομαχικά. Ανεβαίνουν στη στέγη του ναού. Πετούν δοκάρια, εκσφενδονίζουν τις πλάκες της πέτρινης στέγης.

Σκαρφαλώνουν και οι Τούρκοι στη σκεπή και ο αγώνας συνεχίζεται σώμα με σώμα, με νύχια και με δόντια. Ξαφνικά γκρεμίζεται η στέγη και όλοι μαζί Πολωνοί και Τούρκοι χάνονται στα ερείπια.

Γερμανοί και Γάλλοι πολέμησαν συναδελφωμένοι, ξεχνώντας τα προηγούμενα μίση τους.

Andre Dania, η Ελλάς σου χρωστάει έναν μεγαλοπρεπή τιμητικό ανδριάντα στον τόπο που επέλεξες για τον τάφο σου, ως ισάξιος Λεωνίδα των Δυτικών Θερμοφυλών.

4 Ιουλίου. Λαγκάδα - Στου Σπανοπέτρι [ίσως το χάνι]: Όρα γεύματος!

Την ώρα της μάχης που οι γενναίοι θυσιάζονται να αποσπάσουν το γέρας της «*Κρατίστης Αρετής*», ο Ηγέτορας «*γενεράλης*» ευωχείται πλουσίως στη Λαγκάδα με τους λοιπούς εκεί «*δεοβεντζίδες*» της οπισθοφυλακής, ζωσμένους τα αργυρά και μαλαματοπλουμισμένα «*τσαπράζια*», μακράν του πυρός.

Πλούσιο το γεύμα που εξοικονόμησε με κόπους ο ζήλος του καλοζωϊστού «*Αρχιστράτηγου επί των Ωνίων*».

Προφανώς ωτακουσούν τον μηκηθμό των πυροβόλων και απόηχο της μάχης, πλην ο «*Εφοδιοπομπός*» δεν σπεύδει να ιππεύσει και ανακτήσει επαφή με τον στρατόν του και παραβρεθεί εκεί που έπρεπε να παρίσταται.

Ο εκ των κλεφτοαρματολών συμποσιαστής Θεοδωράκης Δράκου Γρίβας, κατά το έθος του αρματολισμού, αλάνθαστος ως επιστεύετο οιωνοσκόπος, μετά από επισταμένη παρατήρηση, κατά τους τελετουργικούς τύπους του κλέφτικου πρωτοκόλλου, των προδηλωτικών σημείων της ωμοπλάτης (κουτάλας) του αναλωθέντος ψημένου σφαγίου, «*ζητών γνώμαι των εσομένων*», εξέφρασε ως από τρίποδος, την αποφράδα πρόρρηση:

Καταστροφή!

Σε λίγο μαντατοφόρος, από το μέτωπο, επιβεβαιώνει το προμάντεμα της ωμοπλατοσκοπίας, για την χωρίς προηγούμενο καταστροφήν.

Ταραχή.

Μερικοί διαθέσιμοι εδώ στρατιώτες παίρνουν εντολή να βαδίσουν προς Κομπότι, ως απόσπασμα υποστηρίξεως, για να βοηθήσουν τους επιστρέφοντας καταπονημένους μαχητάς και τραυματίας.

Μεταξύ των επιστρεφόντων και ο στρατηγός Normann, με ελαφρό τραύμα στο στήθος, τσακισμένος από κούραση και αγανάκτηση. Συναντάται με τον Brengeri, που μας διασώζει δήλωσή του: «*Όλα αυτά αγαππιέ μου σύντροφε, τα είχα προβλέψει. Θα ικανοποιηθεί τώρα ο Μαυροκορδάτος*». Πικρή ειρωνεία. Μαστίγωμα ανηλεές!!

Η αναμέτρηση στο χωριό Πέτα είναι αδικαιολόγητη από κάθε πλευρά. Αυτοκτονία λόγω συντριπτικής υπεροχής του εχθρού. Ήταν η θέση που «*δεν συμφέρει*».

Μόνον βλακεία ή πρόθεση την δικαιολογούν και ο Normann υπαινίσσεται ευθύνη ανειδήμονος που διευθύνει στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Το σαράκι της καχυποψίας ροκανίζει το επίπεδο σχέσεων που θα έπρεπε να κινούνται στον ανώτερο βαθμό εμπιστοσύνης.

ΓΛΥΚΥΣ ΛΙΜΕΝΑΣ.

4η Ιουλίου. Προγεφύρωμα Συβότων / Σπλάντζας.

Δευτέρα καταστροφική ήττα.

Ο ηρωικός θάνατος του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, επιφέρει την διάλυση του άρτι συσταθέντος προγεφυρώματος στις εκβολές του Θυάμωτος.

Πελοποννήσιοι και Μεσολογγίτες, επέβησαν δια νυκτός στα πλοία και την επαύριον επιστρέφουν στο Μεσολόγγι για την ταφή του νεκρού Κυριακούλη τον οποίον «*εκήδευσεν η πόλις λαμπρώς*». (Σπ. Τρικούπης, Κεφ. ΛΕ').

Επάνοδος στο Αιτωλοακαρνανικό Μέτωπον.

5 Ιουλίου. Μεσολόγγι. Πεζοπόρος Σουλιώτης, προερχόμενος από Πέτα, φέρνει την είδηση της καταστροφής εντός 24 ωρών.

Ο Raybaud, που βρίσκεται στο Μεσολόγγι για να παραλάβει αριθμό πυροβόλων που παρέμεναν εκεί προς επισκευήν και έχει στο παρελθόν καλύψει την ίδια απόσταση έφιππος σε διάστημα 30 ωρών, αμφισβητεί την είδηση.

Ο γοργοπόδαρος Σουλιώτης παρ' όλιγο να ξυλιστεί ως ψευδόμενος, Όμως δεν άργησε η είδηση να επιβεβαιωθεί.

Ακόμη: «Μια ομάδα 15 ευρωπαϊών αξιωματικών» φτάνει στο Μεσολόγγι και ζητάει να προωθηθεί αμέσως προκειμένου να συναντηθεί με το Τάγμα των Φιλελλήνων. Άγνωστη η προέλευση, και τα ονόματα των αφιχθέντων. Κατετάγησαν στο Τάγμα των Φιλελλήνων, που αποδεκατισμένο διοικείται τώρα από τον Raybaud.

Το Τάγμα των Φιλελλήνων εδρεύει εφεξής στο Ανατολικό και το Τάγμα των Τακτικών που διοικείται τώρα από τον αντισυνταγματάρχη Gubernati θα μεταφερθεί από 20 Ιουλίου στο Μεσολόγγι.

6 Ιουλίου. Κρίκελλον Ευρυτανίας.

Ο γνωστός επίσημος καθ' έξην Φυγάς, συνεχίζει την φυγή του στις γκρεμιάλες και καταρράχια των Ευρυτανικών βουνών.

Το Μακρυνόρος είναι τώρα η πρώτη επικίνδυνη γραμμή επομένων εκθροπραξιών. Καταφυγή σε ασφαλέστερα υψώματα.

Αρχίζει την αιώνια αλληλογραφία του προς κάθε κατεύθυνση. Περιγράφει την μάχη του Πέτα, στην οποία δεν ήταν παρών, επιρρίπτει ευθύνες και δεν φείδεται υποδείξεων επειγόντων μέτρων «... οι ιδικοί μας δεν ηθέλησαν ούτε τουφέκι να αδειάσουν

και άφησαν την ράχη (πλάτες) των τακτικών εύκαιρον. ... μάστεε τον κόσμο και ξεκινήσετέ τον δια την Λαγκάδα, διότι αν έλθουν οι Τούρκοι και τα κάμουν καθώς εις Πέτα ... Εγώ τραβώ δια τον Μαχαλάν δια να εβγάλω τον κόσμο διότι ...» (Εκ του Αρχείου Αλ. Μαυροκορδάτου, Τόμος Πρώτος, σελ.258).

Αλλά ο δρόμος από Λαγκάδα προς Μαχαλά (σημερινές Φοιτείες) απέχει πολύ και δεν διέρχεται από Κρίκελλο. Γιατί η άνοδος στα Ευρυτανικά βουνά;

Ας ακούσουμε τον Νικ. Σπηλιάδη: (Τόμος Α' σελ. 364 – 365).

«Τοιούτο τέλος λαβούσης της εκστρατείας του [Μαυροκορδάτου] εις την δυτικήν Ελλάδα, και το Σούλιον δεν θα δυνηθή να ανθέξη επί πολύ, και τα σχέδιά του εματαιώθησαν· δια τούτο ανεχώρησεν εις Απόκουρον ομού με τον Μάρκον Μπότσαρην δια να υπάγη εις την ανατολικήν· συμπαρακολούθηον δε ο Πραΐδης, ο Πολυζωΐδης και ο Λιβέριος Λιβερόπουλος.

Αλλ' ελθών ο Μεγαπάνος εκείσε, τους υπεχρέωσε και επέστρεψαν [οι φευγαλάδες] εις το Μεσολόγγι ...».

Ράπισμα Προεστού στον καταπτοημένο Πρωθυπουργό. Ηθική κονιορτοποίηση του δραπετη Πρωθυπουργού. Προφανέστατα ο Μαυροκορδάτος ακολουθείται, όπως πάντοτε, και από τους 70 τσοχανταραίους του (άκαπνους σωματοφύλακας) και ο Μάρκος Μπότσαρης, όχι με περισσότερους των δώδεκα.

Τα «επιφανέστερα» ονόματα απουσίαζαν της μάχης. Πρόκειται για τους συμποσιαστάς της Λαγκάδας.

Την φυγή του Μαυροκορδάτου στο Κρίκελλο οι Ιστορικοί συνήθως την αντιπαρέχονται. Αλλά οι από Κρίκελλο επιστολές του είναι αναμφισβήτητες, ώστε δεν τίθεται θέμα εγκυρότητας της εκεί παρουσίας του.

Ο Πάνος Γαλάνης έμεινε γνωστότερος ως Μεγαπάνος από την εποχή που ο Αλή πασάς, σε ανταμοιβή των υπηρεσιών του, τον κατέστησε «Αγιάν Βιλαετλή του Κάρλελι», δηλαδή Γενικό Προεστό Δυτ. Ελλάδος, Εμυήθη Φιλικός και έλαβε ενεργό μέρος στην Επανάσταση.

Κατά τις συντακτικές συνελεύσεις στο Μεσολόγγι, της 27ης Ιουλίου και της 4ης Νοεμβρίου 1821, όπου εψηφίσθησαν διαδοχικά ο Πρώτος και Δεύτερος Οργανισμός Δυτ. Ελλάδος, ο Μεγαπάνος υπήρξε ένας εκ των εκλεγέντων Μελών των εκεί

προσωρινών πολιτευμάτων.

Συνωμολόγησε μετά του Ιμπραήμ την παράδοση του Ανατολικού την 28η Φεβρουαρίου 1826 και πέθανε στην αιχμαλωσία υπέργηρος.

Κατήγετο από το δερβενοχώρι Μαχαλά, όπου εσώζοντο τα ερείπια της Γαλαναϊκής συνοικίας.

Εκτιμήσατε την ψυχολογική κατάσταση του Πρωθυπουργού / Αρχιστρατήγου, που φέρεται και άγεται από φόβο θανάτου και απομένοντα ενοχοποιητικά ίχνη ευθύνης.

Πρωθυπουργός «δαρμένος» από Προεστό.

Μετά τον διασυρμό με τί κύρος θα ασκήσει την Αρχιστρατηγία του επανερχόμενος;

Αιχμάλωτος τώρα σε εχθρικό έδαφος. Και όπως πάντα ακαταπόνητος αλληλογράφος. Καταιγιισμός επιστολών. Ο ευσυνείδητος «*επισιμιστής*» γράφει μέχρι εξαντλήσεως, μέχρι συμπληρώσεως της δωδεκαώρου εργογραφίας του.

Δεκάδες επιστολών η ημερησία παραγωγή. Εντολές, Υποδείξεις, Προτροπές, Απειλές.

Το περιεχόμενο των γραπτών του θαυμάσιο και θαυμαστό.

Το αποτέλεσμα των ενεργειών του μηδαμινό. Γιατί;

Όταν ο ηγέτης εκπέσει της αξιοπιστίας του, προτιμότερο να παραιτείται.

Οι μάχες δεν κερδίζονται με εγωιστικά ορμέμφυτα.

Οπωσδήποτε μια επιλογή από τις εκατοντάδες των επιστολών του, είναι ενδιαφέρουσα.

- 6 Ιουλίου. Από Κρίκελλον. Προς τον χιλίαρχον Μακρήν.

«... Έτι δε διορίζονται άπαντες οι Ανατολικομεσολογγίτες [που παρέμεναν εφεδρεύοντες στη φύλαξη των παραλίων ως 400 περίπου] να απέλθωσιν εις Σπλάντζαν προς ενδυνάμωσιν του εκεί ταμπουρίου».

Τα κακά χαμπέρια καταστροφής της 4ης Ιουλίου, δεν του είναι ακόμη γνωστά και λόγω αποστάσεων μετά της Σπλάντζας και δυσκόλου επικοινωνίας.

Έρμημος συνοχής μεταξύ αποβατικής δυνάμεως και ουσιαστικά ανυπάρκτου επιτελικής αφετηρίας.

- 7 Ιουλίου. Κρίκελλον. Συνέχιση αλληλογραφίας και υποδείξεων.

Συνολικά 26 επιστολές. Μεταξύ άλλων:

«Διαταγή, όλοι οι κάτοικοι της Δυτ. Χερ. Ελλάδος οποιασδήποτε τάξεως από δεκαέξ χρόνων μέχρι και εξήντα να λάβουν τα όπλα και να τρέξουν όπου ο κίνδυνος της πατρίδος τους προσκαλεί. Ότι όστις δειχθή ανάξιος της πατρίδος και παρακούση, να αποκηρύπτεται και να χάνη κάθε δικαίωμα πολίτου, τα δε υπάρχοντά του να πωλούνται δια δημοπρασίας. Ότι όσοι Έλληνες καταφυγόντες εις τας παρακειμένας Ιονίους νήσους δεν επιστρέψουν μετά τρεις ημέρας, αφού τους γενή γνωστή η προσταγή, δια να συναγωνιστούν με τους συναδέλφους των, αποκηρύπτονται και αυτοί και καθυποβάλλονται εις την αυτήν ποινήν της αποκηρύξεως και της δημοσίας πράσεως όλων των υπαρχόντων».

Επιστράτευση λοιπόν 44ων ηλικιών, επί ποινή στερήσεως της Ελληνικής ιθαγενείας και «πράσεως» των υπαρχόντων τους.

Και η αυστηρότης του Νόμου εις βάρος όλων, εξαιρουμένου του τραπέντος σε φυγή στα Ευρυτανικά βουνά, με την, κατά Σπηλιάδη, προφανή πρόθεση οριστικής αποχωρήσεως.

- 7 Ιουλίου. Κρίκελλον. Προς τον Γεωργ. Βαλτινόν φροντιστήν του πολέμου.

«Ότι πηγαίνει εις Μεσολόγγιον ο στρατηγός Normann [τραυματίας], με τον αντισυνταγματάρχην Στιζ [Carl Stietz, τραυματίας ομοίως] και λοχαγό Γραλλιάρ [François Graillard] και να τους προμηθεύσουν τα αναγκαία.

- 8 Ιουλίου. Από Λαγκάδα (επιστροφή):

Δέκα πέντε επιστολές. Μεταξύ άλλων: Προς τον στρατηγόν Γεώργιον Νικολού [Βαρνακιώτην]:

«Εγώ αύριον αναχωρώ δια Βραχώρι και πάλιν εις ολίγας ημέρας επιστρέφω».

Αλλά δεν θα επιστρέψει πλέον στην πρώτη γραμμή του πυρός. Θα τον απασχολήσουν οι εργασίες των μετόπισθεν. Πολλές και επείγουσες οι ανάγκες.

Το πλείστον των επιστολών του απευθύνεται στους διορισμένους κατά τόπους εφόρους οι οποίοι πρέπει να ενεργήσουν τις εισπράξεις και συγκεντρώσεις τροφίμων.

Αλλά το μετρητό χρήμα σπανίζει. Η προμήθεια πολεμοφοδίων και γενικότερα του εξοπλισμού απαιτεί χρήμα. Η μισθοδοσία και τροφοδοσία των στρατιωτών παρουσιάζει χρονικές διακοπές κατά

τις περιστάσεις.

Τα μνηιαία του παραπλέοντος στόλου χωρίς βεβαία εξασφάλιση.

Μετά τόσες προσπάθειες ο Μαυροκορδάτος αποτυγχάνει. Γιατί;

Μετά το από 1α' μαΐου αωκβ' έκτακτο θέσπισμα υπ' αριθμ. 1399 του Βουλευτικού, απέκτησε δικαιώματα μεγάλου ηγεμόνα τα οποία, υπό εξωραϊσμούς ήλθε να ασκήσει στην Αιτωλ/νία ως σε υποτελή επικράτεια, σε ένα φιλελεύθερο από βαθιά παράδοση λαό, τηρώντας στάση ενός τυπικού ιερού προσώπου απλησίαστου από τους υπηκόους του την ψυχή των οποίων δεν κατέκτησε ποτέ.

Προβεβλημένος λόγω καταγωγής, με διαφορετικό πολιτιστικό απόθεμα ανομοιογενών αντιλήψεων, δεν συνειδητοποιήσε ότι μία εκστρατεία είναι κυρίως «πολιτικό» γεγονός η διαχείριση του οποίου είναι δυσχερεστάτη και πως η οποιαδήποτε προπαγάνδα και διαφήμιση δεν θα καλύψει για πολύ τις αδυναμίες της.

Υπέρφρων, παρά τις υπαγορεύσεις του, αποδείχθηκε ανίκανος να γενικεύσει και συστηματοποιήσει τους πολεμικούς του αυτοσχεδιασμούς.

Η θαρραλέα, η πολυδιάστατη και καθοριστικής κινητικότητας και ωριμότητας στάση των αυτοθυσιαζομένων καταγιγιστικών εμπύχων δυνάμεων του εσωτερικού μετώπου της περιοχής, βορά της αδηφάγου βουλμίας φιλοδόξου Άρπαγος λιπόψυχου διεκδικητού.

Μεγάλο μέρος των επιστολών απευθύνεται στους οπλαρχηγούς.

Αυτοί διακρίνονται σε προσκειμένους και αμφισβητίες.

Αλλά στο σύνολό τους, λόγω ελλείψεων, συχνά, ανέτοιμοι να εκπληρώσουν την ανατιθεμένη αποστολή.

Η περιοχή έχει εξαντληθεί με τις πάσης φύσεως έκτακτες εισφορές. Η γεωργική και κτηνοτροφική κυρίως παραγωγή, έχει υποστεί μειώσεις από τις δηώσεις και την επιστράτευση ανδρών πολλοί από τους οποίους φαμελίτες.

Ο ρόλος του γυναικείου πληθυσμού στις παραγωγικές εργασίες, σε αναπλήρωση του ανδρικού που τελεί σε επιστράτευση, δεν έχει αποτιμηθεί επαρκώς.

Μέτρα προνοίας στον κοινωνικό τομέα, αποβλέποντα στην ανάταξη των συνθηκών ζωής, ανύπαρκτα.

Η περιοχή προσφέρει αίμα, χρήμα, τροφές, χρόνο. Συντηρεί την Επανάσταση.

Και ο Άρχοντας πάντοτε επικριτικός και ξυνισμένος. Ποτέ ένα ευχαριστώ, μια αναγνώριση για τους καθημαγμένους υποτελείς του. Αχαριστία.

Μετά την μάχη του Πέτα, η κάθοδος των εχθρικών στρατευμάτων στην Αιτωλοακαρνανία είναι αναμενομένη. Σημειώνεται όμως μια καθυστέρηση περίπου ενός μηνός, χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι Έλληνες δεν κατόρθωσαν να ανασυγκροτηθούν.

Στο εχθρικό στρατόπεδο ευτυχώς υποβόσκει δικήνοια μεταξύ των δύο κυρίων παραγόντων: Του Αυλώνος Βαλεσή Ομέρ πασά και του Ασκέρ Ρούμελη Βαλεσή Ρεσίτ Κιουταχή πασά, Κακλαμάνου, Χαλντούμπ.

Το μίσος μεταξύ των δύο αντιζήλων αυτών Βαλεσή Ασκέρ προδίδει η ακόλουθη επιστολή του Ομέρ πασά προς τον παλαιό φίλο του Γεωργ. Βαρνακιώτη:

«Φίλε και πιστέ μου καπετάν Γιωργάκη, σου φιλώ τα μάτια. Και αυτού έρχεται ο χαλντούμπης και κυττάζτε, να μη με εντροπιάσετε, αλλά να τον χτυπήσετε, όσο και αν ημπορείτε. Αλλέως μη κάμετε, χαράμι και σας γίνη. Είπε εις τον Ανδρέα [Ίσκου] τα χαιρετίσματα και να μη δώσει το τουφέκι εις τον φίλον ακάπνιγον, αλλά από τον γδούπον καπνισμένον».

Η φιλία μεταξύ Ομέρ πασά και Γ. Βαρνακιώτη χρονολογείται από πολλού. Και οι δύο αισθάνονται ανασφαλείς και φοβούνται για το κεφάλι τους. Λέγεται πως υπήρχε κάποια αμοιβαία συμφωνία. Εάν ο ένας υπέπιπε ποτέ σε δυσμένεια και εκινδύνευε, ο άλλος θα του παρείχε άσυλο καταφυγής και υπόθαλψη προστασίας στην περιοχή του. Η φιλία χρονολογείται και αναπτύχθηκε από την εποχή που ο Βαρνακιώτης κατατρέχθηκε από τον Αλή πασά και βρήκε υπεράσπιση από τον Ομέρ πασά.

9 Ιουλίου. Μαυροκορδάτος από Βραχώρι.

- Προς τον κ. [Κων /νον] Πεταλάν:

Η φαμίλια του Γιάννου Καρατζογιάννη, φονευθέντος εν Βραχώριω, να τρέφεται εκ του κοινού [ταμείου].

- Προς τον χιλίαρχον Μήτζον Καρατζογιάννην:

«... Απόκρισις, ότι πηγαίνω εις Μεσολόγγιον, δια να καταπέισω τα ελληνικά πλοία να εισέλθουν εις τον Ναυπάκτου κόλπον ως

αναγκαιότητα να καταθραύσουν τον εχθρικό στόλον».

- Από συσχετισμούς προκύπτει πως στο χωριό Μαχαλάς αρχίζει να διαμορφώνεται ένα στρατόπεδο συγκεντρώσεως, νοτιώς ακριβώς του Λουτρακίου όπου αποβιβάσθηκε ο Κιουταχής αρχικά με 3.500 στρατεύματα και στη συνέχεια κατευθύνθηκε προς Βόνιτσα και διέλυσε την εκεί πολιορκία του κάστρου που ενεργούσε ο Γεώργιος Τσόγκας.

12 Ιουλίου. Μεσολόγγιον. Εκ του Μυστικού [Απορρήτου] Πρωτοκόλλου: Προς τον ενδοξότατον [πού δόξα;] Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

«... Δια να σώσωμεν το Σούλι, απεφασίσαμεν διπλήν εκστρατείαν, την μεν δια θαλάσσης, την δε δια ξηράς. Η πρώτη εστάθη ευτυχής (;) και πληροφορείστε από τους ιδίους γραμματοκομιστάς, οποία καλά αποτελέσματα έφερε, διότι ανήχθη η κοινωνία του Σουλίου με την θάλασσαν».

4 Ιουλίου. Σπυρ. Τρικούπης:

Μετά τον θάνατο του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη: «... οι μεν Σουλιώται επανήλθαν εις τα ίδια, οι δε λοιποί επέβησαν εις τα εν τω λιμένι πλοία, και αποπλεύσαντες την επαύριον απεβιβάσθησαν εις Μεσολόγγι φέροντες τον νεκρόν του Κυριακούλη, όν εκήδευσεν η πόλις λαμπρώς. Αφ' ου δε εματαιώθησαν τοιοιτοτρόπως αι δύο εκστρατεΐαι του Φαναρίου και της Πλάκας και απέπλευσαν τα τέσσερα [πέντε με την «Εκδικήτρια» του Δημ. Σιδέρη] ελληνικά πλοία, οι Σουλιώται απέβαλαν πάσαν ελπίδα εξωτερικής βοηθείας».

Αλλά και οι έγκυροι Λάμπρος Κουτσονίκας και Χριστόφορος Περραιβός, μας βεβαιώνουν πως, μετά τον θάνατον του Κυριακούλη, οι μετ' αυτού εμβαρκαρίσθησαν εις τα πλοία και ανεχώρησαν, οι δε Σουλιώτες απήλθαν εις τα ίδια, αφήσαντες την Σπλάντζαν εις την πρώτην κατάστασιν [αφρούρητη].

Φανερή η διάσταση εκτιμήσεως των αποτελεσμάτων της μάχης της 4ης Ιουλίου, στο προγεφύρωμα της Σπλάντζας, όταν ο μεν Μαυροκορδάτος την χαρακτηρίζει ως «ευτυχή» διότι ανοίχθη η κοινωνία του Σουλίου με την θάλασσαν οι δε Τρικούπης, Κουτσονίκας, Περραιβός, διατυπώνουν την πλήρη εγκατάλειψη της περιοχής και οι Ιστορικοί έκτοτε παύουν να ασχολούνται με το εκεί προγεφύρωμα.

Ο Μαυροκορδάτος συνεχίζει πολλές ακόμη ημέρες τις προσπάθειες ενισχύσεως του Σουλίου από τόν λιμένα της Σπλάντζας.

Προφανές πως αυτές οι προσπάθειες απέδιδαν αποτελέσματα και παρείχαν δυνατότητα συνεχίσεως του αγώνα στις ηρωικές εκείνες αετοφωλιές, που δεν θα ήτο δυνατός χωρίς στοιχειώδη έστω ανεφοδιασμό.

Ακόμη με την ίδια επιστολή, της 12ης Ιουλίου του Μυστικού Πρωτοκόλλου, την απευθυνόμενη προς τον Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού:

Απαιτεί από την χειμαζόμενη από τον Δράμαλη Πελοπόννησο να φθάσει ενίσχυση τουλάχιστον 4.000 πελοποννησιακού στρατεύματος, αν όχι και περισσότερων, «διότι στοχαθήτε, ότι έχομεν να φυλάξωμεν όλην την γραμμήν των Αγράφων, γραμμήν πολλά εκτεταμένην, και εκείνην του Καρπεννησίου, όχι ολιγότερον εκτεταμένην και αυτήν».

13 Ιουλίου. Από Μεσολόγγι:

- Προς τον ενδοξότατον Πέτρον Μαυρομικάλη:

Γράμμα παρηγορητικόν, δια τον θάνατον του αδελφού του Κυριακούλη.

- Προς τον ενδοξότατον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

«... ότι να στείλετε στρατεύματα ικανά [το βιολί του], με καλόν οδηγόν, ότι έχω ανάγκην χρημάτων και ας σταλθούν ομολογία εθνικάί ...».

Ενδοξότατον Αντιπρόεδρον! Καταχρηστική προσφώνηση. Φυγάς επί πλοίου ο Αθαν. Κανακάρης εισπράττει δόξα δραπετού. Το αιτούμενο στράτευμα, δυνατόν και να το «αλιεύσει» στα νερά του Αργολικού. Αν δεν υπήρχαν στρατιωτικοί να αναλάβουν την κατάσταση η Επανάσταση εκάνετο.

- Διαταγή: «Ότι διορίζεται ο εκατόνταρχος Βασιλάς Αναστάσιος, Πάργιος, να πηγαίη εις Σπλάντζαν και να πάρη όσους Πάργιους εθελοντάς συνάξη».

Συνέχιση προσπαθειών ενισχύσεως των Σουλιωτών μέσω Σπλάντζας. Οι αυτές προσπάθειες θα συνεχισθούν μερικές ημέρες ακόμη.

- Μεσολόγγι:

Όλοι οι καπεταναίοι ορκίσθησαν επάνω στο Ιερόν Ευαγγέλιον, παρουσία του Δεσπότη και του Πρίγκιπα, ότι όποιος δεν έβγη εις

διορίαν 5 ημερών [εναντίον των εχθρών], θα τον κρεμάσουν και θα του κάψουν το σπίτι με όλη την φαμίλια του.

[Βλέπε: Ντίνου Κονόμου: *Ανέκδοτα κείμενα της Ελληνικής Επανάστασεως 1822-1828*. Αθήναι 1966].

Ο Δεσπότης, για την ευθύνη του ενός που ανυποτακτεί, επέβαλε φρικτό όρκο, προκειμένου να συντελεστεί εγκληματική πράξη θανάτου συλλογικής ευθύνης αθώων; Χριστιανική εκθεμελίωση;

14 Ιουλίου. Μαυροκορδάτος:

- Προς τους γενναίους καπιτάνους του Σουλίου:

«... Καταγίνομαι να ενδυναμώσω το ταμπούρι [;] της Σπλάντζας. Έγραψα εις Κορφούς να γίνη βοήθεια και από κει, επαινών τον ζήλον σας και γενναιότητα δια την πατρίδα».

- Προς τον Ανδρέαν Στανέλλον και Αποστόλην Καρατζογιάννην, εις Νεοχώριον:

«Δια να συνάξουν το δεφτέρι της εισφοράς το καταστρωμένον εις Κομπότι, μεταχειριζόμενοι την δύναμιν των τεσσάρων ανθρώπων μου και ενός του Μακρή. Να συναχθούν εις 24 ώρας και να σταλούν».

15 Ιουλίου:

Διαταγή προς τους κριτάς [δικαστάς] του να δοθή τέλος της υποθέσεως της Δημητράκαινας Ραζήνας.

17 Ιουλίου:

- Προς τον στρατηγόν Γεώργιον Νικολού [Βαρνακιώτην]:

«*Ότι από το προσκύνημα του καπ. Γώγου [στον Οθωμανό διοικητή των Τρικάλων Σούφτην Κόρτσαν], μας γίνεται μεγάλη ζημία, επειδή οι Τούρκοι, μένοντες αφρόνιστοι από το μέρος της Άρτας θέλουν ριχθή εις Βόνιζαν ότι δι' αυτήν την αιτίαν είναι τώρα ανάγκη το σώμα των Ξηρομεριών να περάση όσον τάχιστα εις Βόνιζαν*».

- Προς τον χιλιάρχον Γ. Τσόγκαν:

«*Ότι έμαθον τους σκοπούς που έχει ο εχθρός δια να κάμη απόβασιν εις Βόνιζαν*».

«*Ότι έγραψα εις τον καπ. Γιώτην Νικοηου [Βαρνακιώτη, αδελφόν του Γεωργίου], δια να στείρη αυτού όληους τους εναποληιφθέντας Ξηρομερίτας στρατιώτας, και προς τον στρατηγόν [Γεώργιον Βαρνακιώτην] ωσαυτός, δια να μεταφέρει εις Βόνιζαν το εν Παλαι-*

οληγακάδα ευρισκόμενων Ξηρομερίτικων στρατεύμα. Ότι εγώ καταγίνομαι να εκβάλω από Μεσοβόγγι όσους ημπορέσω ανθρώπους».

- Προς τον Χρηστάκην, Σωτήρην και Καρακιστινούς Συντεκνιώτες.

«Να παύσουν από το να φέρονται καθώς έως τώρα εφέροντο ει-
δεμή θέλω δώσει την άδειαν να κατατρεχθούν και εις το βίος και
εις τα υπάρχοντά των».

18 Ιουλίου.

Από την αλληλογραφία αυτής της ημέρας παρατίθεται συνο-
πτικά το περιεχόμενο τεσσάρων επιστολών:

Εντέλλονται οι Δημ. Μακρής, Γεωργ. Νικολού, Πάνος Γαλά-
νης, Γεωργάκης Μαυρομματίας, Αλεξ. Βλαχόπουλος, Χρηστάκης
Στάικος, να συνάξουν γέννημα 3.000 κάδων και να το μεταφέ-
ρουν στις σκάλες Ανατολικού, Σταμνιώτικων μαγαζιών [ποτά-
μιος], Κατοχής [ποτάμιος] και Δραγαμέστου.

Οι έφοροι Μεσολογγίου και Ανατολικού να διαθέσουν «γόν-
δολες» και βάρκες και να παραδώσουν το γέννημα σε ανθρώπους
του Μάρκου Μπότσαρη για να το μεταφέρουν στο Σούλι μέσω
Σπλάντζας.

Προφανώς η προσπάθεια συγκεντρώσεως γεννήματος έμεινε
ημιτελής, γιατί μετά από λίγες ημέρες επήλθε η πτώση του Σου-
λίου και η συγκεντρωθείσα ποσότης διατέθηκε για τις ανάγκες
της περιοχής.

- Προς τους γενναιότατους καπετάνιους των παραπλέοντων
ελληνικών πλοίων:

«... Είναι δίκαιον να πηγαίνετε εις την Σπλάντζαν, οπού ευρί-
σκονται και τα άλλα πλοία, να ενωθήτε και να μην δειχθήτε οίους
σας κηρύττει όλος ο κόσμος». [Ότι δεν στέκονται να πολεμήσουν
εάν προηγουμένως δεν καταβληθούν τα μνηιαία].

19 Ιουλίου:

- Προς τους καπετάνιους των εις Σπλάντζα παραπλέοντων
πλοίων:

«Ειδοποιήσις ότι τα εδώ [εις Μεσολόγγι] παραπλέοντα πλοία
εβάλθησαν εις τα πανιά. Ότι έστειλα αμέσως βάρκα με γράμμα
προς τους καπεταναίους και τους ειδοποίησα να τραβήξουν κατά
το μέρος της Σπλάντζας δια να ευρεθούν με τα εκεί ευρισκόμενα
πλοία, ότι αν σταθούν τα καράβια, είναι δυνατόν να προφθάσω

το Σούλι με τροφάς.

Παρακίνησις να σταθούν εις Σπλάντζα ότι, και ο εχθρικός στόλος αν έλθη, δεν έχουν να φοβηθούν».

Τελευταίες προσπάθειες διάσωσης του Σουλίου. Αποτελεί άθλο και η αποβίβαση των εφοδίων σε κάποιο «ταμπούρι» που προαναφέρει ο Μαυροκορδάτος, ως και η επτάωρος ορεινή διαδρομή των ενόπλων αγωγιατών που συνοδεύουν τα φορταγωγά ζώα στο Σούλι, μέσω περιοχής που πολιορκείται.

Ο Μαυροκορδάτος έπαιξε εδώ αναμφοισβήτητα πρωτεύοντα ρόλο, ο οποίος ίσως να μην έχει εκτιμηθεί επαρκώς στα ιστορικά κείμενα. Είναι προφανές πλέον, πως μετά την κατάρρευση του αρχικού προγεφυρώματος κατά την 4ην /5ην Ιουλίου, κατορθώθηκε η εκεί επάνοδος, που απέβη τόσο αποτελεσματική στη παράταση του αγώνα των Σουλιωτών.

Η βάρκα που έστειλε ο Μαυροκορδάτος για να συναντήσει τον στόλο προς επίδοση επιστολής ήτο του Πανά, ο οποίος έπλευσε μέχρι την Ιθάκη χωρίς να συναντήσει τον στόλο.

Ο ελληνικός στόλος απέπλευσε από το Μεσολόγγι γιατί προφανώς πληροφορήθηκε την έλευση της εχθρικής φλότας που αριθμούσε 90 με 100 εχθρικά πλοία μετά των φορταγωγών.

Συνεπώς, το ότι τα ελληνικά πλοία «δεν έχουν να φοβηθούν τίποτε», από τον εχθρικό στόλο, είναι μια λανθασμένη εκτίμηση.

- Διαταγή:

«Επειδή η θυγάτηρ του Μεχμέταγα Ιμπραήμαγα, λαβούσα αυτοπροαιρέτως το χριστιανικόν δόγμα και ονομασθείσα Μαρία, εστεφανώθη τον Αθανάσιον Κραβαρίτην, γραμματικόν του χιλιάρχου Δημητρίου Μακρή, και έλαβε κοινή γνώμη των προυχόντων και κατοίκων Ανατολικού μέρος των κτημάτων της, τα οποία ευρίσκονται εις την εξουσίαν του κοινού κατά το από 1821 Νοέμβρη 30 δοθέν από το κοινόν γράμμα εις αυτήν.

Επειδή δε είναι δίκαιον να ανταμειφθώσιν ιδιαίτέρως αι προς την πατρίδα εκδουλεύσεις του ρηθέντος γραμματικού Αθανασίου Κραβαρίτου δυνάμει του υπ' αριθμ. 739 από 11 Μαΐου θεσπίσματος του Βουλευτικού [προφανώς το ορθόν 1399 θέσπισμα], διέταξε και διατάττει τα ακόλουθα:

Το τζεφτιλίκι του Κουντούρου μετά των ελαιών αυτού, μετά του περιβολίου και όλων των χωραφιών, όσα ανήκουν εις αυτό

το τζεφτιλίκι, καθώς ήταν και πρότερον, έτι και εν από τα μερίδια του μύλου του Μείμέταγα του ευρισκομένου σιμά εις τον Τζουμαρδίκον, προς τούτοις και η πατρική οικία της ρηθείσης Μαρίας γυναικός Αθανασίου γραμματικού, ήτις ευρίσκεται εις το Ανατολικόν, μένουσι κτήματα <αν> απόσπαστα της ρηθείσης Μαρίας και έχει εις αυτά την νόμιμον εξουσίαν».

- Αποδεικτικόν εις τον κύριον Ιωάννην Μάγερ εκ πόλεως Ζυρίχης της Ελβετίας, ιατρού και χειρουργού το επάγγελμα, δια τας πιστάς του εκδουλεύσεις προς την Ελλάδα, και ότι η πατρίς εν καιρώ θέλει τον ανταμείψει.

Το παρόν «Αποδεικτικόν» έχει διπλή την αποδεικτική δύναμιν:

- Αποδεικνύει την ενεργό παρουσία του Mayer σε μια χρονική περίοδο για την οποία υπάρχει απουσία πληρεστέρων ειδήσεων και έχουν διατυπωθεί απορίες ως προς τις γενικότερες επιδόσεις του.

- Ότι εν καιρώ η πατρίς θέλει ανταμείψει τις υπηρεσίες του αντιποιουμένου το λειτούργημα του ιατρού / χειρουργού, ενώ επρόκειτο για εμπειρικό φαρμακοποιό Β΄ τάξεως μη υπάρχουσας ακόμη πανεπιστημιακής φαρμακευτικής σχολής.

Ασυνειδησία, χρηματισμός, αντιποίηση ιατρικού λειτουργήματος από θρασύτατο φαρμακοτρίφτη.

Αμετανόπητος ο εκ περιστάσεων «μέγας φιλέλληνας», φυγάς από την Ελβετία, κυνηγημένος από την Γερμανική αστυνομία του Χαντεν για παραποίηση ταξιδιωτικών εγγράφων και σύνταξη πλαστού πτυχίου ιατρικής του πανεπιστημίου Freiburg, κυνηγημένος από τους δανειστάς του για χρέη από καρτοπαιξία και με διαζύγιο εις βάρος του σε ηλικία 18 ετών, για εγκατάλειψη συζύγου, αποδιωγμένος από το πατρικό του σπίτι, κ.λ.π., ... Αδιόρθωτος.

Ας ακούσουμε και τους Κριτάς (δικαστάς) του «Πρώτου» δικαστηρίου του Μεσολογγίου που ψέγουν τον Mayer για την φιλοχρηματίαν του και τον συμβουλεύουν «... να μεταβάλη τον τρόπον της φαρμακοπωλησίας του, και να μη ζητά να εκδύει τον κόσμον με δράμα και σιταρόσπειρα (κόκκους ζυγιστικούς) φαρμάκων, για να μη γίνεται δ η μ ο κ α τ ά ρ α τ ο ς, καθώς μας βεβαιούσι τα καθημερινά παράπονα των συμπολιτών όλων.

Το πρώτον δικαστήριον της Αιτωλοακαρνανίας».

Δυστυχώς δεν παρατίθενται τα ονόματα των Κριτών.

Η κατά καθήκον καταγραφή ακεραίας της αλήθειας, κατά τα διαλαμβανόμενα ανωτέρω πιστεύω ότι δεν μειώνει την προς τους Ηρωικούς Νεκρούς οφειλομένη Τιμή. Η ευγνωμοσύνη του Έθνους για την συμβολή του Ιωάννου – Ιακώβου Μάγερ στην γραπτή διάσωση των γεγονότων της Β΄ Πολιορκίας, την συμμετοχή του στις στερήσεις του Αγώνα, τον αφανισμό της οικογενείας του και την αυτοθυσία αυτού του Ιδίου, παραμένει αμείωτη.

Οπωσδήποτε, η πλήρης απόδοση του εκκλησιαστικού «ο αποθανών δικαίωμα της αμαρτίας» σημαίνει ότι ο αποθανών δεν αμαρτάνει πλέον, αντί του εν χρήσει ακρωτηριασμένου εκείνου, που παρερμηνευόμενος δίνει γενική άφεση αμαρτιών.

20 Ιουλίου:

- Προς τους καπετάνιους των ελληνικών πλοίων παραπλεόντων μεταξύ Αγίας Μαύρας και Ιθάκης:

«... Τα εχθρικά πηλοία ακόμη δεν εφάνησαν, οπού εγράφετε ότι τα είδατε εις την πρώτην [προηγούμενην σας] ... και ότι ήτο καλλίτερον να πηγαίνετε ή εις την Σπηλιάντζαν ή να σταθήτε εις τα πανιά εις το μέρος οπού είσθε ...».

- Προς τον στατηγόν Γ. Νικολού:

«Ειδοποιήσιν, ότι η ακουσθείσα φήμη της εφεύσεως του Οθωμανικού στόλου είναι ψευδής και ότι εδώ αλόγως συνέλαβε πανικόν φόβον ο λαός».

21 Ιουλίου:

Εννέα επιστολές προς διαφόρους αποδέκτας, άσχετες με τα συμβαίνοντα γεγονότα.

22 Ιουλίου:

- Προς τον εφόρους τον Ανατολικού:

«Ειδοποιήσιν ότι έρχεται ο στόλος του Μεχμέτ Αλή και εμβαίνει εις τον κόλπον. Να φροντίσουν να στείλουν ως τριάντα ανθρώπους εις Προκοπάνιστον, δια να φυλάτουν και να μη συγχωρούν να εμβαίνη ή εβγαίνη κανέν πηλοίων».

23 Ιουλίου:

- Προς τον στρατηγόν Γεώργιον Νικολού:

«... και είδησις ότι ο εχθρικός στόλος εφάνη χθές και επήγεν εις Πάτραν, και ότι δεν έχει ανθρώπους ποηλούς».

- Προς τον στρατηγόν Κολοκοτρώνην:

«... ότι το εις Σπλιάντζα στρατόπεδον διεβλύθη, ότι ήδη κινδυνεύει το Σούφι και αν ...».

- Προς τους Προκρίτους της Ύδρας:

«Ότι η παρουσία του εχθρικού στόλου εις τα παράλια της Πάτρας απενέκρουσε τα πράγματα της Δ. Εβλήδος. Ότι μετά την αναχώρησιν των караβιών από Σπλιάντζαν διεβλύθη το εκεί στρατόπεδον, και ότι το Σούφι τώρα κινδυνεύει από πείναν ... Ότι, επειδή ετεβλώσεν η διορία μου, επιθύμουν ν' αναχωρήσω δια της Ανατολι. Εβλήδος εις Πελοπόννησον, αβλήθια δια τον φόβον μη τα εδώ πράγματα μετά την αναχώρησιν μου χειροτερεύουσιν, ήναγκάσθην να μείνω ακόμη ολίγον καιρόν».

Ακολουθεί διήγηση των πραγματικών συμβάντων του τετραμήρου 20ής και 23ής Ιουλίου, σε αντιπαραβολή με τα γραπτά των ημερολογιακών επιστολών Μαυροκορδάτου ως και κριτική επ' αυτών.

Την 20ή και 21ή Ιουλίου ο εχθρικός στόλος συγκεείμενος από 92 Τουρκικά, Αλζερίνικα και Τουνέζικα πλοία, με ναύαρχο τον Τοπάλ Χοσρέφ Μεχμέτ πασά, προσβάλλει με σφοδρό βομβαρδισμό το αλιτενές νησάκι Βασιλάδι, εκτάσεως μόλις ενάμιση περίπου στρέμματος, κείμενο στην παρυφή της λιμνοθαλάσσης και Πατραϊκού κόλπου, επί του οποίου και το ομώνυμο μικρό ναυτικό οχυρό, διαστάσεων 36.80x20.30 μ, και πάχος τειχιών 1.60μ, ύψους όχι μεγαλύτερου των 2.00 μέτρων.

Επάνω στη νήσο, αμύνονται 80 έως 100 πυροβολιστές και οπλοφόροι Μεσολογγίτες με αρχηγό τον Θανάση Ραζηκότσικα και υπομένουν καρτερικά τον σφοδρό εχθρικό βομβαρδισμό.

Τα υπάρχοντα επί της νήσου 3 ή 4 μικρά πυροβόλα, μεταφερόμενα από κανονοθυρίδα σε κανονοθυρίδα, με ένα χαλάζι μύδρων, αποτρέπουν επιτυχώς τις επιχειρούμενες αλληπάλληλες εφόδους των εχθρικών αποβατικών, τυφεκιζομένων και από έμπειρους σκοπευτάς.

Ο εχθρικός στόλος, μετά την εδώ αποτυχία του, μεθορμίζει λίγο προς ανατολάς, έναντι της χθαμαλής ακτής, μεταξύ Μαύρης Αλυκής και εκβολών Φίδαρη (ακρωτηρίου Μπούκαρη), προτιθέμενος να διενεργήσει απόβαση στρατού.

Το εφεδρικό σώμα των Μεσολογγιτών με 300 περίπου άνδρες και αρχηγό τον Γιαννάκη Ραζηκότσικα, 350 περίπου Ζυγιώτες

με αρχηγό τον Δημ. Μακρή και Ανατολικιώτες, μετά των οποίων προσέτρεξε και ο Γάλλος λοχαγός M.Raybaud, μετά των εναπομεινάντων είκοσι πέντε Φιλελλήνων, οι περισσότεροι των οποίων πληγωμένοι και άρρωστοι, ένα σύνολο 1000 περίπου ανδρών, αντιπαρατάσσεται προς απόκρουση.

Επιτήδειες παραπλανητικές κινήσεις κατά την διάρκεια της μεσολαβούσης νύκτας (φωνασκίες, χοροί, τραγούδια, εκτεταμένες φωτιές, ως και γρυλλισμοί καταπονουμένων χοίρων κατά την ώρα της προσευχής των Οθωμανών, με φοβερές βλασφημίες κατά του Προφήτου), δημιουργούν την εντύπωση ισχυράς δυνάμεως στρατοπέδου. Αποθαρρυσμένος ο εχθρικός στόλος αποπλέει.

Μια πόλη, μια περιοχή σε συναγερμό πολέμου, ανάστατη. Και ο Μαυροκορδάτος; Ο Αρχιστράτηγος;

Δεν είδε τίποτε, δεν άκουσε τους βρυχισμούς των εκατοντάδων πυροβόλων, δεν οσφράνθηκε μπαρούτι;

Απών στον αρμαγεδδώνα του τετραημέρου;

Απών ο διεκδικητής πάσης εξουσιαστικής ισχύος;

Ωστε μύθος τα προεκτεθέντα πολεμικά γεγονότα του τετραημέρου από 20ής έως 23ης Ιουλίου;

Ο λαός από ψευδή διάδοση, ελεύσεως του εχθρικού στόλου, κατελήφθη από πανικό;

Μύθος και η επιχειρηθείσα απόβαση μεταξύ Μαύρης Αλυκής και Φιδάρη;

Ο Μαυροκορδάτος λοιπόν ήτο παρών. Διέταξε και την φρούρηση του Μεσολογγίου από το Τάγμα των Τακτικών, ως και το Τάγμα των Φιλελλήνων να σπεύσει από Ανατολικό κατά την Μαύρη Αλυκή-Φιδάρη.

Εμπαθής ο «φίλος» προκειμένου να μην ιστορηθούν, να μη καταξιωθούν, οι 80 Μεσολογγίτες που έσωσαν το Βασιλάδι και το όνομα του Θανάση Ραζηκότσικα, που τον βλέπει ανταγωνιστή του.

Να τιμωρηθεί με σιωπή το εφεδρικό σώμα των Μεσολογγιτών που δεν τον ακολούθησε, όπως επιθυμούσε, στις προς βορράν καταστροφικές επιχειρήσεις του. Επιδίωξη που είχε προκαλέσει τόσες προστριβές και αμφισβητήσεις και τα παράλια ως έμεναν στη διάθεση του εχθρικού στόλου.

Πώς λοιπόν να αναφέρει ευφώνως τα ονόματα των πρωταγωνιστών Θανάση και Γιαννάκη Ραζηκότσικα που τον αμφισβητούν;

Μνησικακία αχαρακτήριστη.

Για τα γεγονότα της περιόδου 20 έως 24 Ιουλίου υφίσταται ακόμη και η ακόλουθη λιγότερο γνωστή εκδοχή : Κατ' αυτήν, ο εχθρικός στόλος που έπλευσε έναντι του Μεσολογγίου δεν έφερε επαρκές αποβατικό άγημα. Κατά την 20ή και 21η, μοίρα του στόλου αποσπάσθηκε της κυρίας νηοπομπής και έπλευσε στην Πάτρα όπου παρέλαβε 3500 άνδρες και την 22α και 23η, ενωμένες οι δύο μοίρες από κοινού επιχείρησαν την ανεπιτυχή απόβαση στις εκβολές του Φίδαρη.

Η προκειμένη εκδοχή, συμπίπτει μερικώς και με το κείμενο της από 23ης Ιουλίου επιστολής Μαυροκορδάτου : «.....και είδους ότι ο εχθρικός στόλος εφάνη χθές και επήγεν εις Πάτραν και ότι δεν έχει ανθρώπους πολλούς».

Ο Μαυροκορδάτος έμεινε στο περιθώριο, μια ανύπαρκτη παρουσία, κατά το κρίσιμο τετραήμερο και δηλώνει τώρα πως επιθυμεί να αναχωρήσει στην Πελοπόννησο, κ.λ.π.

Ο προ ενός έτους δραπέτης της Πελοποννήσου, επιθυμεί πραγματικά να επιστρέψει στην έδρα του; Με τι πρόσωπο θα παρουσιασθεί επανερχόμενος στην απορφανισμένη κυβερνητική εστία, όπου κυριαρχεί ακόμη ο Μαχμούτ πασάς Δράμαλης, ο τρόμος και ο φόβος του;

Ανέθρωσαν έτσι ξαφνικά οι ηθικές του δυνάμεις και θέλει πράγματι να αναλάβει τα απολακτισθέντα καθήκοντά του, στα οποία ευτυχώς τον αντικατέστησαν οι στρατιωτικοί; Τότε γιατί τελικά επανήλθε στην Πελοπόννησο, περί τα τέλη Μαρτίου 1823, όταν πλέον τα εκεί πράγματα τα τακτοποίησαν εκείνοι που στάθηκαν ικανοί να τον αντικαταστήσουν;

Τέλος υπογραμμίζεται ότι και ο Σπ. Τρικούπης που περιγράφει με πολύ ακρίβεια τα γεγονότα του εν θέματι τετραημέρου, στο Κεφάλαιον ΛΖ' της ιστορίας του, αποφεύγει να αναφερθεί ονομαστικά στους δύο συμπατριώτες του, τους πρωταγωνιστάς της νικηφόρου εκβάσεως.

Τι διαβολική σύμπτωση!

24 έως 27 Ιουλίου. Μεσολόγγι:

Αλληλογραφία από το ασφαλές scriptorio των μετόπισθεν όπως πάντοτε.

Εντολές – Υποδείξεις – Ειδήσεις σχετικές με τις κινήσεις των

εχθρικών στρατευμάτων.

25 Ιουλίου:

Εκ των «Αναμνήσεων» του γερμανού ιατροχειρουργού Heinrich Treiber:

Το σώμα των Τακτικών, στο οποίο ο Treiber υπηρετεί ως γιατρός, μετά την μάχη του Πέτα, επιστρέφει στο Μεσολόγγι προς ανασύνταξη.

27 Ιουλίου. Heinrich Treiber:

Ανατολικό: Νεκρώσιμη δέηση για τους πεσόντας στη μάχη του Πέτα, παρουσία Μαυροκορδάτου και ολόκληρου του κλήρου. Το Τάγμα των Τακτικών έχει παραταχθεί τιμητικά έξω από την εκκλησία. Στο μέσον του ναού ένα φέρετρο σκεπασμένο με μαύρο ύφασμα. Η οδύνη, η συγκίνηση, στις μορφές των διασωθέντων λειψάνων του ολέθρου. Μίλησε ο αξιωματικός Daniel στα γαλλικά και ο Ρόδιος.

Οι λόγοι μετέδωσαν συγκίνηση που συγκλόνιζε. Την εκκλησιαστική τελετή χαρακτήριζε το επιβλητικό και σπαρακτικό των δακρύων.

- Μαυροκορδάτος προς Γεωργ. Νικολού / Βαρνακιώτην.

«Ότι το ν' αργοπορούν εισέτι τα στρατεύματα δεν είμαι εγώ ο αίτιος, αλλιά αλλιοι, τους οποίους θέλεις μάθει. Μόλιον τούτο εξεκίνησα και ξεκινώ καθημερινώς στρατεύματα, και ο ίδιος συνοδευόμενος από τους προύχοντας του Μεσολογγίου και Ανατολικού, έρχομαι εις Μαχαλιά, όπου καθόν είναι να γενή μία σύναξις ... κ.β.π.».

- Ο απώτερος σκοπός συνοδείας του Μαυροκορδάτου, από δέκα προύχοντας, θα αποκαλυφθεί μετά πενήτημερον.

28 Ιουλίου:

Προς τον κ. Πάνον Γαλάνην εις Βραχώρι:

«... Οι Μεσολογγίτες απεφάσιον να έβγουν οπότε εβγαίνω και εγώ εις Μαχαλιά ... Σήμερον εμίσεισεν απ' εδώ ο αγγλικός υποκόνοσολας τούτο, ό,τι λόγος το ακούσετε, μη δώσετε πίστην, ότι είναι μηχανή της ποητικής των εγγιλέζων, δια να μας διαλύσουν».

Μερικές ημέρες προ της αναχωρήσεως του Μαυροκορδάτου από το Μεσολόγγι, ο εκεί άγγλος υποκόνοσολας, είχε λάβει επιστολή από τον Γερμανό καθηγητή, περιηγητή και ιστορικό Wartholdy από Πάτρα, με την οποία τον προέτρπε να μειώσει και να προβάλλει στους Δυτικοελλαδίτας να προσκυνήσουν,

στέλλοντες πέντε ομήρους, δύο εκ των καπεταναίων, δύο εκ των προεστών και ενός εκ της Διοικήσεως, οι οποίοι για την ασφάλειά τους ημπορούσαν να σταθούν στο αγγλικό κονσολάτο, έως γίνει ο συμβιβασμός του προσκυνήματος.

[Εκ του μυστικού Πρωτοκόλλου Μαυροκορδάτου].

30 Ιουλίου. Heintrchi Treiber:

Το σώμα των Τακτικών, μετά την ανασύνταξή του, αριθμεί 350 άνδρες. Αναχωρεί από το Μεσολόγγι και διευθύνεται προς βορράν. Διανυκτερεύουν στα Σταμνά. Διαφωνίες μεταξύ Συνταγματάρχου και Αντισυνταγματάρχου.

31 Ιουλίου:

Το Τάγμα προωθείται εις Μαχαλά και ακολούθως εις Παπαδάτες κατά την επομένην 1η Αυγούστου.

Την πορεία των Τακτικών μέχρι Μαχαλά ακολουθεί και ο Μαυροκορδάτος όστις επιστρέφει και την 31η διανυκτερεύει στο Βραχώρι.

1η Αυγούστου. Κουνοπιώτικα Πηγάδια:

Προσωπική συνάντηση Γεωργ. Βαρνακιώτη και Αλεξ. Μαυροκορδάτου, παρόντων και δέκα Προυχόντων της ακολουθίας του. Πρόκειται για την τελευταία προσωπική συνάντηση μεταξύ Βαρνακιώτη και Μαυροκορδάτου. Περί τίνος πρόκειται;

Εδώ ο Μαυροκορδάτος πιάζει τον Βαρνακιώτη να προσφύγει στον παλαιόν του φίλο, τον Ομέρ πασά Βρυώνη, προφασιζόμενος προσποιητή προσκύνηση (καπάκια), προκειμένου να τον μεταπείσει να ματαιώσει ή τουλάχιστον να επιβραδύνει κατά ένα μήνα, την αναμενόμενη εκθρική εισβολή στην Αιτωλοακαρνανία, για να δοθεί καιρός ανασυντάξεως της επιτοπίου αμύνης, ως και διαχειρίσεως των δεκάδων χιλιάδων του αμάχου πληθυσμού ως και εκείνου του προσφάτως εκδιωχθέντος από Κάλαμο, Καστό, Μεγανήσι, κ.λ.π.

Ο Βαρνακιώτης αρνείται.

Να υπενθυμίσουμε και την υποβόσκουσα αντιπάθεια και αντιπαλότητα μεταξύ του Ρεσίτ πασά Κιουταχή και Ομέρ πασά Βρυώνη, ως και την από παλαιά υφιστάμενη προσωπική φιλία μεταξύ Βρυώνη και Βαρνακιώτη, από την εποχή όπου συνυπηρετούσαν στην αυλή του Αλή πασά Τεπελενλή.

Γνωστό ακόμη πως έχουν γίνει και προηγουμένες, του αυτού

είδους, ανεπιτυχείς υποδείξεις στον Βαρνακιώτη να προχωρήσει σε απατηλά καπάκια. Τώρα ο Μαυροκορδάτος δορυφορούμενος και από τους Προύχοντες ως και του Μάρκου Μπότσαρη παρόντος, πιέζει για την πραγματοποίηση ενός μέτρου, που ως εκ της συμμετοχής αντιπροσωπευτικού αριθμού Προυχόντων, φανερό ότι τυγχάνει γενικότερης αποδοχής και θεωρείται ως το μόνο σωτήριο και δυνατό να αντιμετωπίσει τις επείγουσες εκκρεμότητες. Προωθείται ένα μέτρο αμφιβόλου αποτελεσματικότητας που προδίδει την απελπισία στην οποία περιήλθαν τα πράγματα μετά την ατυχή μάχη του Πέτα και την εν συνεχεία αναποτελεσματική εσωτερική διοίκηση.

Έχουν γραφεί, πλείστα όσα, πως κίνητρο του Μαυροκορδάτου υπήρξε η εξαπάτηση και παγίδευση του Βαρνακιώτη, με μία διαβλητή προσπάθεια, από την οποία ο στρατηγός θα εκμηδενίζετο με φυσική ή ηθική εξόντωση.

Την όλη υπόθεση επιβαρύνουν μεγάλα διλήμματα και σπερμολογίες, ως προς τους μύχιους σκοπούς, που εκινείτο έκαστος των δύο πρωταγωνιστών.

Οι μεν, αποδίδουν στον Μαυροκορδάτον υποβολιμαία πρόθεση να καταστρέψει τον αντίζηλόν του Βαρνακιώτη δια πλεκτάνης, παραδίδοντάς τον στα χέρια τούρκων, από τους οποίους ηλπίζετο η θανατική εκτέλεση του στρατηγού ή έστω την ηθική του εκμηδένιση κηρύσσοντάς τον αυτόμολο προδότην, όπως και εγένετο.

Οι δε, δέχονται τον Βαρνακιώτη ως συνειδητώς ενεργήσαντα την προδοσία, προς διάσωση και της τεραστίας κτηματικής του περιουσίας, στην βόρεια Ακαρνανία.

Σε λίγο ο εξαπατηθείς Βαρνακιώτης, θα κατηγορηθεί ως προσκυνημένος και η συκοφαντία θα ενσπείρει διχόνοια και διχοστασία στην περιοχή.

Γεγονός, παραμένει πως ο Μαυροκορδάτος με επιτήδεια επιχειρήματα, συνεπικουρούμενος και από τους ομογνωμούντας παρισταμένους Προεστούς, κατόρθωσε να μεταπείσει τον Βαρνακιώτη, να δεχθεί την υπόδειξη και προχωρήσει στα προσποιητά καπάκια.

Αναλογισθείτε σε τι κρίσιμο σημείο ευρίσκονται οι περιστάσεις για να θεωρείται η πανουργία ως το μόνο λυσιτελές μέτρο. Προ-

σκύνημα ως στρατήγημα. Αποστέωση επινοητικότητας.

Ο Βαρνακιώτης, παρά τους δισταγμούς και επιφυλάξεις του, σύρεται άκων και δηλώνει ότι θα εδέχετο την αποστολήν, υπό την προϋπόθεση ότι η εντολή θα του εδίδετο γραπτώς, ίνα μη κατηγορηθεί έπειτα από κακόβουλους αθλίους, πως ενήργησε από ιδιοτελείς και δολίους σκοπούς.

Πρόκειται για μια σωστή επιφύλαξη, γιατί όταν μεταγενέστερα κατηγορήθηκε, απαντούσε στον Μαυροκορδάτο, «έχω την υπογραφή σου».

Άμέσως ο Μαυροκορδάτος συντάσσει ιδιοχείρως ένα κείμενο Διαταγής (περιληπτικά) που αρχίζει με την διαπίστωση ότι τα πράγματα της Δυτικής Ελλάδος έφθασαν εις δυσχερεστάτην «ακμήν», γιατί λείπει προς το παρόν, από εσωτερικής αιτίας[;], η γενική προθυμία των κατοίκων [θυσιαζομένων υπέρ αταλάντου ηγέτου]. Διορίζει λοιπόν τον Γενναίον Στρατηγόν κύριον Γεωργίου Νικολού / Βαρνακιώτην, του οποίου ο άμεμπτος και φιλελεύθερος χαρακτήρας είναι γνωστός και σύρει όλων την ευγνωμοσύνη εις αυτόν [ώστε αναιρούνται όλες όσες κατηγορίες κατά Βαρνακιώτη], να πραγματευθεί το ειρημένον στρατήγημα, μεταχειριζόμενος παν ... κ.λ.π..

Υπαίτιοι λοιπόν της ανοικονομίας των πραγμάτων και πάλιν οι δυστυχείς κάτοικοι, όπου κάθε δύο μέρες, έτρωγαν μία ημέρα ψωμί.

Απορφανισμένη Πρωθυπουργού η Πελοπόννησος, δυσπραγία κρίσιμη στη Δ.Χ.Ε., αλλά απαιτητικός, πάντα επικριτικός, πάντα ανεύθυνος «οιζακλής», ο αναποτελεσματικός μας.

Μετά την υπογραφή του Μαυροκορδάτου, στη Διαταγή προσποίσεων κ.λ.π. έπονται οι υπογραφές των δέκα Προκρίτων της ακολουθίας του:

Κων. Καραπάνος (δάσκαλος επαρχίας Ξηρομέρου), Ιω. Τρικούπης (Γερουσιαστής, Μεσολογγίτης), Σπυρ. Κουρκουμέλης (Ανατολικιώτης), Αθαν. Ραζής (Μεσολογγίτης), Ευθ. Βασιλάκης (Ανατολικιώτης), Ν.Καρπούνης (Μεσολογγίτης), Δημ. Πλατίκας (Μεσολογγίτης), Πάνος Ράγκος (Βαλτινός), Γεωργ. Βαλτινός (από Λεπενού), Νικ. Λήλος (ή Ψήλος ή Ψηλός, από Λεπενού).

Ο Μάρκος Μπότσαρης και Γεώργιος Γαζής, καίτι παρόντες και προτρέψαντες τον Βαρνακιώτη να προσκυνήσει απέφυγαν να υπογράψουν.

Στο κείμενο της Διαταγής που συνέταξε ο Μαυροκορδάτος, ο τώσον κατά τα άλλα τυπικός στα γραπτά του, δεν έθεσε ημερομηνία. Και όπως συχνά διαπιστώνεται απέφυγε να αναφέρει στο Ημερολόγιό του, κάτι σχετικό με τα συμφωνηθέντα κατά το αντάμωμα της Κουνοπίνας. Κρίνατε!

Υπενθυμίζεται ως επίκαιρη και η από 28 Ιουλίου επιστολή του Μαυροκορδάτου προς τον Γ. Καραϊσκάκη κατά την οποία εκφράζει την γνώμη πως «... *αι συμφωνίαι αγαυή και πηισαί μας βλάππουσι ...*».

Και όμως προτρέπει τώρα τον Βαρνακιώτη, σε βλαπτικές συμφωνίες. Αυτές οι αντιφατικές τοποθετήσεις εξέθρεψαν τις υπονοιες ότι η αποστολή που ανατέθηκε στον Βαρνακιώτη, ήτο μία απόπειρα εκμηδενισμού του, όπως έντονοι ισχυρισμοί που κυκλοφόρησαν.

Και επειδή η κάθε λεπτομέρεια είναι από ιστορικής πλευράς σπουδαία και ενδιαφέρουσα, παρατίθεται απόσπασμα, από το βιβλίο του Νικ. Φουσεντζίδη «Ανέκδοτοι Αυτόγραφοι Επιστολαί των Επισημοτέρων Ελλήνων Οπλαρχηγών – σελ. 216 έως 261» μιας εκθέσεως που συνέταξαν οπλαρχηγοί και καπετάνιοι της Δυτ. Ελλάδος, προκειμένου να αποκρούσουν λεπτομερώς όλες τις κατά Βαρνακιώτη κατηγορίες. Το τέλος της μακροτάτης αυτής εκθέσεως έχει απολεσθεί και δυστυχώς δεν γνωρίζουμε τους συντάκτας και ημερομηνία συντάξεως του κειμένου.

Το κείμενο αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την γραφή του και την τότε φθογγολογική αφομοίωση της Ελληνικής και λεκτική δυνατότητα των συντακτών του, η οποία διατηρείται μετά της ορθογραφίας της και εις το απόσπασμα που ακολουθεί αμέσως:

Πρόκειται για διάλογο μεταξύ Μαυροκορδάτου και Βαρνακιώτη κατά την συνάντησή τους στα Κουνοπιώτικα Πηγάδια, όπου ο πρώτος προσπαθεί να πείσει τον δυσπιστούντα, δεύτερον, να μεταβεί στην Άρτα, ότι τάχατες θα μείνει στη δούλεψη του Ομέρ πασά βεζύρι να προσκυνήσει και με ψευτοσυμφωνίες να «*πασχισι να αμποξι τον γγερο*» και συνδράμει να σωθεί η φτώχεια και η ορφάνια, που κινδυνεύει να χαλασθεί από το δαυλί και το σπαθί του άπιστου και τότε θα έχει το κρίμα για το μακελιό των χριστιανών, και να δοθεί χρόνος αναδιοργάνωσης του στρατεύματος:

«- βαρνακιους : εαν προσκινισο εγο θεση προσκινισι η ακαρνανια η ετοηλια κε η λιπες επαρχιες της στερεας Εβλαδος η ευγενια σου τι εις να καμεις;

- γγιριος μαβροκορδατος : απερο ης τον μορεα.

- Β: οταν προσκινισι η ρουμεση, ο μορεας δεν ιμπορι να βασταξι.

- Μ: το γνωριζο πηην απερο ης την ιδρα.

- Β: πως ηνε δηνατον αυτο το νησι να βασταξι την μαχι τον τουρκον;

- Μ: ειζι ηνε ομος εγο απερο ης την ευροπι.

- Β: δεν ινε ευκοφο επιδι η αγγηι εινε κηριοι τις θαηλασις κε καθου βηεπομε αυτι μας εκθρεβοντε περισσοτερον απο τους τουρκους κε εχουν οηλον ημας τας ηκονας μας κε περισσοτερον ις ευγενιας σου, κε πως ημπορις να απερασις;

- Μ: εχο την ηκονομιαν μου.

- εστοχασθη ο ζιραιγιος: τουτος ηταν γραματικος του καραιζα: αυτες η διο προβιντιζιες εχουν κονζοηλους αξιους· ποος εχι καμιαν πατενια· η ροσικι η αουστριακη η γαηικη η αγγηικη, κε εγινε ζουδητος ης αυτα τα εθνη. τα φορεματα του ηνε ευροπεγικα· ανθρωπος προκομενος· το ηστερον κε δερβισις γινετε· οσαν οπου ηξερε την γηλοσαν την οθομανικη με τα γραμματα τις· κε τα τις θηρισκιας τους ηηπον δια να εηλευθεροθι απο αυτον [τον Μαυροκορδατον] του ηπεδοςμου το εγγραφος· αμεσος επηγε ης ε ενα δεντρο οπου ζτεκονταν κε εκαμε το εγγραφον – το ηπεγραψε».

- Ο μετενεχθείς ιδιοτελής ετερόχθων ή κερδίζει εδώ ή δεν χάνει επανερχόμενος στην ξένη. Πολιτικός τυχοδιωκτισμός – κυβεία. Η αυταπάρνηση, η θυσία, άγνωστα.

1 Αυγούστου. Κουνοπιώτικα Πηγάδια (Εκ του Ημερολογίου Μαυροκορδάτου).

Προς τους χιλιάρχους Ανδρέα Ίσκου και Γιαννάκη Ράγκον:

«... Ειδοποίησις, ότι ανιαμώθημεν με τον σιραιτηγόν [Γ. Βαρνακιώτην] εις Κουνοπιώτικα Πηγάδια. Ότι δεν πρέπει να αφήσουν, καθώς γράφουν, τους Τούρκους να έμβουν και να τους βαρέσουν από πίσω ...[ότι είναι θάθος]».

Ο κάθε καπετάνιος ενεργεί αυτοβούλως κατά τις περιστάσεις και κατά την κρίση του. Απουσία γενικού επιτελικού σχεδίου, κοινής αποδοχής.

Τα γεγονότα από 1ης Αυγούστου έως 14ης Σεπτεμβρίου, ημέρας μεταβάσεως του Βαρνακιώτη στον Ομέρ πασά στην Άρτα, ημε-

ρολογιακώς συγκεχυμένα, απαιτούν τις δέουσες διευκρινίσεις.

Την σύγκυση βασικά δημιουργεί ο Σπυρ. Τρικούπης [κεφ.Λ.Ζ.!), όστις την συνάντηση της Κουνοπίνας την τοποθετεί μετά την διάλυση του στρατοπέδου του Μαχαλά μεταξύ 26ης και 27ης Αυγούστου, χωρίς να προσδιορίζει και την ακριβή ημερομηνία της συναντήσεως.

Η συνάντηση της Κουνοπίνας είναι μία και μοναδική, αυτή της 1ης Αυγούστου και φυσικά δεν διήρκεσε μέχρι την 27η Αυγούστου. Είναι γνωστές λεπτομερώς οι ενδιάμεσες συνεχείς μετακινήσεις του Μαυροκορδάτου [Βραχώρι - Δογρί - Βραχώρι - Δογρί - Βραχώρι - Σταμνιά - Μεσολόγγι], καταγινόμενος να ασφαλίσει την περιοχή.

Ακόμη ο Τρικούπης θέλει το Τάγμα των Τακτικών, μετά την μάχη του Πέτα να εγκαθίσταται στο κεφαλοχώρι Μαχαλά και να παραμένει εκεί μέχρι διαλύσεως του στρατοπέδου. Δεν αναφέρει ότι το Τάγμα ανασυντάχθηκε στο Μεσολόγγι και εξήλθε μαζί με τον Μαυροκορδάτο, ο οποίος παρέμεινε στην Κουνοπίνα, ενώ το Τάγμα προωθήθηκε στο Μαχαλά, όπου άρχισε η σύσταση στρατοπέδου. Το Τάγμα αριθμεί ακόμη 350 άνδρες, ως σχετική βεβαίωση του Treiber. Η λέξη «*απομεινάρια*» που χρησιμοποιεί ο Τρικούπης για το Τάγμα το υποβαθμίζει και έρχεται σε αντίθεση προς τον χαρακτηρισμό «*βαρύ σύνταγμα των Τακτικών*» που χρησιμοποιεί ο Μαυροκορδάτος. Θεωρείται η καλύτερη συντεταγμένη στρατιωτική μονάδα.

Μικρότερες ανακρίβειες, κυρίως ημερολογιακές, συνεπιύρονται.

1η Αυγούστου. Heinrich Treiber:

Οι μισοί άνδρες της δυνάμεως του Ταγματός των Τακτικών, που βρίσκεται στρατοπευδόμενο στο χωριό Παπαδάτες (βορείως του Μαχαλά) στασιάζουν και επιστρέφουν στο Βραχώρι.

Αρνούνται να συνεχίσουν την προς βορράν πορεία τους, κατά τα παράλια του Αμβρακικού, προς Λουτράκι, όπου κατά τις πληροφορίες αναγγέλλεται απόβαση μεγάλης εχθρικής δυνάμεως υπό τον Κιουταχή πασά. Παραπλεύρως στο κάστρο της Βονίτσας που πολιορκείται, ο εχθρός αντιστέκεται επιτυχώς.

Η στάση αναγγέλθηκε στον Μαυροκορδάτο, όστις έδωσε διαταγή να γυρίσουν από Παπαδάτες και οι μη στασιάζαντες και

συγκεντρωθούν όλοι στο Βραχώρι.

Ο Μαυροκορδάτος, μετά την συμφωνία της Κουνοπίνας, την αυτή ημέρα (1η Αυγούστου) επιστρέφει στο Βραχώρι.

2α Αυγούστου: Από Βραχώρι:

Εννέα επιστολές Μαυροκορδάτου προς διαφόρους οπλαρχηγούς και άλλους παράγοντας. Επείγουσες εντολές και υποδείξεις να στρατολογήσουν, να σπεύσουν να κινηθούν, να ενδυναμώσουν θέσεις, να προωθήσουν τροφοεφόδια, κ.λ.π., γιατί οι εχθροί προελαύνουν. Να στηρίξουν τον Στρατηγόν [Γ. Βαρνακιώτην] κ.λ.π.

3η Αυγούστου:

Δέκα τρεις επιστολές Μαυροκορδάτου, του αυτού περιεχομένου ως της προηγούμενης ημέρας. Μεταξύ αυτών:

Προς τον στρατηγόν Γεωργ. Νικολού [Βαρνακιώτη].

«... Δια την α τ α ξ ί α ν που ακολούθησεν μεταξύ του Τακτικού, θέλω τους λάβει όλους στο Βραχώρι, όπου θα τους οικονομώ με καπότας, και έστειλα επί τούτου τον αγιοτάντην μου (υπασπιστή μου).

Έγραψα τα δέοντα εις Ανδρέα Ίσκου και Γιαννάκην Ράγκον, και να τους εμψυχώσης».

Την στάση της μισής δύναμης των ανδρών του Τάγματος, ο Μαυροκορδάτος την χαρακτηρίζει επεικώς ως «α τ α ξ ί α », προερχομένη από έλλειψη ποιμενικών μαλλίνων επενδυτών (καπότες), εν μέσω θέρους.

Το «υποδειγματικό» Τάγμα, μετά την μάχη του Πέτα, επέστρεψε και ανασυντάχθηκε στο Μεσολόγγι, όπου παρέμεινε επί μια εβδομάδα.

Εξήλθε σε νέα εκστρατεία μόλις προ τετραημέρου χωρίς να εμπλακεί σε πολεμική αναμέτρηση.

Στερείται λοιπόν και του πλέον αναγκαίου ρουχισμού ώστε να καταφεύγει στο τελευταίο μέσο διαμαρτυρίας, και να εκτρέπεται σε στάση ανυπακοής;

Τότε οι άλλες στρατιωτικές μονάδες σε ποια κατάσταση ευρίσκονται;

Η αλήθεια προδίδεται από την περικοπή της επιστολής περί της ανάγκης συστάσεως για την «εμφύχωση» των αποκαρδιωμένων.

Αλλά ποια τα αίτια της αποκαρδίωσης και ποια έκταση έχει

λάβει αυτή η αποκαρδιωτική κατάσταση;

Φανερό πως ο οξυδερκής Μαυροκορδάτος διαβλέπει και ανησυχεί για την γενική κατάσταση ηθικού των στρατιωτικών μονάδων.

Η διάδοση της ειδήσεως εντολής προσποιστών διαπραγματεύσεων υποταγής (καπάκια) στον Βαρνακιώτη, περί της οποίας ο Μαυροκορδάτος προτίμησε άκρα σιγή στα ημερολόγιά του (Κοινόν και Απόρρητον) και η στάση των Τακτικών, έχουν γενικότερη επίδραση και έχουν κλονίσει το ηθικό σε όλα τα στρατιωτικά σώματα.

Οι φόβοι του αρχιστρατήγου που επικεντρώνονται τώρα στον Ανδρέα Ίσκου και Γιαννάκη Ράγκο, που έχουν ανάγκη να εμπυχωθούν, θα επαληθευθούν από την προσεχή στάση τους.

Πρόκειται δυστυχώς για γενικότερη μείωση ηθικού, υπό την ηγεσία οξύχολου, ανεπαρκούς, πλεονασματικού σε κομψασμούς οφικιάλη, «θεωρητικού» της τακτικής στρατηγικής, απειροπόλεμου στρατηλάτου.

Ατυχής η εντολή προσποιστής υποταγής στο Βαρνακιώτη. Μετέδωσε γενική ηττοπάθεια..

Ακόμη: Τι σημαίνει πως τους «*ατακίτησαν*» [αντάρτες] «θέλω τους λάβει στο Βραχώρι» όταν ήδη έχουν υποχωρήσει αυτοπροαιρέτως στα μετόπισθεν, εγκαταλείψαντες ανυπάκουοι την μονάδα τους;

Και ο «αγιουτάντες» που μεταβαίνει προς διόρθωση των πραγμάτων δεν είναι ο ενδεδειγμένος να διορθώσει ανταρσία η οποία θα λάβει εξελικτικά ακόμη μεγαλύτερη διάσταση.

Ο Μαυροκορδάτος επιχειρεί απεγνωσμένα να μειώσει και συγκαλύψει την σημασία και τα βαθύτερα αίτια της ανταρσίας, ανίκανος και να καταλογίσει και τις προσήκουσες εκ του νόμου ποινές.

Τα επακολουθήσαντα γεγονότα θα καταδείξουν περί τίνος ακριβώς επρόκειτο.

4η Αυγούστου. Από Δογρί.

- Επτά επιστολές Μαυροκορδάτου, προς διαφόρους, του αυτού περιεχομένου ως των προηγούμενων ημερών.

- Treiber: Η δύναμη των ανδρών του Τάγματος των Τακτικών συγκεντρώθηκε όλη στο Βραχώρι.

- Στο μεταξύ ο Κιουταχής μετά του Ισμαήλ Πλιάσα, επωφε-

λούμενοι του ανάρχου των Ελληνικών πραγμάτων και αφυλάκτου της ακτής του Αμβρακικού, αποβιβάζεται στο Λουτράκι με δύναμη 3000/3500 εμπειροπολέμων κατά το πλείστον Αλβανών.

Ανακαταλαμβάνουν την πόλη της Βόνιτσας και διαλύουν την πολιορκία του κάστρου της που από μνηών επιχειρεί ανεπιτυχώς ο Γεωργ. Τσόγκας και αμέσως προβαίνουν σε δραστηρία διείσδυση στο εσωτερικό.

Η επιτυχής υπό του εχθρού παράκαμψη του Μακρυνόρους και πλευροκόπηση των ελλήνων από το εγκατασταθέν ισχυρό προγεφύρωμα Λουτρακίου – Βονίτσας, ανατρέπει δραματικά τις ισορροπίες και υποχρεώνει σε αναθεώρηση σχεδιασμού. Η εξουδετέρωση του εχθρικού προγεφυρώματος αποτελεί πλέον επείγουσα προτεραιότητα.

Τα επακολουθήσαντα ατυχή γεγονότα θα υπογραμμίσουν την έκταση της κακοδαιμονίας του «*τοξελιγγάτου*».

Γενική κάμψη του επαναστατικού κατακτητικού ενθουσιασμού.

Οι σχεδιασμοί να κτυπηθούν οι εισβολείς από τις πλάτες, αδύνατον να πραγματοποιηθούν.

5η Αυγούστου. Από Βραχώρι.

Δώδεκα επιστολές Μαυροκορδάτου, με εντολές, ως των προηγούμενων ημερών.

Μεταξύ αυτών γνωστοποιεί στους χιλιάρχους Ανδρ. Τόκου και Γιαννάκην Ράγκον πως: «Επληροφορήθην δια την ομιλίαν [Γεωργ. Βαρνακιώτη] με τον Ταχήρ Παπούλια».

Ο Βαρνακιώτης προετοιμάζει την αναχώρησή του στην Άρτα και μέσω Παπούλια διερευνά τις προθέσεις του Ομέρ πασά, κατά πόσον θα γίνει δεκτός. Αυτό το είδος της προετοιμασίας προφανώς το έχει γνωστοποιήσει στον Μαυροκορδάτο, μετά του οποίου τηρεί πολύ συχνή αλληλογραφία, και δεν εκφράζει αντιρρήσεις, αλλά δια της σιωπής του, επιδοκιμάζει την επισυμβάσα συνομιλία.

7η Αυγούστου. Η. Treiber:

Το Τάγμα των Τακτικών παίρνει διαταγή πορείας προς Κατούνα. Λίγο πριν ξεκινήσουν ήρθε η είδηση πως οι Τούρκοι από το Λουτράκι, προελαύνοντες ταχέως έκαψαν τα χωριά Παπαδάτες και Μαχαλά.

Ανακαλείται η διαταγή πορείας προς Κατούνα.

Το απόγευμα οι Τακτικοί, ακροβολίζονται προληπτικά πίσω από τα σπίτια του Βραχωρίου, πάνω στα υψώματα, ως εκ του φόβου εμφανίσεως των εχθρών.

Θαυμάσια αμπέλια με σταφύλια. Τα βράδυ επέστρεψαν να διανυκτερεύσουν στο κεφαλοχώρι.

Τα κελάρια με τα κρασιά των νοικοκυραίων λεηλατούνται. Τρομερό μεθοκόπημα των στρατιωτών.

8η Αυγούστου. Δογρί.

- Treiber: «Ξεκινάμε, πριν ν' ανατείλει ο ήλιος, πίσω [αυτομολούν εις Πελοπόννησον μέσω Γκράβαρης] προς τον δρόμο των Σαλώνων. Φθάνουμε στο Δογρί Απόκουρου, θαυμάσια λίμνη, με πλατάνια.

- Μαυροκορδάτος, από Δογρί όπου έσπευσε για να ματαιώσει την αναχώρηση των Τακτικών.

• Μαυροκορδάτος, προς τον Μήτηρον Χαλκιωτών:

«Ότι αφού δεν ημπόρεσα να κατορθώσω δια να κινήσουν εμπρός [εις το μέτωπον] οι Τακτικοί, ήλθον εδώ δια να δώσω δρόμον...»

Και η ερμηνεία των νοουμένων εκ της επιτηδείας γραφής: Δεν έτρεξες στο Δογρί να δώσεις δρόμο φυγής, αλλά να ανακόψεις τον δρόμον της οριστικής λιποταξίας, και απέτυχες. Εκτός αμφισβητήσεως η ομολογία αδυναμίας τιθασεύσεως της στάσεως. Και ο Μαυροκορδάτος ανάγκη πειθόμενος, υπέκυψε σε ότι χαρακτήρισε «αταξία».

«Ομφακες οι Τακτικοί».

Ανυποχώρητος ο κατ' εκλογήν Μαυροκορδάτου προαχθείς εις συνταγματάρχην διοικητής του τάγματος Gubernati, όστις βαδίζει την οδό της προδοσίας, για να προσκυνήσει σε λίγο τον σατράπη Mohammed Aly της Αιγύπτου, όπου το χρυσίον.

Οι συνέπειες της αποστασίας του Τάγματος των Τακτικών υπήρξαν καταλυτικές στο ηθικό των λοιπών μονάδων.

• Μαυροκορδάτος, προς τον Κύριον Ανδρέαν Ζαΐμην.

«... ότι μετά απείρους κινδύνους μόλις κατόρθωσα τώρα να εμποδίσω [;] την είσοδον των εχθρών [; Πού το θαύμα] της οποίας τα αποτελέσματα είναι ολεθριώτατα όχι δι' αυτό το μέρος μόνον, αλλήλα και δια το όλην της Ελληνίδος! Ότι προβλέπων ταύτα πάντα τα ενάν-

τια επήρα και άληθα μέτρα δηλ. να θυσιάσω και εν μέρος δια το όθλον, και ούτω να εμποδίσω την πρόοδο των εχθρών μέχρι Ναυπάκτου [το Μεσολόγγι δεν υποβιογίζεται ως ενδιάμεσο σημείο αντιστάσεως] καίων τας χώρας και χωριά του κάμπου και παρουσιάζων την πλέον δυνατήν αντίστασιν εις το εντεύθεν του Αχελώου μέρος».

Αλλά πώς ευσταθεί ο ισχυρισμός ότι εμποδίζεται τώρα επιτυχώς η είσοδος των εχθρών, όταν προ τριμημέρου μόλις ο εχθρός, χωρίς αντίσταση, δημιούργησε το εκτεταμένο προγεφύρωμα Λουτρακίου - Βονίτσας;

Προβλέπει ακόμη ως πιθανή πλέον και «την πρόοδο των εχθρών μέχρι Ναυπάκτου». Το ενδιάμεσο οχυρό του Μεσολογγίου το παραβλέπει. Ποτέ δεν το θεώρησε αξιόλογο ως εκ της πεδινής του θέσεως και της αδυνάτου τειχίσεως.

Θεωρεί ως επικειμένη και την διάβαση υπό των εχθρών του Αχελώου. Γνώστης των αδυναμιών του στρατεύματος, χρησιμοδοτεί με ακρίβεια τα επερχόμενα απαίσια.

9 και 10 Αυγούστου. Δογρί.

Treiber: Λιγιστό φαγητό. Δροισιτικές φλαμουριές. Νέα [;] στάση των στρατιωτών. Θέλουν να γυρίσουν στον Μοριά πράγμα που εγκρίνει επί τέλους ο Μαυροκορδάτος, γιατί δεν υπάρχουν τρόφιμα και λείπουν χρήματα, ρουχισμός, κ.λ.π.

Όταν το προσφάτως ανασυνταχθέν στο Μεσολόγγι «υποδειγματικό» Τάγμα έχει τόσες ελλείψεις, αναλογισθείτε την κατάσταση που επικρατεί στους «νιαϊφάδες» των ατάκτων για τους οποίους, μόνον το δηλητήριο της πέννας του Άρχοντα.

9 Αυγούστου.

Η Μάχη του Αετού: Συντεταγμένος εχθρικός στρατός, υπό τον Κιουταχή, κατερχόμενος προς την ενδοχώρα, βαδίζει προς την στενή διάβαση του Προφήτου Ηλία Ξηρομέρου, όπου τυχαία διασταυρώνεται με μικρό απόσπασμα υπό τον Γ. Βαρνακιώτην.

Ο καπετάνιος οπεύδει και καταλαμβάνει την ράχη απέναντι του χωριού Αετός, στη θέση Πηγάδια και με 80 μόνον άνδρες, αντιπαρατάσσεται στις εχθρικές δυνάμεις, τις οποίες οι πηγές προσδιορίζουν μεν ως υπέρτερες των αμυνομένων, χωρίς όμως και να αναφέρουν συγκεκριμένο αριθμό, ίσως πλέον των δύο χιλιάδων. [Η ιστορία Παπαρρηγοπούλου αγνοεί τελείως την μάχη

του Αετού].

Ένα τέταρτο της ώρας πλησίον του Βαρνακιώτη που προκινδυνεύει κατά την συμπλοκή, είναι στρατοπεδευμένοι μέσα στον μανδρόκλειστο περίβολο της εκκλησίας του Αγ.Νικολάου, ο Μάρκος Μπότσαρης και Γεωργ. Τσόγκας με 450 άνδρες.

Το ολιγάριθμο σώμα του Βαρνακιώτη, μετά τον Θ. Γρίβα, Ιω. Μπουκοβάλα, Ιω.Τζαούση, Δημ. Παλαιογιάννη, αποκρούει επί εξάωρον τις επίμονες εχθρικές επιθέσεις.

Οι Τούρκοι που επιτέθησαν με την βεβαιότητα της νίκης, λόγω του ολιγαριθμού της εναντίας δυνάμεως και την έπαρση της προσφάτου νίκης του Πέτα, υφίστανται μεγάλες απώλειες και τελικώς υποχωρούν. Φοβούνται πως παρατεινομένης της μάχης δυνατόν να κυκλωθούν μέσα στη στενωπό από σπεύδουσες άλλες δυνάμεις.

Κατά την διάρκεια της μάχης, ο Βαρνακιώτης ζήτησε την συνδρομή του Μπότσαρη και Τσόγκα, οι οποίοι δεν ανταποκρίθηκαν.

Ο Βαρνακιώτης εκ της αχαρακτηρίστου αρνητικής στάσεως των προσκειμένων στον Μαυροκορδάτον προαναφερομένων δύο καπεταναίων, που αδράνησαν στην κρίσιμη ώρα της μάχης, σχημάτισε υπόνοιες, ότι εξυφαίνεται εναντίον του ο δόλιος αφανισμός του.

Τις υπόνοιες του Βαρνακιώτη, ενίσχυσε επιστολή του Μαυροκορδάτου προς τον Γεώργιον Καραϊσκάκη, με την οποία του γνωστοποιούσε την μάχη του Αετού, και έψεγε τον Βαρνακιώτη γιατί δεν καταδίωξε κατά πόδας τους εχθρούς επιλέγων «--εάν όμως ήσουν σύ, ανδρείε Καραϊσκε, ήθελε τους κυνηγήσεις και τους καταστρέψεις κατά κράτος--κ.λ.π.».

Αλλά ο αληθώς μεγάλος Καραϊσκος, αντί να κολακευθεί, απέστειλε την επιστολή στον Βαρνακιώτη, γιατί εκ του περιεχομένου της διέγινωσε προσπάθεια ραδιουργίας προκειμένου να έλθουν σε αντιζηλία οι δύο οπλαρχηγοί.

Η μάχη του Αετού, είναι η μόνη αξιόλογη αντίσταση που προβλήθηκε στον Κιουταχή, μέχρι την κάθοδό του στο Μεσολόγγι, κατά τα μέσα προσεχούς Οκτωβρίου.

Αλλά πώς γίνεται οι αδελφοποιητοί της συνελεύσεως της Λευκάδος, τα «μοραδέρφια» του περασμένου χρόνου να έχουν συν-

τονίσει τις ενέργειές τους, μεταξύ ενός τραγουδιού και ενός χορού, με υποσχέσεις ενός ανδρικού λόγου -μπέσας- να κατορθώνουν το θεωρούμενο τότε ως ακατόρθωτο, και τώρα υπό καθοδήγηση εκατοντάδων επιστολών του τέως Γραμματικού του Ιωάν. Καρατζά να μην είναι σε θέση να κρατήσουν την ήδη ανακτηθείσα ελευθερία τους; Γιατί η δικήνοια;

Το σαράκι της δικήνοιας που επώασε η φαναριώτικη πολιτική ροκανίζει τώρα και θα ροκανίζει για πολλά χρόνια τα σπλάχνα του Έθνους. Εμπάθειες παραλογισμού.

Ενάρητοι Ρουμελιώτες οπλαρχηγοί νομίζουν πως ο φιλόδοξος και μικρόψυχος φαναριώτης, προσπαθεί να αφανίσει ύπουλα όσους θεωρεί εμπόδιο.

Περιφρονούν και τα μωρά φερσίματά του. Δίπλα στη βελάδα, έσχατο σύμβολο κοινωνικής υπεροχής, παραστέκεται ο «*τσιμπούκ- ογλάν*» περιφέροντας το μακρύ τσιμπούκι του βιλαετλή. Κακέκτυπο αυθεντικού καπετάνιου.

Η ενδόμυχη αντιπάθεια Μαυροκορδάτου και Βαρνακιώτη, εντός του επομένου διμήνου, θα εκτραχύνει τις σχέσεις τους σε ανοιχτή εκθρόνιση.

Ο Νικ. Σπηλιάδης θεωρεί τον Μαυροκορδάτο δικτάτορα στη Δυτική Ελλάδα και εκστρατεύσαντα όχι για να πολεμήσει και να αποθάνει για την πατρίδα –διότι δεν γνωρίζει τι εστί πόλεμος– αλλά δια ν’ αρπάξει την εκ του πολέμου δόξα (βλέπε: Ν. Σπηλιάδης, Τόμος Α΄, σελ. 358) και προσθέτω ότι την άρπαξε σφετεριστής την δόξα της Α΄ Πολιορκίας του Μεσολογγίου, όπως στη διήγηση των συναφών που ακολουθεί.

Κινούμενος από ιδιοτέλεια και φιλαρχία, εκμηδενίζει τους αντιπάλους του, με την μέθοδο της σκευωρίας, προσάπτοντας το στίγμα του προδότου στους απλοϊκούς αγωνιστές, αναγκάζοντάς τους να συμβιβαστούν προς αυτόν.

Την μάχη του Αετού, οι πλείστοι Ιστοριογράφοι την τοποθετούν κατά την 10η Αυγούστου. Προκρίθηκε η 9η Αυγούστου, ως η βεβαία ημερομηνία, όπως προκύπτει εκ του Αρχείου Μαυροκορδάτου (τόμος ΙΙ, σελ. 184, επιστολή Μαυροκορδάτου προς Ζαΐμην).

11 Αυγούστου: Μαυροκορδάτος προς Μινίστρον του Πολέμου (Ιωάν. Κωλέττην, τον επιστήθιον εκ των πάλοι ποτέ περιπε-

τειών φίλον).

«Επειδή το βαρύ πεζικόν σύνταγμα [των Τακτικών] υπέφερε ποβι-
λίας κακουχίας και έμεινε γυμνόν, και η Δυτική Ελλάδα εις τας
οποίας ευρίσκεται περιστάσεις δεν ημπορεί να θεραπεύση το κακόν,
δια τούτο στέλνεται εις Πελοπόννησον για να επιμεληθή να του
γενή η αναγκαία περίθαλψις δια να παραταχθή εις άληθην μάχην
-----».

Οι αυτομολήσαντες λοιπόν, την πρόθεση των οποίων δεν κα-
τόρθωσε να αναστείλει ο «Αρχιστράτηγος» ο περιβεβλημένος και
με τα δικανικά δικαιώματα Μεγάλου Κριτού, και δυναμένου να
επιβάλει θανατική εκτέλεση για την περίπτωση, χαρακτηρίζονται
ως εκουσίως αποστελλόμενοι. Προσπάθεια μείωσης των εντυ-
πώσεων που θα δημιουργούσε η είδηση στάσεως. Συγκεκριαυμ-
μένη γραφή, επιχειρεί να αμβλύνει τις εντυπώσεις.

- Προς τον Ίδιον:

Οι διασωθέντες φιλέλληνες αξιωματικοί: Ουβέρτος (Huber,
υπολοχαγός των Τακτικών), Σοσάθος (Sosath), Σικερμάνος, Ελ-
λάνιος, Κρούγιερος (ίσως Grailland Francois), Στίλτζερος (Stietz
Carl), Σχαϊφάρτος και Βιντερχόλερος (Winterholler, εκ Βυρ-
τοβούργου της Βαυαρίας, αποθανών εξ ασθενείας στο Μεσολόγγι
τον Δεκέμβριον του 1822), επιστρέφουν στην Πελοπόννησον και
να λάβουν τους καθιερωμένους μισθούς των.

- Αποδεικτικόν: Ότι ο Δάρας (του σώματος των φιλελλήνων
λαβών μέρος στη μάχη του Πέτα) λοχαγός του α^{ου} λόχου του Τα-
κτικού Συντάγματος, ευρέθη εις την δούλευσιν από τον Αύγου-
στον παρελθόντος έτους 1821 εις Μεσολόγγιον.

- Συστατικόν για τον προβιβασμόν του κομαντάντε Γαρέλ
(Garel, φιλέλλην εκ Μασαλίας ελθών εις την Ελλάδα μετά του
υιού του. Τον Σεπτέμβριον παρελθόντος έτους ευρίσκετο στο Με-
σολόγγι, όπου όπως προαναφέρθηκε εξεπαίδευε σώμα 120 μι-
σοφορών. Εφονεύθη στην Κωλιάδα 'Ακρα την 6 Μαΐου 1827.)

- Συστατικόν για τον προβιβασμό του κυρίου Αββάτη, υπα-
σπιστού του Γαρέλ.

(Abbatι Ιωσήφ. Του τακτικού, εκ Βονιφασίου της Κορσικής.
Έλαβε μέρος στη μάχη του Πέτα. Ηκολούθησε τον Φαβιέρο σε
διάφορες εκστρατείες. Φρούραρχος Μεθώνης επί Όθωνος. Απέ-
θανε στην Αίγινα εξ ασθενείας, την 15η Απριλίου 1850, φέρων

τον βαθμό του συνταγματάρχου σε διαθεσιμότητα),

- Διαταγή: Ο κύριος Χ. Ιγγλέσης, προβιβάζεται εις τον βαθμόν του λοχαγού του έκτου λόχου του πρώτου συντάγματος.

(Χαράλαμπος Αντωνίου Ιγγλέσης, 1799-1827, εκ Κεφαλληνίας. Εφονεύθη στη μάχη του Ανάλατου).

- Προς τους κατοίκους του χωριού Δερβέκιστα:

Η διαφωνία μεταξύ των χωρικών της Δερβέκιστας και των Καναβαίων για τα εισοδήματα του Τζεφτιλικίου Ζευγαράκι να λάβη τέλος και όταν θεωρηθή η υπόθεσις (κατόπιν διαιτησίας) τότε λαμβάνει το εισόδημα εκείνος όπου θέλει δικαιωθή.

- Προς τον χιλιάρχον Ανδρίτζον Σιαφάκαν .

Να προστάξη να τραβήξουν το χέρι από τα τζεφτιλίκια των Καναβαίων Περιβόλια και Μαραθιάν, όπου κρατούνται αδικώς από τους Βελιτιζιάνους [του δήμου Πυλίνης] και Γρανιτζιώτας [Γρανίτζα Αποδοτίας] και να αφήσουν να λάβουν τα εισοδήματα και ύστερα θεωρείται η υπόθεσις των».

12 Αυγούστου:

- Προς τους γενναιοτάτους καπετάνιους της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος.

«-- -Αν όμως ο εχθρός προχωρήση, θέλω καύση τα χωριά του κάμπου και κόψω τα γεφύρια του Ζυγού, δια να προφυλχθή το υπόλοιπον μέρος της Εβλήδος».

- Προς τον ένδοξον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού.

[Ο Μαυροκορδάτος δεν γνωρίζει που εδρεύει η Κυβέρνησή του και δεν θέτει τον τόπον όπου διευθύνεται η επιστολή του].

«---και όταν πάβη η Δυτ. Εβλήδας παιτηθή από τον εχθρόν, και αυτός φθάση εις Ναύπακτον, δεν νξεύρω να νημορή να σιογισθή ασφαλής και η Πελοπόννησος---» [Εκ του Μυστικού Πρωτοκόλλου, Τόμος Πέμπτος, Τεύχος II, Σελ. 339].

13 Αυγούστου: Από Δογρί.

- Προς τους εφόρους Μεσολογγίου και Ανατολιού:

«Οτι οι ημέτεροι ήτον εις Παπαδάτες (επανήλθαν) και εμελέτουν να ορμήσουν κατά του εχθρού εις Λουτράκι και να προφθάσουν με τροφάς.»

Πλάνη και όνειρο θα αποδειχθεί η δυνατότητα επιτυχούς επιθέσεως στο Λουτράκι. Οι ημέτεροι αδυνατούν να συντονιστούν στην εχθρική επέλαση.

-Προς Ανδρέαν Ζαΐμν:

[Εκ του Μυστικού Απορρήτου Πρωτοκόλλου, Αλ. Μαυροκορδάτου, Τόμος Πέμπτος, Τεύχος II, Σελίδες 341-346].

Αποσπάσματα χαρακτηριστικά της επιστολής:

«---Οι εχθροί τρεις χιλιάδες τον αριθμόν, στρατοπεδεύουν μεταξύ Λουτρακίου και Κατούνας, και οι ημέτεροι εμελείουν να ορμήσουν καί' αυτών, ήσαν όμως ακόμη ολίγοι, έως 1500 μόνον. Πάσχω ν' αυξήσω τον αριθμόν των με όσους προσμένω από Κράβαρι, Σοβολάκο και άλλα μέρη---Η στάσις των πραγμάτων, τόσον εσωτερικώς όσον και εξωτερικώς, ήθελεν είναι πολλά διαφορετική, αν διέβαινα όχι με πέντε χιλιάδες στρατεύματος, καθώς με υπεσχέθησαν εις Κόρινθον, αλλά με τρεις ή και με δύο ήμισυ---αλλά μόλις απέρασα με εξακόσιους ανθρώπους και τι πρώτον έπρεπε να κάμω;---Το μικρό σώμα των Πελοποννησίων ανεχώρησεν---[χωρίς την έγκρισή μου]---Οι Τακτικοί--- [αυτομόλησαν ομοίως]---έμενε λοιπόν να κάμω ό,τι ημπορούσα με τους εντοπίους, των οποίων το πλείστον μέρος είχε φυγαδευθή, όταν έφθασα εξ αιτίας των προλαβόντων κινδύνων, και άλλοι ευρίσκοντο εις Κάλαμον, άλλοι εις Μέγα Νησί---Μόλις μετά μυρίας δυσκολίας και τρόπους τους οποίους μεταχειρίσθην [μέσω των Αγγλικών αρχών, μετά των οποίων συνήργησα, μη ντρέπεσαι, διατύπωσε καθαρά τα πραχθέντα] κατόρθωσα να διωχθούν απ' αυτά τα νησιά και προχθές εβγήκαν άκοντες υπέρ τους 500 τον αριθμόν... Εν ενί λόγω [τα μέτρα που έλαβα συντέειναν] ν' αποκλεισθώσι [οι εχθροί] και να εύρωσι προπύργιον τας λίμνας του Ζυγού [Τριχωνίδα – Λυσιμάχια], τον ποταμόν Αχελών και τα βουνά ... Ας μη σας φανή ομοίως παράξενον, ότι η Δυτική Ελλάδα δεν ημπορέσε να συνάξη στράτευμα δια ν' αντισταθούν εις αυτήν την εισβολήν. Η παρουσία του εχθρικού στόλου και το εις Πάτρας συγκεντρωθέν εχθρικόν σώμα, μάλιστα τα εχθρικά καράβια, τα οποία έπλευσαν προ ημερών εις Αλβανίαν, την αναγκάζουν να κρατή τρεις χιλιάδας ενόπλους εις όλα της τα παράλια από Ναυπάκτου μέχρι Κανδήλας [;], 1.500 ένοπλοι ευρίσκοντο ως προέγραφα εις τας παρακειμένας νήσους· πρόσθεσ εις αυτά την κακοήθειαν και αδιαφορίαν των Βαλτινών, οι οποίοι αφού εγένμισαν τας τρύπας των από τροφάς και εφόδια, νομίζουν, ότι πάντοτε ημπορούν να σωθούν και δεν τρέχουν όπου είναι ανάγκη·

πρόσθετες των Ξηρομεριτών την ευήθειαν οι οποίοι προκρίνουν να συνερίζονται τους Βαλτινούς... Εγώ προέβλεπον το πράγμα πριν γενή, [η Επανάσταση], και δια τούτο έλεγον, ότι δεν ήταν ακόμη καιρός να λάβουμε τα όπλα... Τα μέλη της Διοικήσεως ευρίσκονται εις τα καράβια [ηυτομόλησαν, από φόβο, και πρώτα έσπευσαν να σωθούν, δίνοντας το παράδειγμα γενικής φυγής], αλλ' έχουν και καμμίαν επιρροήν εις τα πράγματα; [να και μιά αλήθεια] ... Όσον δια τον Νέγρην, δεν ηξεύρω ποια εστάθησαν εις αυτήν την περίστασιν τα σφάλματά του, γνωρίζω όμως πολλά προλαβόντως τα οποία με είχαν αναγκάσει να απομακρυνθώ από την φιλίαν του [Φαναριωτών εμφύλιος], διότι ούτε να μ' ακούση ήθελε, και έπραττε όσα δεν ημπορούσα να εγκρίνω...».

Το περιεχόμενο αυτής της επιστολής απαραίτητον να σχολιασθεί:

Η γνώμη του, πως η Επανάσταση εκδηλώθηκε πρόωρα, σήμερα απορρίπτεται από ομόφωνη συνολική εκτίμηση. Η καθυστέρηση, κάτω από άλλες περιστάσεις, θα ήτο καταστροφική. Το σημείωσα και προηγουμένως. Αυτά ως προς το επίπεδο διορατικότητας του Κυβερνήτη.

Και ο ισχυρισμός ότι στην Κόρινθο του υπεσχέθησαν στρατεύματα 5.000 ανδρών, ανάγκη να αποσαφηνισθεί. Ποιός υπόσχεται στον Πρωθυπουργό; Και ο περινούστατος Άρχων, δεν ήτο σε θέση να εκτιμήσει τις δυνατότητες εκπληρώσεως αυτής της [ανύπαρκτης] υποσχέσεως βάσει δημογραφικών και οικονομικών δεδομένων;

Απομονεί πως όταν «δραπέτευε» της κυβερνητικής καθέδρας, εγκατέλειπε την Πελοπόννησο χωρίς συγκροτημένο στρατό υπολογίσιμο, χωρίς οβολό στο δημόσιο ταμείο, παράγοντες που τον ανάγκασαν να αυτομολήσει προσχηματικά, επαίσχυντα;

Αλλά έστω ότι υπήρχαν αυτές οι δυνατότητες. Τότε γιατί δεν τις αξιοποιούσε ο ίδιος, Πρωθυπουργός αυτός, για να συμπαραλάβει και αυτούς τους πεντακισχιλίους όταν ξεκινούσε για την εκστρατεία;

Ακόμη και στην στοιχειώδη αριθμητικήν υστερεί καταφανώς «ο φίλος». Δεν θα ανατρέξουμε να επαναλάβουμε αναλυτικά με αριθμούς, τις δυνάμεις με τις οποίες ξεκίνησε από την Κόρινθο στην εκστρατεία, πόσους απέσπασε από το στρατόπεδο του Κο-

λοκοτρώνη στην Πάτρα, πόσοι μη αναμενόμενοι έφθασαν στο Μεσολόγγι, πόσοι καταμετρήθηκαν στη Λάσπη όπου προσήλθαν τα εμπειροπόλεμα τοπικά σώματα, τους προστεθέντας στον Αμβρακικό Ιονίους, ως και το σώμα του Γ. Βαρνακιώτη στο Κομπότι, όπου διαπιστώθη πως η αρχική δύναμη με την οποία αποβιβάσθηκε στη Ρούμελη, υπερδιπλασιάσθηκε με την συμμετοχή των εντοπίων και λοιπών άλλων. Ας μνημονεύσουμε και τις εκατόμβες που εθυσιάσθησαν στου Πέτα, υπό την αρχηγία του, σε μια άσκοπη αναμέτρηση.

Τώρα λέγει ότι απέμεινε μόνον με 1.500.

Αλλά έκπληκτοι πληροφορούμεθα στη συνέχεια της επιστολής, ότι υπάρχουν άλλοι 3.000 άνδρες για να φρουρούν τα παράλια από Ναυπάκτου μέχρι Κανδήλας, πλεον 1.500 ένοπλοι οι προορισμένοι να ορμήσουν κατά του εχθρικού προγεφυρώματος, στο Λουτρακί σύνολο 4.500 άνδρες.

Προσήλθαν ακόμη 500 «άκοντες» εκ των εκδιωχθέντων από τα παρακείμενα έναντι Ιόνια Νησιά και ενεργεί – κρυφίως πάντοτε – μέσω των Αγγλων, για την απέλαση και των υπολοιπομένων 1.500. Αναμένονται ενισχύσεις και από Κράβαρι και Σοβολάκο.

Όταν Πελοποννήσιοι, Τακτικοί και Φιλέλληνες απεχώρησαν, τότε, συνειρμικά η καταγωγή των προαναφερομένων δυνάμεων πρέπει να θεωρηθεί ως προερχομένη κατά το πλείστον από εντόπιους, όπως και πράγματι από αυτούς προήρχετο.

Πώς λοιπόν δικαιολογούνται οι αιτιάσεις ότι οι εντόπιοι δεν ανταποκρίθησαν στις περιστάσεις και πως «η Δυτική Ελλάς δεν ημπόρεσε να συνάξη στράτευμα δια να ανταποκριθή εις αυτήν την εισβολήν»; δηλαδή στη πρόσφατη δημιουργία του προγεφυρώματος του Λουτρακίου;

Όμως ο αριθμός των 3.000 της ακτοφυλακής από Ναυπάκτου μέχρι Κανδήλας, πρωτάκουστος και εκπληκτικός, έχει ανάγκη επιβεβαίωσης, γιατί μετεωρίζεται ως υποθετικός.

Υπενθυμίζεται πως «ο Άρχων», θεωρούσε την οπισθοφυλακή των 400 Μεσολογγιτών που εφύλατταν το παράλιον, ως μη αναγκαία και πως αποτελούσε μόνιμη διένεξη, γιατί οι Μεσολογγίτες δεν ενέδιδαν στις αξιώσεις του να προωθηθεί προς βορράν. Και η ισχυρογνωμοσύνη του, εξακολουθούσε και μετά τα προανα-

φερθέντα γεγονότα της περιόδου μεταξύ 20ής και 23ης Ιουλίου, όπου η αναγκαιότητα της επιβεβαιώθηκε πέραν πάσης αμφισβήτησεως και πως ο «Χαρισματικός» που μας προέκυψε δεν διέθετε την ικανότητα να προβλέψει τους πραγματικούς κινδύνους. Όταν λοιπόν δύναμη 400 ανδρών ακτοφυλακής κρίνεται ως περιττή, τώρα πώς δικαιολογούνται 3.000 άνδρες κατά τον διατυπωθέντα ισχυρισμό;

Ποιά η καταγωγή αυτών των χιλιάδων ανδρών και από ποιούς διοικούνται;

Επαρκή τα ανωτέρω, για να διαπιστωθεί πως η πολύτροπος πέννα του «Στρατηλάτη», επικαλούμενη μυθεύματα, περιπίπτει σε απροσδόκτες αντιφάσεις. Διασυρμός.

Αλλά ανεξήγητο και το φιλόψογο και εμπάθεές μένος του Μαυροκορδάτου εναντίον των Βαλτινών, τους οποίους χαρακτηρίζει κακοήθεις και αδιάφορους και κατά συρροή κακίζει και σε επόμενες επιστολές του, αλλά και κατά των Ξηρομεριτών αδιακρίτως, τους οποίους περιλούει ως «ευήθεις» με την διφορούμενη έννοια πολυσημάντου επιθέτου, λαμβανομένου και ως αποδοκιμαστικού, δια των αρνητικών αβέλτηρος, μπουδαλάς, μη γενναίος.

Και όμως Ξηρομερίτης είχε την γενναιότητα να σου καταφέρει ηθικό ράπισμα, όταν σε επανέφερε από το Κρίκελλο φυγάδα, για να επιληφθείς βία των καθηκόντων σου.

Οι πληθυσμοί υφίστανται την αιμορραγία και απομυζίσεις και δια «μυστικής αλληλογραφίας» θεωρούνται και ως υπεύθυνοι των περιστάσεων και αποτυχιών του αυτομολήσαντος της έδρας του, παραπαίοντος, του καταβοημένου Καταχθονίου.

Τόση δε ήτο η καταφορά κατά των Βαλτινών, ώστε άρχισαν να γίνονται γενικότερα δεκτά τα περι δειλίας των.

Σε ιστορικό μακροσκελές δεκαεξασύλλαβο άσμα που φέρει τον τίτλο «Ιστορία της Δυτικής Χερ. Ελλάδος – Ποίημα απλούν – Εν Μεσολογγίω – Εκ της Τυπογραφίας Δημητρίου Μεσθενέως, 1824», μεταξύ άλλων αναφέρονται και οι ακόλουθοι στίχοι:

*«Όταν απέρας' η Τουρκιά, κ' ήλθεν εις το Λουτράκι,
Οι Βαλτινιοί ειρύπωσαν ς' τον Βάβιτο σαν βάτραχοι».*

Το ποίημα δημοσιεύθηκε χωρίς το όνομα του ποιητού. Επειδή

όμως το επρολόγιζε ο Σπυρίδων Παιδάκος θεωρήθηκε εσφαλμένα ως έργο του. Την πατρότητα του έργου την αποκάλυψε ο Colonel Olivier Voutier, όστις στο έργο του «Lettres sur la Grèce, Paris 1826, p.50 αναφέρει τα επόμενα:

«Μεσολόγγι 12 Μαΐου 1824. Σας υποσχέθηκα Κυρία, [madame Recamier] πολεμικά τραγούδια. Σας στέλνω ένα ενδιαφέρον, επειδή δίνει πλήρη εικόνα της πολιορκίας που υπέστημεν σ' αυτό τον τόπο το 1822. Μου δόθηκε από τον ίδιο τον ποιητή Στασινό Μικρούλη, αδελφό του γενναίου στρατιώτου που έπεσε κατά την έφοδο».

Αν οι λίβελλοι του περιεχομένου των επικριτικών επιστολών του Μαυροκορδάτου ήσαν γνωστοί στους πληθυσμούς, αναμφίβολα το Σατραποειδές, δεν θα διέφευγε την διαπόμπευση,

Θα του άξιζε να του ψαλιδίσουν τις ουρές της βελάδας του, να τον μουντζουρώσουν και «εσοπωμένον» να τον φορτώσουν στον γάϊδαρο και να τον εξαποστείλουν στον αγύριστο, τον Αχάριστο, λαιδορούμενον.

Εδώ λοιπόν κατά το γνωμικό:

«Κάθισε η Πομπή στο δρόμο και πομπεύει τους διαβάτες».

Την λεβεντιά των σιδηροφορούντων του Βάλτου και Ξηρομέρου εξυμνεί ακόμη σήμερα χορεύοντας το αρματολίτικο τραγούδι, στα πανηγύρια. Για τον «Πρίγκιπα» έρεβος ανυπαρξίας από την Λαϊκή Μούσα.

Αλλά και η αποκήρυξη του Θεοδ. Νέγρη που *«έπραττε ποηλά προηλαβόντως, όσα δεν νδύνατο να εγκρίνω»* και αναγκάζουν τον τέως «εταίρο» να μακρυνθεί από την φιλιάν του, έχει βαρύνουσα σημασία.

Ο Νέγρης προωθούσε με διαβολές την εξόντωση του Οδυσσέα, ενσπεύροντας την δικήνοια στην Ανατολική Στερεά.

Με πρόταση του «υπερτάτου» Βουλευτικού και σχετικής αποφάσεως του Εκτελεστικού, η προγενεστέρα απόφαση θανατικής επικηρύξεως του Οδυσσέα, έναντι αδροτάτης χρηματικής αμοιβής, ανακαλείται ως προϊόν πλάνης.

Ο Οδυσσέας αποκαθίσταται πλήρως και αναγνωρίζεται πάλιν ως ο στρατιωτικός ηγέτης της Ανατολικής Στερεάς.

16 Αυγούστου.

- Προς τους εφόρους Βλοχού:

Να κράξουν τους Μουσταφιλιώτας και να τους ειπούν, όπου να μην πειράξουν τον Τρομάραν, Χρήστον Μακρήν και Φουρτούναν δια τους τόπους όπου έχουν, και να τους δώσουν και ότι γέννημα τους επήραν.

17 Αυγούστου:

- Προς τον χιλίαρχον Μακρήν:

Ότι έμαθον την ανταπόκρισιν, ήτις τρέχει μεταξύ των αρχόντων Μεσολογγίου και του καπετάν πασά... Στέλλω τον Ήβον Ρήγα δια να σ' ανταμώση και να σε ρωτήση πώς τρέχει αυτή η δουλειά. Ότι από όλα τα κινήματα και προβλήματα των Τούρκων δια να προσκυνήσωμεν, φαίνεται η μεγάλη των αδυναμία.

- Προς τον στρατηγόν Γ. Νικολού [Βαρνακιώτην].

«Ότι η απόκρισις την οποίαν εστοχάσθη να κάμη εις τον Ρεσίτ πασάν, είναι καλή... Όπως και αν είναι η αδυναμία των εχθρών φαίνεται πανταχόθεν, οι οποίοι πάσχουν με διαφόρους υποσχέσεις και φοβισμούς να μας καταπέσουν, δια να προσκυνήσωμεν. Απόδειξις της αδυναμίας των είναι και ότι θέλουν, όπως ημπορούν, να τεφλειώσουν την αποστασίαν κατά την έννοιαν του φερμανίου, το οποίον έλαβον από την Πόρτα. Ότι είναι ανάγκη μιαν ώραν πρωύτερα να κινηθή κατά του εις Λουτράκι ευρισκομένου εχθρικού στρατού, πριν ούτος αυξηθή με νέας δυνάμεις...».

Παρατηρείται : Καπουδάν Πασάς και Σερασκέρης Ρεσιτ, ευρίσκονται σε προσωπική ανταγωνιστική σχέση. Και οι δύο ενεργούν κατά το φερμάνι της Πύλης, υποσχόμενοι γενική αμνηστεία. Πρόκειται για τις συνήθεις υποσχέσεις του Σουλτάνου που ποτέ δεν ετηρήθησαν. Όποιος από τους προαναφερομένους δύο παράγοντας κατορθώσει να φέρει εις πέρας την επιδιωκομένη υποταγή, θα κερδίσει την εύνοια του Πατισάχ.

Η δυσχερής θέση της Πύλης ευρίσκεται κυρίως στο διπλωματικό πεδίο και επείγεται να κλείσει την υπόθεση της αποστασίας, φοβουμένη διεθνείς επεμβάσεις.

Και για την δική μας στρατιωτική αδυναμία, ποιός ο υπεύθυνος της αβελτηρίας των πραγμάτων; Πώς κατόρθωσε ο εχθρός να δημιουργήσει αναίμακτα προγεφύρωμα στο Λουτράκι, όταν από μινός, ήσαν γνωστές οι προθέσεις του;

- Προς τον χιλίαρχον Γιαννάκην Ράγκον.

«...Ότι ο καπετάν πασάς και πάλιν εμπήνυσεν εις τους Μεσολογ-

γίτας, αν θέλουν να προσκυνήσουν, τάζονιάς τους ότι θέλουν πληρώνει μόνον ένα χαράτζι...».

19 Αυγούστου:

- Προς τον γεναιότατον στρατηγόν Γ.Νικολού:

«--- και ότι να πασχίσετε να ξεφωλιάσετε τους εχθρούς από αυτό το μέρος [προγεφύρωμα Λουτρακίου].

20 Αυγούστου:

- Προς τους άρχοντας και προεστούς της Α.Χέρσου Ελλάδος:

«Ευχαριστήθην δια την κοινήν απόφασιν του στρατηγού [Γ.Βαρνακιώτη] και χιλιάρχων, και πρέπει να φυλαχθή [τηρηθεί], δια να αφανιστεί ο εχθρός»

- Προς τον στρατηγόν Γεώργιον Νικολού :

«--- Περί αναχωρήσεως του εχθρικού στόλου. Παρακινητικών του να γενή κίνημα κατά των εχθρών [εις Λουτράκι], πρὶν ενδυναμωθώσιν».

21 Αυγούστου:

- Προς τον χιλίαρχον Μακρή:

«*Οτι με μεγάλην μου χαρά έμαθα την αναχώρισιν του εχθρικού στόλου και ότι τώρα οπου ηλευθερώθησαν τα παράλια του Μεσολογγίου είναι ανάγκη οπου η δύναμις αυτή [350 / 400 ανδρών] να πηγαίνη εις το γενικό στατόπεδο Ξηρομέρου [Μαχαλά].*»

Έμμονος η προσπάθεια Μαυροκορδάτου να προωθήσει, το εφεδρικό σώμα των Μεσολογγιτών που φυλάσσει το παράλιον, εις τις προς βορρά επιχειρήσεις, κατά τα προεκτεθέντα.

22 Αυγούστου:

- Προς τον Κων.Γ(κ)ολφίνον [Αρχηγόν των Ανατολικιωτών].

«*Απόκρισεις εις το γράμμα του, και ότι επαινώ την προθυμίαν σου όπου δείχνεις εις το να παρακινής τον κόσμο δια το στρατόπεδον [Μαχαλά] και όσον το γρηγορότερον να τον ξεκινήσεις.*»

Μεταγενεστέρως όμως, θα εκτελέσει τον Κ. Γκολφίνο επί «ταμπούρλου» όπως ελέγοντο οι θανατικές αποφάσεις του «Μεγάλου Κριτή» χωρίς δίκη – Δολοφονίες.

23 Αυγούστου:

- Προς τους κατοίκους του χωρίου Προυσού:

«*Οτι σας έγραψα προ πορθηλού, να κάμετε κάθε τρόπο να συνάξετε*

το ψυχογόροιο και την χρηματικήν συνεισφοράν από το κόβη σας και δεν νθεθήσετε ---».

- Προς τους εφόρους και κατοίκους Μεσολογγίου:

«Διαταγή του ότι διορίζεται ο Νικ. Κομπότης διευθυντής των κοινών υποθέσεων του Μεσολογγίου: 1ον: να θεωρήση τους παρελθόντας λογαριασμούς. 2ον: να περιλάβη τα κίςτια (δόσεις) δουγάνας και λιβαριών. 3ον: να διορίση επιστάτας δατζιών και 4ον: να πουλήση την δεκατίαν της σταφίδος.

- Προς τους χιλιάρχους Ανδρέαν Ίσκον και Γιαννάκην Ράγκον:

« ... Να πασχίσετε να εξορθοθρεύσετε τους εχθρούς από το Λουτράκι δια να γλιτωώσωμεν ...»

- Προς τους εφόρους και κατοίκους Μεσολογγίου:

« Διαταγή του ότι διορίζεται ο Ν. Κομπότης διευθυντής των κοινών [οικονομικών] υποθέσεων του Μεσολογγίου...»

25 Αυγούστου

Περιληπτικά:

- Ημείς οι υπογεγραμμένοι Γεωργ. Σπανιολάκης, Μ. Σεβαστός και Κων. Πεταλάς, διορισθέντες δι επιταγής του εκλαμπροτάτου Προέδρου του Εκτελεστικού, προς εξέτασιν των διαφορών μεταξύ του κυρίου Λογοθέτου Γεωργίου Καναβού και των Βελβιτζιάνων και Γρανιτζιωτών, προσκαλέσαμεν αμφοτέρα τα μέρη και ακούσαμε τα ζητήματά των.

Α' Των Βελβιτζιάνων, οι οποίοι ζητούν να οικειοποιηθούν μερικά κτήματα των, τα οποία δυναστικώς, ως αυτοί λέγουσιν, οικειοποιήθηκε προ χρόνων ο πατέρας του ρηθέντος Λογοθέτου, ο Γεώργιος Καναβός.

Εξ ετέρου εξετάσαντες τα παρουσιασθέντα ημίν έγγραφα παρά του κυρίου Λογοθέτου Καναβού, εβεβαιώθημεν ότι ο πατήρ αυτού Γεώργιος Αναγνώστου Καναβός δυνάμει αυτών είχε αγοράσει προ χρόνων 35 παρά των Βελβιτζιάνων διάφορα κτήματα συνιστάμενα από χωράφια, περιβόλια και μύλους, πληρώσας τις χρηματικές ποσότητες που συνεφωνήθησαν και αναφέρονται εις τα έγγραφα.

Οι δε Βελβιτζιάνοι μηδέν έγγραφον παρουσίασαν προς ακύρωσιν εκείνων του Καναβού, ισχυρισθέντες μόνον ότι οι πωλήσεις εγένοντο με μειωμένη τιμή, δυναστικώς παρά του Αναγνώστου Καναβού, όστις ήτο τότε προεστώς Κραβάρων και είχε

μεγάλην την επιρροήν στον Αλή Πασά.

Β' Οι δε Γρανιτζιώται ζητούν να οικειοποιηθούν και αυτοί άλλα κτήματα εις Μαραθιά κείμενα.

Ο δε κ. Λογοθέτης Καναβός, παρουσίασε κείμενα κατά τα οποία ο πατήρ αυτού Γεώργιος και ο θεΐος του Αντώνιος Καναβός, αγόρασαν προ 37 χρόνων, από δύο Τούρκους Επακτίτας, κατά τα έγγραφα της αγοράς εις το οθωμανικόν γεγραμμένα, ως και ένα άλλο που αγόρασε ο Γεώργιος από τρεις Τούρκους Επακτίτας, κατά το έτος 1812.

Οι δε Γρανιτζιώται ως μόνον δικαιολόγημα προβάλλουν ότι αυτά τα κτήματα είχαν ως ενέχειρα δοσμένα εις τους ρηθέντας Οθωμανούς δια κάποια χρηματική ποσότητα όπου εις αυτούς χρεωστούν, και ότι οι δανεισταί αδίκως και παρά γνώμην των δανεισθέντων επώλησαν.

Όθεν απαθώς και αμερολήπτως κρίνοντες αποφασίζομεν, ότι οι μιν Βελβιτζιάνοι, επειδή δεν έχουν έγγραφα αποδεικτικά, δυνάμει των οποίων να ακυρούνται τα όσα ο Καναβός φέρει, ν' αφήσωσιν εις το εξής τον κύριον Λογοθέτην Γ. Καναβόν κατά πάντα ανενόχλητον ως έχοντα το δικαίωμα παντοτινής οικειοποιήσεως και διαδοχικής των ρηθέντων αυτών κτημάτων.

Οι δε Γρανιτζιώται μιν έχοντες και αυτοί μηδεμίαν απόδειξιν διαυθεντεύουσαν το ζήτημα των, δεν έχουσι το δικαίωμα να ζητώσιν εκείνο όπου παρ' άλλων ο κύριος Γ. Καναβός ηγόρασεν.

Δογρί τη 23 Αυγούστου 1822.

Και επι των προκειμένων Αλέξ. Μαυροκορδάτος:

Ιδόντες την απόφασιν των διορισθέντων κριτών της διατρεχούσης διαφωνίας μεταξύ...

Παρατηρήσαντες προσέτι ότι:

1ον. Ο Αλή πασάς δεν ίσχυε προ 35 χρόνων, ότε εγένοντο αι πωλήσεις των κτημάτων,

2ον. Διότι οι ρηθέντες πατήρ και θεΐος του Λογοθέτου, όχι μόνον δεν ίσχυον, αλλά και κατετρέχθησαν από τον Αλή πασά, επικυρούμεν την απόφασιν των κριτών καθ' όλην αυτής την έκτασιν και...

Δογρί τη 24 Αυγούστου 1822 Αλέξ. Μαυροκορδάτος

- Προς τον Ν. Κομπότην:

«... και επειδή αποφάσισα να στείλω την γοβέτιαν [ο μαρτίγος

«Εκδικήτρια» αγορασμένος από Άγγλους] του Σιδέρη [Δημητρίου] και άνθρωπόν μου εις Ευρώπην, χρειάζονται έξοδα και πρέπει να εξοικονομηθούν από τα κοινά έσοδα».

Στο εξωτερικό θα εταξίδευε με ρωσική σημασία, ως η από 29 Αυγ. Επιστολή Μαυροκορδάτου προς τον Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού. Ο « έμπιστος» άνθρωπος του Μαυροκορδάτου θα πληροφορούσε τον μητροπολίτην Ιγνάτιον για την «αληθή στάση» των πραγμάτων, ότι δηλαδή πρόκειται για ψευδή διάδοση, η δέθεν διάλυση της κεντρικής Διοικήσεως, κ.λ.π.

- Προς τον Ν. Κομποτήν:

« Ίνα θεωρήση την υπόθεσιν της γαΐτας όπου εις Μεσολόγγι έκαμαν πρέζα [άρπαξαν], την οποίαν τότε εδιοίκει ο Παναγιώτης Σαραμαντής, όστις, ως λέγει ο ενοικιαστής της αυτής γαΐτας Παναγιώτης Λαδικός, έλαβε δια νυκτός και ανεχώρησεν, του οποίου Λαδικού δίδεται ήδη να τη λάβη».

26 Αυγούστου:

- Προς τον Στρατηγόν [Γ. Βαρνακιώτην].

«Ειδοποίησιν ότι .. η Διοικήσεως [αποβιβάσθηκε από τα πλοία στα οποία είχε καταφύγει], μετέβη εις Άγιον Ιωάννην [Κυνουρίας όπου προέκρινεν ως νέον καταφύγιόν της].»

- Προς τον Στρατηγόν [Γ. Βαρνακιώτην].

«Ότι θέλοντες να ορμήσωμεν κατά του εχθρού, [στο Λουιράκι] πρέπει να προΐδωμεν δύο πράγματα α) να είμεθα όσον το δυνατόν βεβαιότεροι, ότι ημπορούμεν να τον χαλάσωμεν β) εις όλην τουναντίον, να μη φύγωμεν άτακτα. Δια το α^{ον}, πρέπει να παραιτηρήσωμεν ποιά είναι τα αδύνατα μέρη του εχθρού και εκείθεν να γενή η εφόρμησις. Δια το β^{ον}, το στρατεύμά μας πρέπει να πλησιάση εις το εχθρικό και εκεί να κάμη χαρακώματα, όθεν να εξορμήση, και αν τραπή εις φυγήν, πάσιν να έχη ασφαλή καταφυγήν. Εκτός τούτου πρέπει να γενούν και στρατηγήματα, προσποιήσεις, ότι θέλομεν τους ριχθή από το εν μέρος και να τους πέσωμεν από το άλλο. Ιδού και ένα άλλο, το οποίον εγώ προβάλλω, είναι αν το ειδικόν μας στρατεύμα φθάνον εις Καρβασαράν ρίψη μίαν διπλήν μπαταρίαν, ο εχθρός θέλει νομίσει αναμφιβόλως, ότι έρχεται βοήθεια Βαλτινών, και θέλουν ριχθή εις Λουιράκι. Το σώμα αυτό όμως αναχωρούν από Καρβασαρά να υπάγη εις Λαγκάδα και εκείθεν εξαίφνης να κατεβή εις Κομποτί και τότε να ρίψη διπλήν και τριπλήν μπα-

ταρίαν. Είναι δε γνωστόν ότι εις Άρταν δεν ευρίσκονται στρατεύματα εχθρικά και ο εχθρός άμα λαβών την είδησιν, φοβούμενος μήπως εισβάλλουν οι δικοί μας εις Άρταν, θα να αποφασίση να τραβηχθή, δια να προφθάση την Άρταν. Τότε επάνω εις αυτό το τράβηγμα να πέσουν επάνω οι δικοί μας και να κάμουν να ενθυμείται δια πάντα το Λουτράκι».

Ο Στρατάρχης εξεπόνησε λοιπόν το παιδαριώδες σχέδιο ανακαταλήψεως του Λουτρακίου, εκ της ασφαλούς θέσεως, ως πάντοτε των μετόπισθεν [από Δογρί, Βραχώρι, Σταμνά], ουδέποτε πλησιάσας την επικίνδυνη ζώνη των επιχειρήσεων προς αναγνωριστική επίπτευση του πεδίου μάχης. Η υπόδειξη ανόρουξης χαρακωμάτων «εξορμήσεως και καταφυγής» πέριξ του Λουτρακίου, εντάσσεται σε μορφή μονιμότερης πολιορκίας, επιχειρήσεως που απαιτεί και ύπαρξη πυροβολικού, παράγοντος που παραβλέπεται από το σχέδιο Μαυροκορδάτου.

Και πόσον αφελής η υπόθεση πως ο έμπειρος Κιουταχής θα παραπλανηθεί από διπλές και τριπλές συμπευροσκοπήσεις περιουδουσής στρατιωτικής μονάδος, από Καρβασαρά εις Κομπότι, μέσω Λαγκαδάς, και ότι θα εγκαταλείψει το προγεφύρωμα και θα σπεύσει να σώσει την Άρτα. Ακόμη και η ένταση του γδούπου των τουφεκισμών, θα επρόδιδε την ολιγότητα της δυνάμεως που μετείχε στην παραπλανητική κίνηση και ο Κιουταχής δια του αρτίου δικτύου κατασκοπίας, από τους «τζαζίτες» που διέθετε, ήτο ακριβώς ενήμερος, ώστε να μην υποπτευθεί κίνδυνο της Άρτας.

Το σχέδιο ενεργείας του Βαρνακιώτη προβλέπει επιχείρηση εφελκυσμού. Το στρατόπεδο του Λουτρακίου ο Κιουταχής το είχε περιχαρακώσει αμέσως. Ο ανεφοδιασμός του ήτο εξασφαλισμένος με σαλούπες από τη θάλασσα. Έξω του στρατοπέδου, την νύκτα οι τούρκοι, με τα άρματα τους κρεμασμένα στα δένδρα, έβροσκαν αμέριμνοι τα άλογά τους χωρίς καλινάρια. Κατά το σχέδιο του στρατηγού, μια προσποιητή απόπειρα την αυγή, πενήντα ελλήνων που προσπαθούν να αρπάξουν τα άλογα, θα παρέσυρε διαδοχικά τις εκατέρωθεν διαθέσιμες, περίπου ισοδύναμες αριθμητικά μονάδες. Οι έλληνες θα ευρίσκοντο σε συνεχή προσποιητή υποχώρηση.

Όταν ο αγώνας, που θα είχε λάβει μορφή επικρατήσεως, θα διεξήγετο πλέον σε ικανοποιητική απόσταση από το Λουτράκι,

τότε σώμα χιλίων ενεδρευόντων ελλήνων στο πλευρό της πόλεως, θα επιχειρούσαν την άλωσή της. Σαλπικτής του Αλ. Βλαχόπουλου θα έδινε προσυμφωνηθέντα συνθήματα.

Κατά την εκτέλεση πριν ακόμη αρχίσει η εμπλοκή των εναντίων κυρίων δυνάμεων ο σαλπικτής δίνει το σύνθημα γενικής υποχωρήσεως. Ταραχή.

Αναζήτηση υπευθύνου της αποτυχίας. Υποψίες σκοπίμου ενέργειας κατά του Βαρνακιώτη, ανάλογες με εκείνες που ακολούθησαν την μάχη του Αετού. Ο στρατηγός πιστεύει πως δάκτυλος υποκινεί την εκμηδένιση της στρατιωτικής του υπεροχής. Η μόνη ανασταλτική απόπειρα κατά των εισβολέων αποτυγχάνει.

- Προς τον βουλευτήν Ανδρέα Ζαίμη. Δύο επιστολές της αυτής ημερομηνίας,

- Ότι εδώ εις την Δυτ. Ελλάδα, ύστερον από πολλούς κόπους κατορθώθη να συναχθή ικανόν στράτευμα περί το Λουτράκι, το οποίον ετοιμάζεται όσονούπω να εφορμήση κατά των εχθρών.

- Προτροπή και πρόσκλησις της υπερτάτης Βουλής, ήτις τον προσκαλεί να παρευρηθή εις την μελετωμένην [νέαν Εθνικήν] συνέλευση.

- Ότι [αντιθέτως] έλαβα γράμμα από την Διοίκησιν, ήτις γράφει να μείνω εδώ, όσον αι περιστάσεις το απαιτούν.

- Έκρινα [μεταξύ των δύο υποδείξεων] αναγκαίον να μείνω, έως να ίδω το αποβησόμενον της μάχης [κατά του προγεφυρώματος Λουτρακίου, που περιγράψαμε ήδη], και τότε Να κινήσω δια Πελοπόννησον.

Αλλά ποιά είναι η « Διοικήσις » που υπαγορεύει στον Πρωθυπουργό περί του πρακτέου;

29 Αυγούστου:

« Προς τους εφόρους Μεσολογγίου:

Ειδοποίησις, ότι έλαβαν γράμματα του στρατηγού [Γ. Βαρνακιώτη] όστις μας φανερώνει ότι έκαμαν το κίνημα κατά του εχθρού [στο Λουτράκι] και α π έ τ υ χ α ν , διότι σημειώθηκε σύγχυσις μεταξύ των ελληνικών σωμάτων και ότι έχουν σκοπόν να εφορμήσουν [πάλιν] σήμερα ».

Όμως δεν θα εφορμήσουν ποτέ πάλιν.

Η ανεπιτυχής επίθεση έγινετο προφανώς ξημερώματα 27ης ή 28ης Αυγούστου.

Οι μεταξύ των καπετάνιων υποψίες, επιφέρουν, εντός των προσεχών ημερών την διάλυση, του μετά τόσους κόπους συσταθέντος στρατοπέδου του Μαχαλά. Σε αντικατάστασή του θα ιδρυθεί νέο, στη θέση Πλάτανος πλησίον του χωρίου Τρύφου Ξηρομέρου, όπου ευμεγέθης πλάτανος, για να διαλυθεί και αυτό την 12η Σεπτεμβρίου [Την τοποθεσία «Πλάτανος» Τρύφου Ξηρομέρου, ο Εμμ. Πρωτοψάλτης συγχέει με το χωρίον Πλάτανος Ναυπακτίας. Βλέπε «Μυστικό Πρωτόκολλον, 16 Σεπτεμβρίου 1822].

- Προς τον Ιωάννην Ορλάνδον και Βασίλειον Μπουντούρην:
«...*Να φροντίσουν να στείλουν τα ελληνικά πλοία προς βοήθειαν του Σουλίου, το οποίον έχει μεγάλην ανάγκην από τροφάς.*».

- Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού [Οπου κρυπτόμενον]:

«Εκθεσις των εν Δυτ. Ελλάδι πραγμάτων. Ότι οι Τούρκοι τρεις χιλιάδες και πεντακόσιοι τον αριθμόν ευρίσκονται εις Λουτράκι, οι δε ημέτεροι άλλοι τόσσοι, ετοιμάζονται να ορμήσουν [ματαία προσδοκία η δευτέρα προσπάθεια] κατ' αυτών. Ότι οι Άγγλοι έδιωξαν και τους πρότερον και τους ύστερον καταφυγόντας, οίτινες, μη έχοντες που να καταφύγουν πλέον, νναγκάσθησαν να λάβωσιν τα όπλα εις χείρας. Ότι και αν διωχθώσιν οι εχθροί από Λουτράκι, η Δυτ. Ελλάς μ' όλον τούτο δεν σώζεται, καθ' όσον το Σούλι κινδυνεύει από έλλειψιν τροφών. Δια τούτο πρέπει να σταλή θαλάσσιος δύναμις, το ογληγορώτερον. Επειδή δια μόνον αυτό το μέσον ημπορεί να βοηθηθή το Σούλι».

Υπενθυμίζεται ότι οι «πρότερον» εκδιωχθέντες ανήρχοντο σε πεντακόσιους και από τους «ύστερον» υπελογίζετο από τον Μαυροκορδάτο να προσέλθουν ακόμη χίλιοι πεντακόσιοι άνδρες. Την εκδίωξη των καταφυγόντων στις έναντι της Ακαρνανίας νήσους, όπως προαναφέραμε, ενήργησε δραστηρίως μυστικά, και ο Μαυροκορδάτος και τους αναμένει να τους εντάξει στο στρατεύμα.

30 Αυγούστου:

«Προς τον Χιλιάρχον Οδυσσέα Ανδρίτζου:

Ευχαριστήην άκρως δια τας ανδραγαθίας σου κατά των εχθρών. Επαινώ τον ζήλον σου και γεναιότητά σου. Εξακολούθει καθώς και έως τώρα και η πατρίς θέλει σε ανταμείψει».

Δυστυχώς, θα ακολουθήσει η μαρά δολοφονία του Ήρωα,

στην οποία μάλιστα ενοχοποιήθηκε, πως υπέθαλψε, και αυτός ούτος ο επιδαψιλεύσας τους παρόντας επαίνους.

Προς τον κύριον Καποδίστριαν Βιάρων:

«...Της Δυτικής Εβλάδος την κατάσταση είναι περιττόν να σας την περιγράψω, διότι πάσχει από ανοησίαν μάβηλον ή από αδυναμίαν...»

31ην Αυγούστου:

«Προς τους κυρίους Ιωάννην Ορλάνδον και Βασίλειον Βουδούρην:

Ότι και προλαβόντως σας έγραψα και πάλιν τυχούσης της παρούσης ευκαιρίας σας γράφω να καταφθάσουν μίαν ώραν πρωτιτέρα τα καράβια, δια μέσου των οποίων μόνον το Σούλι, ευρισκόμενον ήδη εις μεγάλην στενοχώριαν δι έλλειψιν τροφών, ημπορεί να βοηθηθή».

Προφανές ότι το Σούλι και μετά την διάλυση του προγεφυρώματος της Σπλάντζας, κατά την 4η Ιουλίου, συνεχίζει να ανατροφοδοτείται, ανεπαρκώς έστω, από την θάλασσα.

Αναμφισβήτητη και αμείωτη λοιπόν η συμβολή του Μαυροκορδάτου, για την διάσωση του Σουλίου.

1η Σεπτεμβρίου:

«Προς τον Στρατηγόν Γ.Νικολού και χιηιάρχους εν τώ στρατοπέδω:

Ότι με ήλυπην μου έμαθα να αποχωρούν οι στρατιώται και ότι επαπειλείται η διάλυσις του στρατοπέδου [Μαχαριά], πλην δεν έδωσα πίστιν και πέμπω επί τούτου σουριζήν, διότι είναι ημέραι όπου δεν έβλαβα είδησιν παρά του στρατηγού τι ηκουηούθησε μετά την Τρίτην, όπου έφθασε εις Πλάτανον και να βαηθή διόρθωσις, δια να μην σκορπίση το σώμα και ακοηουθήση κανένα δεινόν...»

2α Σεπτεμβρίου

«Προς τον στρατηγόν [Γ.Νικολού] και χιηιάρχους εν τω Γενικώ Στρατόπεδω Τρύφου:

Ότι εκ των περιηλειομένων ββλέπουν τα συμβάντα εις Άγραφα και εις ποίον γενικόν κίνδυνον αι μερικάί δικόνοιαι μας ρίπτουν. Ότι, δια να τους προηάβω, εξεκίνησα ευθύς άνθρωπό μου εις Τατάρναν, γράφων προς τον Καραϊσκάκην και ονειδίζων αυτόν ότι δεν θέλει κατορθώσει άηλο παρά την ιδίαν του φθοράν. Ότι η γενναιότης σας πρέπει

να λάβητε τα αναγκαία μέτρα, δια να παύσουν τα ζιζάνια. Δι' όλη αυτά εστοχάσθητε αναγκαίον να στείλω επίτηδες [σουριζίν] τον Σπύρον Κουρκουμέλην, δια να τους ομιλήση στοματικώς. Ότι η αρχή όβλη των κακών προήβηθε, ότι, όποταν εστάθη ο χιλιάρχος Ράγκος εις Άγραφα, κατόπιν του εστάθη και ο Καραϊσκάκης με σκοπόν ν' ανατρέψη όσα έκαμεν ο πρώτος, τότε έκραξαν και άβηλοι ποβηλοί ακέφαλοι [ανεγκέφαλοι] και έφεραν την δυστυχίαν εις τον τόπον».

«Προς τον στρατηγόν [Γ. Νικολού].

Να καταπέιση με κάθε τρόπον τον Ράγκον, δια να τραβήση τους ανθρώπους του, επειδή είναι αδύνατον άβηλην μίαν φορά να σκώσωμεν τον Καραϊσκάκην ότι αυτός ο Κ.[αραϊσκάκης], δια την ζημίαν οπού του ακολούθησε, θα ζητήση να αποζημιωθή...»

4η έως 7η Σεπτεμβρίου – Περιληπτικά:

- Προς του Εφόρου Μεσολογγίου:

«Ότι δια την του Κωβέτη φαμίλιαν, ευρεθείσαν και αυτή εις Κάβαμον, μετέβη εις Δραγαμέστον, όπου κατά το παρόν ευρίσκειται, πρέπει να λάβη την απαιτούμενην περίθαψην, φροντίζοντες, να τη δοθή εν οσπίτιον αυτού... προκειμένου να εγκατασταθή εις Μεσολόγγιον».

Προφανώς πρόκειται για την μητέρα του Ξάνθη και τις αδελφές του Αικατερίνη σύζυγο Κώστα Μασκλαβάνη και την μικρότερη Μαρία.

Ανατολικό 5 Σεπτεμβρίου:

Αλ.Μαυροκορδάτος προς Γεώργ.Βαρνακιώτην:[Εκ του αρχείου επιστολών Νικ.Φουσεντζίδη].

«... Εδώ εκάπσαν τα σπήτια των απείρων φηγάδων και τους διαγούμπσαν τα πράγματά των, το οποίον έκαμεν αρκετήν εντύπωσιν και είμαι βέβαιος ότι δεν ξαναφεύγουν».

- Προς τον Στρατηγόν [Γ.Νικολού].

Απόκρισις εις το γράμμα του. Και εκάρην, ότι επλησιάσατε πολύ τους εχθρούς, και ότι έχετε απόφασιν να κάμετε κίνημα εναντίον τους... Και ότι ο Καραϊσκάκης έκαμε συνθήκας με τους Τούρκους και επήρε και ρεχέμα (ομήρους).

- Ο Γ. Καραϊσκάκης διορίσθηκε καπετάνιος Αγράφων με εντολή του Χουρσίτ πασά και θεωρείται προσκυνημένος.

- Προς τον χιλιάρχον Γ. Καραϊσκάκην εις Άγραφα:

«Ότι αι διαφωνίαι μεταξύ Ράγκου και εσού έφερον εις τόσην δυ-

συχίαν τους κατοίκους των Αγράφων. Δια να λείψουν αυτά αι διχόνοιαι να σπκωθής με όβλους τους ανθρώπους σου και να έβθης εις το ταμπούρι της Λαγκάδας. Ακοηουθώντας τούτο, όχι μόνον θέβει δείξεις υποταγήν προς την Διοίκησιν, αβήλά θέβει είσαι και εις την εύνοιάν μου [!]. Αυτού δε πέμπεται ο κηβήαρχος Γιαννάκης Μπουκουβάβας, όστις θέβει εξακοηουθήσει κατά τας διαταγάς μου.»

- Διορίζεται λοιπόν ο παλαιός καπετάνιος Γιαννάκης Μπουκουβάβας τρίτος διοικητής του αυτού βιλαετιού (διοικητικής περιφέρειας), όστις ταυτοχρόνως προάγεται στον βαθμό – γιατί όχι – του αντιστρατήγου. Την είδηση διορισμού του Γιανν. Μπουκουβάβα, κοινοποιεί σε όλους τους καπετανένους της περιοχής.

- Εκεί που δεν χωρούσαν δύο, διορίζεται τρίτος για να διορθωθεί η κατάσταση. Σε λίγο οι δύο εκλεκτοί του Μαυροκορδάτου, ο Γιανν. Ράγκος και ο άρτι αναδειχθής αντιστράτηγος Γιανν. Μπουκουβάβας, θα προσκυνήσουν τον Ομέρ βεζίρη.

- Διαταγή υπ' αριθμ. 1126 της 6ης Σεπτεμβρίου 1822.

Ότι ο κύριος Γεώργιος Γαζής Σχολάρχης (από το Δέλβινο της επαρχίας Παλιοπογόνι, προχρηματίσας Γραμματεύς του Μινιστερίου του Πολέμου, ο μετέπειτα συγγραφέας του Λεξικού της Επαναστάσεως των Ελλήνων), διορίζεται γραμματικός παρά τω στρατηγώ Γεωργ. Νικολού.

Ο στρατηγός είχε γραμματέα τον Συμεών Κόνδαρα, από την Χίο, τον οποίον χρησιμοποιούσε και ως γραμματοκομιστή της αλληλογραφίας του μετά του Μαυροκορδάτου και μετέφερε προφορικά και τις βαθύτερες σκέψεις του στρατηγού.

Ο διορισμός του Γαζή σχολιάσθηκε πως απέβλεπε στον παραγκωνισμό του Κόνδαρα με πρόσωπο της εμπιστοσύνης του «Μισελίμ» (διοικητού). Ουσιαστικά ο διορισμός του ουδέποτε έλαβε υπόσταση, γιατί ο Βαρνακιώτης την 14η Σεπτεμβρίου μετέβη στην Άρτα, παραλαβών αντί του Γαζή τον Κόνδαρα.

Και ο Γαζής που απεστρέφετο την κλεφτουριά, όπως πολλοί λογιότατοι της εποχής του, έγγραψε για τον Βαρνακιώτη τους ακολούθους χαρακτηρισμούς: Άνθρωπος πραότατος, υπομονητικός, προνοητικός, προβλεπτικός, μεταδοτικός και ελεήμων. Είχε εμπειρία πολεμική και νουν στρατηγικόν. Ήτο ο φρονιμώτερος και πολεμικώτερος όλων των καπεταναίων της Δυτικής Ελλάδος, έχων την μεγαλύτερα υπόληψη και επιρροήν.

Έλα τώρα Μαυροκορδάτε να συγκριθείς!

- Κατά την διάρκεια της Επανάστασης, απενεμείθησαν κυρίως από τον Κωλέττη, ο οποίος απέβλεπε στη δημιουργία πολιτικού κόμματος, περί τις 12.000 διπλώματα σε οπλαρχηγούς οι οποίοι ανεγνωρίζοντο ως αξιωματικοί με δικαίωμα στρατολογήσεως.

Εάν κάθε δίπλωμα αφορούσε σύσταση δεκαρχίας (μιας μάγκας), της μικρότερης τότε στρατιωτικής μονάδος, στον Αγώνα έπρεπε να παραταχθούν 120.000 άνδρες. Συνυπολογιζομένων των διπλωμάτων σε εκατοντάρχους, χιλιάρχους, στρατηγούς, το σύνολο θα πρέπει να υπολογισθεί ότι υπερέβαινε τις 300.000. Και όλοι αυτοί οι 12.000 αξιωματικοί ήσαν πάντοτε ανέτοιμοι να παρατάξουν δύναμη ισάριθμη με την προβλεπόμενη από το δίπλωμά τους. Τα συμπεράσματα των συνεπειών πρόδηλα.

Ο υποθετικός αριθμός των στρατευμένων υπολογίζεται στα οκτώ δέκατα του συνόλου. Τα επί πλέον σιτηρέσια και μισθούς νέμονται οι τυχάρπαστοι 12.000 αξιωματικοί, οι οποίοι υφάρπαξαν το πρώτο εξωτερικό δάνειο των 278.700 λιρών, το οποίον εισάπραξε τελικά το ελληνικό δημόσιο, από ένα δάνειο ονομαστικής αξίας 800.000 λιρών.

Οι σχέσεις Μαυροκορδάτου και μερίδος οπλαρχηγών ήσαν πάντοτε προβληματικές. Αντιλαμβάνεται που οδηγείται η κατάσταση, αλλά δεν έχει εκλογή άλλου τρόπου διοικήσεως όταν αμφισβητείται από την ισχυρότερη μερίδα του στρατιωτικού.

Συμμαχεί με τους πορδοκαπετάνιους.

Συνήθης η τακτική του να προσποιείται συμπάθεια σε κάποιον, τον οποίον με επιστολή του κατηγορήσει σε άλλον. Η διαπίστωση επιβεβαιώνεται πέραν οιασδήποτε αμφισβητήσεως από τις ιδιόχειρες επιστολές του Αρχείου του.

Ιδού ένα παράδειγμα, χαρακτηριστικής δολιότητας, που διηγείται ο εκ των προσκειμένων του Ιω.Ράγκος.

Όταν ο Μαυροκορδάτος θα απαλλαγεί από τον Βαρνακιώτη, με την εις Άρτα μετάβασή του, στο Ξηρόμερο μένει μόνος οπλαρχηγός ο Γεωργ. Τσόγκας. Τότε ο Μαυροκορδάτος διόρισε συνάμα και δεύτερο οπλαρχηγό τον Θεοδ.Γρίβα. Ο Ιω.Ράγκος παρατηρεί στον Μαυροκορδάτο πως δύο οπλαρχηγοί στην ίδια επαρχία, αντιφερόμενοι εκ συμφέροντος δεν συμβιβάζονται και ότι θα σκοτωθούν μεταξύ τους. Ο δε Μαυροκορδάτος γελών παρατήρησε:

«Το γνωρίζω, αλλά όποιος εκ των δύο και αν λείψει, θα έχει λείψει ένας «χαλές».

Ήθος αποκρουστικών.

Πρώτος επίσημος «χαλές» (τουρκ. αποχωρητήριο) ο εκτομήσας την λέξη που ήρθε καλεύοντας σταδιοδρομία.

9η Σεπτεμβρίου: Μαυροκορδάτος από Ανατολικόν:

- Ταυτόσημες επιστολές προς τον Μήτηρον Κουτελίδαν, Γώγον Μπακόλαν και Νικ. Στουρνάρη:

«... ότι η ελευθερία μας πλησιάζει και ότι δεν συμφέρει το βιλαέτι σου να μην είναι σκωμένον εις τ' άρματα, διότι αυτή η ελευθερία νοείται δι' εκείνους οι οποίοι έλαβαν τα όπλα. Διό, δια να μην χάσουν οι Χριστιανοί τόσας θυσίας όπου υπέφεραν, σε συμβουλεύω...»

- «Προς τον στρατηγόν Γ. Νικολού.

... Έμαθον ότι σας ήλθαν γράμματα από τον Ομέρ πασά, και ότι θέλει τον Άγον [Μουχουρντάρη] εις Λαγκάδαν, το οποίον δεν ήτο επιθυμητόν και ιδεάσετέ μοι».

- Προς τον στρατηγόν Βαρνακιώτην:

«Γενναιότατε στρατηγέ:

... Έμαθα ότι ήλθαν και άλλα γράμματα του Ομέρ πασά, εις τα οποία γράφει ότι στέλλει τον Άγον εις την Λαγκάδαν. Δεν με ιδεάσατε περί τούτου σέλλνοντάς με την κόπιαν αυτών. Φανερώσατέ με και ποίαν σκέψιν εκάματε. Δεν ήτο επιθυμητόν όμως να έλθη εις Λαγκάδαν ο Άγος, δια να μην ιδή την κατάστασιν εκείνου του ταμποριού και πληροφορηθή καλύτερα τα τρέχοντα εις Βάλτον, όπου και η γενναιότη σου δεν ημπορείς ίσως να λείψης και να υπάγης εκεί. ... Έρρωσθε»

12η Σεπτεμβρίου 1822. Ημέρα Κυριακή.

Ο Βαρνακιώτης από τον Πλάτανον Τρύφου:

«Τω Εκλαμπροτάτω πρίγκιπι Α.Μαυροκορδάτω, τω Προέδρω του Εκτελεστικού. Εις Ανατολικόν.

Εκλαμπρότατε Κύριε,

... Με το να βλέπω τον μέγαν κίνδυνον της πατρίδος και [οπού] κατά τα γράμματα του κυρ Ράγκου και Ανδρέα [Ισκού], πηγαίνω εις Λαγκάδα να ανταμωθώμεν με τον [Άγο] Μουχουρτάραγα και

με του Θεού την βοήθειαν να γλυτώσωμεν την πατρίδα από τον επαπειλούμενον κίνδυνον.

Ιδού αυτόθι αποστέλλω τον Συμεών (Κόνδαρα), παρ' ου και τα ελλείποντα καταλειπτώς θέλει πληροφορηθήτε. Με το ανήκον σέβας μου,

Όλος πρόθυμος
Γεωργάκης Νικολού.»

13 Σεπτεμβρίου: Μαυροκορδάτος προς τους Εφόρους, Μεσολογγίου:

- «... Η πλώσις του Σουφίου είναι τω όντι πράγμα θλιβερόν, αν είναι αληθές. Ακόμη νημπορούμε να αμφιβάλωμεν, διότι καμμία είδησις δεν ήλθεν εις τον καπ. Μάρκον, το οποίον έπρεπε να ήλθη ... ότι να στείλουν καϊκιον, δια να μας φέρη είδησιν σωστήν περι Σουφίου.

Ότι το σχέδιον [αμύνης της πόλεως Μεσολογγίου] όπου έκαμαν [οι ενότιοι] δεν είναι καλόν, επειδή δεν πρέπει μόνον να βασταχθούν αι χώρες, εξ αιτίας οπου τροφάς αρκετάς δια τον κόσμον δεν θα έχωμεν, και ότι τόσον κόσμον δεν χωρεί [το φρούριον καταφυγής πληθυσμών του Μεσολογγίου], αλλήλ πρέπει να βασταχθούν τα γεφύρια [Αθαάμπεν] και τα περάσματα του ποταμού [Αχερώου].»

- Εκ του Μυστικού Πρωτοκόλλου Μαυροκορδάτου:

Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού Αθαν. Κανακάρην.
«... Εκ του περικλειομένου αντιγράφου του γράμματος του Αθανασίου Ραζή και Ευθυμίου και Κωνστ. Γ[κ]ολφίνου, διωρισμένων επί κεφαλής των από Μεσολόγγι και Ανατολικόν εις το στρατόπεδον [αρχηγών των] σταλέντων σωμάτων, βλέπετε πόσον ο κίνδυνος νύξησε, και μόνον η εν τάχει άφιξις βοθηείας και θαλασσιού και της ξηράς νηπορεί να τον απαντήση, η θαλάσσιος προ πάντων, καθώς προέγραφα...

Το σχέδιον, το οποίον γράφουν οι στέλλοντες την γραφήν, της οποίας περικλείεται το αντίγραφον, είναι διόλου μωρόν: ούτε όλα τα χωριά του Ζυγού είναι δυνατόν να κλεισθούν εις Μεσολόγγι και Ανατολικόν, αλλά ούτε συμφέρον να γενή τούτο, διότι, όταν δεν μείνη έξω δύναμις ικανή του να βλάβη τον εχθρόν [από τις πλάτες], η πολιορκία και εκπόρθησις του Μεσολογγίου είναι άφευκτος και ταχίστη. Ο εχθρός καθώς προέγραφα, αν κατά δυ-

συχίαν εισχωρήση, [στην Ακαρνανία], πρέπει να κρατηθή εκεί-
θεν των Γεφυρών [του Αλαάμπεν] και [δυτικά] του Αχελώου·
τούτο το σχέδιον είχαν γνωρίσει ωφέλιμον και αυτοί οι ίδιοι, αλλά
επειδή είναι ανόητοι, δεν είναι απίθανον το να προτιμήσουν το
δεύτερον τούτο, τόσω πλέον ολέθριον, καθόσον ... δια τούτο έτι
μάλλον ανάγκη είναι να προφθάση πελοποννησιακή βοήθεια,
ώστε δυνάμει αυτής να γίνει εκείνο οπού πρέπει, και όχι οποίο
εστοχάσθησαν τινές ανόητοι· η γνώμη μου είναι, αν δεν είναι δυ-
νατόν να σταλή κανένας καλός αρχηγός από Πελοπόννησον, να
ονομασθή αρχηγός των σταλησομένων πελοποννησιακών στρα-
τευμάτων ο καπ. Μάρκος Μπότσαρης, ο οποίος και δια το όνομα
και δια την αξιότητά του ημπορεί να χρησιμεύση μεγάλως.»

Ιστορική των ημερών Ανακεφαλαίωση, μετά Σχολίων:

Μετά την αποτυχημένη απόπειρα κατά του Λουτρακίου, την
27η ή 28η Αυγούστου, οι δεινές υπόνοιες προδοσίας που ηγέρ-
θησαν και οι κατ' αλλήλων αιτιάσεις, δημιούργησαν διαλυτική
κατάσταση. Το στρατόπεδο του Μαχαλά διαλύεται πρώτο και
ακολουθεί η διάλυση και του στρατοπέδου του Πλατάνου κατά
την 13η Σεπτεμβρίου. Τα στρατιωτικά σώματα Αιτωλικής προ-
ελεύσεως αποσύρονται ανατολικά του Αχελώου και στα βόρεια
Ακαρνανικά σύνορα παραμένουν μόνον οι σχηματισμοί Βάλτου
και Ξηρομέρου.

Οι Ακαρνάνες βιλαετλήδες, πιέζουν τον Βαρνακιώτη να σπεύ-
σει και πραγματοποιήσει τα διατεταγμένα από τον Μαυροκορ-
δάτο, προσποιητά «καπάκια» με τον Ομέρ πασά, τα οποία όλο και
αναβάλλει. Ακόμη τον απειλούν πως εάν αυτός δεν ενδώσει, θα
προσκυνήσουν οι ίδιοι (όπως και επροσκύνησαν), για να σώσουν
τους πληθυσμούς τους από το δαυλί και το ξίφος. Ότι είναι άδικο
να κρατούν οι Ακαρνάνες μόνοι «με τα στήθια τους τον φράκτη»
κατά του εχθρού και πως αυτός ο φράκτης μετά την αποχώρηση
τόσων μονάδων είναι πολύ αδύνατος. Ότι τώρα που συνθηκολό-
γησε το Σούλι, θεωρείται βεβαία η κάθοδος του Ομέρ πασά με
8.500 πεζούς και 2.000 ντελές, για να ενισχύσουν το προγεφύ-
ρωμα του Λουτρακίου, όπου τους αναμένουν ο Κιουταχής μετά
του Ισμαήλ πασά Πλιάσα, προκειμένου να συμπράξουν και θα
ξεσχίσουν τους έλληνας και το «καφτάνι» θα σκεπάσει τότε όλη

τη Δυτική Ελλάδα και θα περάσει στην Πελοπόννησον. (Σχετικά: Ν. Φουσεντίδου: Αυτόγρ. Επιστ. Ελλ. Οπλαρχηγών. Έγγραφο Οπλαρχηγών Δ. Ελλ. Συνταχθέν προς απόκρουσιν των κατά του Γ. Βαρνακιώτη αιτιάσεων και μομφών. Σελ. 259 /260).

Να προστεθεί εδώ και το προσωπικό συμφέρον των ενδιαφερομένων για συνδιαλλαγή, προκειμένου να διατηρήσουν το βιλαέτι «τους» όπου κατέχουν εκτεταμένα τοιφλίκια και φοβούνται πως εάν δεν διατηρούν καλές σχέσεις με τους κατακτητές, θα τους αντικαταστήσουν. Υπενθυμίζεται πως το βιλαέτι (μεγάλη διοικητική περιφέρεια), το διοικούν κατά τουρκική παραχώρηση και διατηρούσαν πάντοτε στενές σχέσεις με τους κατακτητές. Προφανές ότι ο Βαρνακιώτης, παρά τους ενδοιασμούς του, πραγματοποιεί προκαταρκτικές επαφές με τους αλβανούς και με τον Άγο Μουκουρντάρη προετοιμάζει την μετάβασή του στην Άρτα, αναμένοντας την προηγούμενη κάθοδο του προσωπικού του φίλου Ομέρ από το Σούλι που καθυστερεί.

Ο Μαυροκορδάτος είναι ενήμερος αυτών των επαφών, αφού εκφράζει την γνώμη πως ο τόπος συναντήσεως στη Λαγκάδα, δεν είναι ο ενδεδειγμένος για να «μην ιδή – ο Άγος – την κατάστασιν εκείνου του ταμπουριού και πληροφορηθή καλύτερα τα τρέχοντα διαλυτικά στο Βάλτο».

Οι τούρκοι όταν έπαιρναν όρκους υποταγής, εγνώριζαν ότι ήσαν προϊόν των περιστάσεων και πως θα αθετηθούν σε πρώτη ευκαιρία. Το πλείστον των οπλαρχηγών δεν απέφυγαν την δύσκολη περίσταση να υποβληθούν στα ταπεινωτικά «καπάκια».

Οπωσδήποτε, όσοι υπέστησαν αυτή την δοκιμασία να δηλώσουν υποταγή, δεν εκινήθησαν πάντοτε από προδοτική διάθεση, όμως η στάση τους ενείχε διατήρηση προσωπικού συμφέροντος.

Οι Σουλιώτες συνθηκολόγησαν όταν στέρεψαν τα πηγάδια από τα οποία υδρεύονταν και ανέμεναν μάταια την βροχή που δεν ήρχετο. Η συνθήκη υπογράφεται στην Πρέβεζα, στο σπίτι του άγγλου κόνσολα William Meyer και οι άγγλοι καθίστανται εγγυητές τηρήσεως των προβλεπομένων όρων της.

Στις 2 Σεπτεμβρίου, από τον Γλυκύ Λιμένα, αποσύρονται τα τουρκικά στρατεύματα, για να επιβιβασθούν σε πλοία οι Σουλιώτες και μετεγκατασταθούν στην Κέρκυρα και στην Κεφαλλονιά. Φέρουν τον οπλισμό τους και συνοδεύονται από τις οικογένειές

τους, απάγουν μέρος της οικοσκευής τους και τα φορταγωγά ζώα τους. Τα πλοία στα οποία επιβιβάσθησαν συνοδεύονται από αγγλικά πολεμικά. Προδότης Σουλιώτης κατέδωσε στους άγγλους πως κατά την θαλασσία διαδρομή σκοπούσαν να αλλάξουν πορεία και να κατευθυνθούν για εγκατάσταση στο Μεσολόγγι. Δεν ήθελαν να περιθωριοποιηθούν παροπλισμένοι υπό αγγλική επίτηρηση.

Ο Μαυροκορδάτος στις 13 Σεπτεμβρίου, δεν είχε ακόμη βεβαίας ειδήσεις για τους αγώνες των Σουλιωτών.

Τέλος η σειρά να σχολιασθεί το περιεχόμενο των από 13ης Σεπτεμβρίου επιστολών Μαυροκορδάτου προς τους Εφόρους Μεσολογγίου και της άλλης, εκ του Μυστικού πρωτοκόλλου προς τον Αθ. Κανακάρη.

Αυτόν τον καιρό ο Μαυροκορδάτος διαμένει στο Μεσολόγγι και Ανατολικό. Αντιλαμβάνεται πως οι Μεσολογγίτες ετοιμάζουν πυρετωδώς την άμυνα της πόλης τους. Ο Μαυροκορδάτος όμως δεν πιστεύει πως είναι δυνατή η εκεί αντίσταση. Τους δηλώνει πως «*το σχέδιο όπου έκαμαν δεν είναι καλόν*». Κατά την λογική του πρέπει «*να βασταχθούν οι χώρες*» επειδή στο Μεσολόγγι δεν υπάρχουν αποθέματα τροφών και το φρούριο «*τόσον κόσμον [πειροϊκών] δεν χωρεί*».

Στην μυστική επιστολή προς τον Κανακάρη επισυνάπτει και αντίγραφο του σχεδίου αμύνης του Μεσολογγίου όπως το κατήχησαν οι εντόπιοι και το χαρακτηρίζει ως «*μωρόν ... ολέθριον ... καθόλου συμφέρον*». Αναλύει τους λόγους απορρίψεως αυτού του σχεδίου και κατηγορεί τους εντοπίους διότι ενώ «είχαν γνώρισει ωφέλιμον» το αρχικό, δικό του σχέδιο που προέβλεπε «να κρατηθεί ο εχθρός εκείθεν των Γεφυρών και του Αχελώου», τώρα, «επειδή είναι ανόητοι, δεν είναι απίθανον να προτιμήσουν το δεύτερον», που σχεδίασαν οι εντόπιοι. Αλλά εδώ επιχειρείται εκβίαση της αλήθειας, κάτι στο οποίο διαπρέπει η πέννα του συντάξαντος την επιστολή.

Στις δύο πόλεις συμφέρει οι επιχειρήσεις να κρατηθούν κατά το δυνατόν σε μεγαλύτερη από την περιοχή τους απόσταση.

Όμως, ως εκ των προσφάτων συνεχών ατυχών προσπαθειών και υποχωρήσεων, έχουν σοβαρές επιφυλάξεις ως προς την δυνατότητα νικηφόρου εφαρμογής του σχεδίου εκείνου στο οποίο

πιστεύει ο Μαυροκορδάτος ότι θα το διαχειριστεί αποτελεσματικά και επιδίδονται σε πρόσθετα αμυντικά μέτρα. Οι αμφιβολίες των Μεσολογγιτών δικαιώθηκαν τις προσεχείς ημέρες όπου σημειώνονται νέες ήττες των ημετέρων και η διαπεραιώση από τους εχθρούς του Αχελώου.

Αποτελεί παραδοξότητα ο ισχυρισμός πως από τους αμέσως ενδιαφερομένους, έχει απορριφθεί ο τόσον επωφελής πρώτος σχεδιασμός.

Δυστυχώς δεν είναι γνωστό το κείμενο του δευτέρου σχεδίου που κατήρησαν οι Μεσολογγίτες για να προστατεύσουν την πόλη τους, στην περίπτωση που ο πρώτος σχεδιασμός θα έχει αποτύχει.

Οι δεκάδες επιστολές του «Πάτρωνα» για αποστολή βοήθειας, αποβλέπουν να αντιταχθεί άμυνα οπουδήποτε αλλού, εκτός Μεσολογγίου.

Και οι ικετήριες επιστολές του, για αποστολή βοήθειας, απευθύνονται στην παραπαίουσα ακέφαλη κυβέρνησή του που ασθμαίνει για επιβίωση.

Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως αντί να εντέλλεται, απειτείται.

Γνωρίζει ότι η πραγματική εξουσία στην Πελοπόννησο, περιήλθε στον Κολοκοτρώνη. Αλλά πώς ο ηττημένος του Πέτα να απευθυνθεί στον νικητή του Δράμαλη, όταν το μεταξύ τους χάσμα εκτιμήσεως τους χωρίζει και θα τους χωρίζει αγεφύρωτον;

Ο θεωρητικός των στρατιωτικών επιχειρήσεων, ο συστηματικά απών των στρατοπέδων, ο «Σεβαστός» αυτός που εβάδισε προς Πέτα τυμπανοκροτώντας επικειμένους θριάμβους, τώρα επικριτικός κατά πάντων για την συνεχιζόμενη αποδιοργάνωση του στρατού και περαιτέρω υποβάθμιση της μαχιμότητας, κυρίως δε του ηθικού των μονάδων, χολιασμένος όπως πάντοτε από την ιδική του μετριότητα.

Και για την υποβάθμιση του ηθικού των στρατιωτικών και την τάση αποφυγής κινδύνων, υπεύθυνος είναι αυτός ο ίδιος που ως λύση μιας δύσκολου καταστάσεως προέκρινε τα «καπάκια» και ενέσπειρε γενική καταστροφική αψυχία, υποχρεώνοντας τον στρατηγό του να προσκυνήσει.

Όταν η Λαγκάδα, το σπουδαιότερο ταμπούρι, η προφυλακίς της διαβάσεως των στενών του Θυάμου, είναι σε κατάσταση, κατά

την γραφή Μαυροκορδάτου, να μη την αντικρίσει άνθρωπος, αναλογισθείτε το τι ήθελε να διαπιστωθεί στα μετόπισθεν.

Και όμως ο «Αρχιστράτηγος» ως αποδεικτικά των προθέσεών του έχει τις επιστολές του. Αποδεικνύουν πως έχει μεριμνήσει για όλα, πλην της αμύνης του περιτειχίσματος Μεσολογγίου.

Αυτές τις κρίσιμες λοιπόν ημέρες ο Αρχιστράτηγος ποιείται τις διατριβές του στο Μεσολόγγι, δικαιολογεί την εκεί παραμονή του με προθέσεις, ενδιαπατάται «εν τῷ Παλατίῳ» και επικοινωνεί με τους ανά τα πέρατα Σωματάρχας, μέσω γραμματοκομιστών.

Κακολογεί και τους οικοδεσπότης που τον φιλοξενούν, με μυστική αλληλογραφία, ως «ανοήτους» που σχεδιάζουν να υπερασπισθούν την πόλη τους με ένα «μωρόν, ολέθριον, καθόλου συμφέρον σχέδιον». Του είναι αδύνατον να αντιληφθεί την στρατηγική θέση του Μεσολογγίου.

Εξανίσταται στην ανθρώπινη ενδιάθεση κάποιου πρόσθετου μέτρου αποτελεσματικότερης προφύλαξης.

Ο πληθυσμός τώρα σύσσωμος προσπαθεί να κρατύνει την άμυνα της μονιάς του, με όποιο πρόσφορο φτωχό μέσο διαθέτει ακόμα, γιατί τα πλούσια έσοδα από αλυκές, ιχθυοτροφεία, δεκατιές, έχουν δεσμευθεί από την «Μάστιγα» που του προέκυψε, που τα διαχειρίζεται ανεξέλεγκτα, χωρίς να ακούει την φωνή αυτών που κινδυνεύουν και δεν έχουν την δυνατότητα να δραπετεύσουν στην Πελοπόννησο, Ύδρα, Φραγκιά – το τομάρι του.

Ο πληθυσμός εκρατύνεται από μάξιμο πνεύμα, όμως αυτά τα αισθήματα δεν είναι μεθεκτά από τον ρασιοναλιστή (ορθολογιστή), τον αλαζόνα «Ποντίφηκα» που πάσχει να μειώσει τον μάξιμο ενθουσιασμό των εντοπίων.

Επειδή όμως το σύνδρομο της μειονεξίας του υπαγορεύει πως δεν εισακούεται και δεν έχει τη δύναμη να επιβληθεί, αναμένει την Πελοποννησιακή δύναμη, με σκληρό αρχηγό «ώστε δυνάμει αυτής να γίνη εκείνο που πρέπει και όχι οποίο εσοχάσθησαν ινές ανόητοι».

Εάν ο πελοποννήσιος ηγέτης δεν είναι αρκετά ισχυρός να επιβληθεί στους εντοπίους και αντικαταστήσει τους αναγνωρισμένους τοπικούς ηγέτες αδελφούς Ραζή και αδελφούς Γ[κ]ολφίνου, τότε την υπόθεση θα αναλάβει ο Μάρκος Μπότσαρης, όστις στερούμενος από 4ης Ιουλίου δυνάμεως Σουλιωτών, κατέστη ο αυ-

χής, στην αγνότητά του παρακολούθημα του «*Ερπυστήρα του*».

Και την κατάσταση ο «Μισελίμης» την οδηγεί σε εμφύλιο πόλεμο, επειδή οι Μεσολογγίτες, που φλέγονται «*με της ψυχής το πύρωμα*», δεν θα δεχθούν να κατεδαφισθεί το τείχος, να καταχωθούν οι τάφροι, να τεθούν υπό διοίκηση Πελοποννησίων, να παραιτηθούν του σχεδίου αντιτάξεως αμύνης για να υπερασπίσουν την πόλη τους και να ενδώσουν στην απαίτηση εκστρατείας προς βορράν της εφεδρικής δυνάμεως των 400 εντοπίων, της αποδειχθείσης τόσοσ χρήσιμου, για να ικανοποιήσουν την διάθεση τυφλωθέντος από αλαζονεία.

14η Σεπτεμβρίου – Ημέρα Τρίτη

Ο στρατηγός Γεώργ. Βαρνακιώτης, μεταβαίνει στην Άρτα να πραγματοποιήσει τα προηψφισθέντα από τους Ευπατρίδας και Μαυροκορδάτον, προσποικτά καπάκια.

Τον συνοδεύει ο Ράγκος με 20 ανθρώπους του. Ο Γώγος Μπακόλας ευρίσκειται ήδη στην Άρτα. Την 18η Σεπτεμβρίου ακολουθεί και ο Ανδρέας Ίσκου με τον ψυχογιό του.

Ο Ομέρ πασάς «εχάλεψε» και τον Ανδρέα Γρίβα και επήγεν. Προσχωρεί και ο Γεωργάκης Βαλτινός.

Κατά την προς Άρταν διαδρομήν του ο Βαρνακιώτης, ισχυρίζεται, πως με επιστολές του συνεβούλευσε τον Μαυροκορδάτο, Δημ.Μακρή, και Αλεξ. Βλαχόπουλον να ενδυναμώσουν τα πόστα και να γράψουν αυτόθι να έλθουν στρατεύματα.

Τις επιστολές του Βαρνακιώτη, όσες προηγήθησαν και όσες θα ακολουθήσουν, ο Μαυροκορδάτος έδειξε εξαιρετική επιμέλεια να τις συγκεντρώσει και κατά σύστημα αποφεύγει να παραθέσει το περιεχόμενό τους, στο τόσο επιμελώς τηρούμενο αρχείο του. Την συγκέντρωση των επιστολών ανέθεσε στον Πάνον Γαλάνην με την από 1ης Ιανουαρίου 1823 επιστολήν του όπου ρητώς αναφέρει: «να μου στείλη τα σωμένα γράμματα του Βαρνακιώτη».

Οι «αναχαγιέδες» των προσελθόντων στην Άρτα ευρίσκονται στα βόρεια Ακαρνανικά σύνορα και υφίστανται τις αμέσους εξθρικές δρώσεις.

Επιστολές Μαυροκορδάτου:

- Η φήμη πώσεως του Σουλίου δεν αληθεύει ακόμη [Έρεβος ενημερώσεως].

- Ειδοποιήσις ότι ο Ομέρ έφθασε στην Άρτα με 8.000 άνδρες.

- Επιστολές προς την Διοίκηση να προφθάσει όσον τάχιστα δύναμη της ξηράς και της θαλάσσης, επειδή είναι μεγάλος κίνδυνος και διότι άλλως κανόμεθα.

- Εντολές προς διαφόρους Χιλιάρχους. Ταυτοχρόνως τους ενημερώνει ότι έχει ζητήσει ενισχύσεις της ξηράς και της θάλασσας από την Διοίκηση [Πελοπόννησο].

- Προς τους Εφόρους Μεσολογγίου, Ανδρίτζον Σαφάκαν, Πρόκριτους Κραβάρων, Ανδρέαν Ίσκου, Γεωργ. Τσόγκαν, Αλεξ. Βλαχόπουλον, Δημ. Μακρήν, Κώσταν Σιαδήμαν, Ανδρέαν Στανέλον:

Να ενεργοποιηθούν, να συντρέξουν, να πιάσουν τα στενά, να αντισταθούν, να μονιάσουν, να εξισάσουν τα ζιζάνια, ότι δεν είναι ώρα για συγχύσεις (έριδες), να εξοικονομήσουν εφόδια, τροφές και γρόσια, να υποχρεώσουν σε επιστροφή τους λιποτάκτες, να συναχθούν με τελάλη οι ξένοι όσοι είναι των αρμάτων και να ενεργηθούν όλα αφεύκτως.

15η Σεπτεμβρίου. Μαυροκορδάτος:

Προς τους αδελφούς Κουντουριώτας:

Ότι επειδή τα πράγματα ήταν και είναι εις κακήν κατάσταση, δια τούτο εβιάσθη να σταθώ πολύν καιρόν εις τα ενταύθα. Ότι η σωτηρία της Ελλάδος κρέμαται από τα καράβια, ότι να σταλθούν αμέσως, διότι άλλως κανόμεν την Ελλάδα και όλην την Πελοπόννησον. Ότι να παρακινήσουν και η ευγένειά τους και να συντρέξουν εις τούτο.

- Προς τους αδελφούς Τομπάζη:

Ομοίου περιεχομένου επιστολή ως η προηγούμενη.

- Προς τον κύριον Ανδρέαν Ζαϊμην:

Ότι να συνεργήση και η ευγένειά του εις την ταχεία εξαστολήν της ζητηθείσης θαλασσίας δυνάμεως.

16η Σεπτεμβρίου.

Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

«... Ο Ομέρ πασάς ήλθεν εις Άρταν με 5.000 Αρβανίτας, και περιμένει και άβηλους.

Αν η προδοσία των Βαφτινών δεν υποπτεύετο, ίσως και δέκα χιλιάδες δεν έκαμναν τίποτε. Αν δια την προδοσίαν έχω δίκαιον ή όχι, θέλτετε ψηροφορηθεί... Και αφού δώσω τας αναγκαίας οδηγίας, θέλω επιταχύνει την εις Πελοπόννησον [αναχώτησίν μου].»

Ακολουθούν τρεις επιστολές εκ του Μυστικού Πρωτοκόλλου:

- Προς τον Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού:

«... Δια του παρόντος σας αναγγέλω και πάσιν, ότι μόνον ταχίστη βοήθεια θαλάσσιος και δια ξηράς ημπορεί να διορθώση τα πράγματα. Το εις Πηλάτανον [Ξηρομέρου] στρατόπεδον σχεδόν διεσφύθη, όχι από φόβον ή από ανάγκην, αλλ' από την μεταξύ των καπιτάνων διαφωνίαν και δυσπιστίαν έως 600 Ξηρομερίται κρατούν την θέσιν του Περούβου. Οι Βλοχαΐται εκστρατεύοντες περί τους 500 επέστρεψαν εις Βραχώρι και είναι εις πόσσημον με τον καπετάν Αηλεξάκην. Οι Ζυγιώται ετραβήχθησαν εις τα Γεφύρια, αλλήλα και ας έμεναν εκεί, εξ εναντίας έστειλαν να οχυρώσουν το Μεσολόγγι με τρίτον χάρακα. Οι Αποκουρίται ήλθαν εις Δογρί, άμποτε να μην απεπισθούνη και επιστρέψουν εις τα ίδια. Οι Βαητινοί δεν θέλουν να κάμουν τίποτε, ούτε εις την Λαγκάδα κατεβαίνουν δια να φυλάξουν τον τόπον των, ούτε εις άλλη τι συνιρέχουν, αλλήλα κάθηται εις τας τρύπας των, νομίζοντες ίσως οι ανόητοι ότι εκεί δεν τους ευρίσκει ο εχθρός... ότι ο εχθρός πρέπει να βασταχθεί μακράν, δηλ. εις τα σύνορα Λαγκάδας και Λουτρακίου, και όταν, ό μη γένοιτο, αποτύχωμεν από αυτόν τον σκοπόν, πρέπει να κρατηθή εις τα γεφύρια και τα περάσματα του ποταμού και όχι εις τες χώρες αι οποίαι βεβαίως δεν κρατούνται [όπως το ισόπεδο Μεσολόγγι]· αν επιτύχω εις αυτά τα δύο, και προφθάση εν τούτοις και βοήθεια αυτόθεν καθώς· ειδημή προβλέπω ότι της Δυτ.Ελληνιάδος μέρος μεν θέλει υποταχθή εκουσίως εις τους εχθρούς δια προδοσίαν ή ανοησίαν ποηληών, μέρος δε θέλει καθή και κυριευθή από μόνην ανοησίαν. Εν τούτοις εγώ, είτε ούτως, είτε άλλως, είμαι περιπτός εδώ μην έχων την αναγκαίαν δύναμιν δια να ενεργήσω όσα δει. Δια τούτο, αν μείνω ακόμη αβοήθητος, θέλω αποφασίσει την εις Πελοπόννησον διάβασιν δια να μη μαιαιοπονώ εδώ...»

- Προς τον αυτόν [Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού].

«... ο καθός πατριώτης κ. Μάρκος έμεινε πάντοτε πιστός μαζί μου, και αν τα του Σουλήου αληθεύουσι [και αληθεύουν], θέλει μ' ακολουθήσει εις Πελοπόννησον όπου τον στοχάζομαι χρήσιμον, και αναγκαίον μάηιστα, όταν μείνει κοντά εις την Διοίκησιν».

- Προς τον Αναγνώστην Καραγιάννην [Γαμβρόν του Γ. Βαρνακιώτη και Μέλος της άλλοτε Γερουσίας].

«... Έκαμα και κάμνω κάθε τρόπον δια να σωθή το όηλον, ή μέρος

καν της Δυτικής Χ. Ελλάδος και αφού εκπληρώσω μέχρις εσχάτων το χρέος μου, μεταβαίνω και εγώ εις Πελοπόννησον, όπου μ' ευρίσκεις, καθώς θέλουν μ' ευρεί και όλοι οι καλοί πατριώται».

Σαφείς οι προϋποθέσεις παραμονής ή αναχωρήσεώς του.

Και επειδή οι προϋποθέσεις παραμονής δεν έτυχαν ευδοσίσεως, και τα Πελοποννησιακά στρατεύματα δεν ήλθαν, και η προσδιορισμένη πρώτη γραμμή αμύνης στη Λαγκάδα και το Λουτράκι ως και η δεύτερα εκείνη στον Αχελώο και τα Γεφύρια, δεν εκρατήθησαν, - τρίτου σημείου αντιστάσεως μη υπάρχοντος πλέον - τεκμαίρεται ότι θα αναχωρήσει, γιατί δεν μένει να αγωνισθεί με «ανόητους» σε χθαμαλές χώρες που δεν κρατούνται ούτε με τρεις χάρακες, όπως επιχειρούν οι Μεσολογγίτες, και η χώρα θα καθή για την «προδοσίαν πολλών» ως αυτή των Μεσολογγιτών που τον αμφισβητούν.

Όταν λοιπόν οι εντόπιοι που απελευθέρωσαν τον τόπο τους με δική τους απόφαση και δυνάμεις, αποκαλούνται με τον βαρύτατο χαρακτηρισμό «προδότηι», τότε ποίοι βαρύτεροι χαρακτηρισμοί προσήκουν εις τον εκστομίσαντα την βλάσφημη συκοφαντίαν;

17 Σεπτεμβρίου. [Εκ του Μυστικού Πρωτοκόλλου]:

« Ο Πρόεδρος του Εκτελεστικού,

Δυνάμει του από ια' Μαΐου υπ' αριθ. 1399 θεσπίσματος του Βουλευτικού Σώματος, διέταξε και διατάττει τα ακόλουθα:

Α'. Επειδή αι περιστάσεις της πατρίδος απαιτούσι την εις Πελοπόννησον επιστροφήν μου και μετά την απουσίαν μου η Διεύθυνσις των πολιτικών εις την Δυτ.Χ.Ελλάδα μένει ασύστατος και ακυβέρνητος, με το να μην εισήχθη εισέτι η επιθυμητή ευταξία και κατάστασις των διαφόρων κλάδων και πολιτικών υπουργημάτων, διορίζεται Γενικός Διευθυντής των πολιτικών ο γενναιότατος στρατηγός Γεώργιος Νικολού.

Β'. Ο αυτός επιφορτίζεται να παραστήση σχέδιον της αρμοδιωτέρας διαρρυθμίσεως των πολιτικών εις τας επαρχίας της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος, σύμφωνον όσον ένεστι με τον οποίον η Διοίκσις εψηφίσαστο οργανισμόν των νήσων και άλλων μερών της Ελλάδος.

Γ'. Όλοι οι επί το παρόν εις τας διαφόρους επαρχίας της Δυτ. Χ. Ελλάδος ευρισκόμενοι πολιτικοί υπουργοί και έφοροι θέλουν αναφέρεσθαι εις τον ειρημένον στρατηγόν, όστις θέλει έχει την

γενικήν ανταπόκρισιν των πολιτικών υποθέσεων αμέσως με τον Μινίστρον των Εσωτερικών [Ιω. Κωλέττην], και δι' αυτού θέλει λαμβάνει τας περί των αυτών υποθέσεων προσταγάς της Διοικήσεως.

- Οι κύριοι Ιωάννης και Γιώτης Νικολού Βαρνακιώτης, [αδελφοί του ως άνω στρατηγού Γεωργίου], δια την πολεμικήν τόλμην και εμπειρίαν τους και δια τας πολεμικάς αρετάς τους ονομάζονται Χιλίαρχοι.

- Προς τον Χιλίαρχον Δήμο Σκαλιτζάν:

«... Και ότι έχω σκοπόν να εβγώ εις το Κράβαρι, δια <να> εμψυχώσω τον κόσμον πάσιν, και έπειτα να απεράσω εις Μωρέαν.»

Το περιεχόμενο της ως άνω Διαταγής, δημιουργεί ερωτήματα και απορίες που απαραίτητον είναι να σχολιασθούν.

- Ο Μαυροκορδάτος στις 17 Σεπτεμβρίου εμφανίζεται να μη γνωρίζει πως ο Γεώργ. Βαρνακιώτης έχει ήδη πραγματοποιήσει από 14ης το διατεταγμένο προσποιντό προσκύνημα στην Άρτα.

- Δηλώνει απερίφραστα πως «αι περιστάσεις της πατρίδος απαιτούσι την εις Πελοπόννησον επιστροφήν μου», [τόρα που ο κίνδυνος του Δράμαλη, προ του οποίου εδραπέτευσε, εξέλιπε πλέον].

- Αναγορεύει τώρα τον Γ. Βαρνακιώτην αντικαταστάτην του και επί πολιτικών υποθέσεων, όταν κατά την προηγουμένην απουσίαν του ως αναπληρωτήν του είχε επιλέξει τον δικηγόρο Γ.Πραϊδην.

- Δηλώνει πως στη Δ.Χ.Ε. «δεν εισήχθη ακόμη η επιθυμητή ευταξία και καiάστασις των διαφόρων κηιάδων και πολιτικών υπουργγημάτων» κάτι για το οποίον τουλάχιστον διακαώς επροσπάθησεν αλλά απέτυχε κατά την ομολογίαν του, αποφεύγοντας να εκθέσει και τους λόγους της αποτυχίας του, κατά τον χρόνον κηδεμόνευσης της περιοχής.

- Επιφορτίζει τον Γ. Βαρνακιώτη να «παραστήση σχέδιον της αρμοδιότερας διαρρυθμίσεως των πολιτικών εις τας επαρχίας της Δ.Χ.Ε.»

Αλλά όταν υπάρχει εθνικό Σύνταγμα, σε τι αναγκαιοί το επί πλέον σχέδιον;

Και γιατί επί τόσους μήνας, το τόσο αναγκαίον αυτό σχέδιο δεν το συνέταξε αυτός που δια νυκτός συνέτασσε Συνταγματι-

κούς Οργανισμούς και τους επικύρωνε, όπως τους επικύρωσε, δια των γνωστών μεθόδων, κατά τις αυτοκελεύστους Συνελεύσεις του στο Μεσολόγγι;

Όταν απαιτείται και συμπληρωματικός τοπικός Οργανισμός γιατί διέλυσε το πρόσφατο δημιούργημά του, την Γερουσία Δυτ. Χ. Ελλάδος;

Ο αγράμματος Γ. Βαρνακιώτης θα συντάξει πολιτικό σύνταγμα επιτυχέστερο εκείνου που ήτο σε θέση να συντάξει ο φωτισμένος Φαναριώτης;

Επαναδιατυπώνει για πολλοστή φορά την απόφασή του να περάσει στον Μωρέα. Τα Κράβαρα ευρίσκονται ακριβώς στη διαδρομή του.

Όλες αυτές οι σωρευτικές κολακευτικές «νοβίτες» «δια τον υπέρ πατρίδος διακαή ζήλον του στρατηγού» πώς συμπιπτουν και εκφράζονται τώρα τελευταία και πώς συμβιβάζονται την στιγμή που ο Βαρνακιώτης πραγματοποιεί στην Άρτα τα διετεταγμένα «καπάκια»;

Την **17η Σεπτεμβρίου** ο Μαυροκορδάτος έχει συναντηθεί με τον «καπιτώ» (απεσταλμένο γραμματικό) Συμεών Κόνδαρα και είναι ενήμερος πως ο Βαρνακιώτης ευρίσκεται ήδη από τριήμερο στην Άρτα. Και την ίδια ημέρα ο Μαυροκορδάτος σπεύδει να ανακηρύξει τον Βαρνακιώτη σε στρατηγό και δημοσιοποιεί την προαγωγή του και πως τον ορίζει αντικαταστάτη του και στα πολιτικά, γιατί προτίθεται να απέλθει εις Πελοπόννησον. Ταυτοχρόνως με την μυστική του αλληλογραφία ενοχοποιεί και αποκρηύσσει τις ενέργειες του Βαρνακιώτη, ενώ από τον ίδιον προσμένει να τον ιδεάσει τι ημπόρεσε να πληροφορηθεί για τις δυνάμεις και προθέσεις του εχθρού. Όλη αυτή η ασυνεπής στάση ερμηνεύθηκε πως ο Μαυροκορδάτος με την δημοσιοποίηση της προαγωγής και την ανάδειξη σε πολιτικό ηγέτη της Δ.Χ.Ε. του Βαρνακιώτη επεδίωκε την θανατική καταδίκη του στην Άρτα, τον οποίον είχαν συμφέρον να ουδετερώσουν οι ενάντιοι.

Έχει διατυπωθεί και η άποψη πως η εντολή πλαστής, προσκυνήσεως της 1ης Αυγούστου, ακυρώθηκε εμμέσως πλην σαφώς με την μεταγενέστερη εκείνη της 19ης Αυγούστου, με την οποία του εδίδετο διαταγή να «*πασχίσετε να ξεφωφιάσετε*» από το Λουτράκι τους εχθρούς.

Αυτή η εκδοχή υποστηρίζεται ή απορρίπτεται, αναλόγως των προσωπικών τοποθετήσεων εκάστου επί της επερχομένης καταλυτικής έριδος των δύο πρωταγωνιστών.

- Προς τον στρατηγόν Γεώργιον Νικολού [Εκ του Μυστικού Πρωτοκόλλου 17ης και 18ης Σεπτεμβρίου].

«Έλαβον το δια του κυρίου Συμεών γράμμα σας, και ήκουσα από τον ίδιον όσα μ' εμήνυσες.....Το πέραςμα εις Πελοπόννησον θέλω βάλλει εις πράξιν. Πόσον μ' ετάραξεν η διάλυσις του στρατοπέδου του Πλατάνου, είναι αδύνατον να σε το περιγράψω μάλιστα όταν είδα το μωρόν και ανόπτον σχέδιον της οχυρώσεως του Μεσολογγίου, έγινα άλλος εξ άλλου· έγγραψα και εις τον Μακρήν και εις όλους όσους εστοχάσθην αναγκαίον να γράψω, αποδεικνύων ότι τα φυσικά σύνορα, τα οποία πρέπει να διαφεντεύσωμεν, είναι η Λαγκάδα και το Ξηρόμερον, και όταν δεν μπορέσωμεν να βασταχθώμεν εις αυτά, πρέπει να βασταχθώμεν εις τα Γεφύρια, τα περάματα του ποταμού, και τα δυνατά μέρη του Βλοχού και Απόκορου και όχι εις τες χώρες, όπου και δέκα χανδάκια άν κάμωμεν, δεν κατορθώνουμε τίποτε.....'Όσα και αν λέγουν ή και φρονούν μερικοί ανόπτοι, εγώ είμαι βέβαιος, στρατηγέ, ότι δεν θέλεις σβήσει το όνομά σου και την ιστορίαν, αλλά θέλεις κάμει το χρέος σου, ως καλός πατριώτης. Προσμένω να με ιδεάσης τι απέκαμες με την εντάμωσίν σου [μετά των Τούρκων], και τι ημπόρεσες να πληροφορηθής εις αυτό το μεταξύ τόσον περί της δυνάμεως των εχθρών, όσον περί Σουλίου....».

Αλλά το περιεχόμενο της τακτικά ανταλλασσόμενης αλληλογραφίας μεταξύ Μαυροκορδάτου και Βαρνακιώτη, είναι δυνατόν να εκφεύγει της προσοχής του εχθρού και οι επιστολές Βαρνακιώτη να μην λογοκρίνονται ως προς το περιεχομένό τους;

Προφανές ότι ο Συμεών Κόνδαρας κινείται μεταξύ των εναντίων στρατοπέδων με ειδική άδεια.

Ο Γ. Βαρνακιώτης επισκέπτεται την Λαγκάδα και μοιράζει στους εκεί στρατοπεδευμένους «μπουγιουρτόχαρτα» και γράμματα παραινεντικά εις προσκύνηση. Η προσποιητή προσκύνηση έχει υποχρεώσεις.

18η Σεπτεμβρίου – Μαυροκορδάτος από Ανατολικόν εις Μεγάλα Γεφύρια:

- Προς τον στρατηγόν Γ. Νικολού:

«Ότι χθες δια του Συμεών [Κόνδαρα, γραμματικού], σας έγγραφα διεξοδικώς, σήμερον δεν έχω τι νέον να σας προσθέσω, αλλ' επειδή έτυχε ευκαιρία, δεν έκρινα εύλογον να σιωπήσω. Αι υποθέσεις του Βλοχού είναι εις την ιδίαν ακαταστασίαν και δια να τας διορθώσω, αύριον μελέτω να μεταβώ εις Κερασοβίτικα Καλύβια, να πασχίσω να βγη ο κόσμος. Ελπίζω να φέρω τους Κραβαρίτας και Αποκουρίτας και όσους άλλους ημπορέσω...»

- Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

«Ότι και εις τας 15 του τρέχοντος τω έγγραψα, δηλοποιών ότι απεφάσισα την εις Πελοπόννησον διάβασίν μου, την οποίαν όμως πναγκάσθην να αναβάλω δια την τελείαν του κόσμου απειρησιάν. Προς εμπύχωσιν του κόσμου λοιπόν απεφάσισα να έβγω με τον καπειτάν Μάρκον, να υπάγω προς τα Επάνω Γεφύρια, να συνάξω τους Αποκουρίτας, Βλοχαΐτας και Κραβαρίτας ώστε εάν προσκυνήσουν ο Βάβητος και το Ξηρόμερον, να ενδυναμωθή και ο Ζυγός. Δια το Σούφι δεν έχομεν ακόμη [!] καμμίαν βεβαίαν είδησιν».

- Προς τον υποκόνησολον Γαλλικόν:

«Ότι μετά την επιστροφήν μου θέλει θεωρηθή η υπόθεσίς σας και λάβει τέλος».

19η Σεπτεμβρίου. Από Κερασοβίτικα Καλύβια:

Προς τους χιλίαρχους Γ.Τσόγκαν, Κώσταν Σιαδήμαν, Δ.Μακρήν, Χρυστάκην Στάικον:

Καλούνται να προσέλθουν στο Βραχώρι δια να συσκεφθούν.

20η Σεπτεμβρίου:

Προς τους Γιαννάκην Γιολδάσην, Γεώργ.Πεσλήν, Ανδριτζον Σαφάκαν, και Κανέλλον.

Ομοίου περιεχομένου επιστολές όπως εκείνες της προηγούμενης ημερομηνίας.

21η Σεπτεμβρίου:

- Προς τους εφόρους Μεσολογγίου:

«Απόκρισις εις το γράμμα τους. Ότι από τον στρατηγόν [Γ. Βαρνακιώτην] δεν έχω καμμίαν είδησιν»

- Προς τον μητροπολίτην Άρτης Πορφύριον:

«... Ότι από τον στρατηγόν καμμίαν είδησιν δεν έχω...»

23η Σεπτεμβρίου:

«Προς τον στρατηγόν Γ. Νικολού,

Ότι έλαβον το γράμμα σου δια του Συμεών και έγγων τα γρα-

φόμενα. Οι προεστοί ευρεθέντες εδώ έλαβαν το προς αυτούς γράμμα σας και δια της απαντήσεώς των σε προσμένουν στο Βραχώρι. Η γνώμη μου είναι να προφθάσης εκεί όσον τάχιστα, διότι γίνεται σύναξις ικανή και ημπορεί να απαντηθή το κακόν. Λυπούμαι δια το προσκύνημα του Βάλτου, δεν μου γράφεις όμως με ποίας συμφωνίας και πώς έγινε. Είναι αληθές ότι η εις Άρταν διατριβή σου, χωρίς να μας ειδοποιήσης, έκαμε πολλούς να φρονούν και να λέγουν κακά. Η παρουσία σου όμως [επιστροφή σου στο Βραχώρι], και η απόφασίς σου θέλουν δείξει το εναντίον. Γράψε αμέσως των προεστών του Ξηρομέρου, δια να έλθουν και αυτοί».

Ο Βαρνακιώτης από την Κατοχή έχει καλέσει τους προεστούς σε σύσκεψη, μεταξύ των οποίων και τον Μαυροκορδάτον, προκειμένου να τους αναπτύξει τις απόψεις του. Ο Μαυροκορδάτος αντέδρασε αμέσως. Απαγόρευσε την συνάντηση. Τώρα καλεί αυτός τον Βαρνακιώτη να τον συναντήσει στο Βραχώρι.

Προς τον χιλιάρχο Γ. Τζόγκαν,

«Ότι από το περικλειόμενον των εις Δραγαμέστον ευρισκομένων Ελλήνων καταλαμβάνεις τα τρέχοντα περί του στρατηγού, όστις βεβαίως επροσκύνησε. Και ότι έστειλε και γράμματά του και ραϊμπουγιουρτιά (προσκυνοχάρτια) έως Λιβαδειάς...»

24η Σεπτεμβρίου:

- Προς τους κατοίκους Ξηρομέρου:

«... Ότι με ευχαρίστησίν μου είδα την απόφασιν, όπου εκάματε να χύσετε το αίμα σας δια την πατρίδα, και να την φυλάξετε από τους εξωτερικούς και εσωτερικούς εχθρούς. Ότι εσυνάχθησαν εδώ όλοι οι καπετάνιοι και προεστοί και έκαμαν όρκον να χύσουν και αυτοί το αίμα των και ότι απεφάσισα να έλθω και ο ίδιος εις τα μέρη σας [;] με όλας τας δυνάμεις».

- Προς τους εφόρους Σαλώνων:

«... Ότι ο στρατηγός επροσκύνησε και ότι σήμερα γίνεται κίνημα [;] κατά των εχθρών».

- Προς τον χιλιάρχον Ανδρέαν Ίσκου:

«Ότι και αν επήγε [ο Βαρνακιώτης] εις Άρταν, όχι μόνον επροσκύνησεν, αλλή και εβεβαιώθη τους σκοπούς του εχθρού ότι με αυτόν να συζητήσωμεν δεν είναι πλέον καμμία ελπίς... Ότι τώρα γίνεται κίνημα γενικόν δια να πιασθή η Λαγκάδα και το Λουιράκι

[;]. Ότι πρόκειται οι Βαλτινοί να συνδράμουν εις αυτήν την περίστασιν, και εις τον Γώγον να δοθή είδησις, όπου εν καιρώ χρειάζαι και αυτός να βοηθήση.»

- Προς τον Γεώργιον Βαλτινόν:

Παρομοίου περιεχομένου επιστολή ως η προηγούμενη.

- Προς τον κύριον Ή(βον) Ρήγαν εις Καρπενήσι:

«... Και ότι ήλθα εδώ εις Βραχώρι και μέλλει να γίνη το σχέδιον να δυναμωθή το Μακρυνόρος και αι δυναταί θέσεις του Ξηρομέρου.»

25η Σεπτεμβρίου:

- Προς τον καπετάν Γώγον,

«... και ότι είναι καιρός να εξαλείψη την εντροπήν όπου εις τα φύγια [στα μάτια του κόσμου – τουρκ. *foya*] έκαμε, δίοτι επροσκύνησε με τους Τούρκους.»

- Διαταγή: Ότι ο καπ. Κούστας Μάκος διορίζεται διευθυντής των κοινών υποθέσεων του τμήματος Βλοχού.»

- Προς τους προκρίτους και κατοίκους Μεσολογίου:

«Διαταγή: Ότι διορίζεται ο Ν.Κομπότης διευθυντής των κοινών υποθέσεων εις την χώραν... Ο Ν.Καρβούνης εκτός της κοινής επιστασίας των πολεμικών εφοδίων, έχει και την φροντίδα της αστυνομίας της χώρας σας μετά της αναγκαίας δυνάμεως δια να εκτελή τα αστυνομικά χρέη. Ο ίδιος ο Ν.Καρβούνης έχει και την φροντίδα της υγείας... Ο διευθυντής έχει την άδειαν να παιδεύη αυστηρώς τους ατάκτους...»

- Προς τον μητροπολίτην Άρτης Πορφύριον:

«... Ειδοποίησις ότι οι Ξηρομερίται με αναγγέλλησιν με συχνά γράμματά των την δυσαρέσκεϊάν των προς τον στρατηγόν [Βαρνακιώτην]...»

27η Σεπτεμβρίου:

- Προς τους κατοίκους του Βάλτου:

Συμβουλές να αντισταθούν, να αποθάνουν ως άνδρες για την πίστιν και την πατρίδα, την τιμήν και σωτηρίαν των γυναικών και τέκνων τους, κ.λ.π.

- Προς τον Κωνσταντίνον Γκολφίνον:

«... Το κίνημα γίνεται αύριον το πρωί. Όβλον το σράτευμα διηρέθη εις δύο ανάλογα σώματα. Το μεν στρατοπεδεύει δια Λαγκαδά, το δε δια Ξηρομέρον...[;].»

- Προς τον Μ[ιχαήλ] Σεβαστόν. [Εις Ανατολικόν]:

Μέρος των νεωστί ελθόντων Γραικών από Αγκώνα, έφθασαν εδώ [στο Βραχώρι] και με αντάμωσαν. Και δι' αυτούς και δια τους αυτού μείναντας θέλει φροντίσω.

28η Σεπτεμβρίου:

- Προς τον χιλ. Ανδρέαν Ζαγκανάν:

«... Δια τα νέα όπου ακούεις περί του καπ. Γεωργάκη [Βαρνακιώτη] και Α. Ίσκου, μη συγχύζεσαι, επειδή και το Ξηρόμερον και Βάβητος είναι σύμφωνοι δια να λάβουν τα άρματα. Ημείς εουνάχθημεν εδώ όλοι [συσκεπτόμενοι περί του πρακτέου]... Η γενναιότης σου σύμ(μ)ασε τον κόσμον δια την πολιορκίαν Ναυπάκτου...».

- Προς τον Ν. Κομπότην:

«Ότι το στρατεύμα δια Μαχασιάν και Κεχρινιάν εξεκίνησε, και να έβγουν οι Μεσολογγίται δια τα γεφύρια...»

- Προς τον καπετάν Μάρκο [Μπότσαρην].

«... Να πίαση τα πόστα και, αν ιδή ανάγκην να γράψη του Κούστα [Μάκου, διευθυντιού Βάβητος εις αντικατάσταση Α. Ίσκου φυγάδος εις Άρτα], να κάψη το Βραχώρι».

- Περιέργο το περιεχόμενο των προαναφερομένων επιστολών Μαυροκορδάτου προς Βαρνακιώτη, Ίσκο και Βαλτινόν. Σε τι αποσκοπεί αυτή η «υπόρρητος» ενημέρωση, αυτών των «προσκυνημένων» για τις επικείμενες στρατιωτικές κινήσεις των αμυνομένων, ως εάν οι παραλήπτες των επιστολών ευρίσκοντο ακόμη μεταξύ των Ελλήνων;

Η δήλωση πως με τον Βαρνακιώτη «δεν είναι πλέον καμμία ελπίς...να συζητήσωμεν» προφανώς αποσκοπεί να ενσπείρει διάθεση μεταξύ του «αποφώβητου» Βαρνακιώτη και Ίσκου, μετά του οποίου θεωρεί ακόμη επωφελή την συζήτηση, και αυτή συνέτεινε ίσως στη μετανοημένη επιστροφή Ίσκου;

Αναπάντητες ερωτήσεις στην εκτίμηση του Αναγνώστη.

- Προς τον Κούστα Μάκου:

«Ότι, άμα λάβη το παρόν μου, να εβγάλη καραούλια εις το ποτάμι, και αν ιδή ανάγκη να βάβη να κάψη τα γεφύρια».

- Οι Έφοροι Μεσολογγίου προς τον Μαυροκορδάτον:

«Μεσολόγγιον τη 28 Σεπτεμβρίου 1822.

Εκλαμπρότατε και Σεβαστέ Πρίγκιψ.

Χθες το πρωϊ εν μπιστημέντο τουρκικόν ερρίφθη από άγνοιαν

εις τα ξηρά του στόματος του ποταμού Φίδαρος δηλ. του Μποχωρίου· αυτό έφυγεν από Καστέλια με 126 αθβανούς αναχωρήσαντας εκείθεν δια να περάσωσιν εις Πρέβεζαν· μας εδόθη ριοιπόν αυτή η είδησις, και αμέσως έτρεξαν και εντεύθεν πορρηγοί δια της θαλάσσης και ξηράς επάσκησαν χθες [27/9] δι' όλης της ημέρας έχοντες και δύο κανόνια δια να χαλάσωσι το μπασιμέντο, αλλή' ολίγον το έβλαψαν.

Σήμερον έπεσον εις ομιλίαν δια να παραδοθώσιν, αλλ' αυτοί επέμεναν εις το να τους δοθή εν αγγλικόν καράβι και να περάσωσιν εις Πρέβεζαν· τούτο δεν εστάθη δεκτόν εις τους ιδικούς μας, και ούτω επάσθη το ντουφέκι υπέρ τας δύο ώρας ήδη περί το εσπέρας μας έφθασεν είδησις έγγραφος ότι παρεδόθησαν με συνθήκας, δηλαδή ένδεκα να βαστάξωσι τα άρματα, και οι άλλοι να τα δώσωσι και ούτω να τους περάσωσιν εκείθεν από το Μακρυνόρος, μας έφερον εξ και εν κεφάλι και ακόμη δεν ηξεύρομεν πόσοι άλλοι εσκοτώθησαν, από τους ιδικούς μας ελαβώθη μόνον ένας· εξ αυτών απόψε φέρουσιν εδώ εξ τους μεγαλυτέρους, οι δε λοιποί απερώσι την νύκτα έξω εις τον κάμπον της μαύρης αλυκής επί σκοπώ να κινήσωσιν αύριον [29/9] δια τα αυτόθι· ημείς όμως σας δίδομεν την είδησιν και προσμένομεν την απόκρισίν σας το ογληγορώτερον τι να τους κάμωμεν και μένομεν μ' όλον το Σέβας.

Οι Έφοροι Μεσολογγίου.»

[Εκ της συλλογής των Αντιγράφων Επιστολών των Επισημοτέρων Ελλήνων Οπλαρχηγών, του Ν. Φουσεντζίδη – Σελ. 187].

Η προαναφερόμενη επιστολή των Εφόρων Μεσολογγίου, δεν αναφέρει τι συνεφωνήθη για την τύχη του μπασιτημένου. Συνήθως τα συλλαμβανόμενα εχθρικά πλοία τα «σεκουεστράριζαν» (ιταλ. Sequestrare) ήτοι τα έθεταν υπό μεσεγγύηση εν αναμονή οριστικής αποφάσεως του ναυτοδικίου των Εκκλητών.

Ο Olivier Voutier μας πληροφορεί:

«Τα δύο κανόνια του μπασιτημένου χρησιμοποιήθηκαν για να εξοπλισθούν δύο καράβια, πηλαγοδετηθέντα στις άκρες του τείχους, δύο σημεία που εύκολα μπορούσαν να κυκλωθούν γιατί τα νερά ήσαν πολύ ρηχά». [Olivier Voutier, Memoires ... e.t.c., p. 298].

29η Σεπτεμβρίου. Μαυροκορδάτος:

- Προς τους εφόρους Μεσολογγίου:

«Απόκρισις εις το γράμμα τους [το σχετικό με την σύρληση του

μπασημέντου]. Ότι η συνθήκη όπου έκαμαν εις ταύτην την περιστασιν, δεν είναι δεκτή [γιατί;], να τους φυλάξουν καλὰ και να μην αργήσουν τον ιζεπχανέ ...».

- Προς τον Ν. Κομπότην και εφόρους Μεσολογγίου:

«Τους περικλείεται κόπια των χιλιάρχων Τζόγκα και Μακρή και να σκοτώσουν όλους τους Τούρκους, αφήνοντας μόνον επτά από αυτούς χωρίς ἄρμη και να φθάσουν ὅσον το ογληγορότερον εις βοήθειαν» [Εντολή απαισίας ομαδικῆς ανθρωποκτονίας των αιχμαλώτων του μπασημέντου.Θηριωδία ανήκουστη].

- Προς τους χιλιάρχους Γ. Τζόγκαν και Δημήτρην Μακρήν.

«... Δια τους εις Μεσολόγγι Τούρκους ἔγραψα [ως προηγουμένη επιστολή] πὼς να ακοιλουθήσουν» [Να τους σφάξουν ὅλους αφήνοντας μόνον επτά].

- Προς τους χιλιάρχους Γ. Τζόγκαν και Δημήτριον Μακρήν:

«... Εγὼ απερνώ εις Κάτω Γεφύρια, για να πιασθούν και εκείνα».

- Προς τον Σεβαστόν, Κομπότην και εφόρους Μεσολογγίου και Ανατολικού:

«... θέλτε μου στείλει εν ταυτῷ μερικούς κασμάδες, τζαπιά, ρουσούς και τζεκούρες, να τα έχω ἔτοιμα, οπού εις την εσχάτην στιγμήν, αν δεν αντισταθῶμεν πέραν του ποταμού οι δικοί μας, να κόψωμε τα γεφύρια».

- Προς τον καπετάν Μάρκο [Δύο επιστολές]:

«.....και να μου στείλης κάθε είδησιν δια τους Τούρκους οι οποίοι εφάνησαν εις το χάνι της Λεπενούς» και «αν εἶναι δυνατὸν να κτυπήσετε τους Τούρκους ἰώρα που εἶναι αδύνατοι».

30η Σεπτεμβρίου:

1η Οκτωβρίου:

Προς τον Κομπότην και εφόρους Μεσολογγίου:

«Απόκρισις εις το γράμμα των· να φθάσουν εις Γουριάν».

Μαυροκορδάτος; [Από Κάτω Γεφύρια – Αλαάμπη].

- Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικῆς [Περιληπτικὰ]:

Ότι ο Βαρνακιώτης με δόλια γράμματά του καλεῖ τους προεστούς να υπάγουν να τον ανταμώσουν στην Κατοχή. Ο Μαυροκορδάτος ἐμπόδισε την συνάντησιν και ἐκάλεσε τον Βαρνακιώτη να υπάγει να τον ανταμώσῃ στο Βραχώρι. Ότι για να ἐμποδίσει το επικείμενο κακό, ἔκαμε να περάσει στράτευμα, καίτοι ὀλίγον,

πέραν του Αχελώου, και το μεν ήμισυ να υπάγει εις το Ξηρόμερον και το άλλο εις τον Βάλτον. Στο μεταξύ οι εχθροί από Λουτράκι προωθήθησαν στη Λάσπη. Οι δυνάμεις Μακρή και Μάρκου υπεχώρησαν στα Καστρινά Γεφύρια.

Ότι το Βραχώρι εκάν, ομοίως και όλα τα χωριά και μαγαζιά του κάμπου κατά την παραγγελίαν Μαυροκορδάτου και ότι έδωσε προσταγήν να ενδυναμωθούν τα γεφύρια και όλα τα περά(σ)ματα του ποταμού από το κάστρον και κάτω και πως ευρισκόμενος στα Κερασοβίτικα Καλύβια ασχολείται να ενδυναμώσει όλες τις θέσεις Αχελώου μέχρι Απόκουρον.

- Προς τον αρχιστράτηγον Θ. Κολοκοτρώνην:

Τον συγχαίρει για τον προβιβασμόν του εις την αρχιστρατηγίαν. « ... Ότι εκαύσαμεν τον κάμπον του Βραχωρίου και εηπίζω να πάθουν ό,τι έπαθον οι εχθροί εις το Άργος, πλην δεν είναι εδώ Κολοκοτρώνηδες και Νικήται. Ότι ο καπετάν Μάρκος μόνος είναι, αηλιά αδύνατος και αυτός· δια τούτο να προσπαθήση να μας σταλή δυνάμις εκ Πελοποννήσου, ήτις να βαηθή υπό την οδηγίαν του καπετάν Μάρκου...»[!]

- Οι Έφοροι Σαλώνων προς τον Οδυσσέα και τον καπετάν Γιάννη Γκούρα:

«Ταύτην την σιγμήν εις τα δύο ώρας την νύκτας ήλθεν άνθρωπος Σαλωνίτης από Μεσοβλόγγι, επίτηδες σταλημένος από άηλιους Σαλωνίτας, όπου εκεί ευρίσκονται, και μας βέγγουν ότι ο Βαρνακιώτης και Ανδρέας Καραϊσκου επροσκύνησαν και οι Τούρκοι απέρασαν εις Βραχώρι και μας βέγγουν να παραμερίσωμεν ανθρώπους. Μας είπεν ακόμη ο άνθρωπος ότι εις τον δρόμον όπου ήρχοντο είδον έως 70 φωτιές εις το Βραχώρι, πλην οι Τούρκοι ήταν; ο Μάρκος ήταν και έβαλε την φωτιά; δεν νξεύρει...»

Οι Έφοροι Σαλώνων:

Ιωάννης Οικονόμου, Ρήγας Παπά -Κοντορρήγας, Αναγνώστης Παππά -Νικολόπουλος, Ηλίας Φούντας, Αναγνώστης Νικολάου.» [Εκ του Αρχ.Λαζάρου και Γεώργ.Κουντουριώτου, Τόμος VI, σελ.43/44].

Οι φωτιές λοιπόν, οι οποίες στο ημερολόγιο Μαυροκορδάτου αναφέρονται το πρώτον, κατά την 1η Οκτωβρίου, είναι προγενέστερες της 21ης Σεπτεμβρίου, και η κατάληψη του Βραχωρίου πρέπει να έγινε κατά την 18η/19η Σεπτεμβρίου περίπου, ώστε

οι εχθροί διέβησαν ήδη τον Αχελών.

- Προς τον Ν. Κομπότην και Εφόρους Μεσολογγίου:

«... *Αν βασταχθούν τα πόσια της Ποδοθηβίτζης και των γεφυριών, καθώς ωμιλήσαμεν σήμερα με Τζόγκα και Μακρήν, δεν είναι αμφιβολία ότι θέλει αντισταθούμεν κατά του εχθρού...*».

[Συγκρατείται η ημερομηνία της 1ης Οκτωβρίου, ότι ο Μακρής ευρίσκεται στα Κάτω Γεφύρια].

- Προς τον Παναγ. Ντόβαν:

«... *Φρόντισε δια το μέρος της Διοικήσεως από την παρουσίαν των συλληθηθένων Τούρκων...*»

[Από τον θησαυρό που μετέφερε το μπαστημέντο που προσάραξε κατά τον Εύννο].

2α Οκτωβρίου:

- Προς την Πελοποννησιακή Γερουσίαν:

«*Εκθεσις των πεπραγμένων της Δυτικής Ειλιβάδος. Ότι οι Τούρκοι επροχώρησαν έως Βραχώρι. Εύρον όμως όπλα τα χωριά του κάμπου καμένα. Ότι εγώ τέσσαρας ήδη μήνας παλαιώ με ανίσους δυνάμεις εναντίον και των εξώθεν εχθρών· ότι πρέπει να καταφθάσῃ ήδη η πελοποννησιακή βοήθεια, όχι δια να σωθή η Δυτ.Ειλιβάς, αλλῆ δια να μην εισβάλουν οι εχθροί εις Πελοπόννησον*».

- Προς τον κυρ. Κωνσταντίνον Γκολφίνον εις Ανατολικόν:

«... *Περί των λαφύρων οπού έκαμαν οι Μεσολογγίτες [την 28η Σεπτ. στις εκβολές του Εύννου] είναι δίκαιον το τρίτον μόνον να σταλθῆ εις την Κάσσαν, και αυτός να υπάγῃ εις το ορδί, όπου έχουν σκοπόν να τα μοιρασθούν και να προσπαθήσῃ να γίνῃ τούτο*».

Τα λάφυρα λοιπόν που απεκόμισαν οι Μεσολογγίτες δίνεται διαταγή να μοιρασθούν και το εν τρίτον να κατατεθεί ως δημόσιον έσοδον.

3η Οκτωβρίου.

- Προς τον κύριον Ν.Κομπότην [Επιστάτην των Κοινών Υποθέσεων Μεσολογγίου]: «... *Όλοι οι Τούρκοι πέρασαν εδώθεν του ποταμού...*»

- Προς τους εφόρους Σαλώνων:

«*Ότι σήμεραν έλαβαν γράμμα σας και είδον την οποίαν δικαίως εδοκιμάσατε ήύπνν... Έκαμα όμως προμήθειαν δια να καούν τα χωριά του κάμπου και αυτό το Βραχώρι και να πιασθούν όπλα τα πόσια...*»

- Προς τον χιλιάρχη Πανουργιάν:

«...Ωστόσοσον όσον ημπούρεσα επρόβλεβα το κακόν δηλ[αδή] έκαμα να καή ό,τι και αν ήτον εις τον κάμπον του Βραχωρίου και αυτό το ίδιον Βραχώρι...»

4η Οκτωβρίου. Από Κερασοβίτικα Καλύβια:

- Προς τον Σωτήριον Χαραλάμπη, Βασ. Μουντούρη και λοιπούς βουλευτάς:

«Ότι οι εχθροί προухώρησαν έως το Βραχώρι. Εύρον όλον τον κάμπον καϋμένον. Όλαι αι θέσεις Βλοχού και Απόκουρου είναι καλά πιασμένα. Μόνον η μία πλευρά του ποταμού πέραν των Καστριών Γεφυριών είναι αδύνατος και πρέπει το ογληγορώτερον πελοποννησιακή βοήθεια. Εγώ ενεργώ όσον δύναμαι περιστοιχισμένος και από εξωτερικούς και εσωτερικούς εχθρούς. Χρήματα να με στείλη η Διοίκησης δι' έξοδά μου».

Και αναμφίβολο πως στη συνέχεια θα εκαιέτο και Μεσολόγγι και Ανατολικό, περιοχές του κάμπου που δεν κρατούνται, εάν δεν ευρίσκετο εκεί η οπισθοφυλακή των 400 εντοπίων.

- Προς τον χιλιάρχη Δημ. Μακρήν:

«... Έμαθα ότι απέρασες εις Μεσολόγγιον, και καλά έκαμες, δια να μη καθή το βιός...». [Το προερχόμενο από τους αιχμαλώτους του μπαστημέντου].

- Προς τον Ανδρέαν Ζαϊμην:

«... Ότι εγώ εκινδύνευσα και κινδυνεύω [πάντοτε στα μετόπισθεν]. Ότι πρέπει να με σταλή ογλήγορα βοήθεια. Η ένωσις του [συμφιλίωση] μετά του κυρίου Σωτηρίου (Χαραλάμπη) μ' ευχαρίστησε... Με τον Κολοκοτρώνη πρέπει να συμβιβασθώσι. Αυτός θέλει δόξαν, και όταν την λάβει, τότε δεν ημπορεί ν' αντιπράττει κατά της πατρίδος»[!].

6η Οκτωβρίου:

- Προς τον κόνσολον Γαλλικόν Αντώνιον Μαρίτζαν:

«Ότι έλαβον το γράμμα σας. Δια τα όσα σας μένει η Επιτροπή της Οικονομίας [1.961 γρόσια], διορίζω τον Κομπότην να σας εξωφλήση, παρουσιάζοντάς του το έσωθεν».

- Προς τον Γεώργιον Σισίνην:

«... Η Δυτική Ελλάς εις την ιδίαν κατάστασιν ευρίσκεται, εγώ όμως ενδυναμώνων τα πόστα, διότι ο πόλεμός μας είναι εις το υπερασπίζεσθαι κατά του εχθρού [αμυντικώς πλέον] και όχι εις

το βλέπειν [επιθετικώς] αυτόν. Το δεύτερον τότε ημπορούμεν να το κάμωμεν, όταν φθάσουν τα καράβια μας και δύναμης πελοποννησιακή...»

- Προς τον Κομπότην και προκρίτους Μεσολογγίου:

«... Από το γράμμα του Βαλτινού βλέπετε τα του Βάλτου των οποίων γράφω να κατέβουν αι φαμέλια εις Ανατολικόν...»

- Προς τους χιλ. Τζόγκαν και Αλέξ.Βλαχόπουλον:

«... Τον [ιατρόν] Λέλνν έστειλα εις Μεσολ[όγγι], όπου επήγε και ο Μακρής του οποίου έγγραφα να με στείλη πέντ' έξι, τους πρώτους από τους Τούρκους, αυτός δε τους εσκοτώσεν όλους και επήρεν ό,τι και αν είχαν, κατά το φανερόν 90 χιλ.γρ. εκτός των αρμάτων και άλλα, και δεν έδωκεν καμμίαν απόκρισιν εις τον άνθρωπόν μου. Σας λέγω παστρικά, αν οι δύο σας είσθε αρκετοί να βάλετε αυτόν εις δρόμον καλώς ` ειδημύ έχω να τραβηχθώ»

- Προς τον Ν. Κομπότην:

«... Το χρέος σου ήτον να επιμείνεις να μοι σταλούν οι Τούρκοι...[επτά αιχμάλωτοι από τους πρώτους]. Δεν με γράφεις, αν αι 90 χιλ. γροσίων αφέθησαν αυτού βουλλωμένοι, ή τα επήρεν μαζί του ο Μακρής».

- Προς τον Ν. Κομπότην και εφόρους Μεσολογγίου:

«... Τους Τούρκους οπού σας έγγραφα να μοι στείλετε, εφονεύθησαν όλοι και ότi τα μένοντα χρήματα πρέπει να εμβούν εις την Κάσσαν. Και με γράφει, ο Κομπότης ότi εβουλλώθησαν ` εις ποίας χείρας όμως έμειναν αποσιωπάται...»

[Για το περιεχόμενο των τριών αμέσως ανωτέρω επιστολών, αναλυτικά στα όσα παρατίθενται μετά τριήμερον κατά την 9η Οκτωβρίου].

- Προς τους χιλίαρχους Γ.Τζόγκαν και Αλεξ.Βλαχόπουλον:

«... Το να είναι ένας επάνω [αρχηγός] εις τα άρματα, δεν γνωρίζω άλλον από τον Τζόγκαν ...»[!].

7 Οκτωβρίου:

- Προς τον χιλίαρχον Δημ.Μακρήν:

«... Εσύ εξ αρχής, ήξερες οπού εζήτησα πέντε-έξι από τους σημαντικότερους [Τούρκους αιχμαλώτους] και έκαμες κακά οπού τους εσκοτώσες. Εκτός των όσων ηρπάχθησαν και εμοιράσθησαν, ευρέθησαν εις αυτούς 90 χιλ.γρόσια. Απ' αυτά πρέπει να ωφελθή η Κάσσα κατά τον νόμον και δια την ανάγκην της πατρίδος.

Ιδού οπού σου γράφω την απόφασίν μου, η οποία πρέπει να εμβή εις πράξιν».

[Και ο Μακρής έγραψε την απόφαση του Πρωθυπουργού στα τσαρούχια του].

- Προς τους χιλίαρχους Τζόγκαν και Βλαχόπουλον:

«Σας περικλείω γράμμα προς τον Μακρήν εις απόκρισιν του γράμματός του· αυτός περιφέρεται εις τα βουνά, ίσως δια να θάψη τον νέον θησαυρόν του και αν ήλθεν αυτού, δώσετε του· και εγώ ήξερα να σκοτώσω τους Τούρκους και να πάρω τα γρ(όσια), αλλ' έμεινα εδώ όπου είναι ανάγκη...η απόφασίς μου είναι απόφασις· αν δεν γενή διόρθωσις θέλει λάβω άλλα μέτρα».

[Διόρθωσις όμως δεν εγένετο και αυστηρά «άλλα μέτρα» ο απειλών δεν είχε δύναμν να επιβάλει].

- Προς τον καπ. Μάρκον Μπότζαρην:

«... Ο καπ. Μακρής εσκοτώσε όλους τους Τούρκους και τα άρματα των εβουλώθησαν. Γρόσια, εκτός των όσων εμοιράσθησαν ευρέθησαν εις τους εσχάτως σφαγέντας 90 χιλ.γρόσια». [Η σφαγή εγένετο κατά δόσεις].

- Προς τον χιλίαρχον Κώστα Σιαδήμα:

«Απόκρισις εις το γράμμα του, δια να αθώωσθ τον εαυτό του από τις υποψίες του κόσμου· τους Τούρκους άηλητους να παστρεύσθ [φονεύσει] και δύο να κρατήσθ».

Και δευτέρα εντολή να φονευθούν αιχμάλωτοι από τον ετερόχθονα «φιηλεύσπλαχνο» μορφωμένο με ευρωπαϊκή παιδεία και ήθη πρωθυπουργό. Και ο Σιαδήμας με το «πάστρεμα» των Τούρκων θα αθωωθεί από τις «υποψίες του κόσμου».

Εναπόθεση των ελπίδων του Έθνους σε διασαλευμένο, διεστραμμένο νου τυχοθήρα.

8η Οκτωβρίου. Εκ του Μυστικού πρωτοκόλλου.

- Προς τους αγαπητούς αδελφούς εν Κερκύρα:

«... ότι ο Βαρνακιώτης από εωσφορικήν αλαζονείαν και φιλοδοξίαν κινούμενος υπήγεν εις Άρταν, επροσκύνησεν εις τον Ομέρ Πασάν, έλαβε παρ' αυτού την απόλυτον εξουσίαν, διαμοιράζων μπουγιουρδιά μέχρι Λειβαδίας.

- Προς τον χιλ.Τζόγκαν και Αλεξ.Βλαχόπουλον:

«Ότι σας περικλείω αντίγραφον του Κομποτή, από το οποίον βλέπετε εις ποίας χείρας έμειναν αι 90 χιλ.γρ. και ποιός εξουσία-

ζει. Είθε να φέρετε εις τον ορθόν δρόμον αυτόν τον άνθρωπον, όστις δια την δυστυχίαν της Ελλάδος ευρέθη εις αυτάς τας περιστάσεις...».

[Ο Πρωθυπουργός δεν έχει το κύρος να συνετίσει τον Μακρή και αναθέτει το έργο σε δύο καπεταναίους του να φέρουν στον ορθό δρόμο [βία με φόνο;] τον άνθρωπον που εξουσιάζει – αντί του πρίγκιπος – την κατάσταση, κατά δυστυχίαν της Ελλάδος].

Ανακεφαλαίωση

Ανακεφαλαίωση όσων περί των ζωγρηθέντων επί του Τουρκικού μπαστημέντου, μετά Προσθηκών και Παρατηρήσεων.

Το περιστατικό παράδοσης του εχθρικού πλοίου που προσάραξε σε αμμούδα στις εκβολές του Ευήνου, απασχόλησε και δύο Φιλέλληνες που έζησαν περιστασιακά για κάποιο διάστημα στο Μεσολόγγι.

Ο ιταλός λοχαγός Giovanni Batista Brengeri διηγείται: Μετά την αναχώρηση του Μαυροκορδάτου από την Αιτωλ/νία, διοικητής Μεσολογγίου έμεινε ο καπετάν Μακρής. Τότε συνέβη, τουρκικό καράβι που μετέφερε από την Πάτρα στην Πρέβεζα 140 αλβανούς που αποστρατεύθηκαν και γύριζαν στις πατρίδες τους, να πέσει στα ρηχά στην περιοχή Αιτωλίας, από απειρία του πλοηγού.

Πολυάριθμα εξοπλισμένα Μεσολογγιτικά πλοiάρια, κύκλωσαν το τουρκικό καράβι προτιθέμενα να επιτεθούν. Επειδή για τους παγιδευμένους Αλβανούς δεν υπήρχε άλλη διέξοδος, δέχθηκαν να παραδοθούν και παραδώσουν όλα τα υπάρχοντά τους στον Μακρή, με μόνη υπόσχεση την ασφάλεια της ζωής τους.

Έως εδώ σημειώνονται τρία λάθη:

- Το ανυπόστατον της παρουσίας του Μακρή κατά την διάρκεια προσβολής του εχθρικού πλοίου (27ης και 28ης Σεπτ.) στην παραλία Ευήνου. Κατά τα προεκτεθέντα ο Μακρής ευρίσκεται μέχρι και την 1η Οκτωβρίου στα Κάτω Γεφύρια του Αχελώου.

- Την μεταχρονολόγηση του επεισοδίου κατά ένα εξάμηνο περίπου. Ο Μαυροκορδάτος απεχώρησε του Μεσολογγίου την 28η Μαρτίου 1823 και την 31η ευρίσκεται στη Γαστούνη. Σπεύδει να λάβει μέρος στις εργασίες της Β' Εθνικής Συνελεύσεως. Οι

ημερομηνίες του επεισοδίου (τέλος Σεπτεμβρίου, αρχές Οκτωβρίου 1822) δεν επιδέχονται αμφισβήτηση.

• Απερχόμενος ο Μαυροκορδάτος, την διοίκηση της περιοχής ενεπίστευθη σε τριμελή Γενική Αρμοστεία με τους Ιω. Ν. Παπαδάκη, Αλεξ. Βλαχόπουλο και Τάτζη Κ. Μαγγίνα, ώστε ανακριβώς αναφέρεται ο Μακρής ως Διοικητής Μεσολογγίου.

Και ο Brengeri συνεχίζει:

Οι αιχμάλωτοι Αλβανοί, μετά την παράδοσή τους οδηγήθησαν στο Μεσολόγγι και οι μεν στρατιώτες περιορίσθησαν σε μια εκκλησία, ενώ 14 ανώτεροι αξιωματικοί, μεταξύ των οποίων 2 μπένδες, σε ένα σπίτι.

Οι συλληφθέντες είναι φορτωμένοι με ακριβό οπλισμό και φέρουν έκαστος χρηματικό ποσό από 8.000 έως 20.000 γρόσια. Ακόμη αμύθητος θησαυρός από χρυσά βαρύτιμα κοσμήματα και αργυρά σκεύη, προϊόντα αρπαγής και λεηλασίας, μεταφέρεται σε γεμάτες κασέλες.

Ο Μακρής ειδοποίησε τον Μαυροκορδάτο για την αιχμαλωσία και ζήτησε οδηγίες [Ατεκμηρίωτον].

Την άλλην όμως ημέρα, μεταμεληθείς, πρόσταξε να δεθούν ανά δύο και οι 128 [μάλλον οι 126] Αλβανοί οι οποίοι οδηγήθησαν στη θέση του ναϊσκου Αγ.Βασιλείου [περί τα δύο χιλιόμετρα ανατολικά του Μεσολογγίου, ευρισκομένου σήμερα σε πλήρη εγκατάλειψη από επίσημη Εκκλησία και Δήμον], όπου δεμένους άρχισε να τους εκτελεί.

Η σφαγή σταμάτησε προσωρινά με διαταγή του Μαυροκορδάτου, αλλά συνεχίσθηκε και τελείωσε την αυγή της επομένης. [Ατεκμηρίωτη η επικαλούμη προσωρινή διαταγή Μαυροκορδάτου].

Η όλη επιχείρηση έγινε με μυστικό τρόπο για να μη εκδηλωθεί αντίδραση από τους Μεσολογγίτες που δεν αντελήφθησαν τίποτε. [Αν είναι ποτέ δυνατόν να γίνει δεκτή τόση αφασία].

Μαθαίνοντας καθυστερημένα οι Μεσολογγίτες το φονικό ξεσπκώθηκαν και αξίωσαν μερίδιο κατά τους συμφωνηθέντας [;] όρους.

Οι 14 ανώτεροι αξιωματικοί, δεν είχαν εκτελεσθεί ακόμη και οι εξαγριωμένοι Μεσολογγίτες αξίωσαν να τους ανταλλάξουν με Έλληνες αιχμαλώτους. Ακολούθως ο Brengeri αναφέρει τις λε-

πομέρειες θανατώσεως των 12 αξιωματικών και την επομένη των 2 μπένδων, αφού προηγουμένως τους εγύμνωσαν όλους από τον οπλισμό τους και τα χρήματά τους. Φανερό πως κατά την παράδοση των Αλβανών στους Μεσολογγίτες την 28η Σεπτεμβρίου, συνεφωνήθη οι 14 αξιωματικοί να διατηρήσουν τον οπλισμό και τα χρήματά τους.

Ο Brengeri μέμφεται του Μαυροκορδάτου γιατί εγκατέλειψε τους αιχμαλώτους στο έλεος του Μακρή.

Από τους φρικτούς αυτούς φόνους ο Μακρής φέρεται να απέκομισε περί τα 4.000.000 γρόσια, πλέον τον πολύτιμο οπλισμό των 14 αξιωματικών και τα κοσμήματά των. Κάλεσε τους Μεσολογγίτας και τους παρέδωσε 200.000 γρόσια για να μοιραστούν στους κατοίκους και γύρισε στα κρυσφύγετα των βουνών για να θάψει τον θησαυρό, αδιαφορώντας για τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε η οχύρωση του Μεσολογγίου και η προμήθεια του φρουρίου με πολεμοφόδια και τροφές.

Ως δικαιολογία των εκτελέσεων ο Μακρής ισχυρίσθηκε πως οι θανατωθέντες ήταν ένοχοι φόνων και κακομεταχειρίσεως σε βάρος του Ελληνικού πληθυσμού.

Ο Brengeri χρονολογικά αμαρτάνει κατ' εξακολούθηση. Αναφέρει πως τις παραμονές της Α' Πολιορκίας στο Μεσολόγγι παρευρίσκετο και ο τειχομηχανικός Μιχ.Κοκκίνης, όστις όμως κατήλθε στην Ελλάδα, από το Βουκουρέστι μέσω Ιταλίας, τον Φεβρουάριο του 1823.

Φανερό πως ο Brengeri γράφει από μνήμης και υποπίπτει σε σοβαρές ανακρίβειες. Μετά δεκατέσσαρους περίπου μήνες από τη διάπραξη του αθλίου φονικού, φθάνει στο Μεσολόγγι ο Σκώτος γιατρός Julius Millingen και ενδιαφέρεται να πληροφορηθεί λεπτομέρειες αυτού του απαίσιου γεγονότος. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνει, είναι εξωραϊσμένες. Γράφει:

Ένα τουρκικό καράβι εξώκειλε στην αμμουδιά του Φίδαρη. Επιβάτες του μερικοί από τους πλουσιώτερους αγάδες του Μωριά, που είχαν [από Τρίπολη, Κόρινθο, Βοστίτσα, κ.λ.π.] διασωθεί στην Πάτρα. Αμέσως το εχθρικό σκάφος κυκλώθηκε από μεσολογγιτικά μίστικα και λατζόνια. Ο Ραζηκότσικας τους έπεισε να παραδοθούν εγγυώμενος τη ζωή τους. Οι αγάδες παρέδωσαν τα πλούτη και τα όπλα τους στον Μακρή, που τους διαβεβαίωσε

ότι θα τους έστειλε στη Πρέβεζα. Τήρησε την υπόσχεσή του. Το μερίδιό του από την λεία ήταν πάνω από 80.000 τάλληρα. Αλλά καθώς δεν ήξερε την αξία του χρήματος [;], τα έθαψε, μαζί με τους άλλους θησαυρούς του, σε απάτητα δάση και εξακολούθησε να ζει σαν τον φτωχό χωριάτη.

Το περιεχόμενο των αναμνήσεων Brengeri και Millingen άρ-γυνε πολύ να γίνει ευρύτερα γνωστό στο ελληνικό κοινό.

Πολύ περιληπτικά, το επεισόδιο του μπαστημένου που εκά-θησε στα ρηκά του Φίδαρη διεξέρχεται και ο επίσκοπος Πατρών Γερμανός.

Το επεισόδιο αιχμαλωσίας των Αλβανών στις εκβολές του Ευήνου πληροφορήθηκε ο ιστορικός Κων. Στασινόπουλος από χειρόγραφο ανέκδοτου θεατρικού έργου ανώνυμου, από το οποίο κατέγραψε αποσπάσματα στο βιβλίο του «Οι Μεσολογγίται – Αθήναι 1926, σελ/35/6 και 118/119».

Αρχικά ο Στασινόπουλος αναφέρει την προσάραξη του τουρ-κικού πλοίου στα ρηκά στις εκβολές του Ευήνου και συνεχίζει: «Σπεύσαντες δε οι Μεσολογγίτες και ο Μακρής [;] το διήρπασαν». Ακολούθως παραθέτει τα της διανομής των λαφύρων και συνε-χίζει «... ο Μακρής ηχμαλώτισε τους Αλβανούς, τους έφερεν εις θέσιν Άγιος Δημήτριος του Μεσολογγίου τους εφόνευσε και εύρον εις τα κεμέρια των περί τας 150.000 γρόσια. Οι Μεσολογ-γίται αντιληφθέντες ότι η διανομή του θησαυρού δεν ήτο δίκαιη, δυσφορούντες, μετέβησαν προς ανεύρεσιν του Μακρή, όστις στο μεταξύ ανέβηκε στα βουνά. Συνήντησαν όμως τον γιγαντώδη Κραββαρίτη θεϊόν του Σαγώναν με καρδιά και μυς από σίδηρον, όστις είχε δισάκι με χίλια τάλαρα τα οποία ηρνείτο να παραδώσει. Το πλήθος λοιπόν των αγανακτισμένων τον εφόνευσε και πήραν τα μετρητά και άρματα του σκοτωμένου.

Ηθοποιός του θεατρικού έργου, αναβιβάζει τον σφετερισθέντα από τον Μακρή θησαυρό σε 2.000 πουγγιά, δηλαδή σε 10.000.000 γρόσια. Υπερβολή εντυπωσιασμού μήπως;

Με την επιφύλαξη πως δεν υπάρχουν άλλες αρχειακές επί του προκειμένου θέματος ειδήσεις, επιχειρείται τώρα μία ανάταξη των προεκτεθέντων, διαφορομένων αισθητά σε κρίσιμα σημεία.

Εδώ προκύπτει και η υποχρέωση κριτικής και σχολιασμού από τον γράφοντα.

Οι Εφοροι Μεσολογγίου με την αναφορά τους προς τον Μαυροκορδάτο μας δίνουν σαφή, σύντομη, αντικειμενική περιγραφή των γεγονότων της 27ης και μέχρι των απογευματινών ωρών της 28ης Σεπτεμβρίου.

Μεσολογγίτικες – μόνον – δυνάμεις της ξηράς και της θάλασσας με δύο κανόνια, έζωσαν το προσαραγμένο πλοίο, πλην αδυνατούν να το πλησιάσουν και του επιφέρουν σημαντική βλάβη. Φανερό ότι υφίστανται πυκνά πυρά από τους αμυνομένους (κανόνια του πλοίου, τρομπόνια του πληρώματος, μακρύκανα των επιβαίνοντων). Τελικά οι Αλβανοί απελπισμένοι από την παράταση της εμπλοκής, συνάπτουν συνθήκη παραδόσεως έναντι υποσχέσεως εγγυήσεως ζωής μέχρι ασφαλούς μεταβάσεώς τους εις Ήπειρον δια του Μακρυνόρους. Όλοι αφοπλίζονται και παραδίδουν τα βαρύτιμα όπλα τους στους Μεσολογγίτες. Του αφοπλισμού εξαιρέθησαν δέκα τέσσαροι ανώτεροι αξιωματικοί.

Εκ των όσων στη συνέχεια θα ακολουθήσουν συμπεραίνεται πως όλοι διατήρησαν τα μέτρητά που έφεραν επάνω τους. Αυτά αφαιρέθησαν κατά την εκτέλεσή τους από τον επελθόντα κατά την 1η Οκτωβρίου [;] Δημ.Μακρήν.

Αλλά και για την τύχη του προσαραγμένου ιστιοφόρου και του πληρώματος καμμία πληροφορία. Μήπως σκάφος και πλήρωμα εξαιρέθησαν της κατασχέσεως και αιχμαλωσίας; ή το σκάφος εκποιήθηκε σε δημοπρασία, κάτι σύννηθες για τις θαλάσσιες λείες;

Από την αναφορά των Εφόρων ο Μαυροκορδάτος πληροφορείται για τα γεγονότα της 27ης και 28ης και τον δια συνθήκης συμβιβασμόν, την νύκτα της 28ης προς 29η.

Την 29η συντάσσει αμέσως απόκριση προς τους Εφόρους Μεσολογγίου και τους παρατηρεί: «Ότι η συνθήκη όπου έκαμαν εις τούτην την περίστασιν, δεν είναι δεκτή, να τους φυλάξετε καλά». Την ίδια ημέρα με δευτέρα επιστολή προς τον έμπιστόν του Νικ. Κομπούτην και Εφόρους Μεσολογγίου εντέλλεται «...να σκοτώσουν όλους τους Τούρκους, αφήνοντας μόνον επά...». Αποτρόπαιον, αποτρόπαιον.

Και με τρίτη επιστολή της αυτής ημερομηνίας ενημερώνει τους χιλίαρχους Γεώργ. Τζόγκαν και Δημ. Μακρήν: «Δια τους εις Μεσολόγγι Τούρκους έγγραφα πώς να ακολουθήσουν».

Αλλά γιατί η συνθήκη όπου έκαμαν οι Μεσολογγίτες με τους ζωγρηθέντας, «δεν είναι δεκτή»;

Συνθήκες παραδόσεως έναντι εγγυήσεως ζωής, μεταξύ εμπόλεμων, έχουν ήδη συναφθεί και σε προηγούμενες περιπτώσεις και θα ακολουθήσουν και άλλες. Όλες θεωρούνται έντιμες, δίκαιες, φιλόανθρωπες, εφ' όσον τηρήθησαν οι όροι και δη η διαφύλαξη της ζωής.

Και ο αλλογενής Μέγας Εξουσιαστής Δαίμων έχει το υπέρτατο δικαίωμα να μην αποδεχθεί την συνθήκη, να την ακυρώσει;

Γιατί οι Μεσολογγίτες, εγγυητές τώρα της ζωής των αιχμαλώτων, με τεράστια ευθύνη, ερωτούν «Ευσεβάστως τον Εκλαμπρότατο Πρίγκιπα» περί του πρακτέου και καθυστερούν, αντί να επισπεύσουν την ασφαλή παράδοση των αιχμαλώτων στους συμπατριώτες τους; Η Ακαρνανία ευρίσκεται ήδη υπό την κατοχή των Τούρκων. Η παράδοση αντί της διαβάσεως του Μακρυνόρους δύναται να τελειώσει εντός μιας ημέρας με το πέρασμα του Αχελώου.

Και τί εξήγηση να δώσουν στο περιεχόμενο των επιστολών του άρχοντα; Ποια η ευθύνη των επιστολών για τον προκληθέντα στη συνέχεια σάλαγο;

Πού η σαφήνεια της «πρώτης πέννας» της εποχής του Αγώνα; Ο Μαυροκορδάτος στο Ημερολόγιο που τηρεί έχει την ευχέρεια να διατυπώσει την περίληψη των επιστολών του κατά τον πλέον συμφέροντα τρόπον. Όμως δεν απέφυγε λέξεις το έτυμον των οποίων ενοχοποιεί.

Και οι ευμενείς Βιογράφοι, οι επενδύοντες το «Είδωλον», οι αποσιωπώντας ό,τι δει, ας αναλάβουν την αναίρεση του συντελεσθέντος ακολούθως ανοσιουργήματος.

Η είδηση υπάρξεως αφθόνου χρυσίου στο Μεσολόγγι, όταν έφθασε στους στρατοπεδευμένους στα Κάτω Γεφύρια· ηλεκτρίζει και ελκύει.

Πρώτος σπεύδει με τον νταϊφά του ο Παναγιώτης Ντόβας και τον ακολουθεί ο Μακρής με την υπόλοιπη δύναμη. Ο Μαυροκορδάτος που γνωρίζει την βούλιμη αδυναμία τους στο χρήμα με τις από 1η και 4η Οκτωβρίου επιστολές του, που προεξετέθησαν, τους καθιστά προσεκτικούς και τους συνιστά από τον κατασχεθέντα θησαυρό να εξασφαλισθεί «το μέρος της Διοικήσεως» και

«να μη χαθή το βίος» για το μέρος της Κάσσας. Εδώ εξαντλείται το ενδιαφέρον του. Για τη ζωή των κρατουμένων περιπτώ να επανέλθει. Ισχύουν τα όσα εντέλλεται με την από 29η Σεπτεμβρίου επιστολή του: «Να σκοτώσουν όλους τους Τούρκους αφήνοντας μόνο επτά από αυτούς».

Και στις 6 Οκτωβρίου με την επιστολήν του στους χιλιάρχους Γ.Τζόγκαν και Αλεξ.Βλαχόπουλον, τους πληροφορεί: «...Τον Λέλην έστειλα εις Μεσολ(όγγι), όπου επήγεν και ο Μακρής του οποίου έγγραψα να με στείλη πεντ' έξι, τους πρώτους από τους Τούρκους, αυτός δε τους εσκότωσεν όλους και επήρην ό,τι και αν είχαν, κατά το φανερόν 90 χιλ.γρ. εκτός των αρμάτων και άλλα, και δεν έδωκε καμίαν απόκρισιν εις τον άνθρωπόν μου. Σας λέγω παστρικά, αν οι δυο σας είσθε αρκετοί να βάλετε αυτόν εις δρόμον, καλώς, ειδημή θέλω να τραβηχθώ...».

Το έγκλημα λοιπόν αναμφισβήτητα συνετελέσθη χωρίς καθυστέρηση μέχρι της 5ης Οκτωβρίου. Ίσως σε τέσσαρες δόσεις, όπως γράφει ο Brengeri, όποτε οι πρώτοι εξετελέσθησαν κατά την 2α Οκτωβρίου, με τήρηση κάθε επιφυλάξεως για την ακρίβειαν των ειδήσεων των προερχομένων από τον Brengeri.

Ο ευρυτάνας γιατρός Γεώργ. Λέλης, είναι αυτός που κατά τον παρελθόντα Μαΐον είχε διορισθεί ως υπεύθυνος φόρων περιοχής Αρακύνθου και στάθηκε αδύνατον να ασκήσει τα καθήκοντά του από την αντίδραση Μακρή και Ντοβαίων. Και τώρα ο Λέλης έτυχε της αυτής μεταχειρίσεως. Ο Μακρής «δεν έδωκε καμίαν απόκρισιν εις τον άνθρωπόν μου».

Και στους χιλιάρχους Τζόγκαν και Βλαχόπουλον αναθέτει να βάλουν τον Μακρή στον σωστό «δρόμον», γιατί ο ίδιος αδυνατεί και μη υποφέροντας την στάση του πλέον θα «τραβηχθεί». Και φυσικά οι δύο χιλίαρχοι, γνωρίζοντας και τις δυνάμεις τους, δεν αποπειράθησαν να ανοίξουν εμφύλιο με τον ανοικονόμητο Μακρή.

Από τη σύνταξη της προτάσεως εκείνης που περιέχεται στην επιστολή της 6ης Οκτωβρίου με την οποία εντέλλεται ο Μακρής «να με στείλη πεντ' έξι, τους πρώτους από τους Τούρκους, αυτός τους εσκότωσεν όλους» συνάγεται πως ο Μακρής έσφαλεν μόνον κατά την σφαγήν και των μη εξαιρεθέντων. Ως προς τους λοιπούς ενήργησε κατά το περιεχόμενο της 29ης Σεπτεμβρίου εντολής «να σκοτώσουν τους Τούρκους αφήνοντας μόνον επτά από αυ-

τούς χωρίς άλλο...».

Επειδή δε η σφαγή μέχρις 5ης Οκτωβρίου των 140 αιχμαλώτων δεν είναι αρκετή, εντέλλεται την 9η Οκτωβρίου και δευτέρα.

Ο Κώστας Σιαδήμας οπληρχηγός του Απόκουρου, που βαστάει με τους άνδρες του το Δογρί, πρέπει «δια να αθώωση τον εαυτόν του από τις υποψίες του κόσμου· τους Τούρκους άλλους να παστρέψη [φονεύσει] και δύο να κρατήσει». Τότε μόνον κατά διαταραγμένη συλλογιστική ο Σιαδήμας θα αθωωθεί από τις υποψίες πως συνεργάζεται με τους Τούρκους.

Και είναι δυστυχής ο Ευρωπαϊστής Ντερέμπης που δεν του εκρατήθησαν επτά, πέντε-έξι, δύο αιχμάλωτοι επιλεγμένοι από τους πλουσίους, για να τους παρουσιάσει ίσως σε κάποιον θρίαμβο που διανοείται.

Αυτός ο άνθρωπος έχει σώας τας φρένας; Έμεινε τόσο γνωστός ως ανιάτος εμπαθής, ώστε μετά δέκα χρόνια θα τον επιλέξει ο Άρμανσπεργκ ως πρωθυπουργό της επαίσχυντης καταδίκης Κολοκοτρώνη και λοιπών.

Εδώ όμως ορθώνεται και δεν είναι δυνατόν να παραβλέψομε δεινόν ερώτημα:

Ποιά η ευθύνη των Εφόρων και Στρατιωτικών Ηγετών Μεσολογγίου, εγγυητών δια συνθήκης της ζωής των αιχμαλώτων;

Αππλάγησαν της ευθύνης επειδή αυτοκαταστροφικός μαρνιακός Άρχων ήσκησε αρνησικυρία και «δεν έκαμε δεκτή» την συνθήκη και διέταξε τους φόνους, ευτελίζοντας κάθε έννοια δικαίου;

Μιαρό έγκλημα βαρύνει την Πόλη, από «*τας ποθητύτους εναγείς σφαγάς*» για τις οποίες δεν υφίσταται εξαγνισμός.

Αξιοπρόσεκτο πάντως πως με τις επιστολές του ο ηθικός Αυτουργός ενοχοποιεί μόνον τον Μακελλάρη. Οι Μεσολογγίτες εξαιρούνται πάσης ευθύνης;

Και η ευθύνη του ηθικού Αυτουργού; Προσφιλές εις αυτόν το δόγμα του Metternich: «*Πράξας αρνήθητι*». Δικαστήριο τύπου Νυρεμβέργης δεν λειτουργούσε τότε προς εκδίκηση καταφθιμένων συνειδήσεων.

10 έως 15 Οκτωβρίου. Μαυροκορδάτος από Δερβέκιστα. [Περιληπτικά]:

- Οι οπληρχηγοί Δήμος Σκαλιζάς, Ανδρ. Ζαγκανάς και Τριαν-

τάφυλλος να αγροικηθούν και να πιάσουν με 200 άνδρες τα αναγκαία πόστα της Κακής Σκάλας [Ταφιασσού /Οζοντος Όρους] και να προσέχουν τον Έπαχτο.

- «Ο ανόπτος και ανάνδρος Μακρής»[!] που κρατούσε τις όχθες του ποταμού χωρίς την παραμικρά πίεση, άφησε τους εχθρούς να διαπεραιωθούν και ήδη επέρασαν από Γουριά και εκατέβησαν στα μαγαζιά των Σταμνών.»

- Να κρατηθούν Κλεισούρα και Κεφαλόβρυσον [ιπγών Ανατολικού] δυνατά, γιατί έμαθα ότι οι εχθροί προχώρησαν στα Τζιμπουρακιώτικα μαγαζιά. Να αρματωθούν καϊκια και γαλιότα και να σταθούν στα αμπέλια του Ανατολικού [για να υπερασπισθούν το έναντι Κεφαλόβρυσον]. Να τραβηχθή η περαταριά της Κατοχής στην ανατολική όχθη του ποταμού και να διορισθούν εις την μπούκαν 20 άνθρωποι.

- Καταιγισμός επιστολών για αποστολή πάσης φύσεως βοήθειας προς τον Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού, Κολοκοτρώνη, Σισίνην, και λοιπούς άλλους, για να κρατηθεί η τελευταία γραμμή αμύνης στις Λίμνες – Κλεισούρα – Κεφαλόβρυσο. Μετά ο εχθρός περνάει ανεμπόδιστα στον Έπαχτο, εκτός εάν οι 200 στην Κακή Σκάλα τον κρατήσουν [αν είναι δυνατόν ας το κρίνουν οι στρατιωτικοί].

• Το Μεσολόγγι ως ενδιάμεσο σημείο αντιστάσεως ουδέποτε αναφέρθηκε μέχρι στιγμής. Δεν υπολογίζεται. Δεν κρατείται.

- Εντολή να κρατηθούν οι πανικόβλητοι πληθυσμοί που υποχωρούν. Να τους απαγορευθεί η απομάκρυνσή τους με κάθε τρόπο.

Αλλά πού θα διαμείνουν αφού εκάψαν τα χωριά τους;

- Προς τον Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού.

«Ότι ο χιλίαρχος Θεοδωράκης Γρίβας, φθονούμενος παρά πολλών και μη δυνάμενος να μείνη εδώ ακινδύνως, απεφάσισε να διαβή εις Πελοπόννησον. Συσταίνεται εις την Διοίκησιν ως ανήρ πολεμικώτατος». [Η μετάβαση του Θ.Γρίβα στην Πελοπόννησον προφανώς αποσκοπούσε στην δια ζώσης ανάπτυξη του επείγοντος αποστολής πάσης φύσεως στρατιωτικής βοήθειας, λόγω της κρισιμότητας των πραγμάτων στη Δυτική Ελλάδα].

- Ότι οι Τούρκοι συγκεντρώθηκαν όλοι εις τα Σταμνά και σκοπόν έχουν δια τες χώρες.

16, 17 και 18 Οκτωβρίου – Περιληπτικά:

Ο Μαυροκορδάτος από Δερβέκιστα φθάνει στη Γαβαλού και συνεχίζει στο Κεράσοβο. Δηλώνει πως τελικός προορισμός του είναι η Σιβίστα όπου προτίθεται να ενισχύσει το εκεί υπάρχον ορδί.

- Προς τους κυρίους Ν. Κομπότην, Μ. Σεβαστόν και προκρίτους Μεσολογγίου και Ανατολικού [σε δεύτερη πάντοτε μοίρα οι «εν υπολήψει» πρόκριτοι, έναντι των εγκαθήμενων φοροεισπρακτόρων]:

- «Οι καπεταναίοι Τζόγκας και Μακρής να εξέλθουν από Μεσολόγγι και να υπάγουν και αυτοί εις Κεφαλόβρυσον».

- Τρεις επιστολές προς τους εις Σιβίσταν καπετάνιους. Μεταξύ άλλων:

- «Ειδοποίησις, ότι απεφάσισα να υπάγω εις Μεσολόγγιον, δια να κάμω κάθε τερτίπι από τροφάς...».

- «Εγώ εν τούτοις στέκομαι εδώ, δια να προβλέπω τας αναγκαίας τροφάς εις το στράτευμα».

- «... ότι σας στέλλω τρία φορτώματα αλεύρι... κλπ.».

[Μη μας διαφεύγουν οι καθ' ἑξιν προφάσεις του Στρατηγού των Ωνίων, στα τερτίπια προμήθειας τροφών, για παραμονή στα μετόπισθεν].

Γενική Ανασκόπηση:

Από την ήττα του Πέτα μέχρι της εισόδου του Μαυροκορδάτου στο Μεσολόγγι κατά την Α' πολιορκία, έχουν παρέλθει περίπου 105 ημέρες, χρόνος ικανοποιητικός για την ανασύνταξη των στρατιωτικών μονάδων.

Οι δυνάμεις που διεσώθησαν από τη μάχη του Πέτα, αριθμητικά ήσαν επαρκείς για την αποτελεσματική άμυνα της φύσει οχυράς γραμμής Μακρυνόρους και των Ακαρνανικών παραλίων Αμβρακικού κόλπου.

Στο διάστημα αυτό ο Μαυροκορδάτος σημειώνει στο Κοινό και Μυστικό ημερολόγιό του περί τις 900 επιστολές εντελλόμενος τους πάντας και τα πάντα. Πολύ συχνά παρατηρήσεις για τον χαρακτήρα προσώπων πληγώνουν την φιλοτιμία και αλλού παρέχονται έπαινοι αφειδώλευτα.

Παρά τον καταγιοσμό των επιστολών οι προσπάθειες ανασύνταξης στρατού και τηρήσεως στοιχειώδους προγράμματος αμύνης – όταν η επιθετική διάθεση έχει εγκαταλειφθεί πλέον – αποτυγχάνουν.

Γιατί;

Ας ακούσουμε την γνώμη του γερμανού ιστορικού Georg –

Gottfried Gerwinus: Μετά την μάχη του Πέτα, «ο Μαυροκορδάτος είχε απολέσει πλέον και την περιωπήν και την επιρροήν του, και ουδεμία πατριωτική θυσία ηδύνατο να τον ανυψώση πλέον». [Ιδέ: Ιστορία της Επανάστασεως και Αναγεννήσεως της Ελλάδος – Μετάφραση Ιω.Περβάνογλου – Αθήνησι 1864 - Σελ.376].

Ο Αρχιστράτηγος φανερό πως δεν έχει την γενική αναγνώριση και το κύρος επιβολής, τον ηρωϊσμό και διάθεση αυτοθυσίας. Συνέχεται από ανησυχία και φόβο. Ποτέ δεν ενθουσίασε, δεν ενέπνευσε. Αποθετικός, Υστερόβουλος.

Αμφισβητείται.

Για το ότι ο Μαυροκορδάτος ήτο απειροπόλεμος εγράφησαν πλείστα όσα. Ας προστεθεί μία ακόμη γνώμη:

Τα δυσχερή προβλήματα αμύνης ο Μαυροκορδάτος επιχειρήσε να παρακάμψει με το ανορθόδοξο μέτρο προσποιστής προσκύνησης των Ακαρνάνων και την αποστολή του Βαρνακιώτη στην Άρτα, γεγονός που άσκησε γενική καταλυτική ψυχολογική επίδραση.

Πειραματισμός χαυνότητας, πτωπαθές μέτρο περιφρονητικής συμπεριφοράς πανικού, αντί προκρίσεως λυσιτελών στρατιωτικών αποφάσεων.

Αντί συναγείροντα φιλόδοξα σχέδια προθέσεων επιθετικού ψυχιισμού, καταπτοημένος σκεπτικισμός, ενδοτισμός.

Διαβρωτική έλλειψη εμπιστοσύνης, τρομαλέας ηγετικής περιφοβής φυσιογνωμίας.

Υπερόπτης, απράγμων και επί πλέον επικριτικός.

Ο Βαρνακιώτης είχε προφητικά προειδοποιήσει: «Εάν προσκυνήσω εγώ θα προσκυνήσει η Ακαρνανία και Αιτωλία και οι λοιπές επαρχίες της Στερεάς Ελλάδος». Και τον ακολούθησαν αμέσως όλοι οι Ακαρνάνες γνωστοί οπλαρχηγοί, πλην Γεωρ. Τζόγκα και Δήμου Τσέλιου.

Διχασμός.

Η Ακαρνανία προσκυνημένη. Οι πολεμικότατοι Ακαρνάνες δεν πολεμούν κάτω από επισφαλή ηγέτη. Θέλουν τους φυσικούς αρχηγούς τους.

Και ο «Εύκολος» σε απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς θα τους κρίνει αμέσως ευήθεις, ανόητους, δειλούς, προδότες.

Αποτέλεσμα: Οι Αιτωλοί δεν επαρκούν για να κρατήσουν

μόνοι την επερχόμενη εκθρική πλημμυρίδα. Συμπίπτουν και κρατήσουν τώρα την γραμμή αμύνης που ορίζεται από την κοίτη του Αχελώου, γραμμή πολύ ασθενέστερη όπως απεδείχθη, εκείνης Μακρυνόρους – Αμβρακικού.

Τον πανθομολογούμενο καταστροφικό κατακερματισμό των δυνάμεων της εκστρατείας του Πέτα, διαδέχεται τώρα ένα νέο μεγάλο επίτευγμα. Η ανόητη διαίρεση Ακαρνάνων και Αιτωλών.

Και η Ακαρνανία δίνεται του διαβόλου. Τέλος Σεπτεμβρίου ολόκληρη η δυτικά του Αχελώου περιοχή βρίσκεται υπόδουλη. Το ψευτοπροσκύνημα είχε και ένα ευεργετικό αποτέλεσμα. Η Ακαρνανική περιοχή απέφυγε την πυρπόληση κωμοπόλεων και χωριών που υπέστη η έναντι πεδινή Αιτωλία.

Και οι εχθροί τώρα κατά τον Σπ.Τρικούπη, «επροχώρησαν πάντη ανεπιπρέαστοι [και] εντός της Αιτωλίας... και ουδαμού απήντων ψυχών γεννητήν και πέριξ αυτών δεν έβλεπαν ειμή καπνούς, φλόγας και παντελή ερημίαν».

Γενικός πανικός και υποχώρηση παρασύρει τους πάντας κατά το παράδειγμα της φυγής του συμβόλου εκείνου της ήττας και αναξιοπιστίας που Αρχιστρατηγεύει.

Η γραμμή των λιμνών Τριχωνίδος – Λυσιμαχίας και το πρό αυτών ευρύ έλος, όπου η γέφυρα με τα 365 τόξα, εγκαταλείφθηκε χωρίς να ριφθεί τουφέκι και το πέρασμα του (τότε) αδιαπέραστου λόγγου των στενών της Κλεισούρας, ομοίως ελεύθερον «πάντη».

18ης Οκτωβρίου: Είσοδος του Μαυροκορδάτου στο Μεσολόγγι.

19η Οκτωβρίου. Μαυροκορδάτος.

- Προς τους καπετάνους τους εις Κεφαλόβρυσον (Συνοπτικά).

Εκεί ευρίσκονται στρατοπεδευμένα τα σώματα του Αλεξ.Βλαχόπουλου, Δημ.Μακρή, Μάρκου Μπότσαρη, Γεώργ.Κίτσου(1)ου Κονταξή, Γιαννάκη Γιολλάση, Ανδρέα Σιαφάκα, Γ.Τζόγκα, Πηλάλα, Διαμαντή και Κώστα. Προφανώς και άλλοι. «Οτι προσμένω είδησιν δια την έκβασιν του σημερινού πολέμου. Να σταθούν γενναίοι και να βαστάξουν και σας στέλνω και βοήθειαν [Μεσολογγιτών] από εδώ.

- Προς τον Αλεξάκην Βλαχόπουλον:

«Απόκρισις εις το γράμμα του και να μας δώση σωστή πληρο-

φορίαν του σημερινού πολέμου [στο Κεφαλόβρυσο] και ότι έρχεται και η γαλιότα [στο αντικρινό του Κεφαλοβρύσου παράλιον] και να σταθή γενναίος».

- Προς τον χιλιάρχη Μακρήν:

«... ότι επαινώ την σταθεράν απόφασιν οπού έκαμεν εις το να σταθή και να προσμείνη με γενναιότητα τους εχθρούς. Ότι του στέλλεται βοήθεια από εδώ και Ανατολικόν».

• Ο πόλεμος όμως στο Κεφαλόβρυσο, στον οποίον αναφέρονται οι προηγούμενες επιστολές, θα διεξαχθεί μετά διήμερον.

20η Οκτωβρίου.

- Προς τον καπ. Μάρκον Μπότσαρη [εις Κεφαλόβρυσον].

«... Τ' άρματα των Τούρκων έκαμα αρχήν να πωληθούν. Τα δε 90 χιλ.γρ. απεφασίσθησαν δια την Κάσσαν και σήμερα εκίνησαν ο [Ιω] Τρικούπης, Καψάλης και Πάνος [Γαλάνης] δια να τα ζητήσουν από τον Μακρήν...».

Πρόκειται για τα βαρύτιμα άρματα που λαφυραγόγησαν οι Μεσολογγίτες την 28η Σεπτεμβρίου από τους συλληφθέντας στις εκβολές του Φίδαρη, τους επιβαίνοντας του εχθρικού μπαστημέντου. Εκκρατήθησαν συνειδητά και εκποιούνται υπέρ της δημόσιας Κάσσας.

Και η προσδοκία πως οι εξουσιοδοτηθέντες τρεις ευυπόληπτοι Μεσολογγίτες θα ασκούσαν ισχυρή πίεση επί του Μακρή ώστε να επιστρέψει τις 90 χιλ.γρ. που άρπαξε από τους συλληφθέντας του μπαστημέντου, ματαιά επιδίωξη.

- Προς τους καπετάνους Γιαννάκη Γιολλάσην και Ανδρίτζον Σιαφάκαν.

«... Ειδοποίησις ότι αύριον οι εχθροί έχουν ντουφέκι και να σταθούν γενναίοι και να κτυπήσουν τους εχθρούς».

- Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού, τους Γερουσιαστές Πελοποννήσου, τους Προκρίτους της Ύδρας, τον Αρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην (περιληπτικά):

Ότι πολλές φορές εζήτησε κατά το παρελθόν ματαιώς βοήθεια από την Πελοπόννησον (στρατιωτική, ναυτική, οικονομική), για να κρατήσει τους εχθρούς στα όμορα Ξηρομέρου και Βάλτου βόρεια σύνορα.

Τώρα μόλις για ΠΡΩΤΗ φορά ενδίδει να ζητήσει βοήθεια για να κρατηθεί το Μεσολόγγι, άλλως οι εχθροί εισβάλλουν εις Πε-

λοπόννησον.

«Ότι ελθών κατ' αυτές εις Μεσολόγγιον εύρον γράμμα της Διοικήσεως, δι' ου μετακαλούμαι. Αν εγώ ευθύς ανεχώρουν εντεύθεν, ο κόσμος ήθελεν απελπισθή (σοβαρά;) και οι εχθροί ήθελον διαβή ευθύς εις Ναύπακτον και Πελοπόννησον».

- Προς τον καπετάν Μάρκον και χιλίαρχον Αλεξάκην:

«... ότι αύριον οι εχθροί έχουν ντουφέκι [στο Κεφαλόβρυσσο] και να σταθούν γενναίοι και να κρατήσουν τους εχθρούς».

• Ο Μαυροκορδάτος έχει εκπληρώσει πάλι εκ των μετόπισθεν το καθήκον του, με τον μοναδικό εκείνο τρόπο που αυτός γνωρίζει. «*Εγραψε*» δεκάδα επιστολών και υπέδειξε στους άλλους να σταθούν γενναίοι. Αναμένει να του προσφέρουν τον στέφανο της δόξης.

21η Οκτωβρίου.

Χιλιάδες εχθρικού στρατού επιτίθεται στο ασθενές, πεδινό, τριγωνικού σχήματος, μικρό ταμπούρι της αναβρύζουσας πηγής Κεφαλοβρύσου – Ανατολικού, εφοδιασμένου με τρία μικρά κανόνια, που υπερασπίζουν τα προαναφερόμενα σώματα οπλοφόρων. Μετά την ανταλλαγή πυροβολισμών αψιμαχίας, το ασθενές αυτό ταμπούρι εγκαταλείπεται.

Επειδή λοιπόν περιέργως ο Μαυροκορδάτος στο Ημερολόγιό του, δεν μας πληροφορεί για τα αποτελέσματα της μετά τόσου ενδιαφέροντος αναμενομένης μάχης Κεφαλοβρύσου, καταφεύγομε στον ιστορικό Σπ.Τρικούπη όστις διασώζει τα επόμενα:

«Αλλά και ταύτην την θέσιν του Κεφαλοβρύσου [όπως δηλαδή και όλες τις προηγούμενες] οι εκεί ταγμένοι, ελθόντων των εχθρών την 21ην Οκτωβρίου εγκατέλειψαν και εσκορπίσθησαν και οι μεν εντόπιοι οπλαρχηγί ανέβησαν εις τα βουνά, ο δε [Γεώργιος] Κίτσι(1)ος, ο [Μάρκος] Μπότσαρης οι μη έχοντες επαρχιακός οπλαρχηγίας εισήλθαν καταδιωκομένοι υπό των εχθρών και κακώς έχοντες εις Μεσολόγγι, όπου είχε καταφύγει τέσσαρας ημέρας προτού και ο Μαυροκορδάτος».

Ο Μαυροκορδάτος μετά του Γεώργ. Πραϊδη «κατέφυγαν» διωκόμενοι στο Μεσολόγγι, συνοδευόμενοι από φρουρά 25 άκαπνων σωματοφυλάκων διοικουμένη από τον Στάθη Κατσαρόν. Οι δε Μπότσαρης και Κίτσιος «μη έχοντες επαρχιακός οπλαρχηγίας» απέμειναν με 35 Σουλιώτας. Αυτοί δεν έχουν την δυνατότητα να

επανεέλθουν στη δουλωθείσα Ήπειρο για να στρατολογήσουν εκεί άλλους συμπατριώτες τους και σχηματίσουν νέες αξιόλογες μάχιμες μονάδες, σε χρονική περίοδο που τα πτηθέντα σώματα των Σουλιωτών, μετεγκαταστάθηκαν, όπως προαναφέρθηκε, στα Ιόνια νησιά και δεν έχουν κατορθώσει ακόμη να ανασυγκροτηθούν. Ακολουθούν λοιπόν αναγκαστικά τον Μαυροκορδάτο όστις επιδιώκει με την συνοδοιπορία αυτών των ανδρείων να ισχυροποιεί την αμφισβητούμενη στρατιωτική του παρουσία, εμφανιζόμενος επιτηδείως και ως εκπρόσωπος όλων των Σουλιωτών.

Αλλά με τι προθέσεις εισήλθε στο Μεσολόγγι την 18η Οκτωβρίου ο λάτρης της αυθεντίας του και καταστροφικών επιδόσεων, διωκόμενος εν απογνώσει Μαυροκορδάτος;

Εισήλθε για να παραμείνει και αποθάνει αγωνιζόμενος, για να αποπλύνει τα προηγούμενα φευγαδιά του ή μήπως διέρχεται εκείθεν, προτιθέμενος να συνεχίσει την εις Πελοπόννησον φυγήν;

Υπενθυμίζεται λοιπόν συνοπτικά, σε ελεύθερη απόδοση, το περιεχόμενο των από 13ης, 16ης, και 17ης Σεπτεμβρίου προσφάτων επιστολών του, όπου κατόπιν σκεπτικού, καταγράφει ο ίδιος τις προθέσεις του:

Το σχέδιον των Μεσολογγιτών να περιχαρακώσουν και αμυνθούν στην πόλη τους χαρακτηρίζεται «μωρόν... ολιέθριον... καθόλου συμφέρον». Επιχειρούν να ανοίξουν και τρίτον χάρακα. Έγινε «άληθος εξ άληθου» όταν είδε το μωρόν και ανόητον σχέδιον των Μεσολογγιτών όπου και «δέκα χανδάκια» αν κάμωμεν δεν κατορθώνομε τίποτε, ότι τα φυσικά σύνορα που πρέπει να διαφεντευθούν είναι οι γραμμές της Λαγκάδας – Ξηρομέρου, τα γεφύρια Αχελώου και τα δυνατά μέρη Βλοχού και Απόκουρου. Αν οι αμυντικές αυτές γραμμές κυριευθούν από μόνην προδοσίαν ή ανοησίαν πολλών, ούτως ή άλλως, αυτός είναι περιπτώς εδώ μν έχων την δύναμν δια να ενεργήσει όσα δει [κατεδάφιση του άχρηστου τείχους του Μεσολογγίου, επίκωση των αμυντηρίων τάφρων, βιαία προώθηση της εκεί εφεδρευούσης δυνάμεως των 350/400 εντοπίων στις βόρειες επαρχίες], θα αποφασίσω την διάβασή μου εις Πελοπόννησον... αφού το πεδινό Μεσολόγγι στην ανεπιτηδεία θέση δεν κρατείται.

Αυτή είναι η γνώμη του αυτοαναγορευθέντος αρχιστρατήγου,

όστις διατείνεται ότι διαθέτει και ειδικές γνώσεις Οχυρωματικής και Πολιορκητικής, κατόπιν μαθητείας πλησίον στον γνωστόν Ελβετόν οχυρωματοποιόν μηχανικό στρατηγό Dufour.

Και επειδή πολλοί ιστορικοί απεδέχθησαν και αποδέχονται ακονιτί τον ισχυρισμό, παριστορούντες, θα επιχειρήσουμε να τον θέσομε υπό έλεγχο εγκυρότητας.

Πότε λοιπόν εγένετο η μαθητεία Μαυροκορδάτου παρά Dufour; Υπάρχουν δύο εκδοχές: Μεταξύ των ετών ±1809 προς το 1812 ή τον χειμώνα του 1819 προς 1820 η δεύτερα.

Πρώτη εκδοχή: Ο ομότιμος καθηγητής της ιστορίας Εμμ.Πρωτοψάλτης, στην βιογραφία του «Εξοχοτάτου Άρχοντος» (όπου προηγ.σελ.12), μας πληροφορεί:

«Ο Μαυροκορδάτος εξεπαιδεύθη με πολλήν επιμέλειαν στην Μεγάλη του Γένους Σχολή. Εστάλη κατόπιν δι' ευρυτέρας σπουδάς εις την Πίζα της Ιταλίας, όπου εκτός των άλλων ήκουσε και μαθήματα οχυρωματικής και πολιορκητικής από τον διάσημον στρατηγόν Dufour».

Από τον έλεγχο της εγκυρότητας αυτού του ισχυρισμού όστις έλαβε ενορχησιρωμένη έκταση, προέκυψε:

Ο Guillaum-Henri Dufour γεννήθηκε στην Constance της Ελβετίας στις 15 Σεπτεμβρίου 1787. Είναι μεγαλύτερος του Μαυροκορδάτου μόλις τέσσερα χρόνια. Μετά τα εγκύκλια μαθήματα με επίδοση στα μαθηματικά και γεωμετρία, σπούδασε στην Ecole Polytechnique de Paris (1807-1809) και την Application du génie de Mets (1809-1810).

Ειδικεύθηκε στη Γεωδεσία, Πολεοδομία, Υδραυλική, Γεφυροποιία, Οχυρωματική, Πολιορκητική, Πυροβολικό.

Μετά το τέλος των σπουδών του κατατάσσεται το 1811 στο Γαλλικό στρατό και τοποθετείται αμέσως στη Κέρκυρα που τελεί υπό την «Δευτέρα Γαλλική Κυριαρχία» που διήρκησε μέχρι 16 Ιουνίου 1814, προφανέστατα για την επιμέλεια συντήρησης των εκεί παλαιότερων οχυρώσεων.

Ας υποθέσουμε τώρα πως ο Μαυροκορδάτος όταν τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Κωνσταντινούπολη, ήταν περίπου 18 ετών.

Συνεπώς το εκπαιδευτικό του ταξίδι στην Πίζα, κατά την εκδοχή Πρωτοψάλτη, πραγματοποιήθηκε γύρω στο 1809, με περι-

θώρα ανεκτής χρονικής απόκλισης πλέον ή έλαττον, ακόμη και μεγαλύτερα της διαιτίας.

Μέσα στη χρονική περίοδο 1807-1810 ο Dufour σπουδάζει στο Παρίσι ή Μετς και αναχωρεί το 1811 στη Κέρκυρα.

Το 1812 ο Μαυροκορδάτος, σε ηλικία 21 ετών, προσλαμβάνεται ως γραμματικός του θείου του Ιω.Καρατζά και αναχωρεί εις Βουκουρέστι.

Τότε λοιπόν, ο ένας στην Πίζα και ο άλλος μαθητής ακόμη στο Παρίσι και Μετς ή έστω αξιωματικός στην Κέρκυρα, σε ποιά πόλη εγένετο η «ακρόαση» και διδασχά και κατάρτιση του μαθητευομένου γόντου, υπαιτίου ανεπανόρθωτων στρατιωτικών ζημιών;

Οι όσες ημερομηνίες παρατίθενται καγχάζουν τον παραμυθικό ισχυρισμό, περί ακροαματικής σπουδής στην στρατιωτική επιστήμη του Μαυροκορδάτου στην Πίζα κατά την διάρκεια της εκεί παραμονής του, μεταξύ των ετών ±1809-1812.

Αλλά η μοίρα επιφύλαξε στον ωραιοποιούντα ινδάλματα Ιστορικό, παταγώδη διάψευση που προήλθε από περιεχόμενο επιστολής αυτού του Μαυροκορδάτου, το περιεχόμενο της οποίας δεν εγνώριζε αυτός ο Πρωτοψάλτης.

Δευτέρα εκδοχή μαθητείας του Μαυροκορδάτου παρά Dufour, κατά τον χειμώνα 1819 προς 1820.

Ο Μαυροκορδάτος με την από 22 Ιανουαρίου 1852 επιστολή του, που απευθύνει προς τον ελβετό μεγαλοτραπεζίτη Jean-Gabriel Eynard (1775-1863), γνωστό φιλέλληνα, συντονιστή της οικονομικής βοήθειας προς τους Έλληνες που προήρχετο από τα φιλελληνικά Κομιτάτα της Ευρώπης και ανεπισήμου αντιπροσώπου της Ελλάδος στα ευρωπαϊκά κοινοβούλια, κ.λπ, ισχυρίζεται:

Κατά τον χειμώνα 1818-1819, παρακολουθούσε στη Γενεύη μαθήματα «προσωρινής οχύρωσης» που παρέδιδε ο Dufour. Τα μαθήματα εγίνοντο αργά το βράδυ. Εκεί άκουσε την δυνατότητα να σχεδιασθεί μια προσωρινή οχύρωση με «βαρέθλια». Κράτησε τότε σχετική σημείωση, χωρίς να αναλογισθεί πως θα του χρυσίμεινε να εφαρμόσει κάποτε στη πράξη το διδασχθέν. Παρέστη όμως ανάγκη να το εφαρμόσει κατά το τέλος Οκτωβρίου 1822, όταν κλείσθηκε στο Μεσολόγγι με 367 άνδρες, αντιμετωπίζοντας τις ενωμένες στρατιές Ομέρ Βριώνη και Κιουταχά, συνολικής δυ-

νάμεως μεγαλύτερας των 12 χιλιάδων ανδρών. Υπήρχε στο Μεσολόγγι μεγάλη ποσότητα διαθεσίμων βαρελιών και με αυτά σχεδιάσαμε τις οχυρώσεις και έτσι αντισταθήκαμε 22 ημέρες μέχρι την άφιξη των ενισχύσεων που κατέφθασαν από την Πελοπόννησον». Και καταλήγει: ο στρατηγός Dufour «*δεν αμφισβητείται ότι είναι ο πραγματικός σωτήρας του Μεσολογγίου*».

Ο Dufour λοιπόν, σώζει το Μεσολόγγι, επενεργήσας μέσω του καλού του μαθητού Μαυροκορδάτου!

Προσφορά λιβανωτού προς ισχυρό, το κολακευτικό και αβαθές της γλοιώδους επιστολής.

Ο Μαυροκορδάτος τηρεί το δόγμα: «*Εάν μόνον σε ωφελεί, είναι συγχωρημένον*».

Ο εθνολέθριος καιροσκόπος Μαυροκορδάτος κατά τον Ανδρ. Ζαΐμη: «*Ηρθε ή να υπάρξει επί της Ελλάδος ή να προηγηθεί ο όλεθρός της από την αποτυχία των σκοπών του*».

Τι λοιπόν σημείωσε ο πιο καλός ο μαθητής των ακροάσεων του Dufour; μήπως την λύση κάποιας δύσκολης αλγευρικής εξίσωσης πολλών αγνώστων; Την από πολλών χρόνων χρησιμοποίηση μεγάλων κοφίνων γεμάτων χώμα, για ενίσχυση θέσεων, κλπ, την γνώριζαν οι πάντες. Δεν απαιτούσε γραπτή απομνημόνευση.

Όταν δε ο Νικ.Δραγούμης μας διαβεβαιώνει πως την 19η Νοεμβρίου 1821 «*ο Μαυροκορδάτος αναγκάσθηκε προκειμένου να σωθή να εγκαταλείψει και αυτήν την συσκευήν εαυτού*», όταν καταδιωκόμενος από την Πάτρα, κατέφυγε στη μονή Ομπλού, είναι περίεργον πως εσώθη μετά τόσας άλλας συνεχείς περιπετείας η θαυματουργή «σημείωση Dufour», την οποίαν φαίνεται έφερε πάντοτε επάνω του ως φυλαχτό τιμίου ξύλου.

Την αυτή πληροφορία δίνει και ο επίσκοπος Πατρών Γερμανός: «*Μαυροκορδάτος, Κων.Καρατζάς μετά των Παραστατών της Δυτικής Ελλάδος έφυγαν [την 19^η Νοεμβρίου] σχεδόν γυμνοί*».

Και ο M. Raybaud μας πληροφορεί πως μεταξύ των απολεσθέντων ήτο ακόμη και η πολύτιμη χρυσή αδαμαντοκόλλητη ταμπακέρα του. (Memories e.tc. Vol.1 p. 41)

Ο Κανέλλος Δεληγιάννης μας διασώζει πως για την ενίσχυση του φρουρίου χρησιμοποιούσαν σάκκους με χώμα.

Όστε λοιπόν εντός τετραημέρου, από της εισόδου του Μαυροκορδάτου την 18η στο Μεσολόγγι και μέχρι 22ας Οκτωβρίου

που αρχίζει η πολιορκία ο «ειδήμων» της οχυρωματικής και εν αποδράσει πρωθυπουργός, σχεδίασε και τελειοποίησε την οχύρωση της Πόλης. Και για την ακρίβεια «σχεδιάσαμε». Αλλά ποιούς είχε βοηθούς; Να υπενθυμίσουμε τον επιτελή ταγματάρχη και ψευδοομότεχνό του στην οχυρωματική, τον εν μεγάλη υπολήψει προσκείμενον που άκουε στο όνομα Francois Gaillard, από την Dijon. Εξευτελίστηκε όταν ισχυρίσθηκε πως δεν ήτο σε θέση να εφαρμόσει τις επιστημονικές του γνώσεις που του εζητήθησαν γιατί εδώ, δεν είχε μαζί του τα εργαλεία της τέχνης του. Εσύ δε Μαυροκορδάτε, ανώτερος του ψευτοGaillard, κατόρθωσες το ακατόρθωτο και ως μέγας Τελχίνας, χωρίς εργαλεία με την τεχνική της πέννας, εκραταίωσες εντός τεσσάρων ημερών με βαρέλια τείχη Σιών!!

Και ο εν σοφία διατελών κατασκεύασε σωτήρια τείχη εκεί όπου και «δέκα χανδάκια» δεν σώζουν το πεδινό Μεσολόγγι, όπου εκείνος ο «ανόητος, μωρός και εξευτελισμένος κόσμος» τον έχουν εξοργίσει με την στάση του και τον έφεραν εκτός εαυτού «άβηλον εξ άβηλου».

Τώρα λούζεσαι όλους αυτούς τους χλευασμούς, αφού ασχολήθηκες με το ίδιο έργο, που τώρα επαινείς. Αυτοδιασυρμός, αυτοδιαπόμπευση.

Σου ανήκουν, σου ταιριάζουν όλες οι αποδοκμασίες που εξεστόμπωσες, επηρμένε Ανόητε.

Αλλά ο Dufour edίδασκε στη Γενεύη, αργά τα βράδια ή edιηγείτο σε φιλικό κύκλο γνωρίμων; Και πόσες ακροάσεις απαιτεί η εκμάθηση της οχυρωματικής και πολιορκητικής; Και πόση προηγούμενη αφομοίωση μαθηματικών και γεωμετρίας;

Το 1817, είναι γνωστόν πως ο Dufour εγκατέλειψε τον Γαλλικό στρατό και κατατάχθηκε στο στρατό της Ελβετίας με το βαθμό του Lieutenant Colonel. Το 1818/19 πρωταγωνιστεί στην ίδρυση της Ελβετικής «Ecole Militaire» που εγκαθιδρύθηκε στην πόλη Thoun, 29 χιλιόμετρα ανατολικά /νότια της Berne, κάπου 230 χιλιόμετρα μακράν της Γενεύης. Εκεί διδάσκει και εποπτεύει τις σπουδές της Σχολής μέχρι το έτος 1831. Το 1852, προάγεται σε Grand Officier (αντίστοιχος του στρατηγού). Το 1866 παρασημοφορείται με Grande - Croix για τις εξαιρετες υπηρεσίες του και έργα προόδου και πολιτισμού, όπως, εθνικών δρόμων, γεφυ-

ρών (της πρώτης κρεμαστής γνωστής ως «Pointe Dufour») παραποταμίους και παραλιμνίους αποβάθρας, σχέδια πολεοδομίας και την σύνταξη ακριβούς γεωφυσικού χάρτη της Ελβετίας σε κλίμακα 1:100.000 στον οποίον αναφέρονται ακόμη για την πιστότητά του, αποκαλούμενον «Cart Dufour».

Το 1847 σημειώνεται το αποσχιστικό κίνημα των καθολικών καντονίων. Στον Dufour αποδίδεται η καταστολή του κινήματος και διατήρηση της ενότητας της Ελβετίας. Διετέλεσε ο πρώτος πρόεδρος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού.

Δίπλα στο μεγάλο αυτό όνομα, κάθε ψευδής προσθήκη αποτελεί ύβρη.

Και ένας Καραγκιόζης για να αναδείξει την ασημότητά του, προσπαθεί να οικειοποιηθεί την συνέργεια ενός μεγάλου ονόματος.

Το ασθενές τείχος του Μεσολογγίου ανήγειρε μόνη η πρόνοια, οξυδέρκεια και αγωνιστική διάθεση των εντοπίων. «*Συνειέθη εκ της ύλης των πατρών οικιών. Το προετοίμασαν αι χείρες των γυναικών και θυγατέρων των Μεσολογγιτών*». Δημιούργησαν και ανέδειξαν ένα υπολογίσιμο εσωτερικό κέντρο αντιστάσεως και καταφυγής.

Η ανέγερση του τείχους άρχισε την 1η Ιουνίου και στοιχειωδώς ήτο έτοιμο την 1η Αυγούστου 1821 και έκτοτε ενισχύετο και ετελειοποιείτο συνεχώς.

Την 21η Ιουλίου τα πυροβόλα του κάστρου με πανηγυρικές ομοβροντίες έκαναν δεκτό τον αποβιβάσθεντα Άγνωστον. Οι απόηχοι των βρυχηθμών τους αντηχούν τώρα ως ενταφιαστικοί ολολυγμοί, Εκείνου που αναιδώς διεκδικεί την πατρότητα της δημιουργίας τους.

Εκάς αφεστώς πας βέβηλος του τείχους. Μιάρός, εθνοκατάρατος ακρείος, ο τολμητίας.

Εξαγνιστικά δυνάμεις, Καθαρμοί εναγών! Ύδατα της Στυγός, Κεραυνοί του Διός και Κόλαση Γέεννας, Βένθεα Άδη, Αινοδότρες Εριννύες, Παλαιομνότατες Αρές, οικονομήσατε τον νεολογισμό, την βδελυκτή απόπειρα υφαρπαγής της τιμής του τείχους της Δόξης, από παραδοξούντα, που μεταθέτει τον «σχεδιασμό των οχυρώσεων» και την οργάνωση της αμύνης μετά την 18η Οκτωβρίου 1822.

Οι ανδρείοθυμοι Μεσολογγίτες είναι οι ΜΟΝΟΙ ΔΟΜΗΤΟ-

ΡΕΣ του τείχους. Αυτοί τριψυχούντες «... εν μέσω της γενικής αθυμίας, πρώτοι αυτοί απεφάσισαν μεγαλοφρόνως ν' αποθάνωσι μάθλιον ή να προσκυνήσουν. Και όστις ενθυμείται την ενθουσιώδη εκείνην απόφασιν, εκείνος δύναται να εκτιμήση την προς τους Μεσολογγίτας οφειλομένην ευγνωμοσύνην».

Η έντεχνη υποβάθμιση της συμβολής των Μεσολογγιτών αποτελεί το ανεξίτηλο στίγμα των όσων μετέρχονται ακόμη της βλασφημίας .

Ο γερμανός καθηγητής της ιστορίας Georg Gottfried Gervinus γράφει : «Ο λαός του Μεσολογγίου ανήγειρε το οικοδόμημα. Άνευ της γενναίας και στερεάς αποφάσεως των κατοίκων ουδέν ηδύνατο να ωφελήση η ανδρεία των δύο ευγενών εκείνων ανδρών [Μαυροκορδάτου και Μάρκου Μπότσαρη], ών ο μεν εισήλθεν εις την πόλιν με 25, ο δε μετά 35 οπλοφόρων».

[Βλέπε : Gervinus «Ιστορία της Επανάστασεως και Αναγεννήσεως της Ελλάδος» Μετάφρ. Ιω. Περβανόγλου – Αθήνησι 1864, σελ.379/380].

Ο Sebastian Vauban (1633 -1707), διδάσκαλος της οχυρωματικής, λέγει: «*Τα φρούρια δεν έχουσι άληθην ισχύν και αξίαν ειμίτας προσδιδομένας υπό των αμυνομένων ταύτα ανδρών*».

Και οι αμυνομένοι του ασθενούς φρουρίου του προσέδωσαν και ισχύν και αξίαν και το κατέστησαν στα πέρατα Ιερό παγκόσμιο σύμβολο Ελευθερίας.

Αυτοί επιμελήθησαν την στιβαρότητα του ασθενούς τείχους και αυτοί το εκράτυναν επισκευάσαντες με σπουδή τις καταργές του.

Όταν οι εν δυνάμει συλλογικές απειλές ήσαν προφανώς μεγάλες, αυτοί μερίμνησαν για τις απαιτήσεις επαρκείας και βιωσιμότητας, αναπληρώσαντες την ανεπιμέλεια αμυνοάρχου, στερουμένου στοιχειώδους επιχειρησιακής πρωτοβουλίας και ευελιξίας σχεδιασμού.

Και από την Δόξα του τείχους, λείπει ύπουλα ο άδοξος Μαυροκορδάτος.

Ο Μαυροκορδάτος συνεχίζων την φυγή του, έφθασε στο Μεσολόγγι που η πεδινή θέση του «δεν κρατείται», με σκοπό να περάσει στην Πελοπόννησο, κατά τις απερίφραστες, έγγραφες, δηλώσεις με τις επιστολές του που προεξετέθησαν. Φανερό πως ο Αρχιστράτηγος θεωρεί πως ο αγώνας στη Δυτική Ελλάδα είχε

τελειώσει.

Εάν είχε σκοπό να παραμείνει και «αποθάνει εκεί» (ισχυρισμός Σ. Τρικούπη), λογικά έπρεπε να είχε διατάξει τους ενόπλους σχηματισμούς τους πτηθέντας στο Κεφαλόβρυσο να εισέλθουν στο Μεσολόγγι. Αλλά το εις Κεφαλόβρυσον διαθέσιμο στρατιωτικό των 2.000 ανδρών εσκορπίσθη και ανέβηκε στα δερβένια και απάτητα λιμέρια και τις κλεισώρειες των βουνών για να συνεχίσουν από εκεί τον γνωστόν ανορθόδοξο πόλεμο των ενεδρών. Ο «Αυθέντης» της περιοχής δεν αισθάνεται την υποχρέωση να ακολουθήσει τους οπλοφόρους του στους νέους αγώνες, από τα βουνά, για να ανακτήσει το υποδουλωθέν τιμάρion του.

Εισερχόμενος όμως στο Μεσολόγγι βρήκε την πόλη ετοιμή προς άμυνα. Αντιλαμβάνεται πως εάν συνέχιζε την φυγή του, μετά την στρατιωτική του τιμή θα έχανε και την απομένουσα πολιτική του υπόσταση.

Κανείς από τους οπλαρχηγούς δεν αναγνωρίζει στον αφηρωσμένον φυγάδα στρατιωτικές ικανότητες και στο Μεσολόγγι εγένετο δεκτός υπό την ασυλίαν του Πρωθυπουργού.

Ο εν απογνώσει αφερέγγυος αρχιστράτηγος ασφαίρων, υπό την προστασίαν των ατρομήτων Ερκειών.

Αναστέλλει προσωρινά το πέρασμά του στην Πελοπόννησον, αλλά έχει έτοιμη αναμένουσα μισθωτή πάσαρα, με την οποία θα αυτομολήσει την κρίσιμη ώρα.

Διάλογος που διασώζει ο Σπ.Τρικούπης, φέρει τον Μαυροκορδάτο να δηλώνει: πως είναι αποφασισμένος να αγωνισθεί και «οφείλει να αποθάνει στο Μεσολόγγι» και πως ο Μάρκος Μπότσαρης ανεφώνησεν αμέσως ότι αγωνιζόμενος θα απέθανε και εκείνος στο Μεσολόγγι.

Και προσθέτει: «Οι λόγοι αυτοί εχρησίμευσαν ως θεμέλιος λίθος της εν Μεσολογγίω εγκαρτερήσεως».

Δηλαδή χωρίς τον «θεμέλιον λίθον» του Μαυροκορδάτου, οι Μεσολογγίτες, οι κτίστες του κάστρου, ήσαν έτοιμοι να ανοίξουν τις τρεις πύλες του [του Μπουχωριού, την Μεγάλη Πόρτα, του Αντλικού], για να υποδεχθούν Κιουταχή πασά και Ομέρ Βρυώνη;

Μωρέ χάθηκε η ντροπή, μωρέ!

Ο «κιοτής» εμψυχωτής ποτέ των μεγαλοφρόνων αρματοζωσμένων, των πρωτοργών της αμύνης;

Ο Φυγάς ως εμπυκωτής των αγέρωκων πολεμιστών; Από ποιούς ανέκτησε ηθικές δυνάμεις ο εν αποθαρρύνσει;

Ο απουσιάζων του Μεσολογγίου Ιστορικός μας, πώς γνωρίζει τον διάλογο μεταξύ Μαυροκορδάτου και Μάρκου, και δεν γνωρίζει το όνομα εκείνου που έσωσε το Βασιλάδι κατά την 20ή και 21η Ιουλίου, δεν αναφέρει πως οι ευρεθέντες την 18η Οκτωβρίου, 360 οπλοφόροι εντός του Μεσολογγίου συμπατριώτες του είχαν συμπατριώτας του οπλαρχηγούς και δεν ανεμέναν τον Μαυροκορδάτο να τους ποδηγετήσει. Και ακόμη, ακόμη πώς δεν γνωρίζει για την ύπαρξη της ένοχης πάσαρας που ανέμενε πλέον του διμήνου για να απαγάγει τον Ψοφοδεή, δεμένη παράπλευρα στο παραθαλάσσιο του πατρικού του σπιτιού;

Τον διάλογο ο Τρικούπης σε μια καταφανή προσπάθεια προβολής του Γυναικαδέλφου του, ερανίσθηκε από ισχυρισμό του ψευδολόγου Olivier Voutier, υποσημαιοφόρου του Γαλλικού ναυτικού το 1815 και συνταγματάρχου υπασπιστού του Μαυροκορδάτου το 1822, πλην απέφυγε να αναφέρει την πηγή προελεύσεως της πληροφορίας, γνωστής ως αναξιόπιστου.

Ο Voutier γράφει: «C' est ici que nous devons périr» p.295. [Εδώ οφείλουμε να πεθάνουμε.]

Στο δεύτερο ταξίδι του ο Voutier στην Ελλάδα, έδωσε στον Μαυροκορδάτο το αντίτυπον του βιβλίου των αναμνήσεών του από το πρώτο του ταξίδι. Είχε εξαφανίσει όλα τα φύλλα που αναφέρονταν στην Α΄ Πολιορκία όπου «από φιλελληνισμό παραμόρφωσε τα γεγονότα» όπως ο ίδιος δικαιολογήθηκε. (Μαρτυρία Julius Millingen).

Και περιέργως τον διάλογο μεταξύ Μαυροκορδάτου και Μάρκου εδέχθησαν όλοι ανεξαιρέτως, ακόμη και ο άτεγκτος αρνητής του Μαυροκορδάτου, ο Νικ. Σπηλιάδης, και η παρουσία του Μαυροκορδάτου καθιερώθηκε να θεωρείται πως εκείνη ήταν που συνετέλεσε στην νίκη.

Φτωκό Μεσολόγγι, άτυχοι πρόγονοι, ατυχέστερων επιγόνων!

Και φυσικά η εντός Μεσολογγίου δύναμη που την 18η Οκτωβρίου ανήρχετο σε 367 άνδρες, ενισχύθηκε αμέσως, ώστε ακριβώς ο Μαυροκορδάτος epαίρεται προς τον Eynard ισχυριζόμενος πως αυτός κράτησε το Μεσολόγγι επί 22 ημέρας με την ισχνή αυτή δύναμη.

Στο Μεσολόγγι επέστρεψαν την 22α Οκτωβρίου και τα στρατιωτικά εκείνα σώματα Μεσολογγιτών και Ανατολικιωτών που επιχειρούσαν ανά την Αιτωλία. Ακόμη εισήλθαν οι άνδρες της πεδινής κάτω του Αρακύνθου περιοχής (Μποχωρίου, Γαλατά), ως και οι καταφυγόντες Ερυσικείς (Οινιάδιοι) εκ της περιοχής κάτω Αχελώου.

Απεβιβάσθησαν δε από τις Μεσολογγίτικες και Ανατολικιώτικες εξοπλισμένες καταδρομικές προφυλακίδες, οι πλεονάζοντες αποβάτες του ντισμπάρκο, υπολογιζόμενοι περί τους 300 κρατερούς πολεμιστές.

Προσέτρεξαν και 200 περίπου Βαλτινοί και Ήπρομερίτες, που διεφώνησαν με την στάση του Βαρνακιώτη.

Συνολικά αθροίσθηκε αμέσως μια δύναμη 1400 / 1500 ανδρών που αντιστάθηκαν κατά τις πρώτες εκείνες ανεπιτυχείς επιθέσεις κατά του κάστρου και υποχρέωσαν τους πολιορκητές σε έναρξη διαπραγματεύσεων. Πώς να γίνει άλλως πιστευτό ότι ένα μέτωπο 1.450 μέτρων κρατήθηκε, κατά τους ισχυρισμούς απεγνωσμένης για προβολή αλληλογραφίας του «Επείσακτου» με 367 μόνον οπλοφόρους;

Τον «Επείσακτο» κατά δυστυχίαν του διαψεύδει και ο πολύς Voutier. Στην σελίδα 299 των αναμνήσεών του αναφέρει:

« ... *et nous parvînmes à réunir cinq cents hommes, en faisant venir presque tous ceux d' Anatolico*». [*Κατορθώσαμε να συγκεντρώσουμε πεντακοσίους άνδρες, φέρνοντάς τους σχεδόν όλους από το Ανατολικό*]. Την μεταγενέστερη άφιξη των Πελοποννησίων στις 8 / 20 Νοεμβρίου, αναφέρει στις σελίδες 302 / 303].

Και ερχόμεθα στην παρουσία της ενόχου πάσσαρας.

Ο Υψηλός Επισκόπτης, αντί του συνήθους καταλύματος της «Καγκελλαρίας», τώρα προτίμησε για παραμονή το παραθαλάσσιο αρχοντικό του Ιωάννη Ματθαίου Τρικούπη, εκεί που ευρίσκεται δεμένο σε αναμονή το πλοiάριο για να απαγάγει την Εξοχότητα, μόλις θα εσήμαινε η υστάτη ώρα.

Την ύπαρξη του ανεμένοντος πλοiαρίου, δεν την αναφέρει ούτε ο Σπυρ. Τρικούπης, στο πατρικό σπίτι του οποίου φιλοξενήθηκε ο υποψήφιος Φυγάς, όπως επίσης και οι συνθήεις σε χρήση ιστορικές οστεοθήκες.

Παρατίθενται αμέσως τέσσαρες κατηγορηματικές μαρτυρίες,

για την ύπαρξη του πλοιαρίου, που ανατρέπουν κάθε ηρωϊκό ισχυρισμό και πρόθεση αυτοθυσίας του «Ελάχιστου» της στρατηγικής και του σθένους.

- Διήγηση του νεαρού Άγγλου λοχαγού William H. Humphreys, της Βασιλικής Στρατιωτικής Ακαδημίας του Sandhurst.

Κατά το πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα έμεινε στην Πελοπόννησον, από 26 Αυγούστου 1821 μέχρι Νοεμβρίου ίδιου έτους. Επιστρέφει στην Αγγλία «απογοητευμένος και αγανακτισμένος» από την εδώ παραμονή του.

Καίτοι δυσαρεστημένος επανέρχεται στις αρχές του 1824 προφανέστατα τώρα με ειδική μυστική αποστολή, που συμπεραίνεται και από τις εδώ πολυειδείς μεσολαβητικές επαφές του με σημαντικές προσωπικότητες.

Είχε επιβιβασθεί την 11 /23η Νοεμβρίου 1823 στο Λονδίνο στο 250 τόννων βρίκι «ANN» μαζί με 18 άλλους επιβάτας και τους χωρίς φιλελληνικό κίνητρο, μισθοφόρους του Αγγλικού Κομιτάτου πυροτεχνουργούς της ομάδος William Parry. Έφθασε στο Δραγαμέστο (Αστακό), αρχές Ιανουαρίου 1824, μετά από ταξίδι μεγάλων καθυστερήσεων. Ο Byron τον τοποθετεί στο επιτελείο της συσταθείσης «Ταξιαρχίας Πυροβολικού», που εγκαταστάθηκε στο Σαράϊ.

Κατά τα αναρχικά επεισόδια της 19ης Φεβρουαρίου, που ακολούθησαν τον θάνατο του υπολοχαγού Adolph von Sass (Sassen-Sάσης), πυροβολήθηκε από τους στασιάσαντας Σουλιώτας και η σφαίρα τρύπησε το πηλίκιό του.

Οι αναμνήσεις του Humphreys δημοσιεύθηκαν υπό μορφήν επιστολών, σε τρεις σειρές, υπό διαφορετικούς τίτλους εκ των οποίων οι δύο στο Λονδίνο και η μία στο Παρίσι.

Στη σειρά με τίτλο «Journal of a visit Greece / A Picture of Greece in 1825 – London 1826, p.278 /279», αναφέρεται και το περιστατικό σχεδιασμένης απόδρασης του Μαυροκορδάτου, με την αναμένουσα πάσσαρο. Το γεγονός το άκουσε διηγούμενο από Γάλλο αξιωματικό που έλαβε μέρος στην Α' Πολιορκία, μετά του οποίου συνυπηρετούσαν τώρα στην ίδια «Ταξιαρχία Πυροβολικού».

Ο Γάλλος αξιωματικός το όνομα του οποίου δεν αναφέρεται, επανήρχετο στην ίδια διήγηση ως μία, από τις πλέον εντυπωσιακές, αναμνήσεις του. Προσέθετε πως ο Μαυροκορδάτος την νύκτα

της 24/25ης Δεκεμβρίου, έφθασε με την πάσαρα στο Ανατολικό.

Κατά τον Humphreys, ο Μαυροκορδάτος εμπρός στους κινδύνους «έχανε το μυαλό του, όπως συνέβη στου Πέτα και αηθού».

Επισημαίνει πως κατείχετο από μια παράξενη διαστροφή η επιζητεί υψηλές διοικήσεις και αρχιστρατηγίες.

- Την αυτή διήγηση επιβεβαιώνει και ο συνταγματάρχης Κάρπος Παπαδόπουλος, που εγκαταστάθηκε στο Μεσολόγγι αμέσως μετά την αποκατάσταση του Ελληνικού κράτους, διευκρινίζοντας πως η πάσαρα ήτο επανδρωμένη με «μισθωτούς ναύτας».

Ο Παπαδόπουλος είναι γνώριμος του δασκάλου της «Ελληνικής Σχολής Μεσολογγίου» Δημητρίου Ιω. Παλαμά, μετά του οποίου συνεργάστηκε στη σύνθεση της τραγωδίας «Ελλάς» (Τυπογραφείον Σ. Κ. Βλαστού – Αθήναι 1849), διηρημένης σε πέντε πράξεις. Η πληροφορία του Παπαδόπουλου καταφανώς προέρχεται από επιζώντας της Εξόδου, ίσως δε από τον ίδιον τον Δημ. Παλαμά, το ήθος του οποίου εγγυάται πως δεν θα ανεχόταν ιστορικές κιβδηλοποιήσεις.

Εδώ ευκαιρία το επίπεδο μορφώσεως των ελληνοδιδασκάλων και η παρεχομένη μόρφωση στα ελληνόπουλα να συγκριθεί με ότι παρέχουν σήμερα τα σχολεία μας.

Ο Δημ. Παλαμάς έλαβε μόρφωση από τον πατέρα του Ιωάννη, διδάσκαλο του γένους και αυστηρά ανατροφή από την μητέρα του Μαριώρα. Ο πατέρας του, μετά την Μεγάλη του Γένους Σχολή και Οδησό, σχολαρχούσε τελευταίως στις σχολές Μονής Πετράκη και Ντέκα (1812-1813), όπου εδίδασκε Όμηρο και Ρητορική, μετά των ελληνοδιδασκάλων Πύρρου, Ηγουμενού Διονυσίου, Ιεροδικόνου Πα(πα)σταμάτη ή Πετράκη. Μεταξύ των εγκυκλίων βιβλίων και η «Εγκυκλοπαιδεία» του Ιω. Παπούσα – Βενετία 1740. Οι μαθηταί επροβιβάζοντο κατόπιν αυστηρών δοκιμαστικών εξετάσεων και εφ'όσον εκρίνετο δεκτή διατριβή τους εις την Αρχαίαν Ελληνικήν και από λεγείου εάν ανέπτυσσαν στην αρχαία γλώσσα διδόμενο θέμα, κρινόμενοι και για την ρητορική τους ικανότητα. Ακόμη εδιδάσκετο η Γαλλική και Ιταλική γλώσσα.

Η ελευθεριότης φρονήματος εδιδάσκετο σε συνδυασμό με αυστηρό ήθος και βαθειά ευλάβεια στους προγόνους και μεγαλυτέρους.

Η πληροφορία του Κάρπου Παπαδόπουλου συνεπώς, ζώντος

του Δημ. Παλαμά, γίνεται δεκτή χωρίς τις επιφυλάξεις εκείνες που εξέφρασαν οι θαυμάζοντες τον Μαυροκορδάτον.

- Τρίτη πληροφορία κατά διήγηση του χιλίαρχου Πέτρου Καψάλη, που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «ΛΑΟΣ» της 8ης Σεπτεμβρίου 1882.

Κατά τον Π. Καψάλη, ο Μαυροκορδάτος και η ακολουθία του ρίχτηκαν στην πάσαρα και άρχισαν να κωπηλατούν εναγωνίως. Αλλά τους κατέλαβε απελπισία επειδή η πάσαρα έμενε ακίνητη. Το «αθών πλοίων» ήτο δεμένον και οι επιβαίνοντες εκωπηλάτουν να φύγουν. Το περιστατικό ήτο από τις αγαπημένες αναμνήσεις που αφηγείτο αφελώς ο γέρον Καψάλης.

Ο χιλίαρχος Π. Καψάλης, πολυαγάπητος στους συμπολίτες του, πνευματώδης με έντονη αίσθηση του χιούμορ, διέθετε την ικανότητα να συνθέτει εκ του προχείρου σατυρικές ρίμες που ενθουσίαζαν με την χαρισματική πειρακτικότητα τους. Για το κεντρί της γλώσσας του απεκαλείτο «*Διαβοηίτης*».

Ο ιταλός Alfonse Nuzzo Mauro, προσωπικός γιατρός του Ιμπραήμ, στον τοίχο του τρίτου δωματίου του σπιτιού του Καψάλη, στο δεξί χέρι του εισερχομένου, διάβασε στα λατινικά γραμμένη με κεφαλαία, την επιγραφή: «*HIC E VITA DECESSIT LORD BYRON*».

Ο Σπυρ. Τρικούπης είχε παρακαλέσει τους Πέτρο Καψάλη, Παν. Γουλιμή, Ιω. Κότσικα και Μήτρο Δεληγιώργη, να συντάξουν εκθέσεις με τις αναμνήσεις τους από τις πολιορκίες. Άγνωστη η τύχη των εκθέσεων των τριών πρώτων. Τα χειρόγραφα «Απομνημονεύματα» του Μήτρου Δεληγιώργη, είχε παραλάβει από την Εθνική Βιβλιοθήκη στη Ζάκυνθο για επεξεργασία ο Ντίνος Κονόμος και εκάψαν κατά τον μεγάλο σεισμό και την πυραϊά που ακολούθησε στην πόλη κατά το 1955.

- Την είδηση Καψάλη, επαναλαμβάνει στην «ΠΡΟΪΑ» της 25ης Δεκεμβρίου 1932, και ο Γιάννης Βλαχογιάννης.

- Ο Κανέλλος Δεληγιάννης στις διηγήσεις του αναφέρει: «ο Πρόεδρος κύριος Μαυροκορδάτος όμως είχεν απ' αρχής εν καλόν πλοιάριον δεμένον πλησίον της οικίας Τρικούπη, όπου εκατοικούσε, δια πάσαν ενδεχομένην περίστασιν, και την νύκτα εκείνην [της 24ης προς 25ην Δεκεμβρίου] διέμενεν εις αυτό μέχρι της ανατολής του ηλίου, ότε είδεν ότι διεσώθημεν και τότε εξήλ-

θεν». Και προσθέτει «.....ότι την πρωΐαν της 25ης Δεκεμβρίου 1822, και περί την 8ην ώραν «...ήλθον συσσωματωμένοι οι δύο αρχιερείς Παρφύριος Άρτης και Ρωγών, ο Ζαΐμης, ο Λόντος, ο Μαυροκορδάτος, Μάρκος Βότσαρης και όλοι οι πρόκριτοι του Μεσολογγίου εις τα οχυρώματά μας...» για να μας συγχαρούν.

Α! Όστε ο Αρχιστράτηγος μετά του Σουλιώτου Στρατηγού παρέμειναν μακράν του τείχους κατά την πεντάωρον τιτανομαχία σε θέσεις ασφαλείας. Φανερό ότι ο Μάρκος ήτο πλησίον του Μαυροκορδάτου έτοιμοι να διαπεραιωθούν στην Πελοπόννησον, όπου «ο πιστός Μάρκος θα ήτο χρήσιμος".

Και οι ολιγάριθμοι 35 Σουλιώτες, εφένδρευαν τοποθετημένοι στο κέντρο του μήκους του τείχους, όπου δεν σημειώθηκε εκθρική επίθεση, γνωστού πως την νύκτα της 24ης προς 25η Δεκεμβρίου, η προσπάθεια διεισδύσεως περιορίσθηκε στην ανατολική πλευρά.

Από τον συνδυασμό των κειμένων Humphreys, Καψάλη, Παπαδόπουλου και Δεληγιάννη, η πιθανότερα εκδοχή είναι πως με την έναρξη της νυκτερινής επιθέσεως, ο Μαυροκορδάτος με τον Μάρκον και λοιπών της ακολουθίας, επιβιβάσθησαν στην πάσσαρα και απομακρύνθησαν από την ακτή σε απόσταση ασφαλείας. Με την κατάπαυση των εκθροπραξιών απεβιβάσθησαν και προσήλθαν για να συγχαρούν εκείνους που διακινδύνευσαν.

Το πλοiάριο ανατρέπει κάθε ηρωϊκό ισχυρισμό. Τα μεγάλα λόγια αναιρούνται από ψοφοδεείς πράξεις.

Εν μέσω εκείνων που εμφορούνται από το συνειδησιακό πρόσταγμα θυσιαστικής ετοιμότητας, ο ελάχιστος της στρατηγικής υποψήφιος φυγάς, ανέχεται τώρα την δυσμενή ατμόσφαιρα της ομηρίας του. Ο παρείσακτος στο μέσον της ομοιογενούς Μεσολογγίτικης κοινωνίας. Το επίπεδο αποδοχής του Μαυροκορδάτου, βαθμολογεί το ακόλουθο γεγονός, που διασώζει ο Γω. Φιλήμων.

Ο «τελάλης» που εκφωνούσε το περιεχόμενο των διαταγμάτων του Μαυροκορδάτου για να γίνει γνωστό στο κοινό και τους αγράμματους, προ της τοιχοκολλήσεως της αποφάσεως, άρχισε την εκφώνηση με την ακόλουθη εισαγωγή:

«*Με την έγκριση του καπετάν Μακρή...*». Όστε ένας καπετάνιος ασκεί αρνησικυρία επί των αποφάσεων του Πρωθυπουργού.

Και όμως αυτή την εξοργιστική μείωση αποδέχεται ο υφιστάμενος την ταπείνωση, ανάγκη πειθόμενος. Αυτή ήταν η αποδοχή του από το ευρύ κοινό. Δεν υπήρξε ο κύριος άξονας των αποφάσεων από της εισόδου του στο Μεσολόγγι.

Επιμηθείς (πατέρας της Προφάσεως και Μεταμέλειας), πολύ καθυστερημένα, με μια πυκνή αλληλογραφία προς κάθε κατεύθυνση φροντίζει τώρα για την προμήθεια του φρουρίου, με ότι αναγκαίον όχι μόνον είχε αμελήσει, αλλά και επίμονα είχε αποτρέψει.

Το κάστρο έχει ανάγκη από αριθμό περισσότερων και καλύτερων πυροβόλων. Δεν διαθέτει τον απαραίτητο αριθμό από μπάλλες ούτε για τα υπάρχοντα και στερείται τις απαιτούμενες ποσότητες από μολύβι και μπαρούτι. Προφανής και η ανεπάρκεια του αριθμού των αμυνομένων.

Το ζήτημα της τροφοδοσίας υπήρξε σχετικά ευχερέστερον. Η λιμνοθάλασσα ευρίσκεται στην περίοδο της *«μεγάλης αλι(ει)άς»* και παρέχει τους άφθονους θησαυρούς της. Η παραγωγή της παρακρατείται για να ικανοποιηθούν κατά προτεραιότητα οι ανάγκες της πόλης. Ο θαλάσσιος αποκλεισμός ενεργείται από μικρή αριθμητική δύναμη του εχθρικού στόλου και παραβιάζεται εύκολα από βαρκοκαϊκά προερχόμενα από τα Ιόνια νησιά και τους ντόπιους μονοξυλιέρους. Αυτά τα πλεούμενα μέχρι αφίξεως του ελληνικού στόλου, που διέλυσε τον από θαλάσσης αποκλεισμό, προτιμούν την ασφαλή διαδρομή του κρυπτού διαύλου που οδηγεί στο Ανατολικό, αρχίζοντας από τα νησόπουλα Σκρόφες. Το κρυφό αυτό εσωτερικό μπογάζι Γάλλος και Γερμανός γεωγράφοι το καταγράφουν στους χάρτες της περιοχής που συνέταξαν, και οι οποίοι εκτίθενται στην Δημοτική Πινακοθήκη Μεσολογγίου, με την ένδειξη «à Zante» και «Fahrt nach Zante» [δηλαδή : Ακολουθεί όπισθεν η Ζάκυνθος] αντιστοίχως, επισημαίνοντας παραστατικότητα την προέλευση της βοήθειας που έφθανε συνεχώς μέχρι και της τελευταίας πολιορκίας στην Πόλη.

Επανερχόμεθα στην αλληλογραφία του Προέδρου.

26 Οκτωβρίου:

- Προς τους καπitanούς της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος:

«Ειδοποιήσεις, ότι αφού οι εχθροί ανταμώθησαν τον (Γ)Ισούφ πασά και απέκλεισαν δια θαλάσσης το Βασιλάδι, έρριξαν ταμ-

πούρι πλησίον της χώρας εις τον Άγιον Δημήτριον [επί της μαρμαρίνης μοναστηριακής εκκλησίας την οποία κατεδάφισαν] και ότι τώρα είναι καιρός να δείξουν την ανδρείαν των και να τους ριχθούν από τις πλάτες».

27 Οκτωβρίου:

- Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

«... ότι η στρατηγία του καπ. Μάρκου περιορίζεται κατά το παρόν εις το Μεσολόγγι, όπου είμεθα αποκλεισμένοι... Ότι κανείς από τους καπετάνους εκτός του Βότσαρη, δεν ευρίσκεται [εις Μεσολόγγι], αυτοί προέκριναν τα δάση. Ότι έκαμα κάθε τρόπον να τους γράψω εντεύθεν, δια να έλθουν από τα οπίσθια των εχθρών. Ότι έκανα ό,τι ημπορέσα δια να εμποδίσω την διάδοσιν των φρονημάτων του Βαρνακιώτη... Ότι δια την ανάγκην να εμποδίσω την πρόοδο του εχθρού εκλείσθην και κινδυνεύω εδώ...»,

Εδώ λοιπόν, προβάλλεται ο Μάρκος ως ο μόνος παρών καπετάνιος με τους 35 σουλιώτας, και υπογραμμίζεται η εκεί ανίσχυρη εικονική «στρατηγεία» του, πλην αποσιωπούνται οι εντόπιες δυνάμεις και οπλαρχηγοί. Και ηθικός υπεύθυνος για την διάδοση των φρονημάτων του Βαρνακιώτη, εκείνος που υπέδειξε, προέτρεψε και αξίωσε από τον Βαρνακιώτη, εγγράφως και ενυπογράφως τα καπάκια. Υπουλε!

- Προς τον αυτόν Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

«Ότι οι εχθροί μη δυνηθέντες να διαβούν την Κακήν Σκάλαν, αφού ανταμώθησαν και ωμίλησαν με τον Γιουσουφ πασά, όστις με τα ένοπλά του κρατεί αποκλεισμένον το Βασιλάδι, ήλθον και εστρατοπέδευσαν έξω της πόλης 1.500 έως 900 βήματα μακράν και καταγίνονται να στήσουν κανόνια και μουρτάρια (όλμους).

Ότι αν έλειπον, ήθελε κυριευθή η πόλις, ότι δίδω ελπίδας εις τον κόσμο και ότι αν ψευσθώ και τώρα, τετέλεσθαι το παν».

Περιαυτολογία. Απεγνωσμένη γραφή υπό ψυχικήν άλωση.

- Προς τον [Ιω.] Ορλάνδον:

«... ότι απεφάσισα να διακινδυνεύσω και περιμένω τα καράβια, τα οποία, αν δεν έχουν σκοπόν να στείλουν, ας με γράψη ο αδελφός, [Κουντουριώτης], δια να προσπαθήσω να σωθώμεν με τους μετ' εμέ».

Και οι βαρύγδουπες εκείνες χωρίς όρους υποθήκες της 18ης Οκτωβρίου, ότι θα παραμείνει μετά του Μάρκου για να αποθάνουν στο Μεσολόγγι, κατά διαβεβαίωση και αποδοχή Σπ.Τρι-

κούπη, ανατάσσονται τώρα υπό την σαφή προϋπόθεση αφίξεως ναυτικής [μετά στρατιωτικής] δυνάμεως, άλλως δια της φυγής θα προσπαθήσει ο ρίξασπις να σωθεί «με τους μετ' αυτόν».

Και ο Γυναϊκάδελφος, θέτει υπό αμφισβήτηση, εμμέσως πλην σαφώς, το κύρος ακριβείας της ιστορικής εκείνης εγγραφής του Γαμβρού του, της ούτως ή άλλως ατεκμηρίωτης στο σύνολό της. Το ατεκμηρίωτον εκείνο «εγώ θα αποθάνω εδώ», φέρεται να δηλώθηκε απεριφραστα, χωρίς την προϋπόθεση αποστολής ενισχύσεων.

Τώρα η προγενεστέρα απόφαση απεριφράστου θανάτου, ανατάσσεται σε φυγή. Ή έρχεσθε και με σώζετε ή φεύγω! Πεθαμένα στήθη.

Πού η θυσιαστική ετοιμότητα ως συνειδησιακό πρόσταγμα;

29 Οκτωβρίου : [Εκ του Μυστικού Πρωτοκόλλου]

- «Προς τον αδελφόν του Καποδίστρια [Βιάρων].

... Το γράμμα προς Κολοκοτρώνη θέλω στείλει παριστάνων την προδοσίαν του Βαρνακιώτη, και τα όσα έκαμε δια να φέρη έως εδώ τους Τούρκους με σκοπόν να τους περάση εις Πελοπόννησον, και ότι το άστατον του Μακρή και των λοιπών με έκαμε να μην εύρω αλλού ασφάλειαν παρά εις Μεσολόγγιον, όπου ήδη ευρίσκομαι κλεισμένος με τον καπ. Μάρκον. Οτι έκαμα όλα τα δυνατά δια να εμψυχώσω τας δύο χώρας [Μεσολόγγι και Ανατολικό], έως να φθάση η βοήθεια, κλπ.»

Ορίστε θράσος. Βρωμερά γραφή της αυτής αποφοράς αυτού του Ιδίου, που προδομένος από τις αντοχές του, απογυμνωμένος δυνάμεως, εισήλθε στο Μεσολόγγι μηδαμινός και καταπτοημένος από φόβο. Τώρα εξεμεί ο αλαλιασμένος ότι αν τύχει, πως «έκαμα όλα τα δυνατά δια να εμψυχώση Μεσολόγγι και Ανατολικό». Ο άοκνος ραδιούργος, επαγάγει την ιδική του αψυχία, ως ίδιον των Μεσολογγιτών, αυτών που με τις πρωτοβουλίες τους και την επιμονή τους έσωσαν την επανάσταση στη Δυτική Ελλάδα. Εάν δεν υπήρχε το αποδοκιμασθέν από τον Μαυροκορδάτο τείχος, θα υπήρχε Α΄ Πολιορκία; Θα υπήρχε Νίκη για να την σφετεριστεί ο Λωποδίτης;

Ο μέχρι χθες εναντιούμενος στις οχυρωματικές εργασίες των Μεσολογγιτών, ομολογεί πως ήδη ευρίσκεται κλεισμένος στο Μεσολόγγι, «γιατί δεν εύρε αληθού ασφάλεια».

Και την μοναδική αυτή ασφάλεια του την παρέχει το «αδύνατο» τείχος, με το ένα χαντάκι στον χθαμαλό τόπο «που δεν συμ-

φέρει» όπου ανήγειραν οι «μωροί» Μεσολογγίτες, ο «εξευτελισμένος αυτός κόσμος», στη προστασία των οποίων προσπίπτει τώρα ασπαίρων ο εν απογνώσει φυγάς.

Και ο ιταμός ισχυρισμός πως ο «Μεγάλος φυγάς», έκαμε όλα τα δυνατά του να εμψυχώσει τους μόνους εύψυχους και προνοπτικούς.

Βρωμερή πέννα, αντιστρέφουσα τα προσπίπτοντα γεγονότα, φθονερός καθ' έξιν συνείδησης.

30 Οκτωβρίου.

- Προς τον φρούραρχον του Νεοκάστρου:

«Ειδοποιήσεις, ότι η πόλις Μεσολόγγιον, πυροβολείται από τους εχθρούς με κανόνια και βόμβας [όλμων]. Ότι στέλλεται ένα καϊκι δια να το φορτώσουν κάμποσες μπάλλες λιτρών των εξ, δώδεκα και δεκαέξ και να στείλν και δύο κανόνια μεγάλα χωρίς άλλο».

Μεταξύ 26ης και 31ης Οκτωβρίου, περί τις 20 επιστολές προς διαφόρους για την επείγουσα αποστολή, πάσης φύσεως βοήθειας.

Ευτυχώς που οι στρατιωτικοί της Πελοποννήσου, έχουν σχεδόν τελειώσει νικηφόρα με τον Δράμαλη και καθυστερημένα έστω, θα σπεύσουν για βοήθεια.

Οι επαγρυπνούντες Μεσολογγίτες κυριαρχούνται τώρα από αισθήματα υπεροχής, καταφρονήσεως και αγανακτήσεως έναντι του κωφεύσαντος αμαθούς της στρατιωτικής καταφυγόντος «Πάτρωνος», όστις όχι μόνον αμέλνησε επί μήνες την οχύρωση και εφοδιασμό του κάστρου με τα απαραίτητα, αλλά εναντιώθηκε προκλητικά ακόμη και σε κάθε σκέψη δυνατότητας αμύνης στη χθαμαλή θέση όπου «ούτε δέκα χανδάκια δεν σώζουν».

Και η θέση σώθηκε με ένα χανδάκι, γιατί εκεί ευρίσκετο το σθένος, η συλλογική συνείδηση, που εκράτνη το μάχιμο αγέρωχο πνεύμα εκείνων – «των ανοήτων» - που έταξαν σκοπό τους να θυσιασθούν, που η εγκαρτέρισή τους ουδετέρωσε τις προθέσεις του επελθόντος εχθρού.

Τώρα ο «άηλος εξ άηλου» συντετριμμένος από τις ήττες, παραδίδεται στην προστασία των ονειδισμένων «μωρών Μεσολογγιτών» που ανωρθούνται με αρχαϊκή αυταπάρνηση και αποφασιστικότητα να δαμάσουν την δυστυχία που τους περιήγαγεν η πτοπαθής διοίκηση του «Εκλαμπροτάτου».

Κάθαρον!

Ώρες τιμωροί του συλπτού της Δόξης, του αυτοουργού της ήττας. Εκμηνδενισμός αλογίστου γοήτρου. Θρυμματισμός των όσων η αυτοπροβολή επεκλωσάτο.

Είναι οι ώρες που απερίφραστα αποκαλύπτουν, ό,τι κατεκάλυψεν ομιχλώδης σιωπή, ό,τι παραμόρφωσεν επιτηδεία πέννα, ό,τι ο παραλογισμός ωραιοποίησε και μεγαλοποίησε για τον τυχοδιώκτη, τα όσα ανατροφοδοτούν ακόμη κλέα αταλάντου, όσα επενοήθησαν για την αξιοποίηση απαξιωμένου, που του ήταν αδύνατο να αντιληφθεί την στρατηγική θέση του Μεσολογγίου.

Ένας από τους βασικούς υπολόγους για τους ιστορικούς βιασμούς και ο παραμυθολόγος Olivier Voutier, που αναγκάσθηκε να παραδεχθεί πως «από φιλελληνισμό παραμόρφωσε την αλήθεια», βεβαίως υπέρ του επιστηθίου που τον ανέδειξε.

Την 31η Μαΐου 1824, σε χρόνο κατασταλαγμένων πλέον συμπερασμάτων, μέσω Γλαρέντζας, αποβιβάσθηκε στο Μεσολόγγι ο Edward Blaquière, φίλος του Μαυροκορδάτου. Τον κατηγορεί «για ολιγωρία στην οχύρωση του Μεσολογγίου» και του συνιστά «να βγάλει την βελάδα», αλλά εκείνος εξακολούθησε να την φορεί. Αυτές οι αιχμηρές παρατηρήσεις παρά την συνδέουσα τους δύο άνδρες φιλία. Η βελάδα μετά του ακολουθούντος «τζιμπουκλή» φορτωμένου «τουσλούκια» εξέπεμπαν υπεροχή έναντι του ρακοφόρου, πεινασμένου, αιμοραγούντος, πάντι χειμαζομένου πληθυσμού, τον οποίον απεστρέφετο ο Μεγιστάνας.

Στο Μεσολόγγι πλανάται τώρα ένα ράκος εξαθλιωτικών αισθημάτων, καταφανούς ηγεμονικής μειονεξίας. Η ποτέ επιρμένη ιδιοπροσωπικότης, ανυπόληπτη και αυτοδιαλυμένη από τις αποτυχίες. Ο Φθονερός, έντρομος εν καταθλίψει. Αισθήματα ενοχής ιδιοληπτικών εμμονών, μετά την κόπωση οδήγησαν στην ψυχική κατάρρευση.

Με μειωμένη εκτίμηση τελεί υπό καθεστώς επιτηρήσεως. Εκών – άκων ενεργεί κατά την θέληση του κυριαρχούντος εδώ αισθήματος.

Όστόσο διατηρεί ακόμη την γενική διαχείριση των οικονομικών. Είναι ο παραλήπτης των αποστελλομένων εφοδίων ως και χρηματικών ποσών για το ύψος των οποίων δεν υπάρχουν επαρκώς τεκμηριωμένα στοιχεία. Ένα καλά εμπεδωμένο φοροεισπρακτορικό σύστημα, με τους κατά τόπους εγκατεστημένους

«Αρμιοστάς» (φοροεισπράκτορας) λειτουργεί ακόμη στοιχειωδώς όπου είναι δυνατόν να λειτουργήσει. Μεγάλο μέρος των επιστολών Μαυροκορδάτου αφορούν τις ημερήσιες εντολές εισπράξεως και πληρωμών και η ταμειακή αυτή κίνηση συμβάλλει μερικώς στην διαμόρφωση γνώμης, ότι είναι και ο οργανωτής της αμύνης.

Το Μεσολόγγι πολιορκείται τώρα από ξηρά και θάλασσα. Ανατολικά του τείχους ο Ομέρ Βρυώνης με 8.000 (;) εμπειροπόλεμους Αλβανούς. Ο ίδιος εγκαθίσταται στο εκκλησάκι του Αγίου Βασιλείου. Δυτικά, κατά την μονή Αγίου Δημητρίου, ο Ρεσίτ πασάς Κιουταχής (από Κιουτάχεια – Κοτυάειον) με 6.000 χαλδούπηδες ασιάτες Τούρκους. Συμμετέχουν ο Ισμαήλ πασάς Πλιάσας, ο Χασάν πασάς και ο Βόσνα πασάς, με Αυστριακούς και Γάλλους συμβούλους. Μεταφέρουν δώδεκα κανόνια και τρία χοβάκια (μπομπάρδες). Ο θαλάσσιος αποκλεισμός, πολύ ασθενής, ενεργείται από δύο βρίκια και μία γολέττα του Γιουσούφ πασά της Πάτρας. Ο αριθμός των μετεχόντων του αποκλεισμού πλοίων πολύ ανεπαρκής για τον έλεγχο του μήκους της λιμνοθαλάσσης. Ο αποκλεισμός παραβιάζεται ίδια τις νυκτερινές ώρες, που τα πληρώματα του εχθρικού στόλου, αντί να αγρυπνούν, κοιμούνται. Τα εχθρικά βραδυδρομούνται και διστακτικά από φόβο είναι αδύνατο να ελέγξουν τα πολυάριθμα ταχύτατα αλιευτικά των εντοπίων. Ο κίνδυνος από την πλευρά της θαλάσσης εκρίνετο τόσο μικρός, ώστε επέτρεψε το μεγαλύτερο μέρος της φρουράς του Βασιλαδιού να μεταφερθεί για την ενίσχυση του τείχους.

Στο εχθρικό στρατόπεδο οι πασάδες διχογνωμούν. Αντί της άμεσου επιθέσεως τελικά προκρίνεται έναρξη κανονικής πολιορκίας.

Ανοίγονται αντιχαρακώματα, στήνονται κανονοστοιχίες και παραπήγματα στρατωνισμού. Οι έγκλειστοι αφηφούν τις εχθρικές βόμβες. Απέκτησαν και την δεξιότητα να αφαιρούν έγκαιρα το αναμένο φτιλί (θρυαλλίδα) και να ματαιώνουν την έκρηξη.

Οι αμυνόμενοι, με πυρετώδη εθελοντική εργασία, άοκνοι, εύτολμοι, ενισχύουν με κάθε φτωχό μέσο το τείχος, όπισθεν του οποίου ανοίγουν και δευτέρα εφεδρική τάφρο. Σε κάποια αποθήκη υπάρχουν παραπεταμένες 300 μπαγιονέτες. Προέρχονται από το φορτίο που εκόμισε το βρίκι «Μπαρών Στρογονόφ». Πολλοί αγωνιστές παρελάμβαναν μόνον τα γαλλικά οπισθογεμή μου-

σκέτα και απαξίωναν να συμπαράλάβουν και την εις αυτά προσαρμοζόμενη λόγχη, ως περιττή. Τώρα οι λόγχες συνδέονται με κοντάρια και επιδεικτικά στήνονται σε επίκαιρα σημεία του τείχους, σε μικρές πειραμίδες, οι οποίες ενατενιζόμενες από την απόσταση του εχθρικού στρατοπέδου προκαλούν την εντύπωση ύπαρξης σώματος ευρωπαϊκού στρατού, την αξίαν του οποίου διατηρούν με φόβον από την μάχην του Πέτα. Ακόμη και δύο τύμπανα είναι σε θέση με τους εκκωφαντικούς κτύπους τους να δημιουργήσουν πανικό στους επιτιθεμένους, υποπτευομένους πως προστρέχουν εναντίον τους ευρωπαίοι. Στήνονται και ψεύτικες πυροβολαρχίες για να νομίζει ο εχθρός πως υπάρχει επάρκεια πυροβόλων.

Και ο Πρωθυπουργός από το Μεσολόγγι, τώρα γράφει ακαταπαύστως εναγώνιες επιστολές και ζητά, ως απολύτως επείγουσα, από κάθε κατεύθυνση, όλων των ειδών τις προμήθειες και ενισχύσεις.

Το περιεχόμενο αυτών των επιστολών, υπογραμμίζει ακριβώς το μέγεθος των παραλείψεών του στις οποίες τον παρέσυρε πολύμηνη ανόητη εμπάθεια.

Καθυστερημένη Μ ε τ α μ έ λ ε ι α.

Αν δεν υπήρχε το «περιφρονημένο, πενικρό τειχίον» θα υπήρχε πολιορκία; Οι εχθρικές ορδές θα ευρίσκοντο στο Αντίρριον.

Ενθυμείται τώρα και καλεί να εισέλθουν στην πολιορκούμενη πόλη και τα στρατιωτικά εκείνα σώματα που από το Κεφαλόβρυσο «εσκορπίσθησαν» και περιεπλανήθησαν στις στενοπορίες των απρόσιτων βουνών και δασώδη φαράγγια, ασκόπως επί εικοσαήμερον. Δύο χιλιάδες άνδρες ακαθοδήγητοι.

Στο Ξηρόμερον αυτό τον καιρό καπιτανεύουν οι Χασαπαίοι. Κινούνται δραστήρια με τις άνωθεν ενθαρρύνσεις, να υποκαταστήσουν τον «προδοτή» Βαρνακιώτη. Καταστρέφουν την περιουσία του, αρπάζουν τη σάνη με τα γελάδια του. Εθνωφελείς προσφορές!

Με την από 12η Νοεμβρίου επιστολή του ο Μαυροκορδάτος προς τον Βασίλη Χασάπη του δηλώνει: «Τώρα είναι καιρός να δουλεύση την Πατρίδα καθώς ελπίζει από αυτόν».

Και οι Χασαπαίοι οι τώως «χουσμεκιαραίοι» του Βαρνακιώτη, εδούλευσαν την Πατρίδα, καθώς ήλπιζεν από αυτούς ο Μαυρο-

κορδάτος. Επιτίθενται και κατά των εχθρικών εφοδιοπομπών.

Αρχές του 1823, πολιορκούν με 200 στρατιώτες τον Βαρνακιώτη διαμένοντα στον Αστακό. Βοηθούνται και από τον άμοιρο Μάρκο Μπότσαρη, που υπάκουος πάντα στις εντολές του Μαυροκορδάτου, έδραμε σε βοήθειά τους. Ο Βαρνακιώτης σώθηκε δραπετεύοντας στη νήσο Κάλαμο. Το σπίτι του πυρπολείται.

Η γενική υποχώρηση προ της ακαθέκτου εχθρικής προελάσεως κατά Σεπτεμβρίου του 1822, συνέβαλε στην απελευθέρωση του Γεωργίου Γαζή, όστις κατέφυγε στο Μεσολόγγι μετά από πολυήμερη φυλάκωση και βασανισμούς. Τι είχε συμβεί;

Ο Βαρνακιώτης βλέπων την γενική κατάσταση, αρχές Σεπτεμβρίου, συνεκάλεσε στο Δραγαμέστο γενική συνέλευση όλων των Ξηρομεριτών, η οποία αποφάσισε να σπεύσει άνθρωπος στον Μαυροκορδάτον, να παραστήσει τον κίνδυνον και την ανάγκην να σταλούν επειγόντως στρατεύματα για να πιάσουν και ενδυναμώσουν επιτηδείους τόπους, κ.λ.π.

Την μεταφορά της επιστολής ανέθεσαν στον σχολάρχη Γεώργιο Γαζή, ο οποίοςς διετέλεσε δεύτερος τυπικός γραμματικός του Βαρνακιώτη από την ημέρα διορισμού του την 6η Σεπτεμβρίου μέχρι 13/14 του αυτού μηνός, ημέραν αναχωρήσεως του στρατηγού στην Άρτα.

Στο μεσοδιάστημα της προαναφερομένης χρονικής περιόδου ο Γαζής προσερχόμενος προς τον Μαυροκορδάτον ενώ διευθύνετο προς Ανατολικό, μόλις επέρασε τον Άσπρον, συνήντησεν τυχαία τον Δημ.Μακρή, όστις τον θεώρησε κατάσκοπο. Τον συνέλαβε, τον ξαρμάτωσε και τον έστειλε δεμένον στο στρατόπεδο του Σταμνά, όπου κρατήθηκε στον Άγιον Ηλίαν. Εκεί τον εξεγύμνωσαν, και τον άφησαν μόνον με το πεσιλί (βρακί) και δεμένον με λυτάρι, τον παρουσίασαν στον Τζόγκαν, Βλαχόπουλον, Σήψαν, Πανογαλάνην (Μέγα-Πάνο Γαλάνη), οι οποίοι απεφάσισαν τον θάνατόν του. Τα πράγματα είχαν φθάσει σε τέτοια παραφορά μίσους ώστε οι άνθρωποι του Βαρνακιώτη να φονεύονται. Υπέρ του Γαζή όμως παρενέβησαν ο [Νικόλαος;] Δροσίνης και Στάμος Στάϊκος και η εκτέλεση ματαιώθηκε. Θυμωθείς ο Σήψας επιυρόβόλησε τον Στάϊκο και τον τραυμάτισε στον βραχίονα.

Στο μεταξύ έφθασε η είδηση πως ο Βαρνακιώτης ανεχώρησε στην Άρτα όπου επροσκύνησε και η θέση του Γαζή επιβαρύν-

θηκε. Γυμνόν τον χρησιμοποιούν ως υποζύγιον. Προς τιμωρίαν του, φορτωμένον με διάφορα είδη, περνούσε πέρα, δώθε, τον ποταμό Άσπρο, για να μεταφέρειπραμάτειες στο έναντι στρατόπεδο της Ρίγανης, καθώς η εκεί στρατοπεδεία ήτο μοιρασμένη στα δύο. Πολλές φορές «ζάλα» μετέφερε και ανθρώπους για να μη βραχούν. Και τις νύκτες δεμένος στο ύπαιθρο, φρουρούμενος.

Όταν επλησίασαν οι Τούρκοι, τα εκεί στρατόπεδα εγκατελείφθησαν αμαχητί. Τον Γαζή για ασφαλεστέρα κράτηση, έστειλαν στα Κερασοβίτικα Καλύβια εις χείρας Μαυροκορδάτου, όστις όχι μόνον δεν καταδέχθηκε να επικοινωνήσει μαζί του, αλλά συνέχισε να τον κρατεί φρουρούμενον από πέντε ανθρώπους.

Αλλά η εχθρική προέλαση συνεχιζόταν και βιαζόμενοι και διωκόμενοι οι Έλληνες υποχωρούσαν, άλλοι προς Μεσολόγγι και άλλοι προς Γαβαλού. Ο Γαζής μέσω Γαβαλούς έφθασε στο Μεσολόγγι και εκεί ελευθερώθηκε. Στο Μεσολόγγι ευρίσκετο φυγάς και ο Μαυροκορδάτος, όστις απαξιούσε πάντοτε να συναντήσει τον Γαζή, έναντι του οποίου νοθάνετο (;) την ενοχή του.

Όπως προαναφέρθηκε ο Βαρνακιώτης είχε ανέκαθεν γραμματικό τον Συμεών Κόνδαρα. Ο Μαυροκορδάτος προφανώς κινούμενος από τις σκοτεινές υποψίες του, θέλνσε να θέσει τον Βαρνακιώτη υπό την παρακολούθηση δικού του ανθρώπου. Αλλά ο διορισθείς από τον Μαυροκορδάτο δεύτερος γραμματικός, ο έντιμος σχολάρχης Γεώργιος Γαζής δεν ήτο δυνατόν να γίνει όργανο των εκ της δειλίας προερχομένων ανόπτων προθέσεων βουλιμακού πάθους.

Το επεισόδιο Γαζή παρενεβλήθη ως ένα παράδειγμα, προκειμένου να καταδειχθεί σε ποιο βαθμό εξαχρείωσης αισθημάτων και εκμνηδενισμού της ανθρώπινης ζωής, οδήγησε τους αντιφερομένους η φατριαστική τακτική Μαυροκορδάτου. Επίπεδο σχέσεων αμοιβαίας καχυποψίας.

Επανερχόμεθα στο μέτωπο της πολιορκίας, για να παρατηρήσουμε πως οι εκεί εχθροπραξίας αρχικά εξακτακτηρίζοντο από νωθρότητα, χαλαρότητα και αβουλία εκ μέρους ράθυμων πολιορκητών.

Ο ορμητικός, άγριος, αγέροχος Ρεσίτ, αντιλαμβάνεται ότι έπεσε θύμα κακοήθους συμπεριφοράς εκ μέρους του Βρυώνη. Η εισήγηση του Βρυώνη για κανονική πολιορκία και παράδοση ακε-

ραίας της Πόλης με συνθήκας, αντί αμέσου επιθέσεως που επιθυμούσε ο Ρεσίτ υπήρξε υποβολιμαία, απότοκος παλαιάς αντιζηλίας. Στο εχθρικό στρατόπεδο, έναντι των σχετικά ολιγαρί-θμων απολέμων ασιατών καλδούπηδων του Ρεσίτ, κυριαρχούν οι υπεράριθμοι πολεμικότετοι Αλβανοί του Βρυώνη, επί των οποίων εστηρίζοντο οι ελπίδες.

Οι αλβανοί είναι επαγγελματίες μισθωτοί στρατιώτες που κατ'έθιμον προσφέρουν τις υπηρεσίες τους από τις ανοίξεις (Αγ. Γεωργίου) μέχρι του φθινοπώρου (Αγ. Δημητρίου), που πρέπει να επιστρέψουν στις εστίες τους. Αν δεν αλωθεί τώρα το Μεσολόγγι θα έχουν μισθωτή εργασία και για το επόμενο έτος. Και γιατί να αφανισθούν σε μία αναρριχητική επίθεση; Στη προηγηθείσα σύσκεψη περί του τρόπου ενεργείας κατά του Μεσολογγίου, οι μπουλουκπασάδες και οι μπιμπασάδες αλβανοί, οι οποίοι εξέφραζαν τις απόψεις ολοκλήρου του αλβανικού, δασκαλεμένοι από τον Βρυώνη, απέρριψαν την πρόταση του Ρεσίτ για άμεση επίθεση. Οι καταρακτώδεις βροχές που έχουν μετατρέψει τώρα το εχθρικό στρατόπεδο σε βαλτότοπο, το κρύο, η περιστασιακή μισθοδοσία, η κακή σίτιση, η ώρα της επιστροφής στις εστίες που παρήλθε, οι ομαδικές αυτομολίες, είναι ό,τι χειρότερο για τη διάθεση του δυσθυμούντος Ρεσίτ.

Υποβολέας της συμπεριφοράς του Βρυώνη φέρεται ο Βαρνακιώτης που τον ακολουθεί υποχρεωτικά και προσποιείται ότι του παρέχει φιλικές και επωφελείς συμβουλές.

Για να δοθεί διέξοδος στην ακινησία των πραγμάτων, αποφασίζεται τελικά να υποβληθεί πρόταση παραδόσεως την Πόλην υπό ευνοϊκούς όρους. Η πρόταση υπεβλήθη μετά οκταήμερον από ενάρξεως της πολιορκίας δηλαδή περί την 27η Οκτωβρίου. Ανατίθεται στον Άγιο Βασιάρη να έλθει σε προσωπική συνέντευξη μετά του Μάρκου Μπότσαρη, παλαιού του φίλου από την εποχή που συνυπηρετούσαν στον Αλή πασά, για να μεσολαβήσει στην παράδοση της πόλης με υπόσχεση γενικής αμνηστίας, δικαιώματος ελευθέρως μετεγκαταστάσεως, μεγάλης χρηματικής καταβολής, φορολογικών ελαφρύνσεων, κ.λ.π.

Τις ειδήσεις περί ενάρξεως διαπραγματεύσεων για την παράδοση της πόλης, πληροφορείται ο Γιουσούφ πασάς και σπεύδει να υπερκεράσει Ρεσίτ και Βρυώνη προκειμένου να εμφανισθεί

στην Πύλη πως η παράδοση εγένετο εις αυτόν και δρέψει την ευαρέσκειά του Πατισιάχ. Υποβάλλει λοιπόν τις δικές του προτάσεις. Οι Μεσολογγίτες τις ζητούν εγγράφως. Το έγγραφο του Γιουσούφ, ο Μάρκος το παραδίδει στους πασάδες της ξηράς και η αντιζηλία και καχυποψία μεταξύ τους φουντώνει. Αγανακτούν κατά του Γιουσούφ.

Στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων οι φήμες στο Μεσολόγγι οργιάζουν. Επειδή οι πασάδες προσφέρουν μεγάλα χρηματικά ποσά, υφέρπουσες υποψίες βαραίνουν τον Μάρκο, ότι έλαβε ήδη προκαταβολή.

Σήμερα πλανάται ακόμη το ερώτημα και οι αμφιβολίες που ηγέρθησαν έκτοτε ως προς τον πραγματικό σκοπό στον οποίον απέβλεπαν οι διαπραγματεύσεις.

Οι καχυποψίες που επονηρεύθησαν οι εντόπιοι πως οι διαπραγματεύσεις δεν είναι προσποικτές, για να κερδηθεί τάχα χρόνος μέχρι αφίξεως των αναμενομένων Πελοποννησιακών δυνάμεων, αλλά αποβλέπουν σε πραγματική παράδοση, διεγείρουν την κοινή γνώμη και δημιουργούν αναταραχή.

Ο πραγματικός ήρωας της πολιορκίας ο Θανάσης Ραζηκότσικας, οργισμένος από τις διαδόσεις, με ντελάληδες, καλεί τον λαό του Μεσολογγίου στην αγορά για να τους ομιλήσει. Ο Θανάσης διαθέτει ευγλωττία και πειστικότητα Σίμωνος του πρώτου των εννέα Τελχίνων. Στην αγορά θα φθάσει με την φουστανέλλα διπλωμένη σε σχήμα σάκκου, γεμάτη ασπρήνια νομίσματα. Τώρα είναι τραχύς και επιθετικός. Ρωτάει:

- Ποιός είναι εκείνος ο άτιμος που θέλει να παραδώσει το Μεσολόγγι;

- Ποιός είναι εκείνος που θέλει να το πουλήσει; Παράδες θέλει; Ας πάρει παράδες!

Και με τη χούφτα του άρχισε να σκορπά ασπρήνια νομίσματα από την φουστανέλλα του στους συγκεντρωμένους.

Και ο «άτιμος» εκείνος, εάν υπήρξε, εσταμάτησε προ της απειλής και του θυμού των εντοπίων.

Αλλά γιατί ο Μαυροκορδάτος για τις δεκαπενθήμερες αυτές διαπραγματεύσεις, μέχρι αφίξεως των Πελοποννησίων την 11η Νοεμβρίου, αποφεύγει να σημειώσει κάτι σχετικό στα Ημερολόγια του; παράλειψη που δίνει μια ακόμη αφορμή να σημειώνεται

από τους επικριτές του πως τα γραπτά του είναι παρασκευασμένα από επιδέξια πέννα.

3 Νοεμβρίου

Είσοδος του Γ.Τσόγκα με 188 στρατιώτας.

5 Νοεμβρίου 1822. Μαυροκορδάτος:

«Προς τους καπιτάνους της Δυτικής Ελλάδος.

Ειδοποίησις ότι εκάμαμεν μίαν μπατάγιαν γενικήν να δοκιμάσωμεν τους εχθρούς και ότι από τον φόβον τους έφυγαν...»

Και το ερώτημα: Η επιθετική αυτή «γενική μπατάγια» έγινε με τους 367 άνδρες με τους οποίους ισχυρίζεται ο Μαυροκορδάτος πως κρατάει το Μεσολόγγι ή μήπως η δύναμη ανήρχετο σε 1300/1400 ώστε ήσαν σε θέση ακόμη και να προκαλούν και να σημειώνουν επιτυχία βαθμού που κρίνεται σκόπιμο να διαφημισθεί σε όλους του Καπιτάνους της Δυτικής Ελλάδος;

Μαυροκορδάτος, Αυτοδιαψευδόμενος!

8 Νοεμβρίου.

Άφιξη οκτώ πλοίων του Υδραιοσπετισιώτικου στόλου, μεταξύ των οποίων ένα μπουρλότο, μετά ζωοτροφών και πολεμικών εφοδίων. Του στόλου καπιτανεύει ο Λάζαρος Παναγιώτας. Εφοδιάζουν την πολιορκημένη πόλη με οκτώ κανόνια. Το ένα κανόνι των 36 λίτρων τοποθετήθηκε στη στέγη μιας των δύο εκκλησιών του τείχους [προφανώς της «Παναγίτσας»] που είχαν μετατραπεί σε κανονοστάσια. Είναι αυτό που θα στείλει το βλήμα του κατά της εκκλησίας του Αγ.Βασιλείου και θα αναγκάσει τον Ομερ πασά Βρυώνη να μεταστεγάσει το εκεί στρατηγείο του εκτός ακτίνας βολής. Ο Voutier προσθέτει πως η βόμβα σκότωσε τον υπηρέτη του Βρυώνη (p. 304).

Η εμφάνιση των «σεϊτάν – γενισί» (διαβολοκάραβα) του ελληνικού στόλου, τρέπει σε φυγή τα τρία πλοία του Γιουσούφ που θεωρητικά απέκλειαν την περιοχή. Σπεύδουν να φυλαχθούν στην Ναύπακτο.

Μνησίκακος ο Ρεσίτ, λέγεται ότι έγραψε τώρα επιστολή παραπόνων στον Σουλτάνο, κατά Βρυώνη και Γιουσούφ. Και ο Μέγας Κύριος, δεν συγχωρεί. Αναβάλλει μέχρι να κρίνει την επίκαιρη στιγμή. Οι μεταγενέστερες θανατικές καταδίκες του Βρυώνη στο Διδυμότειχον και Γιουσούφ στο Βιδίни, αποδίδονται στην επιστολή Ρεσίτ. Ίσως.

Στα Μαύρα Βουνά του ακρωτηρίου Πάπα, συνάζονται επειγόντως τα Μωραϊτικά στρατεύματα τα προορισμένα να περάσουν στο Μεσολόγγι και σώσουν αυτό το προπύργιο της Πελοποννήσου.

Πρόκειται για τα στρατιωτικά σώματα του Πέτρου Μαυρομιχάλη, Ανδρ.Ζαΐμη, Κανέλλου Δεληγιάννη, Πυργιωτογαστουναίων και άλλων.

Από προτρεπτική επιστολή Ανδρ.Ζαΐμη προς Καν. Δεληγιάννην, να οπεύσει σε βοήθεια του Μεσολογγίου, παρατίθεται το ακόλουθο απόσπασμα:

«... Να μην καταδεχθής όμως να γίνης όμοιος με τους φερέοικους, οίτινες μήτε είχαν μήτε έχουν να χάσουν τίποτε, και αν καθή η πατρίς αυτοί την τέχνην την νξεύρουν και απέρχονται όθεν ήλθον...». Γνωστός ο φερέοικος.

9 Νοεμβρίου:

Η Κυβέρνηση προκηρύσσει εκλογές για την ανάδειξη Παραστατών, που θα εκπροσωπήσουν τις επαρχίες τους κατά την Β' Εθνική Συνέλευση η οποία πρόκειται να πραγματοποιηθεί στο Άστρος.

10 Νοεμβρίου. Μαυροκορδάτος:

Προς τον Μ.Σεβαστόν [Αρμοστήν Ανατολικού]:

«... και να διορισθή να κρεμασθή ο Σπυρίδων Γκολφίνος δια την κληψιάν όπου έκαμεν εις αυτάς τας περιστάσεις». [Προφανώς ο Κωνσταντίνος Γκολφίνος αντί του Σπυρίδωνος].

11 Νοεμβρίου.

- Θάνατος του μεγάλου φιλέλληνα στρατηγού Charles – Albert Normann, από γαστρικό πυρετό. Μέχρι τις τελευταίες στιγμές του ορμήνευε και διευθετούσε τα κανόνια του κάστρου στις κατάλληλες θέσεις.

Φτωχός και ρακένδυτος ο άρχοντας.

Οι γειτόνισσες οπεύδουν να του εξασφαλίσουν καινούργια φορεσιά, θα τον νεκροστολίσουν, θα τον μοιρολογήσουν.

Φτωκό και το ξόδι του. Ο τάφος του δίπλα στον τάφο του Κυριακούλη.

Αναζητήσατε μια επιμνημόσυνη σημείωση στα Ημερολόγια Μαυροκορδάτου, μια λέξη, μια δημόσια αναγνώριση δικαίου μετά θανάτον, εκεί όπου τόσα άλλα επουσιώδη αναγράφονται.

Άθλιον ιοβόλον πάθος, εκδίκηση δια της σιωπής, εχθροπάθεια

δάτος να σπεύσουν στο στρατόπεδο Δερβέκιστας για να συμπράξουν μετά του αναμενομένου Ανδρ.Λόντου.

Η σύσταση του στρατοπέδου Δερβέκιστας δεν ευδοκιμεί.

Οι εντολές Μαυροκορδάτου δεν επηρεάζουν τις αποφάσεις των καπεταναίων οι οποίοι κινούνται ανεξάρτητοι, αφού οι σχηματισμοί τους χρηματοδοτούνται από τους ίδιους.

Διενέξεις, ιδιοτέλεια, καπάκια, απουσία ενθουσιασμού ή όποια άλλη κακοήθεια και ανυπακοή θα ματαιώσουν μια καλά σχεδιασμένη επιχείρηση.

Κατά τον σχεδιασμό ο Ανδρ. Λόντος κατά την 10η Νοεμβρίου από Βοστίτσα, αποβιβάζεται στη Ρούμελη με 300 ιδικούς του και 400 άνδρες του Ζαΐμη. Ούτε ένας των εντοπιών καπετάνιων δεν προσέρχεται σε βοήθεια του, κατά την προέλαση του μέχρι την θέση Συκιά και Μπουτίνου επί της βορείας πλευράς του Ζυγού όπου στρατοπεδεύει. Εκεί ευρέθησαν ολίγοι άνδρες του Μακρή οι οποίοι προθυμοποιήθησαν να συνάξουν χωρικούς και σχημάτισαν μια δύναμη τριακοσίων, η οποία ενώθηκε με τη δύναμη του Ζαΐμη, όλοι 1.000 άνδρες.

Ο Λόντος έκρινε με την μικρή εκείνη δύναμη να κτυπήσει πρώτα τον [Χασάν Οσμανλή;] ανεψιόν του Ομέρ πασά που κατασκηνωμένος και οχυρωμένος στα πέτρινα σπίτια της Γαβαλούς (ορεινής Παλιογαβαλούς), κειμένης επί λόφου, συνεκέντρωνε τροφές και κρατούσε τους κατοίκους σε υποταγή. Η προσπάθεια του Λόντου απέτυχε. Διακινδυνεύσας, αγανακτισμένος και ανδισμένος επέστρεψε από Τριζόνια στη Βοστίτσα, ακολουθούμενος τώρα και από τον Αλεξ. Βλαχόπουλον.

Ο Λόντος θα σπεύσει στο Μεσολόγγι κατά τα μέσα προσεχούς Δεκεμβρίου.

21 Νοεμβρίου:

- «Προς τον φρούραρχον του Νεοκάστρου και Εφόρους.

Ειδοποίησις, ότι στέλλεται ο Δημήτριος Καλλέργης, δια να μεταφέρει τα δώδεκα κανόνια εδώ, τα οποία ο αδελφός του [Εμμανουήλ] αφιέρωσεν εις την Διοίκησιν. Να τα δώσουν λοιπόν χωρίς άλλο με τες σφαίρες των και άλλες σφαίρες ως αναγκαίες εδώ».

- «Προς τον ναύαρχον των ελληνικών πλοίων [Λάζαρον Παναγιώταν].

Να δώση την άδειαν εις το πλοίον του καπετάν Θανάση

Κριεζή να εκπλεύση εις Νεόκαστρον, δια να μεταφέρη τα κανό-
νια του Καλλέργη».

24 Νοεμβρίου:

«Προς τον ναύαρχον των ελληνικών πλοίων.

Ειδοποίησις ότι έμαθον εις το Κρουονέρι έρχονται καϊκια τούρ-
κικα φορτωμένα με μουνιτζίνας (πολεμοφόδια – munizione –
ιταλ.) και τροφάς. Να στείλη λάντζες να τα πιάσουν και να τα κά-
μουν πρέζαν. Και όσα καϊκια εβγαίνουν από το Μεσολόγγι, να τα
εξετάζη χωρίς εξαίρεσιν σημαίας...»

29 Νοεμβρίου:

«Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

Ότι του περικλείουν έγγραφα του Χουρσίτ, τα οποία με εν Ιο-
νικόν πλοίον εστέλλοντο εις Παλαιάς Πάτρας. Εξ αυτών πληρο-
φορείται τον σκοπόν του εχθρού ότι [δια] να ευδοκιμήση η
εκστρατεία της Δυτικής Ελλάδος, πρέπει να βασταχθή η θαλασ-
σία δύναμις και να φροντίση χωρίς άλλο να οικονομηθούν τα μη-
νιαία».

- Γνωστόν ότι τα πληρώματα του ελληνικού στόλου για να εκ-
πλεύσουν, απαιτούσαν την προπληρωμή τουλάχιστον ενός μη-
νιαίου μετά την εξάντληση του οποίου έπρεπε να ανανεωθεί,
άλλως επέστρεφαν στα νησιά τους.

Ο Νοέμβριος πλησιάζει στο τέλος του και ο έκπλους από το
Μεσολόγγι του στόλου δημιουργεί μεγάλες ανησυχίες.

Ο Μαυροκορδάτος με επιστολές του στον Αντιπρόεδρον του
Εκτελεστικού, στην Πελοποννησιακή Γερουσία, στον κ.Ιω. Ορ-
λάνδο, εκφράζει τις ανησυχίες του για την διαγραφόμενη ως βε-
βαία αναχώρηση του στόλου, και επισημαίνει πως για να
ευδοκιμήσουν τα πράγματα της Δυτικής Ελλάδος, η παραμονή
του στόλου είναι αναγκαία.

Επειδή η Διοίκηση δεν εμβάζει τα απαραίτητα χρηματικά
ποσά, διεξάγεται εκούσιος έρανος, ο οποίος εκάλυψε ένα μόνον
μηνιαίον για τέσσερα πλοία. Τα ονόματα όσων μετείχαν του ερά-
νου και το ποσόν που κατέθεσεν έκαστος έχουν ως ακολούθως:

Αθανάσιος Κότσικας 10.000 γρόσια, Δημ.Μακρής 8.000,
Αδελφοί Δεληγιανναίοι 6.000, Ανδρ.Ζαϊμης 4.000, Πορφύριος
Άρτης 3.000, Αλεξ.Μαυροκορδάτος 2.000, Μάρκος Μπότσαρης
2.000 και Γεώργιος Κίτσιος 1.000. Σύνολον 36.000 γρόσια.

Η συμμετοχή στον έρανο ενός μόνον Μεσολογγίτη, καταλείπει αλγεινές εντυπώσεις εις βάρος των λοιπών «αρχόντων».

- «Προς τον Σισίηνν:

Ότι στέλλεται εκεί ο Νικολάκης Παντολέοντος Κυριακού, δια να εξετάση εις το τραμπάκουλον του Αθανασίου Κότζικα και να ανακαλύψη τα κλαπέντα πράγματα των Τούρκων, γνωρίζων αυτά. Και ότι διορίζω και τον Λέλην να υπάγη εις Πύργον ή όπου αλλού ευρίσκεται το τραμπάκουλον και ότι εις έλλειψιν του Λέλην, διορίζεται ο Νικ. Κομπότης».

- «Προς τον Γ. Λέλην εις Γαστούνην:

Ότι στέλλεται ο Νικόλαος Παντολέοντος Κυριακού, όστις γνωρίζει τα πράγματα των προ καιρού ζωγρηθέντων Τούρκων, όστις θέλει παραλάβει αυτόν και ανθρώπους του Σισίην, δια να υπάγουν να ερευνήσουν εις το τραμπάκουλον του Αθανασίου Κότζικα ευρισκόμενον εις Πύργον, δια να γνωρίσουν και να πάρουν τα τούρκικα πράγματα».

Περί τίνος πρόκειται;

Οι οικοσκευές των ζωγρηθέντων με την έναρξη της Επανάστασεως τούρκων κατοίκων Μεσολογγίου, φέρονται συγκεντρωμένες ως λάφυρα και αποστέλλονται στον Πύργο, προκειμένου να εκποιηθούν, αφού παρέμειναν φυλασσόμενες επί 16 περίπου μήνες.

Την εποχή αυτή οι εκποιήσεις κυρίως ειδών προερχομένων από θαλάσσιες λείες (πρέζες), ή άλλων λαφύρων και αντικειμένων είναι συχνές προκειμένου να εξοικονομηθούν τα έξοδα της πολιορκίας.

Η μεταφορά των τέως τουρκικών οικοσκευών εις Κατάκωλον / Πύργον εγένετο με τραμπάκουλο του Θανάση Ραζηκόσικα. Ο Μαυροκορδάτος χαρακτηρίζει τα προς εκποίηση ως «κλαπέντα» και διορίζει τον Νικόλαον Παντ. Κυριακού και Γεώργ. Λέλην ή Νικόλ. Κομπότην, όπως ενισχυμένοι με δύναμη ανδρών του Σισίην, να υπάγουν να εξετάσουν, ανακαλύψουν και πάρουν [κατασχέσουν] τις μεταφερόμενες οικοσκευές.

Στην από 24 Ιανουαρίου 1823 επιστολή προς τον Γεώρ. Λέλην εις Λεχαινά αναφέρεται «... ότι η ανακάλυψις των σφετερισθέντων τουρκικών εστάθη ευτυχής εις αυτήν την περίστασιν· ότι πρέπει ταύτα να τα πωλήση δια δημοπρασίας ...».

«Κηλαπένια και Σφειεριοθένια» λοιπόν. Είναι δυνατόν οικοσκευές που εσουνάχθησαν με κοινή προσπάθεια και διαφυλάχθησαν επί 16 μήνες σε αποθήκη να γίνουν αντικείμενον «κλοπής»; Γιατί το μίσος;

Στο «Βιβλίον Κάσσας – Μετρητών Μεσολογγίου, από 20 Οκτωβρίου 1822 έως 25 Μαρτίου 1823» που τηρούσε ο Γεωργ. Πραϊίδης φέρονται οι ακόλουθες δύο καταθέσεις μετρητών:

α) «24 Φεβρουαρίου 1823. Όσα εισέπραξεν ο Γεώργ. Λέλης από την εις δημοπρασίαν πώλησιν των οθωμανικών πραγμάτων ανακαλυφθέντων παρ' αυτού εις Πύργον της Πελοποννήσου γρόσια 3.162,13» και

β) «4 Μαρτίου 1823. Από Μητζάρα και Χρηστάκη Άρτη, από την πώληση των λαφύρων των Οθωμανικών πραγμάτων ανακαλυφθέντων εις Πύργον της Πελοποννήσου παρά του Γεώργ.Λέλη, ομού και τα του Μήτρου Δεληγιώργη και Τζητζινιάκου και εμετρήθησαν περί τας 24 απελθόντος γρόσια 1.440,50».

Όστε το φορτίο το μεταφερθέν με το τραμπάκουλο του Ραζηκότσικα κατασχέθηκε και το επιτευχθέν εκπλειστηρίασμα κατατίθεται ως δημόσιο έσοδο.

Από το γεγονός πως από τα τέλη Νοεμβρίου, τα χρήματα κατατίθενται τμηματικά σε δύο δόσεις αρχές Μαρτίου επομένου έτους, συνάγεται πως τα οθωμανικά πράγματα εξεποiehθησαν τμηματικά σε διαδοχικές δημοπρασίες.

Στη Κάσσα κατατέθησαν συνολικά 4.602,63 γρόσια, ποσό το οποίο προέκυψε ως καθαρό αποτέλεσμα, μετά την αφαίρεση των δαπανών τριμήνου παραμονής εις Πύργον, των παραγόντων που αναμίχθησαν στην εκποίηση. Το ύψος των εκτός έδρας δαπανών αυτών των Κυρίων δεν αναφέρεται.

Με το τραμπάκουλο όμως μεταφέρθησαν και είδη των Μήτρου Δεληγιώργη και Τζητζινιάκου. Τί είδη και ποιάς αξίας; Είδη μή-πως και αυτά «κλεμμένα» αφού το εκπλειστηρίασμα κατατίθεται ως δημόσιο έσοδο;

Μήπως η πρωτοβουλία Ραζηκότσικα, Δεληγιώργη, Τζητζινιάκου, να εκποιήσουν τις όσες ενόμισαν λείες, παρακάμπτοντες τον Μαυροκορδάτον, προκάλεσε την μήνιν του πολύβουλου Άρχοντα, όστις δράτεται της ευκαιρίας, και χαρακτηρίζει το φορτίο ως προϊόν «κλοπής» αμαυρώνοντας συνειδήσεις; Το ποσό του εκ-

πλειστηριάσματος αξίζει τις δημιουργούμενες σήμερα υποψίες;

Ευτελές χρηματικό ποσόν, ευτελέστερης εμφανίσεως, ευτελισμού συνειδήσεων.

Και φυσικά τα περί «κλοπής» εάν εγίνοντο έκτοτε γνωστά, ήσαν ικανά να στείλουν τον αναβρυνόμενον καταχθονίων σκοπών, αμέσως στις αιωνίους μονάς.

Στη διάρκεια της δίμηνης παραμονής του στο πολιορκημένο Μεσολόγγι ο ματαιόφρων Πρωθυπουργός / Αρχιστράτηγος, βιώνει υπό ψυχικήν άλωση. Δεν απετόλμησε να συγκαλέσει και προεδρεύσει ενός κατευθυντηρίου συμβουλίου οπλαρχηγών, δεν επιθεώρησε, των λαβάρων προηγούμενων, γραφικός ως άλλοτε, έφιππος, με την στραταρχική ράβδο στο χέρι, το «στράτευμά του», δεν απετόλμησε να απευθύνει έναν ενθαρρυντικό λόγο στους οπλίτας να υποκαύσει τον ζήλον τους, δεν συνέταξε μια προτρεπτική Προκήρυξη ελπίδας, την ούτως ή άλλως περιττήν προς τους ευεκτούντας από την απόφαση νίκης και με αναρριπισμένο φρόνημα εντοπίους.

Φιλοσκώμων ο Άρχοντας έναντι των υπηκόων του, σκωπτικοί και «*νιαγιαντισμένοι*» οι εντόπιοι έναντι του Άρχοντος.

Μέσα στην ομοιογένεια της Μεσολογγίτικης κοινωνίας, ποιός έχει προσωπική επιβολή, ενεργό εμπλοκή, λόγο επιρροής, ποιός κινεί την φιλεργία των εντοπίων, ποιός ισχυροποιεί τις ανεξιχνίαστες ψυχικές προθέσεις, ποιός εφελκύει την εμπιστοσύνη, ποιός εκφράζει την συνέχουσα θέληση, ποιό διαθέτουν αδιάσειστη απόφαση πείσματος και γενναιότητος, ποιό εμπνεόμενοι από αισιοδοξία νίκης εστάθησαν αμετακίνητοι στο έρεισμα της προνοίας τους, όπου ανασυντάχθησαν οι εν υποχωρήσει δυνάμεις, ποιό κυριαρχούνται από την ζωτικότητα του θυμοειδούς της ανδρείας, ποιές συγκρασίες αγρυπνούν στις αμφίβολες προθέσεις επιδόξου φυγάδος;

Ποιοί προετοίμασαν αντιστασιακή συνείδηση και ψυχολογία και έξαρση φιλιτιμίας;

Η πόλη ανέδειξε αρχηγό της, αγαστόν συμπολίτη της, προ του οποίου υποχωρούν οι άλλες φιλοδοξίες.

Ο αντίζηλος ευρίσκεται στη διάθεση των Μεσολογγιτών τους οποίους μέχρι χθες αδυνατούσε να ανεχθεί γιατί στάθηκε αδύνατο να τους υποτάξει η ματαιόπνοος αλογία του. Ο συγγόνος υπε-

ροπτικός βουλιμικός μοναχισμός και η έπαρση, έφερε τον Άρχοντα σε θέση απωθητικού περιθωρίου.

Τα ρήγματα του καθημερινού ψυχικού ζόφου δημιουργούν αυτοσαρκαστική απαγοήτευση, απορφανισμό των εξαντλητικών πολυδιάστατων ονείρων.

- Λεία διαισθανομένων αθούρβων σκοτεινών απαγοπεύσεων.
- Λιτανεία επισκιασμένου γοήτρου απολυταρχικής επιτροπείας.
- Κραδασμοί αστάθμητων στοχασμών που απομυζούν άναρθροι, ενσικτώδεις προθέσεις.
- Καχυποψία και δυσπιστία προϊόντα αντιπρωισμού χαμαιβάμονα. Ο γαλουχηθείς τουρκοπρίγκιπας Μεχρεμί Σεράρ [εξ απορρήτων Πρίγκιψ] επήλθε στην Ελλάδα και εγκαταστοιχείώθηκε προς βιοπορισμόν.

Αυτοαναιρούμενος από τελεία απαξία νοσηρών αλαζονικών επιδιώξεων, υφίσταται την ηχηρά κατάρρευση των όσων φαλκίδευσε ο μεταπρατισμός συστηματικής προπαγάνδας και φρενήρης πειραματισμός μειωπικής επίγνωσης.

- Άθυρμα συνειδησιακών ενοχών ο Πραίτωρ.
- Χαρακτήρας ουλητού που δεν συνεγείρει, δεν συσπειρώνει, ο μικροσαλτιμπάγκος της στρατιωτικής.
- Αυτοκαταστροφικός ιδιότυπος. Δυσδιάθετος. Εμπαθής.
- Βοερή καταστολή ονείρων και ιδιοληπτικών εμμονών.

Οι ηθικά καταξιωμένοι πρώτοι του Μωρέα, με υψηλό φρόνημα, καθαρή αντίληψη των περιστάσεων, εθελοντική απόφαση αυτοθυσίας, δεν ήλθαν να ανορθώσουν το γόητρο καταρρευούσης υπεροπτικής υπάρξεως. Η άφιξη των Πελοποννησίων οριοθετεί το ουσιαστικό τέλος εμπιστοσύνης και προοιωνίζει την αποδόμηση του αποκαρδιωμένου Πάτρωνα, κατά την Β' Εθνική Σύσκεψη που έχει ήδη προγραμματισθεί.

Στο Άστρος θα υποβιβασθεί στη θέση του Γραμματικού Επικρατείας και στη συνέχεια, επιλέγεται να αντικαταστήσει τον παραιτηθέντα Ιω. Ορλάνδο, στο αξίωμα του Προέδρου της Βουλής.

Οργισμένος ο Θ. Κολοκοτρώνης για την εκλογή τον αναγκάζει σε παραίτηση. Του δηλώνει: «Σου βέγω τούτο, κύριε Μαυροκορδάτε... μη καθήσεις πρόεδρος, γιατί έρχομαι και σε διώχνω με τα βλεμόνια, με την βεβιάδα όπως ήλθες ...». Την ίδια νύχτα ο Μαυ-

ροκορδάτος επέρασε στο Κρανίδι και έπειτα στην Ύδρα, στην προστασία των Κουντουριώτην, όπου παρέμεινε επί αρκετόν εκτός εξουσίας.

Αιχμάλωτος της μεγαλοφυΐας του στο Μεσολόγγι τώρα ο Πρωθυπουργός, εκπρόσωπος θεσμοθετημένης έρπουσας ισχνής εξουσίας, εξηρημένος, ευάλωτος και επιτηρούμενος, ανέτοιμος να ριψοκινδυνεύσει, μάρτυρας αδιάψευτος η αναμένουσα να τον φυγαδεύσει μισθωτή πάσαρα, συνεχίζει και τον Δεκέμβριο μήνα την καθιερωμένη αλληλογραφία του. Εκεί συναριθμούνται τα όσα οξυμένα προβλήματα δεν έγιναν εγκαίρως αντιληπτά και οι όσες παραλείψεις εγκαίρως εφοδιασμού του κάστρου που μέχρι χθες από έλλειψη αίσθησης αναλογικών δυνατοτήτων και διορατικότητας εθεωρείτο μη υπολογίσιμο και αμελητέο, γιατί ισοθάλασσο όπως κατάκειται «δεν κρατείται» το πενιχρό εκείνο λασπότοιχο γελαδομάντρι με το ένα αμυντήριο χαντάκι, που ψυχές ισοδύναμων ηρώων ανέδειξαν σε μοναδική ακρόπολη παγκόσμιας αναφοράς.

Ο στόλος τώρα εξασφαλίζει τον από θαλάσσης απρόσκοπτο ανεφοδιασμό των πολιορκημένων, αλλά είναι προβληματική η παραμονή του στην περιοχή. Τα πληρώματα απαιτούν την πληρωμή του μηνιαίου μισθού τους για να εξασφαλίζουν την συντήρηση των οικογενειών τους στο διάστημα της απουσίας τους. Για την εξοικονόμηση μετρητών και εφοδίων ο Μαυροκορδάτος με εναγόνια επιχειρήματα απευθύνεται στο Εκτελεστικό, στους προεστούς των ναυτικών Νήσων, στους Φιλογενείς της Ζακύνθου, στους εν Αλεξανδρεία αδελφούς Τοσίτσα [προμηθευτής στρατού και ναυτικού του Mohammed Aly], στον βαθύπλουτο Γεώργ. Σισίνη, ενοικιαστή των προσόδων της Γαστούνης έναντι 350.000 γροσίων που δεν αποδίδει ή αποδίδει ότι θέλει και όταν ευαρεστηθεί.

Κάπου τριάντα επιστολές στον Σισίνη για βοήθεια. Ανάληπτος ο άρχοντας της σατραπείας της βορειοδυτικής Πελοποννήσου. Τελικά απέδωσε 100.000 γρόσια, και τμηματικά απέστειλλε μερικές ποσότητες βοοειδών.

Η έκταση αυτής της αλληλογραφίας είναι ό,τι μερικώς θα χρησιμοποιηθεί ως ζύμη των όσων γλαφυρών και εγκωμιαστικών αφερεγγίων φιλοτέκνησε ο παρέκτων αυθεντία επίμονος ιστορι-

κός δογματισμός, υπέρ του διαπρέψαντος στον κλάδο της επιμελητείας Αρχιστρατήγου / Αρχιεπιστολόεως.

Ο αυτοιτιλοφορηθείς «expert» της διπλωματικής επιστήμης κατά την εικοσάμνη αποουσία του από την κυβερνητική καθέδρα, έχει αμελήσει τελείως την εξωτερική πολιτική.

Μεταξύ των 1.700 περίπου επιστολών του, αυτής της περιόδου, αναζητήσατε έστω μία προς τις κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών δυνάμεων που αμφισβητούν την ύπαρξη Ελληνικού Έθνους και συνεπώς Εθνικής Επαναστάσεως.

Καμμία επιτυχία, αφού δεν υπήρξε και η επιβαλλομένη προσπάθεια.

Πολιτικός υπόλογος βαρυτάτης αμελείας.

Ακόμη και η επίσημη πολιτική της αρτιούστατης δημοκρατίας των Η.Π.Α, κατ' επίφαση ουδετέρα. Τα δύο πρώτα χρόνια της Επαναστάσεώς μας, φιλόανθρωπες προτάσεις για αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας, απορρίπτονται από την Αμερικανική Βουλή, με πρόσχημα την ουδετερότητα. Όμως η ανθρωπιστική βοήθεια δεν προβλέπεται στις απαγορεύσεις του δόγματος Monroe, και θα επιτραπεί αργότερα υπό την πίεση της κοινής γνώμης.

Ταυτόχρονα και σε όλη τη διάρκεια της Επαναστάσεως η επίσημη διπλωματία των Η.Π.Α., επιχειρεί επέκταση των εμπορικών δραστηριοτήτων προς Μεσόγειο και εκείθεν προς Ασίαν.

Στη Μεσόγειο οι Ευρωπαϊκές ναυτικές δυνάμεις έχουν αποσπάσει από τον Σουλτάνο ειδικές διομολογήσεις και προνομιακές απαλλαγές, ελεύθερη ναυσιπλοΐα σε Δαρδανέλλια, Βόσπορο, ως και λοιπές διευκολύνσεις. Ο ανταγωνισμός επιβάλλει και τα αμερικανικά πλοία όπως τύχουν των αυτών προνομίων. Οι γεωγραφικές αποστάσεις όμως είναι ένα εμπόδιο και οι επιδιώξεις δεν ευδοκιμούν. Την απόσταση θα γεφυρώσει μοίρα του στόλου που πλέει στη Μεσόγειο το 1825 με ναύαρχο τον John Rodgers. Αποτελείται από την ναυαρχίδα «Carolina» την φρεγάτα «Constitution» με κυβερνήτη τον Daniel Petterson και τις κοβέρτες «Ontario» και «Erie».

Αυτή η μοίρα ναυλουχεί συνήθως στη Σμύρνη όπου έγινε ευμενώς δεκτή. Το έργο του Rodgers και οι υποχρεώσεις του προς τους παρέχοντας φιλόξενο αγκυροβόλιον είναι ευκόλως εννοού-

μενα. Για τις επιδιώξεις του προσεταιρίζεται τον τούρκο ναύαρχο με μπαξίσια και πλούσια δώρα για τις κυρίες του χαρεμιού του. Τα πληρώματα του στόλου υποχρεώνονται στην ταπείνωση να ζητωκραυγάζουν τρεις φορές τον τούρκο καπετάν πασά κατά τις συναντήσεις των στόλων.

Και το 1827, μετά την καταστροφή του τουρκικού στόλου στο Ναυαρίνο, η Αμερικανική κυβέρνηση προσφέρεται να ναυπηγήσει συντόμως νέον.

Μετά την μικρή αναδρομή στην εξωτερική πολιτική, επανερχόμεθα στα εσωτερικά μας.

16 Δεκεμβρίου 1822 – Μαυροκορδάτος:

Προς τον Γεώργ. Γουλιμίν και λοιπούς Καστρινοίς και Καλυβίτας τους ευρισκομένους εις Βάλτον:

«... Ότι αυτοί σας πληροφορούν περί των ληφθέντων γραμμάτων του Οδυσσέως, Καλιτζά και Σιαφάκα, οίτινες έρχονται προς βοήθειάν μας· ασκέρι έρχεται αρκετόν...».

Ο Οδυσσέας, μετά την επίσημη κυβερνητική ανάκληση της εις θάνατον προγενεστέρας επικηρύξεώς του, προϊόντος προσωπικών αντιζηλιών και καλοστημένης πλεκτάνης Θ. Νέγρη και Ιω. Κωλέττη, αποκατεστημένος πλέον και αμνησικός, ξεκίνησε μέσα στο καταχείμωνο, από τον Όσιο Λουκά με 200 άνδρες και διευθύνεται στο Μεσολόγγι με σκοπό να κτυπήσει του Τούρκους από τα νότια. Διερχόμενος από Σάλωνα παραλαμβάνει τον γιο του Πανουργιά με άλλους 200. Ακολουθώντας στο Μαλανδρίνο και Δωρίδα παραλαμβάνει τον Δήμο Σκαλτσά με όλο το στράτευμα των δύο περιοχών. Προχωρεί στα Κράβαρα. Στη Λομποτινά ο οπλαρχηγός Πιλάλας μάχεται την οικογένεια των Καναβέων. Τους συμφιλιώνει και τους πείθει να τον ακολουθήσουν. Καθ' οδόν συναντά το σώμα των δύο αδελφών Γιολδάση, που κατευθύνεται σε βοήθεια των Καναβέων. Τους πείθει και αυτούς και τον ακολουθούν.

Στο Μεσολόγγι θα φθάσει μετά την 25η Δεκεμβρίου και θα λάβει μέρος σε ολιγοήμερη καταδίωξη των αποχωρούντων Τούρκων.

18η Δεκεμβρίου: Απομνημονεύματα Κανέλλου Δεληγιάννη και Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου.

Προσορμίζεται στο Βασιλάδι πλοίων των Ζακυνθίων αδελφών

Σπυρίδωνος και Γεωργίου Βιτάλη, με ιονική σημαία διοικούμενο από τον Σπυρίδωνα. Κομίζει συνεισφορές και κάθε είδους βοηθήματα προερχόμενα κυρίως από Γάλλους φιλέλληνας. Μεταξύ των εφοδίων συγκαταλέγονταν 20.000 οκάδες μολύβι, 10.000 οκάδες μπαρούτι, 30.000 τουφεκόπετρες, 40 κοντάρια παξιμάδι, αρκετό χαρτί και άλλα.

Αμέσως διορίσθησαν άνδρες, γυναίκες και παιδιά τα οποία εντός ενός εικοσιτετραώρου έδεσαν όλη την παραληφθείσα ποσότητα σε φουσέκια που διενεμήθησαν άφθονα στους στρατιώτες.

Εξ ιδίων ο Βιτάλης φέρεται ότι προσέφερε 1.000 μπιτίλιες ρούμι. Διενεμήθησαν στους στρατιώτες την νύκτα της 24ης προς 25ης Δεκεμβρίου.

Την επιμέλεια συγκεντρώσεως και αποστολής των εφοδίων τούτων είχε αναλάβει ο μητροπολίτης Ιγνάντιος.

Από μινός τώρα στο εχθρικό στρατόπεδο παρατηρούνται ομαδικές λιποταξίες. Γκέγκηδες, Τόσκηδες, Λιάπηδες, Τσάμπηδες, Τζαμουριανοί, επιστρέφουν ομαδικά στις εστίες τους. Όλοι εκλεκτοί τζοχανταραίοι, και το εχθρικό στρατόπεδο αποδυναμώνεται.

21η Δεκεμβρίου. Αλεξ. Μαυροκορδάτος.

- «Προς τον ναύαρχον των ελληνικών πλοίων [Λαζ. Παναγιώταν]. Δια να στείλη δύο καράβια εις το Καραβοστάσι, να πάρουν τους εκεί [υπό τον Ανδρ. Λόντον αναμένοντας] περίπου των τετρακοσίων».

Εκτός εκείνου του Βασιλαδιού, Καραβοστάσι εκαλείτο ομοίως και ο έναντι όρμος στα Μαύρα Βουνά του Πάπα.

- Από το Καραβοστάσι του Πάπα τα δύο πλοία του στόλου παραλαμβάνουν τον επανερχόμενον Ανδρ. Λόντο με 462 Μωραίτες, εισπλέουν στο Καραβοστάσι του Βασιλαδιού και εκείθεν μετεπιβιβάζονται στο Μεσολόγγι.

- Ο Κανέλλος Δεληγιάννης υπολογίζει τώρα αναλυτικά τη δύναμη εκάστης στρατικωτικής ομάδας. Το σύνολο των Πελοποννησίων αναβιβάζει σε 1950, τους δε Ρουμελιώτες σε 706, αριθμός ο οποίος υστερεί καταφανώς του πραγματικού.

Ο πλοίαρχος Λάζαρος [της] Παναγιώτας, με την από 13 Νοεμβρίου αναφορά του προς τους προεστούς της Ύδρας, αριθμεί τους εντοπίους σε 1.100. Έκτοτε η δύναμη αυτή ενισχύετο.

Υπενθυμίζεται και ο προαναφερόμενος αριθμός των 1.400/

1.500 ανδρών κατά τα τέλη του Οκτωβρίου όστις δέον να θεωρηθεί υπαρκτός συνυπολογίζοντας και τους μαρινάρους και ναυτοπλίτας που υπηρετούσαν στα καταδρομικά της «αληθρούτου» πολιτείας.

23 Δεκεμβρίου.

Συγκαλείται γενική συνέλευση όλων των στρατιωτικών παραγόντων.

Η σύσκεψη πραγματοποιείται στο σπίτι Καψάλη όπου διαμένουν φιλοξενούμενοι ο Ζαΐμης, Μαυρομιχάλης και οι αρχιερείς Πορφύριος και Ρωγών. Εκεί εκλήθησαν και παρέστησαν όλοι οι πολιορκούμενοι οπλαρχηγοί.

Σκέψεως γενομένης περί του «*τί δει ποιητέον*» κατά τον Κανέλλο Δεληγιάννη «...και βλέποντες μάλιστα, ότι, η Κυβέρνησις εις την κατάστασιν την οποίαν την κατήντησεν ο αρχιστράτηγος [Αλ. Μαυροκορδάτος] και η δούλη αυτού Γερουσία, δεν νδύνατο μήτε στρατεύματα να διορίση να απέλθουν εις την Δυτικήν Ελλάδα... μήτε πολεμοεφόδια είχε να στείλη εις εκείνα τα μέρη... αλλά την κατήντησεν [την Κυβέρνηση] εις μίαν γωνίαν της Πελοποννήσου και ευρίσκετο εκεί μόνον δια τον τύπον ως μία σκιά άψυχος», αποφασίζεται:

Να απέλθουν και πλεύσουν εις Δραγαμέστο ο Πετρόμπεης ως αρχηγός, αναγνωριζόμενος υπό πάντων ιεραρχικώς ανώτερος, με τους Τσόγκαν, Γριβαίους, Σαλαφατινό, και 70 Πυργογαστουναίους με σκοπό να κινήσουν πάλι τους κατοίκους των περιοχών εκείνων στα όπλα και εμποδίσουν τα από Άρτα μέσω Καρβασαρά προς Μεσολόγγι διερχόμενα εχθρικά караβάνια τα μεταφέροντα προμήθειες στους πολιορκητάς.

Ωστε:

- Ούτε η παραμικρά έμψυχος και υλική βοήθεια από κυβερνητικής πλευράς δεν ήτο αναμενομένη.

- Στο σπίτι του Καψάλη καλούνται μόνον οι αναγνωρισμένοι μάχιμοι οπλαρχηγοί που επωμίζονται το αιματηρό φορτίο. Αυτοί σχεδιάζουν, αυτοί εκτελούν.

- Ο Αρχιστράτηγος δεν προσκαλείται ως ανεπιτήδεις στρατιωτικών, αποτυχημένος, απαράδεκτος, καταστροφικός, «*τύπος σκιάς άψυχος*».

- Στρατιωτική καθαίρεση σθένοντος Αρχιστρατήγου.

24η Δεκεμβρίου: Εωθινό της βαρucheιμωνιάς και των βορριάδων.

- Αλ.Μαυροκορδάτος.

«Προς τον ναύαρχον καπ. Λάζαρον [Παναγιώταν].

Ότι κατά την χθεσινήν εκλογήν την οποίαν αυτοί έκαμαν, δύο καράβια υδριώτικα να υπάγουν εις Καραβοστάσι να μεταφέρουν το σιράτευμα και άβηλα δύο να έμβρη ο Πειτρόμπεγης δια το Ξηρόμερον. Ο δε Τζόγκας επειδή έχει δοσμένην υπόσχεσιν εις τον καπετάν Δημήτρην Ορλώφ, θέλει εμβαρκαρισθή εις το καράβι του ...κ.β.π.».

- «ΑΥΤΟΙ έκαμαν την εκλογήν»:

- Διατύπωση που πλήττει το κύρος των αντιπάλων, προσδιορισμένων με την αντωνυμιάν «Αυτοί».

- Αυτοί που με κατέστησαν αποσυνάγωγο της παρασυναγωγής τους. Αυτοί που με καθάισαν.

- Αυτοί που αποφασίζουν και εντέλλονται εμένα, το επί της επιμελητείας παραπαίδι τους να τους εξασφαλίσει τα πλωτά μέσα της εκστρατείας τους στο Ξηρόμερο.

- Αυτοί φέρουν τις ευθύνες της «χθεσινής εκλογής τους» και παραμένω αμέτοχος των συνεπειών τυχόν αποτυχίας.

- Αυτοί: Απόπνοια πίκρας και μίσους, ο πιο εκρηκτικός συνδυασμός.

- Κοπετός περιφρονημένου, σε αποβολή.

- Το πρωί της 24ης Δεκεμβρίου, οι προς στρατείαν 550 περίπου άνδρες, επιβιβάζονται στα καϊκια και αλιτενή πλοiάρια των εντοπίων και μεταφέρονται στο Βασιλάδι, για να μετεπιβιβασθούν στα πλοία του στόλου και πλεύσουν στο Δραγαμέστο.

Η μεταβίβαση καθυστερεί μέχρι να μαϊνάρουν οι βορριάδες και επιτρέψουν την εναντιοδρομία στο Ιόνιο.

- Το ίδιο πρωί, οι έλληνες ειδοποιούνται πως την ερχομένη ασέλινο νύκτα ξημερώματα Χριστουγέννων, οι εχθροί θα πραγματοποιήσουν γενική επίθεση για να αναρριχηθούν επί του τείχους και εισέλθουν στην Πόλη.

Από ποιόν ειδοποιήθησαν; Υπάρχουν οι ακόλουθες εκδοχές ονομάτων:

- Γεώργιος Ζούκας: Υπό Στασινού Μικρούλη. Βλέπε και εις προαναφερομένη (σελ.140) «Ιστορία της Δυτ. Χ. Ελλ., εκ της τυπογραφίας Δημητρίου Μεσθενέως – Μεσολόγγι 1824» – πολύστιχο απλούς

ποίημα δημοσιευθέν ανωνύμως, που αρχίζει με τους στίχους:

*«Κονδύβη απεφάσισα ς' την δεξιάν να πιάσω,
τον πόλεμον Μεσοβιογγιού δια να περιγράψω».*

- Κων /νος Ζούκας. Ο άλλοτε αρματολός και κλέφτης. Εκδοχή Νικολάου Δημ. Μακρή.
- Κάποιος Ζούκας: Χειρόγραφο κάποιου Μωραΐτη που βρέθηκε στα χαρτιά του Ρήγα Παλαμίδα.
- Γιάννης Γούναρης: Εκδοχή τον Σπυρ. Τρικούπη.
- Γεώργιος Μπακόλας: Κρυφίως ειδοποιήσας εκ του εχθρικού στρατοπέδου. Εκδοχή Παλαιών Πατρών Γερμανού.
- Antonio Bassano: Κρυφίως, ο ιταλός που αιχμαλωτίστηκε στον Αμβρακικό και διευθύνει τώρα αναγκαστικά το εχθρικό πυροβολικό, για να σώσει τη ζωή του. Εκδοχή Γεωργ. Ξένου.
- Ιωάννης Γούναρης, Χριστιανός Ιωαννίτης. Εκδοχή Κανέλλου Δεληγιάννη.
- Ένας Λιποτάκτης. Εκδοχή George Jarvis, αμερικανού «φιλέλληνας», κατοίκου Γερμανίας, τον οποίον ο Μαυροκορδάτος ανήγαγε σε στρατηγό, όστις παρακολουθούσε την τιτανομαχία της 24/25 Δεκεμβρίου από το πλοίο «Θεμιστοκλής».
- Άνθρωπος τις χριστιανός ευρισκόμενος εν τω στρατοπέδω των Τούρκων. Εκδοχή Λάμπρου Κουτσονίκα.

- Γενικός συναγερμός:

- Συσκέψεως γενομένης στο σπίτι του Καψάλη λαμβάνονται διάφορα πολύ γνωστά επείγοντα μέτρα. Επιλέγονται να μνημονευθούν τα επόμενα δύο:
- Αποβιβάζονται από τα πλοία του στόλου 300 ή κατ' άλλους 500 ναυβάτες προς ενίσχυση του φρουρίου. Είναι όλοι οπλισμένοι με τρομπόνια που σκορπούν καλάζι θανατηφόρων μύδρων (μολυβδοσφαιρίδια).
- Δίνεται εντολή στους ευρισκομένους επάνω στο Βασιλάδι 500 άνδρες, της προς Ξηρόμερον στρατείας, να επιστρέψουν και αναπυχθούν παρά το τείχος στις θέσεις που κατείχαν προηγουμένως.

Η εντολή λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών και καθυστερήσεων δεν εκτελείται. Οι επί της νήσου οπλίτες διανυκτερεύουν εκεί.

- Το σχέδιο του εχθρού, σε πρώτη φάση είναι, δύναμη 800 ορκισμένων εκλεκτών τσεμπετσιδών (εθελοντών) Αλβανών υπό τον Ταχέρ Τσαπάρα Τσάμπη να επιχειρήσει με ξυλόσκαλες ανάβαση επί του τείχους και δημιουργία ρήγματος.

Μετά την επιτυχή ανάβαση της πρώτης ομάδος κρούσεως, δύναμη 1.000 εφεδρευόντων, θα επιχειρήσει είσοδο στην πόλη, από το ρήγμα που θα έχει ετοιμάσει η ομάδα κρούσεως. Θα ακολουθήσει τέλος η είσοδος ολοκλήρου του εχθρικού στρατεύματος.

25η Δεκεμβρίου:

ΝΙΚΗ

- Για τους Νικητές της τιτανομαχίας:
«... σημαίες φοβερές, ξεδιπλωθείται στον αέρα!»
- Για τους Νεκρούς η δάφνη.
«Θνάσκειν μη στέγε τους αγαθούς»(Καθλήμαχος).
- Για τους ελεεινούς δυσάνεκτους απόντας, της τιτανομαχίας, τους χωρίς πνεύμα αυτοθυσίας, τους μολυσμένους αλαζονικούς και ματαιόδοξους, ηχίστε σάλπιγγες το νεκρικό σας σιωπητήριο.
- Ο εφημέριος της εκκλησίας της Αναλήψεως της Ζακύνθου παπά Διονύσιος Άννινος, που είχε εκφωνήσει ενθαρυντικό λόγο στους αγωνιστές του Μεσολογγίου κατά την έναρξη της πολιορκίας, αναπέμπει τώρα ευχαριστήριο δέηση και εκφωνεί επαινετικό λόγο στους νικητές.
- Camillo Benso Conte di Cavour: «Και το Μεσολούγγι! Αυτή η στεωφόρος μιά άμυνας ηρωικής». Ο Cavour προφέρει Μεσολούγγι, κατά τους παλαιούς γεωγράφους. (Βλέπε: Ντίνου Κονόμου: «Ο Γεώργιος Τερτσέτης και τα Ευρισκόμενα Έργα του», Έκδοσις: Βιβλιοθήκης της Βουλής – Αθήναι 1984, σελ. 918 – Μεσολούγγι εις σελίδα 637). Πρόκειται για τοπωνυμική ομοιότητα εκ του παρηκχυμένου συσχετικού καταλοίπου ονομαστικής σχέσεως λιμνοθαλάσσης [Messalungia] και πόλεως.
Απώλειες:

Από το σώμα του Δεληγιάννη ένδεκα, Πυργογαστουναίοι πέντε, Ζαΐμη δύο, Λόντου δύο, Μακρή δύο, από όλα τα ρουμελιώτικα σώματα τέσσαρες, σύνολο 26, πλέον μερικοί πληγωμένοι.

Εχθρικές απώλειες:

Υπολογίζεται ότι εφονεύθησαν περί τους 1.600 και επληγώθησαν περισσότεροι.

Μεταξύ των αιχμαλώτων ο πελωρίων διαστάσεων γίγαντας «Γιουρούκ Μπαϊρακτάρης» του Ομέρ Βρυώνη.

Σιδηροδέσμιος φυλακίζεται στο σπίτι του Χρηστάκη Άρτη (εξ Άρτης, γαμπρός Καψάλη, το πέτρινο νεόδμητο διώροφο σπίτι του στο παράλιο, έναντι του Ανεμόμυλου).

Επιχειρείται η ανταλλαγή του με τον Antonio Bassano, αλλά ο Ρεσίτ απορρίπτει την πρόταση. Αντιπροτείνεται η καταβολή μεγάλου ποσού λύτρων, αλλά τα χρήματα δεν γίνονται δεκτά από την Ελληνική πλευρά.

Ο Δεληγιάννης αποκτά οικειότητα μαζί του και σκέπτεται να τον χρησιμοποιήσει για δικό του σημαντικό /μπαϊρακτάρη.

26η Δεκεμβρίου.

- Λαφυραγωγία του πλούσιου οπλισμού των φονευθέντων, και μερική σκύλευση του ρουχισμού τους, στα θυλάκια των οποίων ευρίσκονται μεγάλα χρηματικά ποσά. Έκαστος εθελοντής της εφόδου είχε λάβει 500 γρόσια ως προκαταβολή.

Εκτός του τείχους κατάκεινται περί τα 1.000 πτώματα. Επινεύονται τρόποι με τους οποίους πλησιάζουν τα εκτεθειμένα πτώματα για να τα σκυλεύσουν χωρίς κίνδυνο, έρποντες.

- Από υποψίαν φόβου μήπως οι εχθροί επιχειρήσουν και την ερχομένη νύκτα νέα επίθεση, επανερχόμενοι απαρατήρητοι στο σκότος έξω του τείχους, επερόνησαν να φωτίσουν εξωτερικά την περιοχή της τάφρου με τον ακόλουθο τρόπο:

Σε χάλκινα σκεύη /χύτερες, γεμάτα ρετσίνη και θειάφι τους έβαζαν φωτιά και τα κρεμούσαν σε μακριά κοντάρια /αντένες καραβιών, που τις εξέθεταν οριζόντιες έξω, σε τρόπο ώστε φωταγωγούσαν την επικίνδυνη περιοχή. Το μέτρο αυτό το επανέλαβαν για μερικές συνεχόμενες νύχτες.

- Αλέξ.Μαυροκορδάτος.

«Προς τον Αντιπρόεδρο του Εκτελεστικού Σώματος

... ότι οι ημέτεροι ενίκησαν τους εδώ εχθρούς και ότι ετοιμάζεται εκστρατεία χιλίων στρατιωτών δια το Ξηρόμερον υπό την οδηγίαν του Πετρόμπεη».

30η Δεκεμβρίου. Αλέξ. Μαυροκορδάτος

«Προς τον στρατηγόν Οδυσσέαν:

Ότι η φήμη του ερχομού του εις βοήθειαν του Μεσολογγίου εξαροποίησεν όλους μας... Προτροπή να ταχύνη τον ερχομό του ... εις βοήθειαν του Μεσολογγίου δια να πολεμήσουν πανταχόθεν τους εχθρούς, οίτινες εδοκίμασαν μεγαλωτάτην ζημίαν εις την ημέραν των *Χριστού Γεννών*, καθ' ην ηθέλησαν να ορμήσουν εις Μεσολόγγιον».

- Προς τους χιλιάρχους Δήμον Σκαλτσάν και Ανδρίτζον Σιαφάκα. Δύο επιστολές του αυτού περιεχομένου. Περιληπτικά: Προτροπή να ταχύνουν τον ερχομό τους, εις βοήθειον του Μεσολογγίου. Ότι οι εχθροί υπέστησαν ήδη μεγάλη φθοράν και ανάγκη τώρα να βοηθήσουν και αυτοί από τις πλάτες, για να τους βιάσουν εις φυγήν.
- Τις απογευματινές ώρες σημειώνεται ομαδική λιποταξία των στρατιωτών στο εχθρικό στρατόπεδο, την οποία στάθηκε αδύνατον να εμποδίσουν οι Βεζυράδες.
- Στερούμενοι πλέον οι πασάδες επαρκούς δυνάμεως αποφασίζουν να λύσουν την πολιορκία.

Ίσως επισπεύδουν την ούτως ή άλλως λόγω γενικών συνθηκών βέβαια αναχώρησή τους και από τις πληροφορίες ότι συγκλίνουν εναντίον τους διάφοροι σχηματισμοί μεταξύ των οποίων και ο φοβρός Οδυσσέας και θα περιέλθουν σε κατάσταση πολιορκίας.

Για να διευκολύνουν την φυγή τους ζητούν ανακωχή για την παρούσα νύκτα, για να αναπαυθούν δήθεν οι άνδρες των εναντίων στρατοπέδων. Πρόκειται για κάτι όχι ασύνηθες στα επικρατούσα τότε ήθη. Το αίτημα γίνεται δεκτό και δίνεται μπέσα.

Στο διάστημα της νύκτας σημειώνεται γενική υποχώρησις. Για να μη γίνει αμέσως αντιληπτή, παραμένει οπισθοφυλακή η οποία με εκτεταμένες φωτιές παρέχει την εντύπωση ότι το στρατόπεδο λειτουργεί κανονικά. Της οπισθοφυλακής ηγούνται ο Τσελιοπίτσιαρης και ο Γιαννάκης Ράγκος, οι οποίοι ανεχώρησαν τελευταίοι, λίγο πριν ξημερώσει.

31η Δεκεμβρίου.

- Φωνή: «*Έφυγαν οι μουρτάτες, έφυγαν!!*».

Κινούνται προς καταδίωξή τους Ζαΐμης, Λόντος, Μάρκος Μπότσαρης και 1.200. Προχωρούν μέχρι Σταμνά και Αγγελόκα-

στρο, χωρίς να συναντήσουν τους εχθρούς οι οποίοι έχουν φθάσει στο Βραχώρι.

Κατά την βιαία φυγή τους οι εχθροί εγλατέλειψαν καθ' οδόν ένα κανόνι.

Το διωκτικό απόσπασμα επιστρέφει την 1η Ιανουαρίου στο Μεσολόγγι χωρίς αποτέλεσμα.

Στο εχθρικό στρατόπεδο έχει εγκαταλειφθεί σχεδόν το σύνολο της πλούσιας παντοειδούς αποσκευής.

Το μεγαλύτερο εύρημα ήσαν 10 κανόνια τα οποία ο εχθρός τα είχε θάψει προ της αναχωρήσεώς του.

Στο νοσοκομείο Μποχωρίου και Γαλατά ευρέθησαν 56 τραυματίες τούρκοι οι οποίοι εσφάγησαν.

1η Ιανουαρίου 1823. Μαυροκορδάτος:

- «Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού.

Ότι προ ημερών σας ειδοποίησα την νίκη των εχθρών, ήτις ηκολούθησε την 25η απερασμένου, ότι τώρα σας ειδοποιώ την φυγήν αυτών, ήτις εσυνέβη τη 31η απελθόντος, αφήνοντας κανόνια, μουνιτζιόνες και τας αυτών αποσκευάς και ότι σήμερον ετοιμάζομεν μία εκστρατείαν δια να τους κυνηγήσωμεν».

- Προς τον καπετάν Δήμον Τσέλιον και λοιπούς.

«.....ότι εκστρατεία του Ξηρομέρου έγινε καθώς επιθυμούσαμεν ότι εχθές οι εχθροί έφυγαν με εντροπήν, αφ' ου ενικήθησαν κατά κράτος.»

2α Ιανουαρίου: Μαυροκορδάτος:

- «Προς την Πελοποννησιακήν Γερουσίαν.

«... ότι οι εχθροί την 31η λήξαντος έφυγαν πολλά εντροπισμένοι, αφήνοντες πολεμικά εφόδια και όλας τας αποσκευάς του στρατοπέδου των και ότι σήμερον ετοιμάζομεν μία εκστρατείαν τακτικήν, δια να τους καταδιώξωμεν».

- Τρεις του αυτού περιεχομένου επιστολές προς τους αδελφούς Κουντουριώτας, Ιω. Ορλάνδον και προκρίτους της Ύδρας:

Για την ανάγκη παραμονής του στόλου στα παράλια του Μεσολογγίου και την εξοικονόμηση των ελευσομένων μηνιαίων.

- Δηλοποιήσις: Ότι ο κύριος Γεώργ. Σπανιολάκης αποστέλλεται εις τας νήσους Ύδραν και Σπέτζες, για να φροντίση να αγοράση δια την Δυτικήν Ελλάδα δύο μικρά πολεμικά μύστικα ή

άλλου είδους, γαλιόττας, σαμπέκκα ή βάρκες κανονιέρες, με τον απαραίτητο εξαρτισμό τους, ικανά να πλέουν εις ολίγα νερά και να εισχωρούν σε κόλπους και ποταμούς, φέροντα και τα κανόνια τους. Ακολουθούν λοιπές άλλες λεπτομερείς οδηγίες.

3η Ιανουαρίου:

- «Προς τον ενδοξότατον Πετρόμπενν [εις Δραγαμέστο].

Ότι πηγαίνει ο κ. Μαυρομμάτης δια να χρησιμεύση εις την ενδοξότητά του μετά του Πάνου Γαλάνη ως καλοί και φρόνιμοι πατριώται οπού είναι ... ότι τα πελοποννησιακά στρατεύματα απεφάσισαν να μην αφήσουν την Ρούμελην πριν έμβη καλή τάξι εις τα πράγματα· ότι τα πελοποννησιακά στρατεύματα εκστρατεύουν και εγώ μένω δια ολίγας ημέρας προς οικονομίαν των αναγκαίων, και έπειτα έρχομαι εις αντάμωσίν σας.

- «Προς τον κύριον Πάνον Γαλάνην:

... ότι οι Τούρκοι, καθώς σήμεραν εβεβαιώθημεν ευρίσκονται εις Βραχώρι και ότι αύριον εκστρατεύει ο στρατηγός Μάρκος Μπότσαρης με τους αρχηγούς Πελοποννησίους ...κ.λ.π».

4η Ιανουαρίου.

- «Προς τον Μ[ιχαήλ] Σεβαστόν:

Ότι αποστέλλεται εις τα εκεί [εις Ανατολικόν] ο εξοχώτατος κύριος Ιωάννης Μάγερ, όστις μέλλει να επισκέπτεται το νοσοκομείον και μετ' αυτού ο κύριος Κλάδης, και να φροντίση δια να λάβουν την πρέπουσαν κατοικίαν και περιποίησην.

- Προς τον Νικολάκην Δροσίνην:

... ότι οι εχθροί έφυγαν από εδώ χθες [προ τριημέρου] και ότι να προσπαθήση και αυτός να κτυπηθούν οι εχθροί χωρίς άλλο».

- «Ειδοποίησις:

Ότι ελήφθησαν παρά του καπετάν Μάρκου Βουλιτζεβή, διοικούντος το μπριγαντίον «Πήγασσος» αι εφεξής πολεμικά αποσκευαί:

- 24 κανόνια σιδηρά.
- 699 μπάλλες.
- 9 σφαιροκτύπια και εδόθη απόδεξις εις αυτόν.

- Παρατηρήσεις:

- Η εκτίμησις Μαυροκορδάτου, πως τα πελοποννησιακά στρατεύματα απεφάσισαν να μην αφήσουν την Ρούμελην πριν έμβη καλή τάξι, θα αποδειχθεί εσφαλμένη. Οι πελοποννήσιοι μέχρι

12η Ιανουαρίου έχουν επιστρέψει, πλην των ευρισκομένων εις Δραγαμέστο υπό τον Πετρομπένν.

- Μετά την αναχώρηση του εχθρού, ο κρατούμενος σιδηροδέσμιος αιχμάλωτος γιουρούκ μπαϊρακτάρης /μουχαρέμης του Ομέρ πασά, ξεθαρρεύει και επαιρόμενος εξομολογείται στον Δεληγιάννη πως αυτός συνέλαβε ζώντας τον Διακό της Λεβανδεδιάς και τον Αρχιερέα των Σολών και πως ο Ομέρ τον διέταξε και τους έψησε ζώντας. Ερωτηθείς εάν λέγει αλήθεια, εβεβαίωσε με όρκον ότι αυτός τους έψησε με τα ίδια του τα χέρια. Τότε ο Δεληγιάννης εξαγριωθείς διέταξε τους στρατιώτας και του έδωσαν τον πλέον σκληρό θάνατον.
- «Ο εξοχώτατος κύριος Ιωάννης Μάγερ όστις μέλλει να επισκέπτεται το νοσοκομείον Ανατολικού», αντιποιείται το λειτουργημα του ιατρού.
- Δεν αναφέρεται ο αποστολεύς των 24 πυροβόλων τα οποία έφερε και παρέδωσε ο καπετάν Μάρκος Βουλιτζεβής.

Ως γνωστόν πρόκειται για πολεμοεφόδια την αποστολή των οποίων επιμελήθηκε ο ιεράρχης Ιγνάτιος από την Πίζα, όστις διαχειρίζεται χρηματικές συνεισφορές φιλελλήνων υπέρ του εθνικού αγώνος και τις επενδύει σε χρήσιμα είδη.

Στο Μεσολόγγι υπάρχει τώρα μια πολύ υπολογίσιμη δύναμη πυροβολικού αποτελούμενη από 14 (;) προϋπάρχοντα, πλέον 8 που προσεκόμισε ο στόλος, την 8η Νοεμβρίου, συν 11 τα εγκαταλειφθέντα τουρκικά, πλέον 24 της τελευταίας παραλαβής από το εξωτερικό.

- Αποβιβάζονται στο Μεσολόγγι ο Θανασούλης Κυριακούλης με 100 Καλαματιανούς και ο Κατσάκος [ο Ηλίας Μαυρομιχάλης γιος του Ιωάννου του επονομαζομένου Κατσά] με 100 Μανιάτες.

Ακολουθως ενισχύονται με άλλα εντόπια στρατιωτικά σώματα και βαδίζουν κατά των Τούρκων της Κατοχής, τους οποίους εκδιώκουν ευκόλως, από τον οχυρωματικό πύργο τον οποίον κρατούσαν και απελευθερώνουν το κεφαλοχώρι.

6 Ιανουαρίου:

«Προς τον χιλίαρχον Δήμον Σκαλτζάν:

... ότι οι εχθροί έφυγαν και εις το Βραχώρι όπου είναι, δεν έχουν ψωμί να φάγουν και είναι υστερημένοι και ζεπχανέ και ότι τώρα είναι καιρός να τους εξολαθρευώμεν...».

7 Ιανουαρίου:

- «Προς τον ενδοξότατον Πετρόμπενν Μαυρομικήν και προκρίτους και λοιπούς κατοίκους Ξηρομέρου:

Επειδή εις τας παρούσας περιστάσεις ο λαός πρέπει κατ' εσχόνην να ασχολήται εις τα άρματα ...κ.λ.π., αναγκαιότατα καθίστανται τα εξής:

α. Κάθε χωρίον να εκλέξη τον προεστόν του [τσέλιγκα / αλβαν, σκουτέρην.], τον οποίον να ακολουθή εις τον πόλεμον.

β. Κάθε χωρίον εν καιρώ εκστρατείας να τρέφεται εξ ιδίων.

γ. Το επίλοιπον του στρατεύματος να τρέφεται από το κοινόν, [της Κυβερνήσεως μη δυναμένης να συνδράμει].

Ακολουθούν άλλες οκτώ υποδείξεις.

- «Γίνεται γνωστόν, ότι η δήμευσις του αυστριακού πηλέγου ονόματι «Δωροθέα» του καπετάν Βλασίου Ρικοβάν μετά του φορτίου αυτού [εγκρίνεται νόμιμος και] εξετέλεσθη δια προσταγής της Διοικήσεως, μετά την έρευναν και απόφασιν της επιτροπής, την οποίαν περί τούτου εδιορίσαμεν, καθώς φαίνεται από τα τακτικά έγγραφα. Όθεν δεν ανήκει κανένα βάρος εις τα ελληνικά πλοία, τα οποία κατέσχον το αυτό πιέλεγον, ούτε υπόκεινται εις ενόχλησιν εκ μέρους οιουδήποτε· εις την τούτου ένδειξιν και ασφάλειαν αυτών δίδεται το παρόν».

Πρόκειται για περίπτωση κατασχέσεως κομίζοντος εφόδια στους εχθρούς ιστιοφόρου που εξετέλεσαν δεξιότατοι καταδρομείς, μία από τις τόσες άλλες που εξεδικάσθησαν από το ναυτοδικείο Μεσολογγίου, το οποίον απεφάνθη για την περίπτωση ότι πρόκειται για νόμιμη «πρέζα».

Πολλές φορές Αυστριακά κυρίως αλλά και Αγγλικά πολεμικά, κατέπλεαν στο Μεσολόγγι και εξεβίαζαν τις αποφάσεις των Εκκλητών, και κατόρθωναν με απειλές, την απελευθέρωση του κατασχεθέντος πλοίου.

9 Ιανουαρίου:

«Προς τον στρατηγόν Οδυσσέα Ανδρίτζου:

Απόκρισις εις το γράμμα ` ευχαριστώ δια τον ερχομό του, και ότι δια να ανταμωθούμε, να έλθη εις Κερασοβίτικα Καλύβια και εκεί ομιλείται κάθε υπόθεσις».

10 Ιανουαρίου:

«Προς τον Αντιπρόεδρον του Εκτελεστικού:

Ότι αύριον κινώ όπου ευρίσκεται ο στρατηγός Μάρκος Μπότζαρης και επειδή επιλοσίασε και ο Οδυσσέας θέλω ανταμωθῆ και με αυτόν και πασχίσει να διαλύσω τις εναντίον της Διοικήσεως υποψίες του».

13 Ιανουαρίου:

«Προς τον Πετρόμπεην Μαυρομιάλην εις Δραγαμέστον:

... ότι το μηνιαίον των σπετσιώτικων πλοίων θέλει εξοικονομηθῆ εντεύθεν, πλην με δυσκολίες, επειδή ο Μακρῆς δεν θέλει να δώση ἀφ' ὅσα κατακρατεῖ εθνικά χρήματα». [Και ἐγὼ δεν ἔχω τὴν δύναμιν να τοῦ ἐπιβληθῶ, καὶ ἡ Διοίκησις δεν στέργει να πληρώσει τὰ μηνιαία, γιὰ τὰ ὁποία ἐπιφυλάσσω νέα ἀφαιμάξιν τῶν ἐντοπίων].

14 Ιανουαρίου:

«Προς τοὺς ἐν Κεφαλληνία εὐρισκομένους καπιτάνους Σουλιάτας Νότην Μπότζαρην, Τούσα Ζέρβαν καὶ Γιώτην Νταγκλήν: Εἰδοποιήσις:

... Εἰδοποιήσις τῆς φθοράς, ἣν οἱ ἐχθροὶ ἐδοκίμασαν εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ τέλος εἰς τὴν ἐφοδὸν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὅτι ἤδη οἱ ἐχθροὶ εὐρίσκονται εἰς Βραχοχώριον ὡς πολιορκούμενοι... ὅτι ἐπειδὴ ὁ πρίγκιψ Α. Μαυροκορδάτος εὐρίσκεται εἰς Κερασοβίτικα Καλύβια ὅπου μέλλει να ἔλθῃ καὶ ὁ Οδυσσέας πρὸς ἀντάμωσίν του... κ.λ.π.».

15 Ιανουαρίου:

«Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ Προέδρῳ Πρίγκιπι Μαυροκορδάτῳ: [Εἰδοποιήσις].

... Ὅτι ἡ κορβέττα ἡ ἀγγλικὴ πάλιν ἐπέρασεν διὰ Πάτρας με τὸν Ηελοῦ ὅτι ἐσυλλήφθη καὶ ἐν ἀγγλικὸν βρῖκ, στέλλεται δε ἡ ἐνυπόγραφος διαμαρτυρία τοῦ καπετάνου του ...κ.λ.π.».

Ὁ θαλάσσιος ἀποκλεισμός τῶν τουρκικῶν φρουρίων παραβιάζεται συχνά ἀπὸ πλοία με ἐυρωπαϊκὰ σημαίας που κερδοσκοποῦν, καὶ τὰ περιστατικά συλλήψεώς τους ἀπὸ τοὺς καταδρομεῖς που ἐποπεύουσαν τὴν περιοχὴ ὁμοίως συχνά.

Ὁ ἐυρωπαϊκὸς δυνάμεις δεν ἀναγνωρίζουσαν τὸ δικαίωμα ναυτικὸ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐχθρικῶν φρουρίων καὶ θεωροῦσαν τὶς κα-

τασχέςεις των εμπορικών πλοίων ως «πειραιεία».

19 Ιανουαρίου:

«Προς τον Κώνσταν Μαυρομικάλην:

... ειδοποιήσεις της καταστάσεως εις ην οι εχθροί εις Βραχώριον ήδη ευρίσκονται αποκλεισμένοι και ότι οι ημέτεροι ετοιμάζονται δια να επιπέσουν εναντίον των».

Δυστυχώς, παρά την κακή κατάσταση των εχθρών, δεν θα αποτολμηθεί επίθεση και οι έγκλειστοι θα διασωθούν, όπως και όσοι κατόρθωσαν.

20 Ιανουαρίου:

- «Προς τον γενναιότατον στρατηγόν Ντελνιγιαννόπουλον [Κανέλλον όστις ευρίσκεται ήδη εις Πελοπόννησον]. Ειδοποιήσεις:

Ελευθέρα απόδοση: 'Ότι ο εκλαμπρότατος Μαυροκορδάτος ευρίσκεται εις Κερασοβίτικα Καλύβια προς αντάμωσιν του Οδυσσέως με τον οποίον συνομίλησεν και ότι σήμερον ετοιμάζονται δια να επιπέσουν [;;] κατά του εχθρού, όστις ευρίσκεται πολιορκιμένος εις Βραχώρι ...κ.λ.π.».

- Ο Οδυσσέας ακολούθως φέρεται ασθενών στο Μεσολόγγι. Στο «Βιβλίον της Κάσσης Μετρητών Μεσολογγίου» αναγράφεται:

«20 Ιανουαρίου: Δί' όσα τω αρρώστω Οδυσσέως και επιστάτη του, το προσφαγίον του, γρόσια 1,20».

Το ότι «επιστάτης» επιφορτίζεται την περιποίηση του ασθενούς, επιβεβαιώνει ό,τι κατά την εκεί παραμονή του ο Οδυσσέας, έτυχε θερμής υποδοχής και περιθάλψεως και η ταχεία ανάρρωσή του επέτρεψε την συνέχιση της εκστρατείας του και πέραν του Μεσολογγίου.

22 Ιανουαρίου:

«Προς τον Σταμάτην Λεβίδην: Ελευθέρα απόδοση:

... ότι ο Καραϊσκάκης με άλλους καπητάνους εκτύπησε τον εχθρό, όστις εξήτη να ξεπάσση δια του Σουβουλάκου και έκαμεν εις αυτόν μεγάλην θραύσιν και οπισθοχώρησεν δύο ώρας μακράν του Βραχωρίου... το δε διασωθέν μικρό σώμα της στρατειάς του Δράμαλη από Κορίνθου ώρμισε δια ξηράς να διασωθεί στην Πάτρα... όθεν, αμέσως εκίνησαν και έπασαν τα περάσματά τους και τους έχουν κλεισμένους εις την Ακράτα [Μαύρα Λιθάρια, εις το όριον Κορινθίας και Αχαΐας] και εάν δεν σωθούν δια θαλάσσης

[με πλοία του Γιουσούφ, όπως και μερικώς κατορθώθηκε], είναι όλον χαμένον.

24 Ιανουαρίου – Ειδοποιήσεις:

- «Προς τον γενναιότατον κ. Γιώτην Νταγκλή:

... Ότι ο Μάρκος στρατηγός απέρασεν ομού με τον Οδυσσέα εις Αγγελόκαστρον, ο δε Πρίγκιψ [!] έμεινεν εις τα Γεφύρια του Αλαϊμπεν».

- Αλέξ. Μαυροκορδάτος:

«Προς την σεβαστήν Προσωρινήν Διοίκησιν της Ελλάδος:

Ότι κατά το από 12 σεβαστόν της Διοικήσεως γράμμα, δι ου προσκαλούμαι να επιταχύνω την επιστροφήν μου, απεννώ εις Λιγοβίτζι, δια να ενταμώσω τους προκρίτους του Βάλτου και Ξηρομέρου και παραλαβών τους παραστάτας τους οποίους πρόκειται να εκλέξωσι κατά τον εκδοθέντα περί εκλογής νόμον [και κατά τις δικές μου υποδείξεις, ως αντιπροσώπους εις την Συνέλευση Άστρους], επιστρέφω εις Πελοπόννησον ...κ.λ.π.».

- Προς τον γενναιότατον Δ. Σκαλιζάν: Ειδοποιήσεις, περιληπτικά:

«Ότι ... ο πρίγκιπας ευρίσκεται εις Ξηρόμερον, όπου έφθασεν χθες και ο Οδυσσεύς, ... μανθάνομεν το απέρασμα των εχθρών πέραν του ποταμού ... κ.λ.π.».

31 Ιανουαρίου:

«Διακήρυξις υπ' αριθ. 60 των Πρακτικών του Βουλευτικού Σώματος, της 31η Ιανουαρίου 1823.

Επειδή ο εκλαμπρότατος Πρόεδρος του Εκτελεστικού πρίγκιψ [απαραιτήτως] Α. Μαυροκορδάτος το τε άλλα καλός καγαθός ανεφάνη εις τον άπαντα χρόνον κατά την Ελλάδα, άδολον πατριωτισμόν και πατριωτικήν φερεπονίαν και φιλοκαλίαν... Διακηρύττει τον ειρημένον... άξιον της ευγνωμοσύνης του έθνους... εφ' ω δίδεται το παρόν επίσημον έγγραφον εις χείρας της Αυτού Εκλαμπρότητος... κ.λ.π.».

Την Διακήρυξη υπογράφει ως Αντιπρόεδρος ο Βασιλ. Μπουντούρης, αντί του θανόντος Αθ. Κανακάρη. Ο Γραμματεύς του Βουλευτικού Ιω. Σκανδαλίδης.

- Αυτές τις ημέρες ο αντιπρόεδρος του Εκτελεστικού Αθαν. Κανακάρης, ασθενούσε σοβαρά από ισχυρούς κοιλιακούς πό-

νους. Ο θεράπων ιατρός Ιω. Κωλέττης του χορηγεί ως εμετικόν δέκα κόκκους τάρταρον. Και ο ασθενής εντός 24 ωρών εκδημεί.

Διήγηση:

Κατά την υποχώρησή τους οι εχθροί καταφεύγουν στο πυρπολημένο Βραχώρι, όπου παραμένουν ακόμη ορθά τα ερείπια των πέτρινων τοίχων, των χωρίς στέγη και δάπεδα, άλλοτε οχυρών οικιών.

Ο Μαυροκορδάτος, απαλλαγμένος τώρα της παρουσίας των Πελοποννησίων οπλαρχηγών που επέστρεψαν στις εστίες τους ως και του Βαρνακιώτη και άλλων Ακαρνάνων αντιφερομένων καπετάνιων, αναθαρρεύει και αναλαμβάνει πάλι το αρχηγικό του αξίωμα. Εξέρχεται προς καταδίωξη του εχθρού. Συνοδεύεται, ως πάντοτε, από τον Μάρκο Μπότσαρη τον οποίον ευνοούσε ιδιαιτέρως και τον προβάλλει στις επιστολές του ως τον συντελεστικότερον όλων καίτοι διέθετε ευάριθμη μόνον δύναμη Σουλιωτών, θέτοντας τους εντοπίους οπλαρχηγούς σε δεύτερη μοίρα.

Πολιορκεί το Βραχώρι αλλά από απόσταση χιλιομέτρων.

Ουσιαστικά πρόκειται για επιτήρηση και αποκλεισμό των οδών διαφυγής, η οποία ασκείται από μονάδες που σταθμεύουν στα Γεφύρια Αλάμπεν, Αγγελόκαστρο, Παραβόλα, Σουβουλάκο, ενδεχομένως και αλλού.

Μέρος των πολιορκημένων επιχειρεί ανεπιτυχώς να διαφύγει προς Ευρυτανίαν.

Οι έγκλειστοι αναμένουν επίθεση και απορούν με την απραξία των πολιορκούντων.

Μετά παρέλευση 25 περίπου ημερών χαλαρής εξ αποστάσεως επιτηρήσεως και συνεχιζομένης απραξίας των ελληνικών δυνάμεων, οι εχθροί αποφασίζουν το πέρασμα του Αχελώου στο ύψος της Λεπενούς. Η ποταμοπορία αναγκάζει τους άνδρες να διέρχονται έχοντες τα χέρα σε ανάταση, φέροντες προσεκτικά τον οπλισμό τους και τα φουσέκια τους για να μην βραχούν.

Μικρή μόνον δύναμη στη δυτική όχθη του ποταμού ήτο σε θέση να εξουδετερώσει το σύνολο των σταδιακά διερχομένων, καταπονημένων από τις δινήσεις της ρύμης του ποταμού.

Συνεπώς και ο αποκλεισμός των οδών διαφυγής υπήρξε ατε-

λέσφορος.

Οι κατά Μαυροκορδάτου κατακρίσεις για την νέαν αποτυχίαν, αντιμετωπίζονται από τον χλευαζόμενο ως συνήθως με παντοειδείς προφάσεις εις βάρος Τρίτων.

Εδώ πρέπει να συγκριθούν οι παρούσες συνθήκες πολιορκίας του Βραχωρίου με τις προηγούμενες εκείνες του Ιουνίου 1821.

Οι έλληνες με στενό αποκλεισμό τον Ιουνίου του 1821, καταβάλλουν μια οχυρά θέση που την υπερασπίζεται αντίπαλος με ισχυρό φρόνημα, με επαρκείς πολεμικές προμήθειες, που προστατεύει με σκληρή απόγνωση τις οικογένειές του.

Ο έγκλειστος εχθρός το 1822, είναι ηττημένος, καταπτομένος, έμφοβος, εντροπιασμένος, χωρίς προμήθειες, πεινασμένος. Το ιππικό του από κακή συντήρηση έχει χάσει μεγάλο μέρος της ισχύος του. Είναι συχνά τα περιστατικά εξαντλημένων ίππων να πέφτουν επί του εδάφους και να εγκαταλείπονται ή σφάζονται να τραφούν με το κρέας τους οι πεινασμένοι άνδρες.

Το 1821, η επιτυχία της νίκης ήλθε από τους έμπειρους εντοπίους καπετάνους και τον ενθουσιασμό και ομοψυχία του ξεσηκωμένου Λαού.

Το 1822, η αποτυχία προήλθε από τον «*επιμελή*» μαθητή του Dufour.

Ο Μαυροκοδάτος παρατείνει την παραμονή του στη Ρούμελη μέχρι 28 Μαρτίου 1823.

Αυτή η τελευταία παράταση της απουσίας από την ακέφαλη πλέον έδρα της Διοικήσεως, μετά τον θάνατον του Κανακάρη, σε τί αποσκοπεί; Τί όφελος εξ αυτής προέκυψε; ποιά τα πρόσθετα επιτεύγματα εκ της παρατεινόμενης απουσίας;

Πως διέθετε τον χρόνο του ο Στρατάρχης; Μήπως οργάνωσε εκστρατείες κατά των φρουρίων Ναυπάκτου, Αντιρρίου, Βονίτσης που κρατούνται από τον εχθρό;

Παράταση της επί διετίαν τηρηθείσης τακτικής αναθέσεως των γενικών εθνικών συμφερόντων εις Τρίτους και αποχή των ευθυνών δια της φυγής από την έδρα της διοικήσεως.

6 Φεβρουαρίου:

- Οι πόλεις Μεσολογγίου και Ανατολικού, ως Παραστάτας στην προσεχή Εθνοσυνέλευση του Άστρους εξέλεξαν τον Στάμον Στάϊκον, Χρηστάκην Άρτην και Αναστάσιον Παπαλουκάν.

13/16 Φεβρουαρίου: Μαυροκορδάτος:

- Δυνάμει του από 1822 Μαΐου 11 υπ'αρ.1399 θεσπίσματος του Βουλευτικού Σώματος διατάσσεται:

Α'. Το Μεσολόγγιον και Ανατολικόν μετά των περιχώρων κατά το έκπαλαι ενώνονται εις μίαν επαρχίαν.

Β'. Πρωτεύουσα της αυτής επαρχίας διορίζεται το Μεσολόγγιον.

Γ'. Η σφραγίς της επαρχίας φέρει εις το μέσον το εθνικόν σύμβολον και περίξ το «Επαρχία Αιτωλίας», κ.λ.π.

Δυνάμει του προαναφερθέντος θεσπίσματος της νέας επαρχίας, διορίζονται:

- Διευθυνταί των κοινών υποθέσεων οι κύριοι Κων. Πεταλάς, Ιω. Τρικούπης, Κων. Τζάλας και Αναστ. Παπαλουκάς.
- Φροντισταί της αυτής επαρχίας οι κύριοι Μήτζος Φραγκούλης, Μήτζος Μπτζάρας και Χρήστος Άρτας [Άρτης].
- Φροντιστής της Αστυνομίας ο κύριος Νικόλαος Καρβούνης.
- Φροντιστής της θαλάσσης ο κύριος Δημήτριος Σιδέρης. Ούτος θέλει ενεργεί και όσα ομοίως ανήκουν εις την επιστασία της υγείας.
- Φροντιστής του πολέμου ο κύριος Μήτζος Δελνηγιώργης.
- Δικασταί διορίζονται εις το πρώτον δικαστήριον οι κύριοι Στάμος Στάϊκου, Βασίλειος Ψωμάκης και Παναγιώτης Βασιλάκης.
- Ειρηνοποιός κριτής διορίζεται ο κύριος Σπύρος Κουρκουμέλης.
- Όλα τα καθήκοντα των υποθέσεων της νέας Κοινότητος, θέλουν ενεργεί οι δημογέροντες Μιχαήλ Σεβαστός, Ευθύμιος Βασιλείου και Πάνος Οικονομόπουλος.
- Επιστάτης της Οικονομίας, διορίζεται ο κ. Ιωάννης Ντάφυλλος [Τριαντάφυλλος] Εξάρχου.
- Φροντιστής Υπολιμενάρχης Ανατολικού και της κοινότητος Αιτωλίας διορίζεται ο κ.Ιω.Δημητρίου.
- Επιστάται των οχυρώσεων, δι' όλην την οικοδομήν και κατασκευήν αυτών [ξυπναρούδια] οι κύριοι Γεώργιος Ψωμάκης, Ασημάκης Ζορμπάς και Αναστάσιος Λόνδος [Λάντος].

- Δίδεται συστατική επιστολή Μαυροκορδάτου στην κυρία Φλώρου χήρα Αλέξ.Παλαμά, προς τον τοποτηρητή της Αγίας Μαύρας κύριον Temple.

17 Φεβρουαρίου:

Εντολές στους επομένους πλοιάρχους για να καθοπλίσουν τα σκάφη τους και τα μετατρέψουν σε καταδρομικά προς επιδρομή και οδηγίες για τον τρόπον ασκήσεως του θαλάσσιου αποκλεισμού των εχθρικών παραλίων και τρόπον νηοψίας των υπόπτων πλοίων και τις προϋποθέσεις νομίμου κατασχέσεως τούτων:

- Δημήτριον Σιδέρην, κάτοικον Μεσολογγίου πλοιοκτήτην της γολέττας ονόματι «Η Εκδικήτρια» περιεκτικότητας χιλίων πεντακοσίων κάδων, κυβερνουμένην υπό του κυρίου Αθανασίου Σιδέρην.
- Απόστολον Αγκουρόπιστον Νίκου, κάτοικον Μεσολογγίου, κυβερνήτην της επιδρομικής γολέττας ονόματι «Η Παναγία του Κεχρεώνος» περιεκτικότητας πεντακοσίων κάδων.
- Αναφέρεται και βάρκα μπρατζέρα «Άγιος Δημήτριος» του Ανατολικιώτη καπετάν Παναγιώτη Μανόλη.

19 Φεβρουαρίου:

Αναφέρεται η παρουσία του ιταλού φιλέλληνα λοχαγού [Giovanni Batista] Brengeri, σε κάποια δοσοληψία εθνικών ομολόγων, κάπως συγκεχυμένα.

Ο Brengeri, επιστρέφοντας στην Ιταλία, κατά μήνα Φεβρουάριον 1824, φυλακίσθηκε ως ανεπιθύμητος. Μετά την αποφυλάκισή του εκπατρίσθηκε αρχικά στην Γαλλία και μετά εγκαταστάθηκε στην Αγγλία, όπου έγραψε απομνημονεύματα του χρόνου διατριβής του στην Ελλάδα με υπεύθυνες ειδήσεις. Φαίνεται όμως ότι έγραψε από μνήμης γιατί σφάλλει σε ημερομηνίες και ακρίβεια ονομάτων.

3 Μαρτίου: Μαυροκορδάτος:

- Προς τον κύριον Αντώνιον Αρμένην, αυστριακόν ναύαρχον της φρεγάτας «Ηβη».
Διαμαρτύρησις περί της εισαγωγής εν τω κόλπω των Πατρών της αυστριακής τατάρνας 300 κάδων του καπετάν Σπυρίδωνος Λουκοβίκ. [Όστις προφανώς ανεφοδίασε τα τουρκικά φρούρια].
- «Δυνάμει του υπ' αριθ.1399 από 11 Μαΐου [1821] θεσπίσματος... διορίζεται μία επιτροπή, εις την οποίαν εμπιστεύεται η πολιτική οικονομία [διοίκηση] της Δ.Χ.Ε., συγκειμένη παρά των κυρίων Ιωάννου Ν. Παπαδάκη, Αλεξίου Βλαχοπούλου

και Τάτζη Μαγγίνα. Τα περί της επιτροπής ταύτης διατάττον -
ται ως ακολούθως:»

Περίληπτικά οι αρμοδιότητες των ως άνω ανωτέρω αναφερο-
μένων προσώπων:

- Η φορντίς της εσωτερικής διοικήσεως και των εξωτερικών
της Δ.Χ.Ε.

- Η ακριβής εκτέλεσις των χρεών των πρώτων κριτών ως και
των εκκλήτων δικαστών.

- Η διάθεση των προσόδων και των έξωθεν ερχομένων βοη-
θειών εις τρόπον ώστε να εξαρκέσουν και για τις οχυρώσεις μέ-
χρις να λάβουν πέρας.

- Ακολουθούν άλλες αρμοδιότητες και υποδείξεις.

• Ο Μαυροκορδάτος ετοιμάζει την αναχώρησή του και καθιστά
τριμελή επιτροπή εις αντικατάστασή του.

• Προς τον Πάνον Γαλάνην στο Ανατολικό, γίνονται τρεις ευ-
νοϊκές παραχωρήσεις τέως τουρκικών ιδιοκτησιών ή και των
εσόδων τους κ.λ.π. Αναφέρονται μόνον για να διασωθούν τα
ονόματα των τούρκων και το είδος της περιουσίας τους:

- Υποστατικά ανήκοντα ποτέ εις τον Μουλαήμπενν, κείμενα
κατά το μέρος της Γλώσσης, άντικρυ του Ανατολικού.

- Μύλος του Γιακούπαγα.

- Οσπίτια κρεμισμένα, του Μουλά Αχμέτη, γειτονεύοντα με
το οσπίτιον του Π. Γαλάνη εντός του Ανατολικού.

Ο Π. Γαλάνης, αναφέρεται και ως «φαταούλας». (Αρχ. Μαυ-
ροκορδάτου, Τόμος ΙΙΙ, σελ.623).

• Οι δικασταί του «εκκλήτου» Γεώργιος Ψημένος, Γεώργιος
Λέλης και Νικ. Λουριώτης, γνωστοποιούν περιστατικό κατα-
σχέσεως της μπρατζέρας «Άγιος Ιωάννης» του καπετάν Ιω.
Παπαδόπουλου με σημαίαν Ιονικήν εξερχομένην του κόλπου
των Πατρών, από την καταδρομική γολέττα του καπετάν Απο-
στόλην Αγγουρόπιστου Νίκου. Φανερό πως ο Παπαδόπουλος
ανεφοδίασε τα τουρκικά κάστρα.

28/29 Μαρτίου.

Ο Μαυροκορδάτος αναχωρεί του Μεσολογγίου. Επιστρέφει
στην Πελοπόννησον και οπεύδει να παραστεί στις εργασίες της
Β' Εθνικής Συνελεύσεως του Άστρους.

Στο Ναύπλιο ο γυναिकाδέλφος, του έχει ετοιμάσει μεγαλειώδη

θεατρική υποδοχή ήρωας. Τον θρίαμβο δυστυχώς δεν κοσμούν δέσμοι οι 7, 6, 5, 3 επιφανείς αιχμάλωτοι που επρόκειτο να λαμπρύνουν με την παρουσία τους έναν θρίαμβο ρωμαϊκού τύπου.

Αυτοί αντί να διαφυλαχθούν, ως ενθυμείστε, εξετελέσθησαν και δη κατά παρασπόνδηση.

Τον νθοποιό, παρά τα εύγε, βαρύνει η διαίσθηση της επερχόμενης αποκαθίλωσης και η ενοχή της καταστροφής του Πέτα ως και εκείνη θανάτωσης δεκάδων αιχμαλώτων θυμάτων βοράς της μαχαίρας του εάν υπάρχει ακόμη ίχνος συνειδήσεως.

Ενοχες αναδρομές φρικτής απανθρωπότητας παιδεύουν.

Απολογισμός της Διετίας 1821 - 1822.

Ο «Πρίγκιψ» κατά επικρατεστέρα γνώμη των Ιστοριογράφων ανέλαβε την αρχηγία της εις Ήπειρον εκστρατείας για να δρέψει δάφνες και κυριαρχήσει επί των στρατιωτικών που τον αμφισβητούσαν και δυνηθεί να παρατείνει την πρωθυπουργίαν του επί πενταετίαν που τόσο επιθυμούσε.

Προσπάθεια του Νεήλυδος να υπερφαλαγγίσει και κυριαρχήσει επί των ισχυρών στρατιωτικών παραγόντων που τον αμφισβητούν (Δημήτριο Υψηλάντη, Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, κ.α.), αλλά και επί των προεστών και δημογερόντων, όσων δεν αποδέχονται την ηγεμονίαν του.

Κατά την διάρκεια της εις Ήπειρον στρατείας του, ανεδείχθη κατώτερος των αναμενομένων και ουδέτερος των τεθέντων ιδιωφελών απωτέρων προσωπικών στόχων επετεύχθη.

Στην επιστροφή του λοιπόν στην Πελοπόννησον, μετά είκοσι δύο μηνών απουσία, κομίζει δάφνες;

Εάν ναι, τότε γιατί η αποκαθίλωση;

Επαναλαμβάνεται η διατυπωθείσα και προηγουμένως γνώμη του γράφοντος που επαλήθευσαν τα μεσολαβήσαντα γεγονότα:

Όσοι χαρακτήρισαν λάθος την έξοδο του Μαυροκορδάτου από την Πελοπόννησον, του παρέχουν το ελαφρυντικό πρωτοβουλίας καλής πίστεως.

Τους πραγματικούς λόγους εγκαταλείψεως της κυβερνητικής καθέδρας και απολάκτισης ευθυνών, τους έχω ήδη επικαλεσθεί

και τους επαναλαμβάνω ως επαληθεύσαντας:

- Η εξουσία της εις Κόρινθον εδρευούσης εθνικής κυβερνήσεως ήτο σκιώδης. Οι νόμοι και διαταγές της διοικήσεως δεν ενεργούντο, γιατί η διοίκηση δεν είχε την δύναμη να τους επιβάλει και ο Μαυροκορδάτος αντιλαμβάνεται πώς δεν διοικεί.
- Οι εξωτερικοί κίνδυνοι είναι μεγάλοι και συντεταγμένος στρατός ανύπαρκτος.
- Ο Μαχμούτ πασάς Δράμαλης προ των πυλών.

Ο «Πρώτος» αυτομολεεί πρώτος. Πανικόβλητη φυγή. Καταπιπτομένη απόδραση δειλίας.

Με την απουσία του μεταβιβάζει επιτηδείως τις ευθύνες του εις Τρίτους. Από δέκτης ανικανοποίητων δικαίων αιτημάτων θα μεταβληθεί σε απαιτητή παροχών το μέγεθος των οποίων γνωρίζει πως είναι αδύνατον να ικανοποιηθεί.

Επιχειρείται λύση προσωπικών αδιεξόδων με στρατιωτικό τυχοδιωκτισμό.

Επαίσχυντη φυγή προ των δύσκολων εθνικών προβλημάτων, για την υπέρβαση των οποίων ετηρήθη και η γνωστή μέθοδος διχασμού, με προσκειμένους και απόρριψη όσων αμφισβητούσαν την αυθεντία του.

Αναμικθείς στις τοπικές φατρίες προκάλεσε την μήνιν του επισκόπου Ιγνατίου και οι σχέσεις τους απεκατεστάθησαν πλήρως μετά την 8η Σεπτεμβρίου 1827 (ν.ημ) κατόπιν μεσολαβήσεως του διελθόντος εκ Πίζης Αναστασίου Πολυζωΐδου, ενεργήσαντος κατ' επιθυμίαν Μαυροκορδάτου.

Γενικευμένη η παραδοχή και η εις βάρος του προσγραφή των ευθυνών της πολύμηνης επαναγωγής της Αιτωλοακαρνανίας εις επανυποδούλωση από ατυχείς χειρισμούς αναξίου ηγήτορος, και η ευτυχής ανάκτησή της από δυνάμεις που έδρασαν ανεξάρτητες της διοικήσεώς του.

Οι δάφνες της Α' Πολιορκίας, που παρουσιάσθησαν στο Άστρος, φανερό ότι, εθεωρήθησαν προϊόντα υφαρπαγής και δεν εγίνοντο δεκτές.

Ματαιόπονος ευτελισμός.

Κύριοι συντελεστές της νίκης παραμένουν οι Μεσολογγίτες και οι σπεύσαντες όσοι συνάλληλοι, και εις αυτούς ανήκει η δάφνη.

Η κυβέρνηση Μαυροκορδάτου έχει υποστεί ανεπανόρθωτες μειώσεις.

Ο καθηγητής της ιστορίας Εμμ. Πρωτοψάλτης διαπιστώνει πως το Εκτελεστικόν επί διετίαν: «Ως κεντρική κυβέρνηση ουδέν σπουδαίον έχει ενεργήσει... κ.λ.π.» [Εμμ. Πρωτοψάλτης: Βιογραφία Αλέξ. Μαυροκορδάτου – Έκδοσις προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων – Αθήναι 1982, σ.74».

Οι όποιες επιτυχίες προήλθαν από τους στρατιωτικούς, οι οποίοι κράτησαν ζωντανή την επανάσταση ως και την πρόνοια και στρατηγική διορατικότητα των Μεσολογγιτών που ανύψωσαν κάστρο, που απεδείχθη προπύργιο και της Πελοποννήσου.

Στις 18 Απριλίου 1823, και η τυπική πλέον αποκαθήςωση. Αναιρητική αφύπνιση. Η προεδρία της κυβερνήσεως ανατίθεται στον Πετρομπέν Μαυρομιάλη.

Ο ηθοποιός, ο υποδυθείς τον νικητή της Α' Πολιορκίας Μεσολογγίου δεν ήτο πειστικός. Αποδοκιμασία υπολόγου, ανεπαρκούς, αναποτελεσματικού.

Ο υποβιβασμός του Άστρους, ακυρώνει τις όσες έγγραφες «καθαγιασμένες» περγαμνές ευαρεσκείων συνέλεξε με επιμέλεια ο αισθανόμενος την ανάγκη να τύχει της προστασίας τους.

Τροπές αναθεωρητισμού του πνεύματος της Επιδάουρου Συνελεύσεως. Απαξίωση στρατιωτικών αυτοσχεδιασμών ανειδήμονος. Αφερεγγυότης, θρασεΐας συμπεριφοράς σάρκωσης πολιτικού ωφελισμού. Καταλύτης του οίστρου των επιδιώξεων Μαυροκορδάτου, οι πολιτικές αποφάσεις του Άστρους.

Μετά την απόρριψή του καταφεύγει στην Ύδρα, όπου απρακτών και δυσπραγών φιλοξενείται στην οικία Ιω.Ορλάνδου. Όμως το άλγος και ο τάραχος της πολιτικής περιθωριοποίησης δεν είναι ανεκτά για μεγαλοσύνη του ύψους του και η εφευρετικότης του επανέρχεται σε μεθοδευμένη διέξοδο που τηρήθηκε και στο παρελθόν και απεδείχθη πολύ αποτελεσματική.

Θα στείλει τον πιστό και αποτελεσματικό του παρασκηνίου Γεώργιο Πραΐδη στην Αιτωλοακαρνανία να μαζέψει και πάλιν υπογραφές επί αιτήσεων επανόδου του, ως του μόνου ικανού και απαραίτητου για την διοίκηση των εκεί πολιτικών αλλά και στρατιωτικών!! πραγμάτων, επι κρίσιμου καταστάσεως.

Ενεργητικώτατο το ξεφτέρι Πραΐδης, συντάσσει δύο αιτήσεις,

μία εις την γαλλική με ημερομνία 31 Αυγούστου 1823, που υπογράφεται από 26 παράγοντα α' τάξεω προσδιοριζόμενωσ «grands propriétaires»!! και δευτέρα εις την ελληνική με ημερομνία 14 Σεπτεμβρίου που υπογράφεται από 120 άλλουσ β' τάξεωσ.

Διαχωριμόσ λοιπόν των πολιτών κατά οικονομική τάξη, μια που η δύναμη της γνώμησ των propriétaires /φρουδατόρων είναι αυξημένησ ιαχύοσ.

Οι τέωσ αγίαν (πρόκριτοι) αναβαθμισμένοι ωσ propriétaires.

Όταν και στην ελληνική κοινωνία έχουν εισβάλλει πλέον οι επιρροέσ του ευρωπαϊκού διαφωτισμού και οι πολιτικοκοινωνικοί θεσμοί αναδομούνται, η απολυταρχία επιμένει να διατηρεί μια «λοβιασμένη» αντίληψη και διαιρεί την συνοχή της σε φρουδατόρεσ και ποπολάρουσ α' και β' – προφανώσ και γ' – τάξεωσ, όπωσ προσδιορίζει τουσ πολίτασ της.

Από τον γραφικό χαρακτήρα του κειμένου αυτών των αιτήσεων ο καθηγητήσ Εμμ. Πρωτοψάλτησ διεγνώσε ότι πρόκειται για γραφή Πραΐδη.

[Βλέπε: Αρχ. Αλέξ. Μαυροκορδάτου, Τ.ΙΙΙ, σ.449-450 και σ.474-475].

Οι αιτήσεισ αντί ταχυδρόμου αποστέλλονται με τον Νικ. Καρπ(β)ούνην, Τάτζην Μαγγίναν και Ευθύμιον Βασιλάκην, ωσ ικανούσ και καλούσ πατριώτασ, δια να παραστήσουσ επακριβώσ την επικίνδυνον κατάσταση των μερών εκείνων εκ της αναμενόμενης καθόδου εκθρικής δυνάμεωσ 18.000 ανδρών οδηγούμενων από τον Μουσταφά ή Μουσταϊ Βέη της Σκόδρασ/Σκούταρι και Ομέρ πασά Βρυώνη «και επομένωσ να ζητήσωσι τα συνοίκοντα εις ταύτην την κριτικήν περίστασιν».

Επιτυχεστέρα εκλογή στρατηγού για τα «συνοίκοντα», ήτο αδύνατον να γίνει!!

Επιπροσθέτωσ οι πρέσβεισ έχουν το δύσκολο έργο να κάμψουσ τισ δήθεν επιφυλάξεισ του κατά φαρσοκωμωδία αγνοούντα την πρόσκληση, προσποιοιμένου άγνοιαν και αιφνιδιασμόν και διαστάζοντοσ να δεχθεί την αιτουμένην επάνοδόν του ωσ εκ του αναμένοντοσ δυσχερούσ έργου.

Ο Πραΐδησ όμως γνωρίζει πως η Διοίκηση, αντιπολιτεύεται τον Μαυροκορδάτο και δεν είναι διατιθειμένη να δεχθεί έναν τέτοιο διορισμό. Για να παρακαμφθεί λοιπόν το μόνον αρμόδιον, το

Εκτελεστικόν, οι αιτούντες δηλώνουν πως συμβιβάζονται να κάμουν δεκτόν τον Μαυροκορδάτο και με θέσπισμα του αναρμοδίου Βουλευτικού, που το καλούν να παρανομήσει.

Κρίνате εάν οι υπογράφοντες γνωρίζουν την σημασία αυτού του κειμένου που συνέταξε το τσιράκι – νομικός σύμβουλος του Μαυροκορδάτου, που επιχειρείται επιτυχία μέσω μπαγαποντίας.

Διατριβής απόσπασμα:

«... Ο Κύριος Μαυροκορδάτος εις την Ύδραν, αντί να πουχάση κάμνει μίαν φατρίαν εκεί, ενεργεί δια του Βουλευτικού να υπάγη εις Μεσολόγγι, με τον λόγον, ότι όλαι αι της Δυτικής Ελλάδος Επαρχίαι τον προσκαλούν με γράμματα, επειδή εκράτει τινά γράμματα των φατριαστών του. [Τα οποία επιμελήθηκε ο Πραϊδης κατά τα προεκτεθέντα.] Το δε πλείστον μέρος έγραφε να μη πατήση εκεί. Άλλ' η φατρία, ην εις το Βουλευτικόν είχε [ο Μαυροκορδάτος] φανέρωνε τα φατριαστικά γράμματα, ενώ η Δυτική Ελλάς περίμενε τον Πετρόμπενν, ο οποίος, και δια την υπόληψιν του, και... και... [δεν επήγεν].

Το κατόρθωσε, τέλος πάντων, ο Νομοθέτης και επήγε. Και αντί να ισάξη τα στραβά με την Φαναριώτικην πολιτικὴν του εβρήκεν εις εκείνους τους δυστυχείς Λαούς μίαν πολυχρόνιον... κ.λπ.

Αφιερώνεται δε [η ανά χείρας Διατριβή] επί του παρόντος εις την Σεβαστήν Διοίκησιν και εις την γενησομένην Εθνικὴν Συνέλευσιν».

[Ιστορ. Αρχ. Δ. Ρώμα, Τ. Α', σ. 284, εκ του Φακέλου «Παρατηρήσεις επί των Ελληνικῶν υποθέσεων» σ. 277/287].

Εδώ καταγγέλλεται σατανική λαθροχειρία του Βουλευτικού. Αντί του Πετρόμπενν, συντελεστού της νίκης της Α' Πολιορκίας, του οποίου ζητείται η επάνοδος, προκρίνεται το «Τροκτικό» της νίκης.

Μαθήματα «ήθους» των μέχρι σήμερα συνεπειών.

Διοικητής της Αιτωλ/νίας με απόφαση του Εκτελεστικού είναι από μνηνών ο Κων. Μεταξάς όστις με την βοήθεια του οχυρωματοποιού – μηχανικού Μιχαήλ Κοκκίνη, αντιμετώπισε, χωρίς φαμφάρες, επιτυχώς την εισβολή του Σκόδρα.

Οκτώ ημέρες μετά τη λύση της πολιορκίας του Ανατολικού και την αποχώρηση των εισβολέων, αποβιβάζεται ο Μαυροκορδάτος από την γολέττα «Αθηνά» του καπετάν Γεώργ. Νέγκα την 30η Νοεμβρίου (12η Δεκεμ.ν.ημ.) στο Μεσολόγγι.

Ο έπαρχος Μεταξάς όστις είχε δεχθεί την εκεί διοίκηση κατ' εντολήν της Διοικήσεως, χωρίς καμμία εκ μέρους του επιδίωξη, αλλά ως εθνική υποχρέωση, με την άφιξη του Μαυροκορδάτου παραιτούμενος δηλώνει:

«Ευρέθην εις αμχανιάν μετά την άφιξιν του Μαυροκορδάτου. Καταφανώς έβλεπα την παρανομίαν του τρόπου διορισμού του (με θέσπισμα της Βουλής) και ενώ ουδέν επίσημον έγγραφον μοι επαρησίασε περί αντικαταστάσεώς μου... απεφάσισα να παραιτηθώ και να αναχωρήσω.

Και προσθέτει: Κατ' ευτυχίαν ο Μαυροκορδάτος αφίχθη οκτώ ημέρας μετά την διάλυση της πολιορκίας και αναχώρηση του πασά της Σκόδρας, άλλως ήθελεν αποδοθή εις αυτόν η δίωξη του εχθρού».

Σαφής υπαινιγμός ότι ο ευεπίφορος Συλητής, θα επιχειρούσε και πάλι τον σφετερισμό της νίκης κατά το προηγούμενο της Α' Πολιορκίας Μεσολογγίου.

Εάν ο Μεταξάς ηρνείτο να παραιτηθεί ο Μαυροκορδάτος έμενε μετέωρος.

«Ενώ ο περίφημος αυτός καιροσκόπος μόλις μετέβη ίνα επισκεφθή το Ναυαρίνον, αμέσως εξήλθεν, ενήργησε να διαδοθή δια των οργάνων του, ότι αι οδηγίαι αυτού και τα φώτα της στρατηγικής μεγαλοφυίας του έσωσαν το φρούριον... ως είχαν προασπίσει και το Μεσολόγγιον. Παραπλανηθέντες δ' εκ τοιούτων διαδόσεων οι αφελείς, Έλληνες... κ.λπ.»

[Ιστορ. Αρχ. Δ. Ρώμα -Μετάφρασις (Απόσπασμα) εκ του Ιταλικού κειμένου επιστολής του Α.Α.Α. (κρυπτογραφικώς) με ημερομηνία 30 Απριλίου 1825, εκ Ζακύνθου.]

Καθ' έξιν γελοιώδες θράσος του καταχθονίου τολμητού απύθμενον. Ο «Εμρμηράς» (στρατηγός) «είχε το κακόν να διαστρέφη την αλήθειαν» [Φωτάκος -Απομνημ. σ. 382].

Από τα γεγονότα του 1823, αναφέρθηκε μικρή μόνον περίληψη, όσων αποτελούν συνέχεια εκείνων του 1822 και μέχρις αναχώρησης του Μαυροκορδάτου κατά τα τέλη Μαρτίου 1823 και σατανικού τρόπου επανόδου του στο Μεσολόγγι, μετά οκτάμηνον.

Επίμειτρον :

Τα αριστεία και ο κότινος της δόξης ανήκουν εις όσους διέθεταν την ψυχική προπαρασκευή, την προσαρμοστική ικανότητα, εις όσους προείδαν, σχεδίασαν, πίστεψαν, εγνώριζαν την αξία της πάλης και με αυταπάρνηση παρά τις εναντιώσεις, αυτοτελείς, ανήγειραν ως το οίον τετάχιστον, το ερεισθενές τείχος της προστασίας τους, έργο αδηρίτου αμεσότητος δεσμού ζωής, πόνου ψυχής ανεϊκαστου.

Η αμετάτρεπτη απόφαση πάλης των κρατερών εκείνων πολεμίων ανδρών, των κρατίστων εκείνων ερκούρων, που αφειδώς εδαπάνησαν τους ψυχικούς τους πόρους, είχε ληφθει εγκαίρως, μάρτυς δε τούτων το έργο της προστασίας τους, ετοιμασμένο προ της αφίξεως κακομήχανου, άοικου Συλητου άσεβούς αναίρετου της δόξας των Μεσολογγιτών.

Τα επινίκια στους Μεσολογγίτας που εξ ενστίκτου διαθέσεως ανέδειξαν στην περίσταση, ανάλωτον την άσημη, την από τενάγη κατακλυζομένη πολίχνη τους, κλεινόν σύμβολον, παρά μια οχυρά θέση.

Το Μεσολόγγι αποκτά φήμη ανεξήγητης δύναμης. Ως ναυτική βάση ελέγχει τον Πατραϊκό Κόλπο και καθιερώνεται σαν πύλη για την Ελλάδα προς το Εξωτερικό.

Τάλας, τάλας ο Συλητής, μα δαίμονας.

Πού το ηθικό κύρος;

Τα ατυχήματα και η ίδια η ζωή δεν του edίδαξαν την ταπεινώση.

Στην προαναφερομένη συμπερασματική διαπίστωση του Εμμ. Πρωτοψάλτη, πως: «Το Εκτελεστικόν, ως κεντρική κυβέρνηση, ουδέν σπουδαίον έχει ενεργήσει κατά την διετίαν 1821-1822» ως προστεθεί:

«Οι στρατιωτικοί σώζουν και Εκτελεστικόν και Επανάσταση».—

Προς τους Δημοτικούς Άρχοντας Μεσολογγίου:

Μεταξύ των ανδριάντων των ηρωϊκών μορφών που κυριαρχούν στον Κήπο των Ηρώων, ευρίσκεται αναξίως τοποθετημένη και η προτομή μιας αντιηρωϊκής μορφής, που μας την εδώρσαν, αφού περιπλανήθηκε προηγουμένως ως γενικώς απαράδεκτη. Στην δημοτική αποθήκη αζητήτων υπάρχει κάποια θέση κενή. Οι Δημοτικοί Άρχοντες ας το ξανασκεφθούν.

Υπάρχει και κάποια κεντρική οδός της Ιερής Πόλης με το όνομα του σφετερισθέντος τη Δόξα της Α΄ Πολιορκίας που αναμένει την μετονομασία της.

*«Da Missolonghi in mezzo a crude squadre
Su fumati rovine, ardent il ciglio
Col sanguinoso acciar la Greca madre
La patria trova nel salvato figlio»*

*«Από το Μεσολόγγι ανάμεσα σε άγριους οπλοφόρους
Πάνω σε καπνίζοντα ερείπια, με φλογερό μάτι
Και αιματοβαμμένο το σπαθί, η Ελληνίδα μάννα
Την πατρίδα βρίσκει μέσα στο παιδί που έσωσε»*